

સખિ ! આજે રાત્રીનાર હું રા રા મનુષ્યો
 હમ આનુષો ! મને જો તાજો ! જડ પ થે નેતન જ અવધ જો !
 ખર મોતીધી આખડી અવધ પ ને ! દોરે આનદ ને હર્ષ ઉભવધ જો !
 મખિ !

ખ
 ર
 કલ્પર
 મો
 તી
 નું

મં
 ગ
 ન
 સ
 ર

એજ સમ પ્રમગની શુભ યાદ છે ! મોજાઅગીનું મોજાઅ ચિહ્ન છે !
 હ ચર મેતી માથે મોતીની માફમ્બ હરીયાતી મય માછનીની પદાશ છે
 અદને તે ખગજ છે વધારે મમજવા માટે હ ચર મોતીનો યાત્રાસ
 અમારી ગાસથી મળેયો

દરેક જાતના હ ચર મોતીના છગી !! અમારે ત્યાંથી તૈયાર મળશે
 વધુ વિગત માટે અમારી એન્ડ વ મત મુલાકાત લેયો

ધી ન્યુ પર્લ્સ ટ્રેડીંગ એજન્સી,

ખાગ કુવા, જવેરી બજાર, ચોકસી બીહીંગ, મુબઈ
 આગીસ અમદાવાદ કલપ્તા મ સ્પ કોને (ગપા)

ટેલીફોન નં ૨૩૫૬૬

પહેલું સુખ તે જાતે નર્યા.

સહુથી વધારે કિંમત તાંદુરસ્તીની છે. શરીરની તાંદુરસ્તી સાચવવા પ્રથમ રૂચીકર ખોરાક જોઈએ. ખોરાક રૂચીકર બનાવવા માટે સ્વાદીષ્ટ મસાલા જોઈએ. ચોક્ખા મસાલાઓથી ખોરાક સ્વાદીષ્ટ બને છે અને ખોરાક સ્વાદીષ્ટ હોવાથી શરીર તાંદુરસ્ત રહે છે.

આખા હિંદુસ્તાનમાં વખણાયેલું ચોક્ખા મસાલાઓ બનાવવાનું મુંબાઈનું બરોસાપાત્ર મથક.

એમ. મોતીલાલ મસાલાવાળા.

ભુલેશ્વર નં. ૨.

ટ. નં. ૨૧૯૮૬

આન્ય: મા-દરેહ,

ત્રામ દરમીનસ.

તરેહવાર જાતજાતનાં સ્વાદીષ્ટ મસાલા, ટેસ્તદાર અથાણાં, પાપડ, સેવ, ચટણીઓ તથા મુરખ્યાના જાણીતા વેપારી.

અમારો સ્પેશલ ચાહનો મસાલો દરરોજ હજારો કુટુંબોમાં વપરાય છે. દરત સાફ લાવી જૂખ લગાડે છે.

અમારો ખંભાતી સંભાર (૨૭. નં. ૧૬૭૦)

દરેક જાતની શાકભાજીમાં આ એકજ મસાલો નાખી પ્રમાણસર ગીકું નાખો. ખીજું કંઈપણ નાખવાની કડાકુટ નહિ. સ્પેશ્યાલીટી:—અમારી ઝાડા તથા મરડાની અકસીર દવાથી ડોઈપણ જાતના ઝાડા તથા મરડા એકદમ મટી જાય છે.

જરા આટલું નાંધી લેશો ?

જે વસ્તુની પરદેશીયો મુક્ત કંઠે
તારીફ કરે છે. તેવી આકર્ષક અને
મુંદર ચીજો તમારા આંગણે વેચાતી
હોવા છતાં શા માટે દુર દુર ભટકી તમારા કિંમતી
વખત તથા પૈસાનો દુરુપયોગ કરો છો ?

મુશોભીત બનારસી કાપડ, લેટેસ્ટ
ડીઝાઇનનું ભરતકામ તથા ફેન્સી
રેશમી કાપડ ખરીદતાં પહેલા
જરૂર અમોને યાદ કરશો.

એ દરેક ચીજો કીંમતે, ટાઇમસર અને
મનપસંદ પુરી પાડવાની અમો આપને ખાત્રી
આપીએ છીએ.

એકજ વખત અમારા શોરૂમની મુલાકાત લેવા
આગ્રહભરી વીનંતી છે.

શા. જમનાદાસનાનજી માંગરોલવાળા

નં. ૮૪-૮૬ બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

ફોન નં. ૨૬૮૧૩

પ્રકાશક તરફથી.

આપણા સામાજિક જીવનનો મુખ્ય પાયો લગ્ન પર રચાયો છે. લગ્નની ભાવનાને અતિ પવિત્ર અને મંગળસૂત્રક ગણી છે, એનું સદાય સ્મરણ થાય, એના સુખઃદ સ્વપ્નોનો સદૈવ પડથો પડે એ વધુ ઇષ્ટ છે. અને એવા સુભ ઉદ્દેશથી પ્રેરાઈનેજ ‘મંગળસૂત્ર’ નામક એક લગ્ન ગીત-પુસ્તક પ્રગટ કરવા અમે પ્રેરાયા છીએ.

મંગળસૂત્ર એટલે સ્ત્રીના સૌભાગ્યની નિશાની. એની ઉપરજ સ્ત્રીની તમામ સુખ સમૃદ્ધિનો આધાર રહેલો છે. આપણી ગુજરાતજી જહોનોનું તો તે અમૂલ્ય સ્ત્રી ધન કહેવાય. લાખ લાખ રૂપીઆ આપતાં પણ તે ન ખરીદાય, જીવનની ફનાગીરી કરતાંય તે ન સાંપડે એવું તે માંહેજ ધન છે, એ ધનની જળવણીમાં સ્ત્રી જાતિ પોતાનો ઉત્કર્ષ માને છે.

‘મંગળસૂત્ર’ નામક એક પુસ્તક પ્રગટ કરવાની અમારી ઘણાં લાંબા સમયની મુરાદ (સ્વસ્તિક અંધમાળાના “ઈન્દ્રી ઇન્સાફ” નામના પુસ્તકમાં) જાહેર કરેલી હતી. પરન્તુ તે કાર્ય તરત ઉકેલાય એમ નહોતું. તેમાં ગમે તે આપી દેવું એ અમારી નીતિ વિરુદ્ધ હતું અને તેથીજ અમે સંજુરી પકડી હતી. એજ અવસામાં અમારા સહભાગ્યે કવિશ્રી, પાદરાકર સાથે અમારી મુલાકાત થઈ. ‘મંગળસૂત્ર’ વિશેનો અમારો વિચાર અમે તેમની આગળ મૂક્યો. તેમણે તરતજ આ કાર્યમાં અમને પૂર્ણ સાથ આપવાનું કળુદ્યું, આમ મંગળસૂત્રના ગણકા પડેવાયા.

પછી તો કવિશ્રીની કલમ ચમકી, લગ્નકિયાના પ્રથમ ચિન્હથી માંડીને તે અન્ત સુધીનાં બધાં ભાગો શ્રી પાદરાકરે એવી તો સૂરમ્ય સ્તવવટ અને ગાઈ શકાય એવી પદ્ધતિએ રચ્યાં છે કે તે જરૂર ગરવી ગુજરાતજી જહોનોને ગમ્યાં વિના રહેશેજ નહિ.

કવિશ્રી પાદરાકરે મંગળસૂત્ર પાછળ પોતાની સમગ્ર કવિત્વ શક્તિનો પરચો બતાવ્યો છે એમ કહીએ તો તે જરાય ખોટું નથી. હુંક સમયની અંદર અને વળી પ્રસંગને લગતાં ગીતો તો તેમના જેવા કુશળ સિદ્ધહસ્ત કવિજ બનાવી શકે.

આ સંગ્રહને પ્રાનાગિક ચિત્રો, સુશોભન ચિત્રો અને ચિત્તાકર્ષક કવર ચિત્રથી વિભૂષિત કરનાર ગુજરાતના નવજીવાન ચિત્રકાર શ્રી કલાજિધની મદદ અમારાથી ભૂલાય એવી નથી, તેમના એકના એક ભત્રીજાના અવસાનનો શોક હોવા છતાં પણ પોતાની બનતી ત્વરાએ આ પુસ્તક માટે ચિત્રો કરી આપ્યાં છે તે માટે અમે તેમના આભારી છીએ.

આમ શ્રી પાદરાકર જેવા કવિ અને શ્રી કલાજિધ જેવા કલાકારના સુસંયોગથી આ પુસ્તકનું પ્રત્યેક પાનું લગ્ન જીવનની આરસી સમુબન્ધુ છે.

અલબત્ત “મંગળસૂત્ર” માટે પ્રેરણાં કરનાર [સ્વસ્તિક અંધમાળાની શરૂઆતથીજ જેણે પોતાની શક્તિઓ તદ્દન નિઃસ્વાર્થ ભાવે અને મહર્ષ અર્પી છે તે] ભાઈ અરવિન્દ ન શાસ્ત્રીએ સૂચવેલું “મંગળસૂત્ર બહાર પાડો” એ હાર્દિક લાગણી ભર્યા શબ્દો અને પ્રેરનાર બદલ ભા. અરવિન્દ ન. શાસ્ત્રીના પણ રૂણી છીએ.

અને

એજ રીતે શ્રીયુત, ભાઈ પાદરાકરે પણ કાંઈજ બદલાની આશા રાખ્યા વગર, ઉદારભાવથી જે મહેનત લીધી છે તેનો ઉપકાર તો કેમજ ભૂલાય?

અન્તમાં ગુર્જર બહેનો આ પુસ્તકને અપનાવી લઈ તેની ઉપયોગિતા પૂરવાર કરશે તો અમે અમારો શ્રમ સફળ થયો લેખીશું.

માથે ઘડુલા લઈને સંજની પાણીડાં જઈએ રે.

રા. મુળસુખલાલ દિવાન કૃત.

આ રાસ આજે ચેર ચેર ગવાય છે.

વનીતા વિશ્વામની બાળાઓ

હોશિ હોશિ ગાય છે.

આ રાસ
એવી
ખૂબીથી
રણુ કોઈ
કે
રેકડે
સાંભળતાં

પન

ઘટનું

રમણીય

દ્રવ્ય

નજર

સન્મુખ

રણુ થાય

છે.

આ

ગીતની

ગાડીયન

રેકડે

કુંક

સમયમાં

બહાર

પરશે.

તમારી હંદગીમાં ઉમદા તકો કવચીતજ મળે છે!

ઝોશીઆણું છવન, કરજનો ભારે બેળે અને લગ્ન પછી
લેણદારોના તકાદામાંથી બચવું હોય તો આજેજ “સાગર”ની
લગ્ન પોલીસી મેળવો.

મામિક નહિં જેવો હકતો ભરવાથી નીચે લખેલા ફોમાં
ઉમદા બદલો મળે છે.

કુટુંબ સહાય ફંડ વૃદ્ધાવસ્થા સહાય ફંડ

— લગ્ન સહાય ફંડ —

મુખ્યમંત્રીના નામાંકિત નાગરિકોની દેખરેખનીચે
ચાલતી એકજ સંસ્થા.

વધુ વિગત માટે લખો અથવા મળો:—

સાગર પ્રોવીડન્ટ ઇન્સ્યુરન્સ સોસાયટી લીમિટેડ.

૧૧૭-૧૧૯ ફાઈ ર્સ્ટ્રીટ, ફાઈ (લાટીઆ બાગ સામે) મુખ્યમં.

દંપતિ છવનની સાફલ્યતા માટે

— જરૂર વાંચો —

સ્રી પુરુષનો સાચો સલાહકાર

વિવેક વિલાસ સચિત્ર આવૃત્તિ છઠી ૩-૦-૦

મહીલા મહોદય ભા. ૧-૨-૩ ફરેક ૧-૮-૦

રાણી ગુણાવલો યાને ચંદ્રાગ્રહ ચરિત્ર સચિત્ર. ૧-૮-૦

વધુ માટે પ્રાર્થસ લીસ્ટ મંગાવો:—

લખો:—શ્રી. મેઘરાજ પુસ્તક ભંડાર.

(મેઘજી હીરજી જુકસેલર એન્ડ પબ્લીશર).

૪૨, ખારાકુવા મુખ્યમં, ૨.

અ ઇ નુ ઇ ઠ ા મ

ગીત	પાન
નં.	નં.
૧ મંગળમુલ	૩
૨ કુંવારી કન્યાના કોડ	૫
૩ કુમારના કોડ	૮
૪ સમોવડીયા વરની ભુખ	૧૧
૫ કન્યાએ વરને લખેલ આમંત્રણપત્ર	૧૩
૬ કન્યાને વરનો પ્રત્યુત્તર	૧૫
૭ લગ્નમાં આમંત્રણ	૧૭
૮ ગણેશ સ્થાપન	૧૯
૯ વડી પાપડ	૨૧
૧૦ લગ્નમાં મંગળગીત	૨૩
૧૧ લગ્નગીત	૨૪
૧૨ મંગળ અવસર	૨૬

ગીત	પાન
નં.	નં.
૧૩ પ્રભાતીયું	૨૮
૧૪ પ્રભાતીયાં	૩૦
૧૫ માંડવા મુહુરત	૩૨
૧૬ મંડપ	૩૪
૧૭ કન્યા મંડપ	૩૬
૧૮ ગૃહશાંતિ	૩૮
૧૯ કન્યાની પીડી	૪૦
૨૦ વરની પીડી	૪૩
૨૧ લગ્નના સાજ	૪૫
૨૨ બેનનાં મોસાળાં.	૪૮
૨૩ બેનનાં મોસાળાં.	૫૦
૨૪ ઉકરડી મોંતરવાનું ગીત	૫૨
૨૫ અંતરીયાં હામગે રે	૫૪
૨૬ હંસલ	૫૬
૨૭ ભગલાનું ગીત	૫૮
૨૮ નમણું	૫૯
૨૯ વરધોડાનું ગીત.	૬૧
૩૦ તોરણનું ગીત (વરપક્ષ).	૬૪
૩૧ તોરણનું ગીત (કન્યાપક્ષ)	૬૭
૩૨ પોંખણાનું ગીત.	૬૯
૩૩ કન્યાની દામણી.	૭૨
૩૪ ચોરી	૭૪
૩૫ ચોરીનું ગીત	૭૬
૩૬ લગ્નમાં સાસરીયાંની પધરામણી.	૭૯
૩૭ વીંઝણે	૮૦

ગીત
નં.

S N પાન
નં.

૩૮ હસ્તમેળાપ	૮૩
૩૯ ફેરાનું ગીત	૮૪
૪૦ ક-વાદાન	૮૫
૪૧ કંસાર પીરસવાનું ગીત.	૮૬
૪૨ કંસાર	૮૭
૪૩ લગ્નજ્ઞાની મદાદીક્ષા	૮૮
૪૪ પ્રેમદીક્ષા	૮૯
૪૫ વરવધુ લગ્ન પ્રતિજ્ઞા	૧૦૨
૪૬ સપ્તપદી	૧૦૩
૪૭ મંગલાષ્ટક	૧૦૪
૪૮ મંગલાશિર્વાદ	૧૦૬
૪૯ લાલન ગૃહરાણી	૧૧૧
૫૦ અમૃતરસ	૧૧૩
૫૧ સાસરે જતી દીકરીને માતાની શીખ	૧૧૫
૫૨ બહેનને વીરાની શીખ	૧૧૮
૫૩ માતાની પુત્રીને વિદાય.	૧૨૧
૫૪ પ્રભુતામાં પગલાં	૧૨૪
૫૫ મોંઘસ રાતડી	૧૨૭
૫૬ મધુરજની	૧૩૧
૫૭ મદીયર	૧૩૫
૫૮ પતિપ્રેમ રસામૃત	૧૩૭
૫૯ સરમીલી	૧૪૧
૬૦ સેવા કે સંસાર	૧૪૩
૬૧ પીયુડી	૧૪૪
૬૨ આંખડીનાં અમૃત	૧૪૬

ગીત નં.	પાન નં.
૬૩ પ્રેમદાન . . .	૧૪૮
૬૪ દામ્પત્ય. આત્માની એકતા . . .	૧૫૦
૬૫ લગ્ન સ્થાવ . . .	૧૫૨
૬૬ સાસરીમાં રાજ્યમાર . . .	૧૫૪
૬૭ શૃંગીણી . . .	૧૫૭
૬૮ સાસુ . . .	૧૫૯
૬૯ સાસરીના જીવન સ્થાવ . . .	૧૬૧
૭૦ દીપર . . .	૧૬૩
૭૧ ભાણી . . .	૧૬૬
૭૨ ન્હાની નણદલ . . .	૧૬૮
૭૩ પ્રેમની પૂનરશ્વ . . .	૧૭૧
૭૪ સોણુલાં . . .	૧૭૩
૭૫ નવદંપતીનાં અમર યૌવન . . .	૧૭૬
૭૬ પતીવ્રતસલા . . .	૧૭૮
૭૭ વી છૂડો . . .	૧૮૦
૭૮ કટિ . . .	૧૮૧
૭૯ સોહાગણ . . .	૧૮૩
૮૦ લગ્નતિથી . . .	૧૮૫
૮૧ કરમલડીનાં પુલ . . .	૧૮૭
૮૨ વીયોગીની . . .	૧૯૦
૮૩ પીયુ સાભરે . . .	૧૯૩
૮૪ પ્રેમશૃત . . .	૧૯૫
૮૫ પ્રેમના પરાગ . . .	૧૯૯
૮૬ રસરેલ . . .	૨૦૧
૮૭ રસજ્યોત . . .	૨૦૩

ગીત

નં.

૮૮ મુષ્ટિમલ ગોરીનાં વિશ્વશાસન	૨૦૫
૮૯ કાળજડાનાં સુળ	૨૦૮
૯૦ લીલી પીળી	૨૦૯
૯૧ વલોણું	૨૧૧
૯૨ રવાદની રસીમણ	૨૧૩
૯૩ સિમંતીની	૨૧૫
૯૪ બાળુડો	૨૧૮
૯૫ બાલ નયનામૃત.	૨૨૧
૯૬ પ્રેમધેલી	૨૨૩
૯૭ દિલ દેવળીઆં	૨૨૬
૯૮ રસમુંદરીનો રાસ	૨૨૯
૯૯ અમરરસની પરખ	૨૩૧
૧૦૦ ગામડાનું કામપર્યવચન.	૨૩૩
૧૦૧ ગ્રામ્ય દંપતીનો પ્રયુષકલહ	૨૩૬
૧૦૨ કદમ કાળે દિવ્યકો	૨૪૦
૧૦૩ બેડલે પાણીડાં	૨૪૨
૧૦૪ ફળવા બ્હાણુલીયે	૨૪૫
૧૦૫ ખાંડણુ ખાંડણીયે	૨૪૮
૧૦૬ અમર દાસ તલવાર	૨૫૦
૧૦૭ કમર કટારી.	૨૫૪

ગુજરાતના એકી અવાજે વખણાયેલા લેખક

રા. દેસાઈનાં પ્રસીધ્ધ નાટક શક્તિ હૃદયમાંથી

S. B. 2012 { હું તો મગધીને જાગી-
રેકર્ડ નં. ૨૦૧૨ { મંદ મંદ વાજે અત્યા-
(બલિદાન)

આ ગીત શ્રી. રસીકલાલ વીન, બી. એ.
એ એવી સુંદર રીતે ઉઠાવ્યું છે, કે એક વખત
સાંભળી તમે ખુશ થઈ જશો.

❧ ❧ ❧ ❧

કે. શુભીપલ દેસાઈ અને પાર્ટીએ ગાયેલ.

S. B. 2008 { બંસી ખમ્ભે કાને,
રેકર્ડ નં. ૨૦૦૮ { પનીહારી, પનીહારી.

આ ગરબાની રેકર્ડ અત્યાર સુધીમાં

બહાર પડેલ ગરબા રેકર્ડમાં સર્વોત્તમ

છે, ત્યા ખૂબ પસંદગી પામી છે.

❧ ❧ ❧ ❧

શ્રી

રમણલાલ વસંતલાલ
દેસાઈ, એમ. એ. ના
ગીતની ઐથી
પહેલી રેકર્ડ બહાર
પાડવાનું માન.

ગુજરાતના ગાયકોના ગીતોનો આ ડી ય ન

કું.

ને મળે છે.

જાસ્કા જાસ્મીન સાબુ

તાજાં ચમેલીના ફુલોની
દીલખુશ મુવાસ ખરાયતો
આ સાબુ નહાવામાં અનેરો
આનંદ આપે છે.

સચિત્ર કેટલોગ માટે લખો,
શ્રી મોડલવામાં આવશે.

જાસ્મીન સોપ ફેક્ટરી,
મુંબઈ, ૩.

આપની ઘણીજ ગંભીર ભૂલ થાય છે.

રેકર્ડ એટલે ઘાંધાર, ધમાલ અને રાગડા એવું કદાચ
આપ માની બેઠા હશે.....

હવે તે માન્યતા દૂર કરવી પડશે.

ઓડીઅન
ની

સંસ્કાર રેડતી

સાહિત્યકૃતી

એક વખત સાંભળો.

શ. પાદરાકર

કૃત

મંગળ સૂત્ર

માયો.

સખી ક્યાંદે ખોવાણી મહારી દામણી જો;

કોઈ લાવો જડ્યાની વધામણી જો.

આ ગીત એક વખત ઓડીયન રેકર્ડ પર સાંભળો.

સાહિત્યનાં સૂર સંગીતમાં ઉતરશે :

ઓડીયન તરફથી સત્વર પહોંચ પડશે.

સચિત્ર કેટલોગ મળાવો:—

૩ખી રેકર્ડ હું. ચર્ચગ્રેટ સ્ટ્રીટ કોટ,
ચર્ચગ્રેટ દ્વારેસ—મુંબઈ.

ચોખવટ:—

Marriage is the ~~nursery of heaven~~
G. Taylar

Believe me man, there is no greater bliss,
Than is the quiet joy of Loving wife,
which who so waufs, helf of him self.
Triend without change, doth miss,
play fellow without strife.
Fool without fullness, counsell without Pride
Is this sweet donbling of our single life.
Sir philip sidney.

સન્તુષ્ટો માર્યાયા મર્તા, મર્તા માર્યા તયૈષ્વચ ।

યસ્મિન્નેષ કુલે નિત્યં કલ્યાણં તથૈવ ધ્રુવમ્ ॥

ભર્તા સંતુષ્ટ ભાર્યાથી, ભાર્યા ભર્તાથી તેમજ,
સદાયે કુળમાં જોઈ, ત્યાંજ કલ્યાણ શાશ્વત.

(મનુ સ્મૃતિ)

“પતિએ પત્ની પ્રત લેવું, ને પત્નીએ પતિ પ્રત લેવું, એવી
પરસ્પરની પુણ્યપ્રતિજ્ઞા તે લગ્ન મદાપ્રતાપી માર્તંડરાજને સુધા બરી
શશિલેખા સતી પુરુષ-સુન્દરીની જે તેજ કલાઓ અ-થે અ-પને
શય્યાગારે ને શોભાવે : આત્માનાં ઓજસ અને શરીરનાં સૈંદર્ય
વિકસાવે ને વિકસાવે : અધકારની ગુફાઓ અખંડ અન્યાજે :
સંસારમાં રનેદનાં સ્વર્ગ સરગવે : એક ખીજની સફળતા સધાવે
અને કલ્યાણ પંથની પ્રેરણાઓ સમા પરસ્પરને પ્રભુતામાં પ્રેરે : આ
સેવનવૃત્તની મહા દીક્ષા.”

કન્દુકુમાર.

લગ્ન એટલેજ સ્વાર્થત્યાગની પાઠશાળા :

લગ્નલગ્નના લાખેણા લાવ ! એતો કોઈ અમુલ્ય મીઠું છે.

ગુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર, લાટ, મહારાષ્ટ્ર, મારવાડ, મેવાડ, પંજાબ, અરે !
ભારતવર્ષ બધું-કહો કે સારાયે જગતમાં એ મહાભાગીક પ્રસંગ !
એને ક્યા દેશે-વા-કોણે ન ઉજવ્યો ! કોણે ન સત્કાર્યો ! ક્યા યુવાન
હૃદયે એ પુનિત પ્રેમાળ પ્રભુતાભર્યો મંગળ પ્રસંગ માણવાના કોડ
નથી સેવ્યા ! ક્યા કોડબાં હેવાએ એ પ્રસંગે તનમનાટ નથી
અનુભવ્યો ! અને સાચેજ આત્મા સાચેનાં અમર બંધન બાંધનાર,
કમિક વિકાસ, વિકસાવનાર. પ્રભુતામાં પગલી મંડાવનાર, લગ્ન
એટલેજ, પરમપવિત્ર પ્રેમમંદિરમાં જવા માટે, અભેદતાની પ્રતિતી
આપનાર, સ્વાર્થથી શક્તિની સાખીતી આપનાર અને કૌમારવૃત્ત
ઉજવાવનાર ધન્ય ધડીને જતાવનાર પ્રમાણપત્રજ છે. પુછો, જગત-
ભરના ઇતિહાસને અને ઇતિહાસકારોને ! સૂત્રો અને સૂત્રકારોને ! શાસ્ત્રો
અને શાસ્ત્રકારોને ! એની પવિત્રતા, પ્રભુતા, દિગ્વિતા અને દેવદુર્લભતા
સદા-સર્વદા સર્વત્ર અખંડીત અદ્ભુત અને અનેરીજ રહી છે. અને
રહેવાની ! છતાંયે જે દેશોમાં, તમામ મહાત્મ તત્વોની સાક્ષીએ કરાયેલાં
લગ્ન બંધનો, વા રિવકારામેલાં લગ્ન જોખમોની સુવર્ણ-શ્રંખલાઓ
છુટાછેડાના કાતીલ અને કુટિલ કુઠારોથી તો નાંખવામાં આવે છે, તેના
કરતાં પુનિત ભારતવર્ષમાં કદીયે ન ઘટી શકે એવી પ્રેમશ્રંખલાયી,
ઉન્નત ઉજવલ નિરુપાર્થ શુદ્ધ લાવનાઓવડે જે લગ્નબંધનો બંધાય
છે, જે " પ્રભુએ બાપ્યાં બેલડીયાં " અને " પૂર્વ જન્મનાં બાપ્યાં
બેલાં " એ લાવનાવાળાં લગ્નોની ઉત્કૃષ્ટતા વધુ મહતાવાળી-વધુ
સુંદર અને વધુ શાશ્વત છે.

ગુજરાત ! નંદનવન ! પુણ્યભુમિ ! એની લગ્નની ભાવના !
એના લગ્નમંગલ કોડ ! અને એ અમુલ્ય એવસરીયાં માણવાની

ધમરા, કોષ્ટ અનેરીજ છે ! અવિલકત કુટુંબની ભાવનાએ ઉપભવેલ સખની ભાવનાનાં કથન અનિવર્યનીય છે ! એની અકલ્પ્ય અકલ્પ્ય વસ્તુમાં અંતર્ગત રહેલા લબ્ય ભાવોને સર્વાંશે સમજવા પશ્ચિમને તો ૯૭ યુગો જોઈશે.

સખે આવવાનાં છે ! મંડપ રોપાવવાનાં છે ! કુમકુમ ષત્રિકાઓ લખવાની છે ! સૌ વદાસાં સગાંઓને આમંત્રણ મોકલવાનાં છે ! મોસાળીઓ, મિત્રો સખિઓ, સંબંધીઓ, સૌ આપણે ત્યાં અવસરીયે આવશે. અઠવાડીયાં અરે મહીનાઓ પહેલાં તો આ ભાવનાથી સખ માણનારાઓ દર્પ, મનોરથ, અને ભાવિનાં સ્વપ્નોમાં ફાલ્યા પુલ્યા સમાતા નથી.

પરણુંનારનાં માતા પિતા જંધુ બહેનો અને મિત્રોને તો આ સખ-અવસરના લ્હાવાની લગની એટલી બધી હોય છે કે તેને માટે તો ક્યાંક ક્યાંક જાણે યુગયુગની તરસો ન લાગી રહી હોય ? અને ખુદ પરણુંનારના અતિ ઉન્નયસ આતુરતાભર્યા પ્રાણપુર્યા-અણુજોયા અણુમાર્ગા અણુઅનુભવ્યા પશુ નિત્ય શુદ્ધતા સ્વરગ ઉછળતા અનેરા અભિસાપ ! એ અભિસાપભર્યા અંતરાત્માના આત્મંદનાં માપ માનવ કલ્પનાનું, ક્યું યમોમિટર કદાદી કે માપી શકે ? આવા મંગળ પ્રસંગે સૌ જાતનાં એ આત્મંદમાં તે પ્રસંગને વધુ ઉજામાળો, વધુ સુંદર આકર્ષક, ફાવતો કરેલા, ગીતનાં મુંજન એ ઉત્કૃષ્ટ સાધન જણાયું છે.

વર યા કન્યાના મંડપેત્રશ્ચ સાત યા તેથીયે વધુ દિવસો પહેલાં ગોરિઓ ટાળે વળા હોંસે હોંસે ગીતો ગાય છે. ને સખ-મંગળ પ્રસંગેનો મહિમા, સખ કિયાના જુદા જુદા પ્રસંગોએ જુદા જુદા રાગોમાં ગોરિઓના મીઠા લાવભર્યા લલકાર મુંજુ ઉડે છે. તે લલકારના લયમાં કેટલી બધી ભાવનાઓ જ-મી-વિરમે છે તે વર્ણવી ન શકાય ! અનુભવગમ્ય વસ્તુને નીજીવ વાણી સ્પષ્ટ નજ દરી શકે. વર કન્યા આત્મજનો મિત્રો

સખિઓના અંતરનાં હૃદયમાં એ લગ્ન પ્રસંગે ગુંજ રહેતાં લગ્ન-ગીતોના ઝંકાર અવસે જે બિન્ન બિન્ન ભાવનાઓના મહાસાગર ઉછળે છે, હેલે ચટે છે, સ્વરગમાં રેલાઈ રહે છે, તે તો તેના અનુભવનાર નાણી માણી સમજી શકે. આમ લગ્ન પ્રસંગના મદિમાના મર્મની ગીતા સમાન-દાંપત્યસાથ સમાન લગ્ન ગીતો કેટલાં પવિત્ર મર્મભર્યા ઉન્નત આશય અને આદર્શવાળાં હોવાં જોઈએ ?

આ પવિત્ર લગ્નગીત-ગીતાના પ્રવચનને રચેલાં સાંખ્ય સમયથી ફટાણાઓની ફોજ જામી હતી. અજ્ઞાન-દ્રેશ અને ધર્મા પ્રિયાં ગવાનાં ફટાણાઓએ આ મહાન પવિત્ર આનંદભર્યા અવસરોને અભગ્રાવી તેને રથાને તકરારો મારામારી અને સગાઓનાં દિલ્લમાં કટુતા ભરી મુકી હતી.

જે મંગલ પ્રસંગે લગ્ન ક્રિયાના પવિત્ર મંત્રિત્રચાર આવાહને મહાન તત્ત્વો-દેવ દેવીઓ હાજર થાય, જે પ્રસંગે એ આત્માઓ એક થાય, જે પ્રસંગે અનેક હૈયાનાં બંધ બંધાય ને ફવળ આનંદનાંજ વાતાવરણ ઉછળે તે પ્રસંગે તે રચેલાં એ પક્ષો સજ્જનો ન સાંભળી શકે, એવાં ફટાણાનાં માન ગાય એ કાનને કેટલાં કણું કટુ ને અપ્રિય લાગે ?

પણ આજના પ્રગતીશીલ સંસ્કાર પામતા જતા સમયમાં જેમ સમાજમાં સેવા સંસ્કૃતિ અને શાંતિનાં નુતન સર્જન સરળ થયે છે તેમ જીવનના પ્રસંગો અને તે માણુવાની રીતોમાંયે સંસ્કાર અને નવિનતાના પડ જામતા જાય છે, લગ્નગીતોનું યે પણ એમજ છે. આજના યુવાન યુવતી-અરે સમગ્ર સમાજ એ જરીપુરાણું કણુંકટુ ફટાણાઓને ફગાવી દઈ આ મંગલ પ્રસંગ, સંસ્કારભર્યા સદ્ભાવ અને શૈલીથી ઉજવવા માગે છે. અને ગુજરાતના સ્વયંભૂસંગીત જેવાં લગ્નગીતો યે હવે તો ઉત્તરોત્તર સુસંસ્કૃતિને પામતાં જાય છે. નવિન શૈલીમાં પ્રાચીન ગૌરવ અને ભાવના બ્ધકૃત કરનાં આજનાં ગીતો-સંસ્કારી બનાતી જતી ગરવી ગુજરાતજો હૈયેને હાથે ઝીંકે છે,

ગીતાવે છે, હવે તો કવિ હૃદય ગંગાઓના સ્રોતોમાંથી પણ સુંદર ગીતે પ્રકટે છે, ગુજરાતની લગ્નગીત સમૃદ્ધિ સમૃદ્ધિ જાય છે...

લગ્ન એટલે એ હૃદયોનાં જોડાણ ! ઉભય એકતાનાં અનનુભવ ભાવનાઓને પોષતી પ્રબળ શક્તિ ! અને એને માટે તો એટલુંજ કહીયે કે લગ્નનો સાચો સમર્થ અને પવિત્ર આશય એકજ છે કે લગ્ન વડે જીવન વિકાસને પરિણામે આત્માનો પરમાત્મા સાથે સંબંધ થાય, અને સ્ત્રી, પુરુષ સાથે રહી ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ સાધે.

સ્નેહથી લગ્નને યદ્ય, આત્મજ્યોતિ કલા પૂરે,

ઉગ્મજે મૃદસંસાર, દંપતી રસસિદ્ધ એ.

લલિત.

આમ માનવજાતના ધર્મમાર્ગ સમાન, આણુ વિકાસના જૂત સમાન, પ્રજુતા પૂર્વા-સ્વાર્થત્યાગની મહા પાઠશાળા સમાન લગ્ન, વરને વધુ ને વધુને વર આપે છે. 'આત્મા જોણજે તે વર' એમ આત્માની સાચી પિછાનવાળી વ્યક્તિ મેળવી આપનાર લગ્ન છે; કૌમાર-વૃત્તનું. ઉદ્ધાગન ઉજવવાનો મોંઘામૂલો પ્રસંગ તે લગ્ન. અને એવા અણુમૂલા પુનિત પ્રસંગના ઉદ્ધાપન સમયે ગુર્જરી રસકોકિલાઓના ટહુકાર તે લગ્ન ગીતો.

ગુજરાતમાં વસંત અને ક્રાવ્ય; રાસ અને ચંદ્ર, વર્ષા અને કલાપી એ જીવંત સૌંદર્ય અને સૌંદર્ય વિજુતિઓ છે, આ પદ સૌંદર્ય મુર્તિઓ ન હોત તો ગુજરાતના કવિઓનાં કાવ્યોધાનો સૂતાં સૂતાંજ લાગત, વસ્ત્રાવંતર વિહોણાં શરીર જોમજ લાગત, અને એમજ લગ્નગીત વિના કૌમારવૃત્તનાં ઉદ્ધાપન-લગ્ન અવસરીયાં ઝંખ્યાં ઝંખાળ લાગત. પ્રાચીન લગ્નગીતોનાં સદ્વિજ્ઞ સર્જન-ગવાણાં-ગીતણાં-વિદસાણાં અને સર્વદેવીય કરી દેવતા-લેવાણાં; લગ્નક્રિયા અને લગ્નસાહિત્ય એ

તો તે દેશના સમાજની સંસ્કૃતિનું ચર્મોગીટર છે. એ જોટલું સમૃદ્ધ અને સંસ્કારી તેટલોજ તે દેશ અને સમાજ સમૃદ્ધ અને ઉન્નત.

ત્યારે રચનાવતઃ આપણને આપણા ગુજરાતના લગ્નગીત સાહિત્ય અને લગ્નક્રિયાઓ તરફ મીટ માંડવા મન થઈ જાય, અને એ મીટ મંડાતાં શું લાધે છે ? ગુજરાત અને સૌરાષ્ટ્રના લગ્ન-ગીત અને ક્રિયા વીધિ વિધાન સાહિત્યસાગરમાં કુળકી મારતાં નીચેનાં મૌકિકો સાંપડે છે:—

લગ્નવિધિ-તથા લગ્નગીતોના સંગ્રહો.

- અ : નાગરીક ગીતાવલી, બાનુશંકર, ૨. શુકલ, જુનાગઢ સને ૧૮૮૯
- ૧ જૈન વિવાહ પદ્ધતી શેઠ લલ્લુભાઈ ચૌકસી, મુંબાઈ ૧૯૦૧
- ૨ જૈન લગ્નવિધિ અને જૈન વિવાહનાં ગીતો { મેસર્સ એમ. એ. બ્રધર્સ, મુંબાઈ ૧૯૧૨
- ૩ લગ્ન મિતાક્ષરી ટી. કે. મજજર, મુંબાઈ ... ૧૯૧૩
- ૪ માંગલિક ગીતો બહેન જસકોર કુંવરજી આણંદજી, બાવનગર ૧૯૧૪
- ૫ લગ્નવૃત્ત રા. કેશવ હ. શેઠ, અમદાવાદ ... ૧૯૧૭
- ૬ મંગલ ગીતાવલી (પ્રમોદરા શાંતિની) દેવશંકર વેણ
ભટ્ટ, બાવનગર ૧૯૧૭
- ૭ લગ્નાદિ પ્રસંગનાં ઠાઠીયાવાડી ગીતો હરિશંકર
મા. ભટ્ટ, મોરબી ૧૯૨૦
- ૮ લગ્નગીત રા. પાદરાકર, પાદરા ... ૧૯૨૩
- ૯ લગ્નગીત મણિમાળા રા. પાદરાકર, પાદરા ... ૧૯૨૪
- ૧૦ જન વિવાહ વિધિ શ્રી. પન્નાલાલ બાકલીવાલા, જયપુર ૧૯૨૪
- ૧૧ પ્રમોદરામાં મરાઠાં ગીતો, અ. સૌ. લાલલક્ષ્મી
ભટ્ટ, બાવનગર ૧૯૨૫

- ૧૨ લગ્ન ગીતાવલી બહેન સરલા મ. દિવાનજી, સુસ્ત ૯૨૬
- ૧૩ લગ્નાદિ પ્રસંગે ગવાતાં માંગલીક ગીતો, જૈન સરતી
વાચનમાળા, લાવનગર ૧૯૨૯
- ૧૪ ચતુરવિલાસ ગરબાવલી, (ભા. ૧૮ મો.) મ. રા.
જગુષ્ઠે અમદાવાદ ૧૯૩૦
- ૧૫ ઉમા ગિતાંજલિ શ્રી. જ. ના. વર્મા, મુંબાઈ ૧૯૩૧
- ૧૬ ચુંદડી ભા. ૧ શ્રી. મેધાણી, રાણપુર ૧૯૩૩
- ૧૭ ,, ભા. ૨ ,, ,, ૧૯૩૪
- ૧૮ જૈન વિવાહ વિધિ જૈન ધ. પ્રચારક સભા, લાવનગર ૧૯૩૪
- ૧૯ મહિલા ગીતસંગ્રહ પા. જૈન કન્યાશાળા, અમનગર ૧૯૨૯
- ૨૦ જૈન વિવાહનાં ગીતો રવ. અમનલાલ ચુનીલાલ વેદ વડોદરા.
- ૨૧ લગ્નગીત સંગ્રહ સા. શુ. અમદાવાદ.

લગ્ન વિધિવિધાન તથા લગ્નગીત સાહિત્યસાગરનાં ઉપરોક્ત (લાખાં તેટલાં) ૨૧ રત્નો ગુજરાતને ઠીકઠીમ લગ્ન-ગીત સાહિત્ય પુર પાડે છે. જ્યાં આજના મુવાનહુદયોની લગ્ન-ગીત-સાહિત્ય પિપાસા તેથી તૃપ્ત થાય તેમ નથી એ હુદયોની જુગ જુગ જુની હોય તેવી લગ્ન-ગીતોની પ્રચળ ક્ષુધા પિપાસા હજી તો બહુજ અતૂઠ છે.

મોટેજ જુની માધવીની વેશી પર નવિન પુષ્પવદિલની કલમ મદાવતાં તેખંનેથી નીરાળાંજ પુષ્પોથી ફલવતી યાચ તેમ: લગ્ન-ની જુદી જુદી ભાવનાઓથી મદાવલા જુદા જુદા કિંવા પ્રસંગોને અનુકુળ એવાં આજની ગોઠિઓના કંઈ અને કાળગર્ભે માફક આવે એવી શૈલી ભાવના અને રાગોમાં આ મંગલસૂત્રનું પ્રત્યેક ગીત આલેખાયેલ છે. સંસ્કૃતીની ટોચે પહોંચેલ હૃદયી કેળવણીથી વિશુદ્ધિત અને માત્ર ચારજ ચોપડી શીખેલ ઓ વર્ગ આ ગીતો વાંચી સમજી ગાઈ ગવરાવી શકે એવી કાગજી રખાઈ છે. કારણ સૌ ગીતેલું મદાગીત તે

લગ્ન-સર્વ રસ રસાયણોનું મહાસત્ત્વ જીવનના તત્ત્વોનું તત્ત્વ-તે લગ્ન સ્વયં એક અનાદિ અનંત સંગીત છે.

હવે આપણે વિવાહનો વિચાર કરીએ.

વિવાહ શા માટે? નૈષ્ઠિક ઇલાચર્યવ્રતને નહિ જીવનનાર જાતે માટે વિવાહ જીવનને જીવતું રાખનાર છે. લગ્ન-જીવનના વિજયી વીરાત્મા આત્મ સાધનનાં પગથીયે ચઢવા પાત્ર બનેલ હોય છે. અને તેનો આધાર ગ્રહસ્થાશ્રમ પર ટકી રહ્યો છે. ને ગ્રહસ્થાશ્રમનો આધાર ગૃહિણી ઉપર છે. વિવાહ આટલા માટે ઉચિત ને આવશ્યક છે.

અને-વિ-વહન તે વિવાહઃ વિરોધવહન એ વિ-વહનઃ સંસારમાં દંપતીએ એક કાર્ય-એક જીવન રચી તેનું વહન કરવું તે વિવાહઃ

એવા સુંદર ભાવનાયુક્ત 'વિવાહ'ના પશુ આઠ પ્રકાર છે, સાદુ, તેખડુ, ચોખડુ, વિક્રમ, લખિત, કૃષ્ણપર્ણ, નીપજી કન્યાનો બદલો ને વરને પહેરામણી વડે કન્યા અર્પાય તે; આ એક મત છે :

ખીળ મત પ્રમાણે વિવાહના આઠ પ્રકાર આ પ્રમાણે છે. બ્રાહ્મ, દૈવ, આર્ય, પ્રાજ્ઞપત્ય, આશુર, ગાંધર્વ, રાક્ષસ, અને પૈશાચ.

સદ્ગુણી વિદ્વાન વરને તેના વગર માથે “પુલ નહિં તો પુલની પાખડી” જે કાંઈ મળ્યું તે અલંકાર આદિ આપીને કંકુ ને કન્યા કહેવરાવી કન્યાદાન દેવું એ ‘બ્રાહ્મ’ વિવાહ. ૧.

યજ્ઞાદિમાં જે ઋત્વિજ હોય એને કન્યાદાન દેવું તે દૈવવિવાહ. ૨.

કન્યાને પાછી આપવા, કે યજ્ઞાદિ માટે એકાદ બે ગાય લઇને કન્યાદાન દેવું તે આર્ય વિવાહ. ૩.

‘સાથે રહી ધર્માચરણ કરો’ એવા વચન પુર્વક યથાશક્તિ અલંકાર સહિતનું કન્યાદાન તે પ્રાજ્ઞપત્ય વિવાહ. ૪.

પૈસા લઈ કન્યા દેવી તે આશુરી વિવાહ. ૫.

એક બીજના અનુરાગ અને અનુમતિથી લગ્ન થાય તે ગાંધર્વ વિવાહ. ૧.

મારામારીથી કે હરણુ કરી ને પરણવું તે રાક્ષસી વિવાહ. ૭.

નિદ્રામાં પડેલી કે બે લાન બનેલી હોય તેવી સ્ત્રીને ઉપાડી ભૂલી તે પૈશાચ્ય વિવાહ. ૮.

આજ ગુજરાત કયા પ્રકારના વિવાહ-લગ્નને સ્વિકારે છે ? સ્વિકારે છે ? આજ મહાગુજરાતનું લગ્ન-નાવકુ કંઈ દિશાએ હંકારાય છે ? આજ લગ્ન સંસ્થા કયા પાયા પર ખડી છે ? જે દિવસે ગુજરાત શુદ્ધ સનાતન લગ્નપ્રથાથી બંધ હતું, લગ્ન સંસ્થા પૂર્ણપણે સત્કારાતી હતી, લગ્નએ પ્રભુ પ્રેમાં મંગલાર્થિવાદ પ્રાપ્ત મંદિર ! એ લાવનાના ખિતરમાં લગ્ને અર્પાયાં તે જીવનભર મટેજ; આત્મા શરીરથી જુદો ન પડે તેજ રીતે લગ્નનાં બંધને બંધ દંપતી જુદાં ન પડી શકે એ લાવના સ્ત્રીના તે સમયના મહાગુજરાતમાં આજે કયાં પરિવર્તનો પ્રવર્ત્યાં છે ? આત્મા આત્માને ઝોળખી-પ્રભુતામાં પગથી પાડી અંતર ઝેદાકાર કરી પ્રભુની બાંધી બેસી જેમ દંપતી એક અબેદ થવાની લાવના રંગરંગે વ્યાપી હોવાનો દંભ સેવનાર વિદ્વાનો શીશુદેશ શ્રીમતો મુવકા સાક્ષરો કવિઓ નીરક્ષરો રાય અને રંક આદિનાં આજનાં લગ્ન પ્રત્યે કેવાં માનસ છે, તે મહાગુજરાતથી કયાં હવે અળણુ છે ? સમાજ પણ હજી તો પશુતાથી મુક્ત નથી. જેને હૃદયે પારખવાની શુદ્ધિ, શક્તિ આંખ કે હૈયાં ન હોતાં ને નથી. કળેઝાં બાળલગ્નો વૃધ્ધ લગ્નો ને વરવિક્રય-કન્યાવિક્રય જેવા અમુરો જીવંત છે. તે સામેની ડાહ્યાઓની લડત ચાલુજ છે. અને ઉપરથી આજના ઉપરોક્ત વર્ણનું વિકૃત માનસ સમજી હૃદયેને થયરાવી રહ્યું છે ને અંતરના પોકાર ઉડાવે છે કે હા ! સમાજ !

છતી કેળવાયથી આજે ફરી લગ્ન કરતાં-તે સ્ત્રીને નિરાધાર કરી દેતાં-દેવાનો દોહ કરતાં, નવી આવતી, મદલદસ્તીના સ્વદ્ય દીપકની

આસપાસ બાર બાર ગાઉ અધિકાર દેખનારને લગે-યા પ્રેમ શબ્દ ઉચારવાનો શો હક્ક છે ? અરે ! અરે ! લગ્ને આપેલી સ્ત્રીને બોડી દેતાં તો મુખ પશુ કંપે ! જરા મિળજ ન જળવાય, સવડ ન સચવાય, સ્ત્રી ડાણુ પા બોલે લાગે-ભાગ્ય યા અજબામણી લાગે એટલે પગરખુ બદલવાની પધ્ધતે સ્ત્રી બદલવાની તમન્ના જાગે ત્યાં લગ્નની પવિત્રતા ક્યાં સમજાય યા સચવાય ? જે દેશ, પત્ની મૃત્યુ સાંભળતાં સતી થવાની તાલાવેલી સેવનાર સતીઓ વડે ચનગનતો, તેજ દેશમાં પતીમૃત્યુ થતાંજ નવા પત્નીની શોધબોળ ચલાવનાર, હોયોક પરણવામાં મોજને સાર્થક્ય માનનાર પત્નીઓ પાકે ત્યાં લગ્નની પવિત્ર ભાવના ક્યાં ટકે ? આવાજ માનસના મર્જામાંથી રાજવીઓને લગ્નવિરોધક કાપદા ધડવા પડે ને ?

જો સમાજને આંખ હોય, દેયુ હોય, અરે મનુષ્યત્વ હોય તો લગ્ન બંધને બંધાયેલ કેટલાય સુવક સુવતીઓનાં નેત્રે વરસતી લોહીની ધારાઓ અધિકારમાં વરસી વહી જતી અને સાથે સાથે દેશના ગૌરવ સાથે ક્ષષ્ટ જતી જોઈ શકશે.

પતિ મૃત્યુ સાંભળતાં હાય ! એટલાજ શબ્દે પ્રાણ કાઢી નાંખનાર જ્યદેવ કવિની પત્ની પદ્માવતીનો પતીજ એને સજીવન કરવા આજ અવની એક કરે ! એની યશમાયાઓ ગાનાર મહાગુજરાતમાં દળવળી મરતી પત્નીના મૃત્યુના પડદા અવશુદ્ધ યતાં પહેલાં લગ્ન-પુનર્લગ્ન યા ચેતકેન પ્રકારેણ પત્ની પાત્રી જવાની ઉતાવળમાં મરતી પત્નીની ચીસાએ ન સાંભળી શકે ? તો તેને માટે જો આંસુ તો ક્યાંથીજ સારી શકે ? ત્યારે હવે આપણે મહાગુજરાતના મગજ લગ્નમંદીરનાં પગથીયાં ક્યાં મુધી અભડાવીશું ? સુખી સંસાર અને સાચાં ભારતીય સંતાનો ક્યાંથી પામીશું ? પાછાવળો-મહાગુજરાતનાં મોઢેશ પરમધન સમાં યુગ્મ-રાષ્ટ્ર વાસી લગ્નના-પત્નીઓના-પતીઓના ઉમેદવારો ! દેશની સંસ્કૃતિ-સમૃદ્ધિ

શકિત-શાંતિ અને શાખને ખાતર પણ ! આંખો ખેંચી ખેંચીને જરા પાછા વળી થોડાંક વર્ષો પાછળ નજર નાંખો. જૂતકાળનાં લબ્ધ સ્મરણો વડે પુલાષ સચવાને બદલે તેને અપનાવો. જીવનમાં કિતારો. તો તમારા માનસની વિકૃતિ દ્રષ્ટિમર્યાદામાં તરતીજ નહિં, પણ ઉછળતી નજરે આવશે. ને તમને ધક્કા મારી મારીને સાચા રસ્તે-પવિત્ર લગ્નમંદિરના દિવ્ય દરવાજાના પુનિત પંથે દોરવી જશે. ત્યાં તે મંદિરમાં તો સ્વાર્પણ-પવિત્રતા-પ્રજ્ઞતા-પ્રેમ અને અભેદતાજ પ્રકાશે છે. ત્યાં પુનર્લગ્ન યા છુટાછેડા (Divorce) નાં ઘર્ષન ન થશે. કન્યાવિક્રય-વરવિક્રય-વૃદ્ધ-બાળલગ્ન, પુનર્લગ્ન છુટાછેડા આ સૌ બલાઓથી મુક્ત એવા પુનિત મહાયુજરાતનાં દર્શન-ઘટિહાસમાં કરતાં જથ્થાશે કે સારેજ મહાયુજરાત તે સાચું મહાયુજરાત હતું. આજે વાણીમાં-કલમમાં-ઘટિહાસમાંજ એ મહાયુજરાત છે. મહાયુજરાત બનાવનાર મહાયુજરાતીઓના લગ્ન-સાહિત્ય અને માનસ વડેજ એની મહત્તાનાં મૂલ્ય અંકાવાનાં ! પતિ દેવ અને દાસ બનતો-પત્નિ દેવી અને દાસી બનતી. એજ લગ્ન હતાં. ને સારે તો-દંપતીનો અર્થ પણ કેવો સુંદર હતો ?

પતિ-પત્ની માટે સંસ્કૃતમાં એક શબ્દ 'દંપતી' છે. એનો અર્થ-દમ : એટલે ધર, અને " પતી " એટલે માલીક. એટલે ધરનાં બે માલીક : આપણા પ્રાચીન દાળના રૂપિમુનિઓની પતિ-પત્નીના સંબંધની કેટલી ઉત્તમ ઉત્કલ્પણ અને અખંડ ભાવના હતી ? અને ત્યારે પતિ-પત્નીના લગ્ન પ્રસંગે શી આશિર્વાદની ઝડીઓ વરસતી ?

સીતાજીનાં શીયળ પામી વધુ ! પૂજ્યજી !
 ને રામની વિશ્વતિયે વરજી ! સુદામો !
 તે ધર્મ, પ્રેમ તમ શાસનમાં સમાજે !
 તે સત્ય નિજ કુળવાસ વિશે વિરાજે !

સંસારમાં સુર સમાં સરળવી સ્વર્ગ,
 સંસારમાં તિમિરથી વિકસાવી ભર્ગ,
 ભર્ગે તપો અચળ । દંપતી । દેવ ભાવે ।
 આશિષથી અમર યુગલને વધાવે ।

આ આશિષો આજનાં સડેલાં લગ્નો માટે સંભવે છે ખરી ? આજની અધઃદગ્ધ કૃણવણી, ધાર્મિક સંસ્કારોની બાહ્યાવસ્થાથી રખાતી વડિલો તગ્ધની ઉણપ, અને બેદરકારી, હલકે કુટિલ પથ્થુ સસ્તુ વાંચન, અને વિદેશી ફેશનની અકુલ વિનાની નકલ આને માટે જવાબદાર છે. અને એ તરફ એટલીજ સમાજની બેદરકારી દોષપાત્ર ગણવી પડે છે. આમ હોવાથી જેમ નવું અગર પાશ્ચાત્ય બધુજ ખરાબ નથી તેમજ જીનું યા પુરાણું પણ બધુજ ખરાબ ન સંભવે । ગામઘાંનાં-વૃદ્ધોનાં-દેખાં તપાસો. ત્યાંની મીઠાશ-કુદરત-પ્રેમ-વાત્સલ્ય અને હૈયાના ઉમળકા ક્યાંય જડશે ખરા ? સારે લગ્ન ભાવનાઓનું પણ એમજ : સુજન જીની-પ્રભુ પ્રેરી-શાસ્ત્રે સીવેલી અને યુગયુગથી પૂર્વજોએ ઝીંકેલી અખંડ મંગળ લગ્ન ભાવના-એ સામાન્ય તુચ્છ ફગાવી દેવા જેવી વસ્તુ નથી. એમાંથીયે લુપ્ત થતી જતી મીઠાસ-જેટલી ટકા તેટલીયે ઝીલવા હજી ચેતનવન્તા પ્રાણો તલસે છે, મહાશુન્નરાતે તો એ ભાવના-કાળના પરિવર્તને પથટાતી છતાં-ઝીલવામાંજ ગૌરવ અને ઉન્નતિ જોયાં છે ને જીવે છે.

લગ્ન ભાવનાની પવિત્રતા-લગ્ન ક્રિયાઓનું ગાંભિર્ય તેનું મહત્ત્વ ને આવશ્યકતા અવગણી ન શકાય એમ માનનાર વિશાળવર્ગ શહેરો કરતાં ન્હાનાં ગામો, જે મહાશુન્નરાતનાં હૈયાં સમા ગણાય-ત્યાં પથરાયેલો પડયો છે અને શહેરોને પોતાનું નિવાસ સ્થાન બનાવી રહ્યો છે. મોટેજ લગ્નગીતો ક્રિયાઓ અને સાહિત્ય અને એની આવશ્યકતા સ્વિકારતો મોટો સમુદાય તેની સામે મીટ માંડી રહ્યો

જાણ્યો છે. અને હવે તો આપણો યુવાન સુશિક્ષિત અને રસીક વર્ગ માને છે કે લગ્નની જીની લાવનાર-ક્રિયાઓ-સાધનો-અને સાહિત્ય પસંદ લે-નવી સંસ્કૃતિ પામે-ફાલે પુલે અને તેમનાં રસ તરસ્યાં હોયાં તૃપ્ત કરે.

દ્રશ્યોઃ—લગ્ન જેવા મંગળ પ્રસંગને વધુ સુંદર સુરસમય પ્રેમભર્યો આનંદ પુરુષ બનાવવા વરકન્યાનાં સ્વજનો રનેહિ સખિ મિત્રો સગાંઓ હાજર રહે છે. એમનું સાનિધ્ય એ પ્રસંગે વરકન્યા અને લગ્નાર્તા ધરવાળાં સૌને બહુ પ્રિય લાગે છે. લગ્નના પ્રત્યેક પ્રસંગ, પ્રત્યેક ક્રિયા, પ્રત્યેક અંગ મહત્વનાં હોય છે. એની ગુંપણીજ પુર્વ પુરૂષોએ એવી સુંદર સચોટ અને રસીક રીતે કરી છે કે તે જોટલી સ્વાભાવિક તેટલીજ મહત્વની લાગેજ દંપતીનાં પરસ્પર અર્પણ થતાં પહેલાં-હસ્ત મેળાપ પહેલાં ને પછી થતી તમામ ક્રિયા એ ઉભય દંપતીને પોતાની ફરજો, અને શું કરી રહ્યાં છે તેનું સરસ લાન કરાવે છે. દંપતી હૈયામાં કર્તાવ્ય પ્રતિપાલન જન્યૂત યજ્ઞ-ત્યાં કાંઈક અતિ મીઠો મધુર સુવાણી લાગણીઓ પ્રકરી-રગે રગે પ્રસરી રહે છે. જાણે અજાણ્યે સુખના અમૃત સાગરમાં પ્રવેશતાં પોતાને જુએ છે, અને અવનવી કલ્પનાઓની ખાંખે ઉઠી લાવિના સિતરમાં ભુરકો મારતાં જરાયે અચકાતાં નથી. તમામ વીધિ વિધાનમાં પ્રજ્ઞની પ્રેરણા અને આદેશ તેમની દૃષ્ટિએ તરવરે છે. પવિત્રતા અને પ્રજ્ઞતાનાં અદ્ભુત આદેશનો તેમને ઘેરી વળે છે અને લગ્ન કરતાં પોતે નવિન સૃષ્ટિના સહચર પ્રવાસીઓ બનતાં હોય-સૌ બનાવતાં હોય એ નર્તુ નગ્ન સત્ય તેમને પ્રતીત થતું જાય છે, એકલાં માનવ સ્વજનોજ નહિ પણ મહાત્મત્વો અને દેવ દેવીઓ-જાણે પ્રજ્ઞ પોતે પણ ત્યાં હાજર હોય એમ લાગે છે. પોતે પરમ પુરૂષ અને પરમ નારી બની રહી છે, પોતાના શ્રવનમાં અદ્ભુત અનેરો અને દૈવિ રસ સિંચાય છે. અને હવે એકલ વિહારી નહીં પણ સમ્મેડીલે શ્રવણનું-ભવ સિંધુમાં તરવાનું અને

ઉજવળ આશા ભયાં ભાવિની દિવાલો ચીરી સફળ જીવન મંદિરે
પહોંચવાનો પરવાનો પમાતો લાગે છે.

અટુટ-અખંડ-અનંત પ્રેમ બંધન-લગ્ન બંધનમાં તે જકડાય
છે, તેને વિખુટો પાડનાર કાષ્ઠ શક્તિ વિશ્વમાં અસ્તિત્વમાં નથી,
હઝારો સમજી રવજનો વડિલો પોતેજ હાજર રહી આ-એ હૈયાં એક કરી
દેનાર મહાન ક્રિયા કરાવે છે-પુણી વિશ્વાસથી એક તેજસ ચદ્રિકા પોતાના
અંતર મંદિરે ઝળહળ જ્યોત પ્રકટાવવા-અંતર હિમ્મતવા તેને મળે છે.
એ ચદ્રિકા એની-એનીજ સર્વાંશે એનીજ-અન્ય કાષ્ઠનીયે નહિ!
એમ તે જાણે માને માણે અનુભવે છે, સારે એમના હૈયાના યનમનાટ
કલાસિદ્ધ કળાયલ મોરના યનમનાટને મ્હાત કરે એવાં હોય છે. કુમારી
અને કુમારે સેવેલાં રવખો, ધડેલા આદર્શો અને વાગ્હેલા અભિલાષની
સફળતા તેમનાં હૈયાંને પ્રફુલ્લ અને હળવાં પુલ કરી મૂકે છે; આ વખતે
તેમનો લક્ષમંડપ રવર્ગ સમાન, રવજનો દેવ દેવિઓ સમાન,
અને જીવન સ્વર્ગીય બની રહેલાં લાગે છે; ધડિક ગભિરતા, ધડિક
આનંદ વિનોદ તો ધડિકમાં ધમાલ એવા વાતાવરણમાં જાણે તરતાં હોય
તેમ થાય છે; આવા મહાભોધામૂલા પ્રસંગને આવા સુંદર રચનને અને
આવા 'વિભાવથી' મહાયલ હૈયાંને કર્તવ્ય-આનંદ-એને રસીકતાથી
શૃંગારવા ગોરિઓ ગીત ગાય છે; અને પ્રસંગને વધુ રસપ્રદ માંગલીક
ગોરવવતી બનાવે છે.

એક સમય વચ્ચે એવો વીત્યો કે જ્યારે આવા રસાળ પ્રસંગને
મધુર પ્રેમભર આનંદપુણી લક્ષગીતો વડે પૂજવાને જદ્દેતેને કુટિલ કણુ-
કટુ દ્વેશભર્યા, દ્વિતાણીથી અમઝાવવામાં આવતો હતો. જન્ને વેવાઇને સ્ત્રી
સમુદાય પરસ્પર પ્રસંગ પ્રસંગનાં ગીતો ગાવામાં પરસ્પર અપ્રિય
અશ્લિષ્ઠ ગાણો વડે વિખુપીન! ગીતો (દ્વિતાણી) ગાઇ-પરસ્પર વેવાઇઓનાં
મન ઉઘા કરાવતાં-તો ક્યાંક તો દંપતી ઉરકુંજોમાંયે કુસંપ-દ્વેશ અને

વેરઝેરનાં કાંટાળાં ઝાંખરાં ઉગાડી દેતાં અને એનાં પરિણામની પ્રુથ્વિતાને ભુંસતાં વર્ષો વિતતાં.

ફદાણામાં શરૂઆત એાછાં ને આછાં મહેણાંથી ચાલ છે. આમાં ખાસ કરીને હક્કથી મહેણું ખનાર બનેલી-સાળા-જમાઇ-નણદોઇ આદિ મનાપણ છે ને એમના પર મહેણાં-(યા-માળો) વરસતાં વરસતાં છેવટે વરપક્ષવાળાં કન્યા પક્ષને ભાંડવા માંડે છે.

વરમોઢો આવ્યો, વર તોરણ ચલા, ને ચોરીમાં એકા પહેલાં તો વરપક્ષને! સી વર્ગ જણે કેવાક હક્કથી, ગાજ ચાજને, લાંબા હાથ કરી કરીને કન્યા પક્ષનાં અને તોટલાં સ્વજનોની સાત પેઢી ઉચસાવી નાંખવા માંડે છે.

પીકી એળતાં વર પક્ષની સીએ માય છે.

પહેલી પીકી ચઢશે રે,

મારા છયાવરને.

ઉતરતી ચઢશે રે,

એલી છાડીને.

જણે મંડપમાં બીડ જલ્લ છે. ઉન્હાળો છે (હોય કે ન હોય તો પણ) વરરામ જણે કેવાક કેમળ-રાજવંશી ન હોય તેમ તેમનાં એવારણાં લેતી વરપક્ષની સીએ બોલવા માંડે છે—

આવા ઉન્હાળાના દહાડા—

૬ છાડી વીઝણુલો રોં ના લાવી !

તારી માય ઘરાણે મેલ્ય—

૬ છાડી વીઝણુલો રોં ના લાવી !

પછી તો ક-યાની માને-બેનને-આપ-દાદા દાદી આદી સૌને ધરેણું
મુકાવે છે, તો ક્યાંક વર તોરણુ થનાંજ નાણું દુશ્મનો ચઢી આવ્યા હોય
તેમ વેવાણો તેમનાં વચનપુષ્પો (૧) વેરવા શરૂ કરી દે છે, જે સાંભળતાં
પુરુષ વર્ગ શરમાઈ મુંઝાઈ અકળાઈ, ગુસ્સે થઈ આ દેવીઓની કિંમત
આંકતો મૌન સેવે છે.

કંસાર જમતાં પણ આ મહાદેવીઓ—

લાડો લાડી જમે રે કંસાર, લાડીની માડી ટળવળે રે,

દીકરી મને આંખણી ચટાડ-કંસાર કેવો મળ્યો લાગે રે, વિગેરે

વર તોરણુ થતાં તો-સુગત જેવા સંસ્કારી શહેરની ગોરિઓ પણ—

વેવાણુ ઉતરની ઘું હોડી રે, તારે પેટ પડી છે બેટી રે,

તારા મુલા પાછળ ગારો રે, તને દીકરી જવયાનો વારો રે,

ઘું તો દીકરી જણી જણી થાકી રે-આંખાની ફરી પેટે પાકી રે,

X X X વિગેરે

તારા આંગણે તલાવડી રે, હાથ હાથીયા પાણી,

ત્યાંથી X X X વેવાઈ લપરચા રે, હાથ-

આવતે કેડ કચરાણી રે-હાથ

X X X

જેવી માછલી મધાય તેવા X X ■ મધાય,

જેવી માછલીનાં રૂપ એવાં X X X નાં રૂપ-

X X X

મડપ ઉપર આરસી વેવાણુને લઈ નાચ પારસી

મારી નવલી વેવાણુ

X X X

આથી આગળ વધતાં કૃષ્ણાંની દુર્ગંધ વધુ માઢ અને બદબો
મારતી બની ઉઠે છે.

x x x

મંડપ ઉપર દીવો વરસાળ ઘણું જીવો
મારી વેવાણુ દલાણુ તારે ધેર છે.

કળાં ને રોટલી કરી-વેવાણુને જમવા તેડી
મારી વેવાણુ-દલાણુ તારે ધેર છે.

ખવાય એટલી ખાધી ધાધરાને નાડે જાંધી.
મારી વેવાણુ દલાણુ તારે ધેર છે.

x x x

તમારાં તે નાના મોટા મેલતાં જ નો.

x x x કરતાં જૈયર મોટી-હાં જી રે! હરિ આ જી રે!

એઆ કરતાં કણકી મોટી-હાં જી રે! હરિ આ જી રે!

આખી દોઢરી-ખાધી ખીચડી—

તોય લડધા માડવ હેડ રે!

આખો હીરો-ખાધો થીરો,

તોય લડધા માંડવા હેડ રે.

x x x

આરાં આવાં કૃષ્ણાંના કામ ખેલાતા હોય ત્યાં સાચો લગ્ન-
માણુવાની પ્રેમ ભાવનાની લહેરો ક્યાંથી લહેરે? જ્યાં કેવળ આનંદ
શાંતિ અને અભેદ ભાવનાનાં આરામન દ્વારા બે હૃદયોને એક-અખડ-
અભેદ-અનાવવાના મહામત્ત રચાઈ-તેની સદ્ગુણના માટે સો કાંઈ
કરવાના લગીરય અપત્નો મેવાઈ રહ્યા હોય. જ્યાં કેવળ પ્રેમ-પ્રેમ-પ્રેમજ
પોતાનાં અપાર્શ્વ-અદ્વિતીય-અદ્ભુત-દૈનિ આ-દોષનો વેરી રજાં

ક મહાન્ કલંકજ આ પવિત્ર લગ્નવીધિ પર હવું. એ દુર ચતું જાય છે. તે પૂર્ણતયા દુર કરી-લગ્ન-પ્રસંગની પવિત્રતાને વધુ ઉજવણ કરવા આ મંગલસૂત્ર યોગ્ય છે.

મંગલસૂત્ર ! દાંપત્યગીતા ! લગ્ન શાસ્ત્ર ! સુજનજીની લગ્ન પ્રયાનાં ગૂઢ રહસ્યોનાં નિદાન કરી દેનાર લગ્ન સિદ્ધાંતોની સમીક્ષાનો પ્રવચનકાર (૧) તે મંગલસૂત્ર !

લગ્ન પ્રસંગે દાંપતીના અદ્વૈત સંકેત રૂપ તેમનાં કંઠમાં એકજ મંગલસૂત્ર નાખવામાં આવે છે તે મંગલસૂત્ર ! આ ભાવના આ પુસ્તકના નામથી ફલવતી થાય છે.

એક મંગલસૂત્ર સૌભાગ્યવતીના કંઠમાં પહેરવાનો દાગીનો પણ થાય છે તે ભાવના અત્રે નથી એ સ્પષ્ટ કરી લઉ છું.

હવે આપણે મંગલસૂત્રમાં ગુંથાયેલ તારોની ચોખ્ખવટ કરશું કારણ આમાં લગ્નનાં વિધિ વિધાન અને મંગલ પ્રસંગ ઉજવવામાં લગ્ન પ્રસંગ પૂજામાં-એને વધુ ઉજવણ બનાવવામાં મુખ્ય રહાયક પ્રસંગ પ્રસંગનાં ગીતો છે.

આદિ અનાદિથી સરળથેલ માનવ બેલડી વિશ્વને અસંકૃત કરતી સંસારના વ્યહવારને ચક્રાવતી-વિહર્યાં ને વિચર્યાં કરે છે. એ વિશ્વને આંગણે ઉતરી ગૃહજીવનના કલ્પેલ કલ્પોલ્લસતી ગૃહકુળોમાં મધુર પરિભળ પ્રસરાવતી, માનવતાને વિકસાવતી-પ્રજ્ઞતામાં પદસંચાર કરતી-પ્રજુ સ્વરૂપ થવા મથે છે-અને વિરમે છે.

પશુ પંખીએ બેલડી જુખ્યાં હોય છે. એ બેલડી વિધિનિર્માણને વશવર્તી સરળાય છે. બંધાય છે ને એ બેલડીને બાધનાર બંધ એ લગ્ન.

જ્યારે યૌવન આવે છે, હૃદયનાં ઉડાણમાં સદ્યસરીની જુખ જાગે છે, જીવન એકલવાયું-અટુલુ લાગે છે, ત્યારે કુમાર હો યા કુમારી;

તેને હૈયે અવનવા દોડ જાગે છેજ, ત્યારે તેના અંતરના અણુ ઉધડ્યાં દારોની તરાડોમાંથી જીવનસહચર-જીવનસહચરની માગણીનાં આ-દોલનો બહાર આવવા ઉછળી રહે છે અને ત્યારે એ સહચર કેવો જોષએ ? એની વિચરણા જાગી ઉઠે છે.

કેદલાક સ્થળોએ કન્યાને સાત થા નવ વર્ષે પરણાવી દેવાની આમહમરી અપીલો પ્રકટે છે, અને એક સમય એવો આવી ગયો કે જ્યારે કન્યાને વણેલી પરણાવી દેવી એ ઉચિત અને આવશ્યક મનાવું, ત્યારે બાળલગ્ન બેધડક સિદ્ધ ગણતાં. એનાં પરિણામો આખ્યા પછી મહાગુજરાત સૌરાષ્ટ્ર બાળલગ્નની બેડી તોડવા તૈયાર થયેલ છે ઇતિહાસ તો પોકારે છે કે-બાળલગ્ને જોડાયેલ વરકન્યા ભાગ્યેજ આદર્શ દંપતી નીવડે છે. અને મોટી ઉંમર સિવાય-કન્યા પોતાને કેવો વર જોષએ તેની કલ્પના યે ક્યાંથી કરી શકે ? આપણા જીવન લમગીતોમાંયે કન્યાયે માતાપિતા થા સખિઓને કેવો વર સારો એની વાતો-ગવાય છે. ત્યાં બાળ લગ્ન સંભવતાં નથીજ.

મંગળસૂત્રની કુંવારી કન્યા તો જમતતા ચોકમાં આવી પોકારે છે:-

દિલના દરિઆવ અમે જોતીએ રે લોલ.

અખોલે ઉધાડે ઉર કુંજ જો !

નયને આમિ ઉરે પ્રીતિ ઝરે રે લોલ.

દેમા તમે તેજ પુંજ જો- દિલના.

સ્કૂલને બુલાવે આત્મા એજાએ રે લોલ.

કરી રે નિજન્ન આત પ્રીત જો !

આટલું સમજનારી, શોધનારી કન્યા સાત કે નવ વર્ષની નજ હોય એને તો-

વિશ્વને વિસારી વિશ્વે જીવતા રે લોલ.

રમ રમ ચેતન ચમકાર ને.

મુર્તિ પરમ પ્રેમ પરબ્રહ્મની રે લોલ.

કર્મયોગી જ્ઞાની અવતાર ને-દિલના.

(કુંવારી કન્યાના ઠાડ)

આવા આવા ઠાડ સેવતી કુમારીકા પરશુવા-ખેલદી બાંધવા
આવુર છે, ત્યારે આપણે કુમાર ! યોવનના આંગણે પગથી માંડતો,
હયા હયા અભિષાપ સેવતો બ્રહ્મચારી ગુર્જરના સોરાષ્ટ્રીય કુમાર !
એને દેવી પત્ની નોંધએ ? એનાં હૃદય મંદિરમાં સ્થાપવા-પધરાવવા
દેવી સજીવ-દેવી-મુર્તિ નોંધએ છે ? એના અભિષાપો વધુ ઉજવળ-ઉમત
ઉત્કટ છે. એને તો—

ગુણિમલ રસસુંદરી ને જાતીયે રે લોલ.

નયને લજ્જાનાં ઘેરાં ઘેન ને !

હલકે હરે પ્રીતિ સરોવરો રે લોલ.

સસિવદન અમી ભર્મા તેન ને !

એને તો ગુણિમલ-રસીક-સાંદર્ભ-સાધીની સુંદરી અપે છે. એને
લજ્જાગુ-ભર્યાદાવાળી પ્રેમભર હેમાવાળી ! અને સસી વદની છાં
અમૃત હલકાતી આંખડીવાળી ! આજનો કુમાર દીગધા દીગધીનાં
ફારસ કરી-ગમે તેમ, ને ગમેતેવી કન્યા વરને ગળે વળગાડવામાં
આવે તે રિવકારવા તૈયાર નથી, એ પોતાની પસંદગીની પત્નીનું મોડેલ
પથુ ધડી રાખે છે. ઉચિત સ્વતંત્રના દૈવિ વાતાવરણે વિશુદ્ધ કરેલ
હેમાના ધબકારે ધબકારે એ ‘કાષ્ઠની ગળે ઠાડી બેસાડેલી તોક’ પોતાના
ગળે ઝોળવવા તૈયાર નથી, પરશુવું છે એને, સાથે જીવન ગાળવું છે
એને-અને કન્યા માળાપ, પસંદ કરી આપે એ આજના યુવાનને ન
ગમે, વડિલોની મર્યાદા-તેમની આજ્ઞાનો રિવકાર અને એમના વર્ચસ્વને

સિરોધાર્ય કરવાનું ડાહ્યાપણુ યુવાનો નજ બૂલે-તેમ કુમાર પુત્રની ઉચિત રવાતંત્ર પ્રિયતાને પણ વહિવે ન છેદે એ ન જીલવા જેવું નમ્ર સત્ત્વ છે.

કુમાર, પત્નિને તાબેદાર ગુલામડી બનાવવા નથી માંગતો એતો એને પગલે પોતાને સોભાગી માને છે—

સોહુ સૌ ભાગ્ય એને પાવલે રે લોલ.

✖

✖

✖

✖

પ્રેમ જીવન જીવીને જીવાડતી રે લોલ.

એ પત્નીના સહચારમાં પ્રેમજીવન જીવવા માંગે છે. એ એને—

માલજી મદ્દ કુંજળી મદ્દ ભાગજો !

કુમાર પોતાના મૃદુકુંજળી એને માલજી બનાવવા ઇચ્છે છે—વળી રાંકડી-પતીના મમે તેવા જીલમોને મુજે ગહોડે સહી લેતી અગર પતી સામે અમમોદ કઠોર વચન બોલતી પત્ની નથી અપતી એને તો

નિહર સત્ત્વ મિષ્ટ વચન બોલતી રે લોલ.

એવી નિહર-સત્ત્વ પશ્ય અને પ્રિય વચન હિચારનારી જોઈએ છે. એમ છતાં અનુચીત રવતંત્રતા અને વિકૃત વિચારો વડે સ્વામિને પજવનારી પણ નથી માંગતો, એ એને તો—

ધામે અનુકુળ આત્મા ઓળખી રે લોલ;

અનુકુળ જ્ઞાપી એ માંગે છે—અને

આત્મા ઓળખે તેવર-તેરીજ રીતે

આત્મા ઓળખે ને સો સુંદર-આ સત્ત્વ એ સરજે છે સિંધ કરવા મથે છે.

એને માયકાંઝલી-મઠાલ-પામર-ખોટી સત્તા-લોભ-વિકારો મા પ્રલોભનોયી પરવશ જની જનાર નહો પણ,

પાંગરે ન પામરતા રવખામાં રે બોલ :

એવી છતાં એ એને ગુલામડી નથી સમજતો એકલી સેવિકા નથી
સમજતો—એ પોતે પણ સેવાભાવવાળો છે,

કરીએ પરપર સેવજ્ઞે : અને એ પત્નીને

ધરની હિંદરડી મા પગનું પગરખું નથી માનતો—એને તો એની પત્ની—

ગૃહરાજ્ય રાણી બની રાચતી રે બોલ,

અનંતાત્મ સાધન વિલાસ જો.

એને મન પત્ની—અનંતાત્મ સાધન વિલાસ : છે, વળી,—

દરિઆવ દિલ બહુ ગુણુ ભરી રે બોલ.

મણિ એ અંતર અભિલાષ જો.

(કુમારના દેહ.)

સંકુચીત દષ્ટિવાળી—કૃપણ—કોડીયાં જોડલા પેટવાળી નહીં પણ
દરિઆવ દિલની : જોને આગણે અતિથીઓ, સતો, બહાસાં સગાંઓ,
નોકરો, રોકો પોસાય : વૃષ્ટિ પામે; ગરીબીમાંયે દુકડામાંથી દુકડો આપી
સામાને સંતોષનાર : એકલી પેટભર નહિં પણ બીજાને સંતોષી રાચનાર
દયાળુ, મોટા મનની, અને બહુ ગુણુવાળી પત્ની : કુમારના અભિલાષ
આવી કન્યા પરણવાના છે.

આવા ઉર અભિલાષ સેવતી કન્યા કેવો વર મમસે એ હૈયા સાથે
નકકરી કરી પોતાની માતાને હવે તે કહેવા બેસે છે પણ સમાજની શ્દિ-
ઓથી ટેવાયતી, વળી અચકી જાય છે. અરે ! આવી વાત કહેવાય ?
અનુભવે ધડાયતી માતા કલાવી કલાવી—પ્રુછે છે, ને દીકરીના પેટની
ગુપ્ત વાત કલાવી લે છે. એ માતાને દિલની વાત કહેતાં કેવો વર
મમે છે તે ખતાવે છે.

માડી અમને એવા વરની હોંશ. અમને
ભણ્યો ગણ્યો ને નિર્દોષ.

જોતાં કાળજા હિમાબલ જ્યમ હરે રે.

એકલો ભણેલો નહીં—ગણેલો પણ—અનુભવી—હરેક ઠાવકો સમજી
વેદીયુ ઢાર નહીં : કાળજાં હરે એવો, એને કાળો જીભી ન ખપે, દુખાળ
કદરૂપો કાધી કેમ ગમે ?

માડી વરજો માવડીયો હોય,

એ શું પુરે મારા કાઠ

હૈયે આપકર્મી મોરલીયો રમે રે.

કુળવાનનો કટકો હોય, પણ માવડીયો હોય એ વર શું કરે ?
પણ ભલે ગરીબ હોય—કુળવાનનો કટકો ન હોય છતાં આપકર્મી હોય
તો એનો સંસાર ઉજળો યશે કારણ—

માડી ગોતો ગરીબ દિલ દરિઆવ.

તમે મુખ પ્રેમ ને પ્રભાવ.

વર તો સાચો આત્માને ઝોળખે રે.

ગરીબ હોય પણ ઉદાર—વિશાળ હૃદયનો હોય, એના મુખપર પ્રેમના
પ્રકારા હોય, અને મહારા આત્માને ઝોળખી શકે તે વર પરણાય—છેવટે
એ ખોલી નાંખે છે. માતા વધુ શું કહેવું ? એને તો—

માવડી એવા વરની શુખ,

જોતાં હરે ઊરનાં દુઃખ.

મણિ—સમોવડીયો વર ગોતજી રે.

(સમોવડીયા વસ્તી શુખ)

એનાં હૈયાં દારે એવો સમાન વયનો વર ગમે છે, નાનો દીંગણ
જેવો મા તો વાહનો ત્રીજો જાગ—એવો હજો નહીં પણ સમોવડીયો
વર ગમે છે.

આવો વર શોધ્યા પછી કન્યા વરને કાગળ લખવા બેઠી-કન્યા વરને પત્ર લખે એ સમયને હજી વિશંખ છે, આ પ્રથા-કુમારી કુમારને પરણવા માટે પત્ર લખે એ અયોગ્ય નથી. છતાં, એ રીત પ્રચલીત ન હોવાથી નિંદ્ર નથી. રૂઢમણીએ શ્રી કૃષ્ણને પરણવા આવવા પત્ર લખ્યો-ઓખાએ અનિરૂદ્ધને શોધવા સખી મોકલી-અને સીતાજીએ રામચંદ્રજીને સ્વયંવરમાં આવવા પત્ર લખ્યાનું ગીતો અને પ્રથો કહે છે. આ પ્રથા પુર્વે હતી, જુનાં પ્રાચીન ગીતોમાંનાં ગીત જોઈએ:-

લાડલી તે લખી કાગળ મોકલે, રસ વરણા રે,
રાયા'વર વેગે પધારો લાડલુ રસ વરણા રે;
હું કેમ આવું એકલો-ર, વ.

મારો દાદોજી શીખત દે રે લાડલુ ર, વ.
જો વર નાવો એકલા. ર, વ.
તમારા દાદાજી સહિત પધારો લાડલુ ર, વ.

વળી આ પત્રો લખાતા હશે તે જમાનામાં તાર દપાલ કે રેલ ન હોતા ત્યારે ખેડીઆ સાથે મહામુશીબતે આવા પત્રો પહોંચી શકતા. એવું જ બીજી ગીત જોઈએ:-

લગન બાળેડીડા મોતીડે જડીયો.
કુંવારી કન્યાને કાગળ લખી રે મોકલીયો
વહેલેરો આવે ચોરાશોના રાજ
હું કેમ આવું સકળનીરે રાણી.
આડા ■ દરિઆને સમુદ જરીયા.
ભર્યા રે સમુદ વચ્ચે બહાણુ છીપાવો
વહાણુ બેસીને વહેલા આવો વરરાજા વિગેરે

(મંગલ ગીતાવલી-પ્રત્યેશ)

આવું જ ગીત યુદ્ધીમાં જોઈએ.

ધડીધે ધડીધે લાડણુ વહુ કાગળ મોકલે.

રાયવર વહેલેરા આવ !

સુંદર વર વહેલેરા આવ !

તાણં ધડીધાં લગન રાયવર વહી જશે.

*

*

*

*

લાડણા ! લાડલી છાના કાગળ મોકલે

વેવારીયા વર વેસો આવ્ય !

રવળા મોઢાની રદયું લાગશે.

જવાબ—

લાડકલી ! હું જેમ આવું એકલો !

મારા હાથીડા હોય રે હજાર.

રવળા મોઢાની રદયું લાગશે.

આમ વર કન્યા જરૂર પત્રો લખે છે.

મંગલસૂત્રની કન્યા પણ વરને પત્ર લખે છે—

વહેલા વહેલા આવો વરજાગીયા રે.

મહારા નાથ સસુણા સોદામણા રે.

જોઈ વાટય હું લખે પ્રાણ રે !

સુકુળવંત, વહેલેરા પધારજો રે

x

x

x

પછી એ લખે છે,

જન જોડી ઓ જીવન આધાર રે—સુકુળવંત !

x

x

x

વળી વરને સાથે માતા પિતા ભાકુઓ સગાંવહાવાંને સાથે લાવવા
લખતાં વરના મિત્રોનેયે તેડતા આવવા લખે છે.

માત તાત બંધુ બહેનો લાવજો રે,
સગા બહાણાં સબંધીને કહાવજો રે.
સરખા સોજતીઓની સાથ રે.

સુકુળવંત—

જોયા મુહુરત જોશીડે ટીપણે રે,
શુભ લગ્ન નિર્ધાર્યા આગણે રે.
આવો બેઠી ધરી તમ પ્યાન રે.

સુકુળવંત—

વળી એ વરને પત્ર પહોંચેથી જવાજ લખના પણ સૂચવે છે.
બહાની ઉમરની કન્યા મત્સ્યુત્તર માગે એ અસંભવીત છે—એ લખે છે—

પત્ર પહોંચે ઉત્તર ઝટ આપજો રે.
ચઢી ચારીએ હસીને આપજો રે.
મણિમય કાંઈ મોકલો એ ધાણુ રે.

સુકુળવંત—

(કન્યાયે વરને લખેલ આમંત્રણપત્ર.)

એ ઉત્તર સાથે વળી પતિપ્રેમની નિશાનીરૂપ કાષ્ઠક માગે છે.
પુજ્જત વયના લગ્નોમાજ આ સંભવે છે.

ઉજ્જવળ ભાવિની મનોરથ સૃષ્ટિમા વિચરતા કુમારને અમૃતના
સાગર સમાન કન્યાનો પત્ર મળે છે એના મનોરથ ને મહાર આપ્યા છે.
એના રોમ રોમ વિકરવર બને છે એની નજર સામે કન્યા અવનવા
રૂપે અદ્રશ્ય છતાં સાક્ષાત્કાર કરાવતી રહે છે અને રૂપરૂ મળતા સુધી
આત્માસન દાતા સખા સમાન પત્ર લખી એને ધીરજ આપે છે. ને
પત્રમા પોતાનું હૈયું ખોલી નાખે છે.

મળી પત્રિકા ગ્રેમભરી આજ ! કુલીન કુમારી રે,
શાશ્વી ! સાચુ આમંત્રણ ખાસ ! લગ્નનું ભારી રે !

કુમાર પ્રત્યુત્તર લખતાં કુમારીને લગ્નના મર્મે સમજવતાં
લખે છે—

છવન રય જગ પથે જોડી, પૌવન અશ્વ પલાણુ રે,
પ્રવાસ વિકટ ઉભય રય ચઢેા, પું ને હું સુખખાણુ—કુલીન,
હેયે હૈયાં એક કરીને અભેદ આત્મ વિકાસરે,
શુદ્ધ હૃદયને પવિત્ર છવન રગ રગ પ્રેમ પ્રકાશ—કુલીન,

અને છેલ્લે કુમારીને લગ્નમાં આવવા કળુલ કરતાં પોતાનાં લગ્ન
નિર્વિધે સફળ થાય તે માટે કુળદેવતાની આશિષ યાચી લે છે—

અમે આવશું લગ્ન પ્રસંગે જોડી જલહી જન રે,
મંગળ કરશે કુલદેવડીયાં મહિમય શ્રી લગ્નવાન—કુલીન.
(કન્યાને વરનો પ્રત્યુત્તર)

આ પત્ર પોહોંચતાં કન્યાને પોતાના લગ્નની ખાત્રી થાય છે અને
એ દિવસ, રાત્રી લગ્નનાંજ સ્વપ્ના જેતી પુલકીત હૈયે લગ્નધડીની
વાટ જીવે છે.

જાન:—

જનનો રીવાજ ધણી જીનો લાગે છે. વર પક્ષ પોતાનાં સગા
સંબંધીઓમાં જન નીકળવા પહેલાં ૪૮ ઠલાક અગાઉ જનનું ન્હોતર
ફેરવે છે. વરપક્ષના માણસો ચોખ્ખા અને સોપારીઓ લાઇ ન્હોતરાં
દેવા નીકળે છે. અને જેને ત્યાં જનમાં આવવા આમંત્રણ આવવાનું
હોય તેને ઘેર તેના કિમર પર ચોખ્ખાને સોપારી મુકે છે. આ માટે ફટલીક
વખત લટવાડમાં જોલાય છે—“હારે કિમરે કાણુ ચોખ્ખા મુકવા આવ્યું
હવું ?”

વરના આગણે (રિલે નહતી ત્યારે) ગાડીઓ અને ગાડા ખડકાય સગાઓ-જનનૈયાઓને "ચાલો ચાલો ભાઈઓ-વખત ચલ ગયો"-આમ કહી કહી સન્માન પુર્વક તેમના જયકા સહિત ગાડામાં બેસાડી-વાજતે ગાજતે ગામના પાદરમા (ભાગોળે) જન આવે ત્યા સૌ ઉભા રહે જનમા ન આનનાર પણ વળાવવા આવે અને આવળે સ સાળીને જળે લગ્ન નિર્વિઘ્ને ઉદ્દેશજ્ઞે શક્તિ રાખજો આદિ શીખામણુ પ્રેમ પુર્વક આપે ॥ તેમને સોપારી વિ દ્વાણી અપાય ॥ વરને માટે માફો યા સુખપાલ હોય મા રથ હોય અગર ઘોડા ગાડી પણ હોય વરની સાથે ખાસ કરીને તેના મિત્રો બેસે કે જેથી વરને રસ્તે આનદ આવે રસ્તે જનૈયા મઝા કરતા કરતા અને જનૈડીયો ગાતી ગાતી મસ્ત બને ધુળ ઉડતી હોય રસ્તે જન્મવાનો દાર્દ્રમ થતા કેટલાકોમા વાકળ જમાડવાનો યા બાથુ (લાડવા ચવાણુ) વહેચવાનો રિવાજ હોય છે

તળાવ યા નદીકિનારે વડ રાયણુ કે બીજા આડ નીચે જન્મ શેત્રજી પથરાય-મેટા ઠામમા પાણી ભરાય સૌ જનૈયા બેગા મળે અને વરપક્ષ સૌને જન્મવાની, ચઢાપાણીની સવક આપે જનૈયા હકથી માગે ને ખાય, રગશીમા ગાડા આજે, કન્યાનુ ગામ નજીક આવતા સૌથી પહેલા જે ગાડુ યા ગાડી કન્યા મડળે પહોંચે તેને અને વરના વાહન (માફો યા ગાડી) ના બળદોને નાળો ભરી ઘી પાવામા આવે અને ગોળ ખવરાવાય, એ વાહનના બળદો વખણાય

જન કન્યા મડપે આવતા અગાઉ ગામ બાહાર અટકે છે ત્યા કન્યા પક્ષવાળા વાજતે ગાજતે વરપક્ષનુ બહુ માન કરવા સામૈયુ કરવા આવે છે, ત્યા સૌ પરસ્પર મળે ભેટે ખુશી ખમર પુછે કેટલાકોમા કસુબા પીવાય-પવાય-અને સૌ બેગા મળી વાજતેગાજતે કન્યાપક્ષે જનીવાસો રાખ્યો હોય ત્યા જઈ ઉતરે જનીવાસામા મોદડા પાણી, દીવાજતી, વિગેરે જનૈયા તથા વરને માટે હાજર હોય છે કય ક

તે સવડમા ખામી આવે તો જનૈયાઓ હકકથી એ સવડ મેળવવા મથે છે, તો ક્યાંક તકરારો પણ ચપ પડે છે. ચાક્યાપાક્યા જનૈયા જમવાના તથા વર પરણવાના વિચારોમાં ડબી જઈ આરામ લેતા પડે છે.

પાટીદારો અને બીજી કામોમાં જનમાં સ્ત્રીઓને લઈ જવાની બંધી હોય છે. તો કેટલાકમાં સ્ત્રીઓ હોય છે. પણ સ્ત્રીઓ વિનાની જન શોભતી નથી. અને લગ્નમાં મજાદ આવતી નથી એમ ધણકા માને છે.

જનની વાસામાં વર પક્ષ પોતાની ગોત્રજ ચીતરે છે ને ત્યાંજ પોતાનું સાડાત્રણ દિવસનું ધર ખનાવે છે.

વરને ગામથી કન્વાને ગામ જવા જન નીકળે છે ત્યારે વર ઉધલાવો* થાય છે. ઘેરથી વરધોડે ચઢે છે. સગા સ્વજનો ગામના રનેહી વડેરાઓ તેમાં સામેલ થાય છે. હવે વર-વરરાજ થાય છે. ઘોડા પર તેને ચઢવાનું હોય છે. આને વર ઉધલાવો કહે છે. ઘોડા પર બેઠેલા વરરાજને નજર ન લાગી જાય તે માટે તેની નાની બેન વરની જાણ ઘોડા પર લુણ ઉતારવા બેસે છે. એ એનો હક છે. એ માટે એને દાપુ મળવાનું છે. લુણ ઉતારવામાં વરની બહેન પોતાના હાથમાં ન્હાનકડી બોટીમાં ઠાંકરી મીઠું નાખી તે રૂમાલમાં વીંટાળી વરના માથા પર દલાવ્યા કરે છે. બોટીમાં મીઠું (લુણ) હોવાથી વરને કાષ્ટની નજર ન લાગે એમ મનાય છે. (દાપુ=હકથી લેવાનો લગ્ન મા બવસરનો કર Tax) આમ આ ઉધલાવોનો વરધોડા વાજતે ગાજતે ગામ બંધાર આવે છે ને જન ઉપડે છે.

જન જોડી જવાની બાબતમાં પ્રવર પારવતી વિવાહ, શ્રી કૃષ્ણનાં લગ્ન આદિ પ્રસંગો ગીતોમાં ગવાય છે એટલે જન લઈ કન્વાને

* ઉધલાવું સહ્યાન વર પોતાના પતનથી કન્વાને ગામ (સિમેલ્લંધન કરી) જાય છે માટે ઉધલાવો કહેવાય છે.

ત્યાં વર રવજનો સહિત જાય એ એ પ્રથા પુરાણી લાગે છે. ત્યારે રેતે ન હતી ત્યારે—

દ્વારકાથી આલ્યા જાદવરાય-રૂકિમણીને પરણવા રે.

રથમાં સારા બળવીર રૂકિમણીને પરણવા રે, વિગેરે

વળી દશરથ રાજાએ શ્રી રામચંદ્રજીને લગ્ને રાજા જનકરાય ને ત્યાં જવા જાન જોડેલી તે વર્ણવતા કવિ કહે છે—

દશરથ તણી જાન જાય, હરતીનેા બેઠ કળ ન માય રે.

લીલા પીળા ને રાતા ધણાં, સુંદર છે મહારાજ તણા.

લીલા રે તંજુ તાણ્યા, ત્યાં તો અધુગજ અધુગજ બાંધ્યાં.

રાજવાળી રાજ રચના ધણી, જાન વખાણું રાજ રાધવ તણી

આવી જાન રાજ દશરથની ને તેમના વેપાઈ રાજ જનક તેમને સન્માનવા સામ્રેયે આવે છે.

ભારે રે રોષ પાતાળે બમા, ખેદે ચાંદ ને સુરજ ઝાંખા પડ્યાં.

એક ક્ષણમાં પહોંચ્યા રે દશરથરાય, સામ્રેયે રાજ જનક જાય.

આ પછી ચાક્યા પાક્યા વર તથા જાનૈયાને ગળ્યાં એલચી બેળબાં પાણી કમાંક કમાંક પવાય છે.

આબ્યા જનક બોલ્યા વાયક, નાણું લઈ ચાલો નાયક.

એલચી વારમાં રે જળ આણીયાં; ખાંડ પાણી પાછ જાણીયાં.

જ્યારે જાન ઉઘલી કન્યાના ગામ તરફ નીકળે છે. ત્યારે આપણે કન્યા મંડપની ખજર લઈએ.

અહિં તો કન્યાના માતા પિતા દીકરીનાં લાખેણું લગ્ન નિરવારી બેઠાં છે. તેમણે બહાલાં સગાંઓને આમંત્રણો મોકલ્યાં છે. વરના બાપ કરતાં કન્યાના બાપને કામનો બોજો ને ચિંતા વધુ રહે છે. કારણ વર પક્ષને તો તૈયાર સામગ્રી પર કન્યાના ઘેર નિસંતે મહાલવાનું જ્યારે

જનની સેવા ને વરરાજને સાચવવાનું કામ કન્યા પક્ષને માથે હોય છે. આથી કન્યા પક્ષવાળા બહાણું સગાઓ-માંડવે કમર બાંધી કામ કરનાર રનેહી સગાઓ! કન્યાનાં મોસાળીયા કન્યાના પિત્રાઈ જોત્રાઈઓ! સૌને આગ્રહ કરી તોડાવવામાં આવે છે ને તેઓ વધુ સંખ્યામાં આવે તેમ બહુ સાડ સામે છે ને મનાય છે. આવાં આમંત્રણ લખતાં લખાય છે.

અમે લાખેણું લખ નિરધારીયાં રે.

આમ દુર દેશાવરમા રહ્યાં રે.

સુના સુના મંડપ અમ આજ રે.

રનેહી ! લગ્ને વહુલેરા પધારણે રે.

વળી બધાં કુટુંબીઓને તોડતા આવવાનું પણ લખતાં જુલતા નથી.

રનેહી પાની બાળકોને લાવળે રે.

ભાઈ ભાંડુને તુર્ત મોલાવળે રે.

રનેહી મંડળ વિંસારો ન ખાસ રે.—રનેહી.

અને છેવટે બહાણું સગાંઓને મોલાવવામાં ખાસ સ્વાર્થ નથી પણ રનેહીની વૃદ્ધિ અને આનંદમાં સદસ્યાર લેવાદેવાનીજ ભાવના છે, અને તેમને સાચા દિલથી મોલાવાય છે એ દર્શાવતાં લખે છે—

તમ સ્વાગતે સ્વાર્પણ આપશું રે.

મળી રનેહ વધારી મગન થશું રે.

આવો મણિમય લગ્ને રાજ રે.—રનેહી.

૧ વરરાજ-સાકારણુ દિવસના રાજ ત્રણ દિવસ જન રહે તે, અર્ધો દિવસ રસ્તાનો જન ચત્રામણીનો હકના ૩ દિવસનો રાજ તે વરરાજ.

૨ સાચવવા વરરાજ જેવા મોટા માણસને કન્યાના માંડવે ખાવા પીવા વિ. સૌ બાળતોમાં શ્રેષ્ઠતા આપેલી હોવાથી તેમનું બધું ખાસ ખાસ હીસાણે સચવાય છે. તેથી વરને સાચવવા-એમ મોલાય છે.

આમ આમંત્રણ-કુંકુમ પત્રિકા-કંકોત્રીઓ લખાઈ છે. અને
કેાણુ કેાણુ આવશે ? ક્યાં ઉતારશું ? આ વિચારોના આદોલનો કન્યાના
પિતાના આંગણમાં અવનવી લાવનારો ઉછાળે છે.

હવે લગ્નાત્માં ઘરમાં લગ્ન નિર્વિધ્ને ઉકલી જાય તે અર્થે કેટલીક
શાંતિદાયક ક્રિયાઓનાં વિધાન છે. તેમાં મુખ્ય ગણેશ સ્થાપન છે.
કન્યાશુના અધિષ્ઠાતા ભોળા અને ભદ્રીક લગ્નવાનના વર પામેલા અને
વિધ્નવિદારક એવા શ્રી ગણેશનું સ્થાપન પૂજન થાય છે. શ્રી કૃષ્ણનાં
લગ્ન પ્રસંગે પણ ગણેશ પૂજન યથા એમ ઇતિહાસ બોલે છે. ગણેશનું
સ્થાપન કરતાં શા કાવ ઉછાળે છે ?

શુભ મંગલ લગ્નને અવસરીયે.

સખિ ! આજ ગણેશ નમું હું નમું.

કરી સ્થાપન અંતર મદિરીયે ! સખિ !

ટળે વિધ્ન વિનાયકના વરથી-સુખશાંતિને આનંદની અવધિ.

શુભ લગ્ન સમ અન્ય પ્રસંગ નથી.—સખિ.

X

X

X

મારે આંગણુ આભાં અવસરીયા—

હરો વિધ્ન ગણેશ મણેશ બધાં.

મણિ મંગલ લગ્ન કરો સુખદા—સખિ.

(ગણેશ સ્થાપન.)

ચુંદડીમાં પણ—

પરચમ ગણેશ બેસારો રે !

મારા ગણેશ દુંદાળા.

ગણેશ દુંદાળાને મોટી ફાંદાળા.

ગણેશજી વરદાન દે જો રે.

મારા ગણેશ દુંદાળા.

આમ ગણુશ સ્તવંતાં ગણેશજી રીસાઇ જતા હશે કે નહિં તે
ખબર નથી પણ ખાસ કરીને

વીવા અધરણીને જનન જનોઇ

પરથમ ગણેશ બેસાપરે

મારા ગણેશ કુંદાળા

આથી રપટ થાય છે કે મંજળ અવસરનો આરંભ ગણેશ સ્થાપન
પૂજનથીજ થતો આવ્યો છે.

નાગરીમાં પણ—

લાઇ જનાર જન પુછે તમે-કોને રે ગણુપત દેવને

કીયા દેવ છદ સણી આવ્યાં ને-કીયાં વર ભેટવા કાજ.

અને—

કુંદાળોને કુંઃખ ભંજન નામ-સંજુ કુંવર સુખ ધામ રે .

રૂડો ગણેશ કુંદાળો.

ગૌર વદન મજવદનો અવિનાશી-સર્વ સુખનો રાક્ષી રે...રૂડો.

×

×

+

+

ચૈદ વિદ્યા ગુણુ જાણુ સુગણુ-સુર મુનિ કરે છે વખાણુ રે...રૂડો.

ત્રિમાનંદ કહે આનંદકારી પુત્રે ગણુપતી બિહારી રે....રૂડો.

(નાગરીક ગીતાવળી.)

ગણેશ સ્થાપન પછી ધરમાં વડી પાપક કરવા માંડે છે. એ વડી
અને પાપક જનને જમણુ આપે ત્યારે તેમાં વાપરવાનાં હોય છે.
સાક્ષને, જમાધને, ને જનને જમાડવામાં વડી પાપક મુદ્દાની ચીજ
લાગે છે. પકવાન કસાચે તે વખતે તે વધુ મોંઘાં મનાય છે હવે
લગ્નનાં વડી પાપક શેર બશેર ન હોય વધારે પ્રમાણું હોય આથી
સગાઓ રનેહીઓ ને શેરી મોહોલ્લાની કુળવંતી સાંભાગ્યવંતીઓને
આમંત્રણે બોલાવાય છે. શેરી વચ્ચે ચોકમાં યા ધર પાછળ ખુલ્લા
વાડામાં જાજમ બિછાવી વચ્ચે શણુનો ખાટલો મુકી તે ખાટલાના

ઉપર સફેદ ચાદર પાથરી તેની વચ્ચે કંકુનો સાથીઓ કરી ચોખા
 મોપારી મુઝા તેની આસપાસ ગોરિઓ કુંડાલે બેસી થોક, થોક વડી
 મુકવાનું ખીર દાયમા લઈ લગ્ન પ્રસંગના આમમનના મંગળગીતો
 ગાતી ગાતી વડીયો મુકે છે ને વચમા વચમા વર, કન્યા તેના સગાઓ
 વેવાઈ, જમાઈ બનેલીઓને મીઠી મસ્કગી મિથીત ગીતોદ્વારા તેમને
 સગવળાટ ઉપજાવે છે ને ગોરિઓ પાપડ વણવાનું પણ એવાજ ભાવથી
 શરૂ કરે છે જમવાની કાસાની ચાળાઓ ઉધી વાળી તે પર પાપડના ગુદા
 લઈ વેલણુ વડે દબાવી રોટલીની પેટોજ વણે છે. વણનારીઓને ગુદાની
 દ્વાણી અપાય છે વણનારીઓ વિનોદમા ઉધી ચાળી ઉપર વેલણુની
 ચકરડી ફેરવી 'આ તારી સામુનું નામ, આમ મ્હી કન્યાને જગ ટોળમા
 હસાવી દ્યે છે આવા વિનોદાત્મ પ્રસંગે ગીતો મવાતા જમ વડીઓ
 મુકાતી જમ પાપડ વણાતા જમ અને આવતા મંગલ લગ્ન પ્રસંગના
 આજ દર્શન ક્ષીતિજમા થતા જમ

છરે ! આજ મે તો ચોળા ચોપે નહોતર્થા રે
 ચોળા ચતુરા હાથે વડીયો મેલવા જોમ
 મારે આમણુ સ્વજન ટોળે મળ્યા
 છરે આજ મેતો, અંદા હોશે નોતર્થા રે
 અડતા મોઢા મારા પાપડ વણવા જોમ
 પાપડ વણવા સ્વજન સૌ આવીયા
 (વડી પાપડ)

હવે વિવાતા ધરમા લગ્નનીજ વાતો ચાલે છે આવતા અવસર્ગી-
 માને સફળ બનાવવા, વર્ષો સેવ્યા કેડ પુરવા ધરવાળા રાત દિવસ દત્તચત્ર
 બને છે વડી પાપડ માટલે લરાય છે આમ તો આડે દહાડે પણ વડી
 પાપડ વણાય પણ આ મંગળ પ્રસંગના વડી પાપડ પ્રત્યે પણ
 જુદી અવનવીજ ભાવનાઓથી જોવાય છે, જે પ્રસંગની જુદીજ
 વાત છે ના ?

હવે રોજ આવતાં લગ્નને સત્કારતાં હોય તેમ વીવાતાં ઘેર રોજ રાત્રે ગીત ગાવાનું ચાલુ ચાલુ છે. ઘર ન્યાતિ સમાં રનેદિઓના ઘરનો સ્ત્રી સમુદાય રોજ રાત્રે વીવાતા ઘેર ચોક યા આંગણમાં ગીત ગાયા ટોળે મળે છે, ગીત ગાય છે અને છેવટે પુર્ણાદ્વતીમાં તમામને બહામ પતાસાં અગર એવીજ દહાણી બહેંચાય છે. આ ગીતો લગ્નથી પુર્વે પંદર દશ સાત કે છેવટે મધ્ય દિવસ અગાઉથી ગવાય છે. તેને વરધ કહે છે. વરધ એટલે લગ્ન પુર્વાના દિવસો. હવે લગ્નને સાત વરધો રહી એમ બોલાય છે. હવે ગીત ગાનાર ગોરડીઓ નામે છે, ગાય છે.—

આવો આવોને શાણી બહેન, ગીતકાં ગાવાને.
ભર્યાં નયનોમાં લગ્નનાં ઘેન, વેલાં ચાવાને.
અમૃતના અવસરતોલનો, રસસાગર ઉભરાય રે.
તવલાં ચેતન રમરંગ પ્રકટે, લેચનીયાં હોરાય.
ગીતકાં ગાવાને,

X

X

X

અવસર આજે ઉજળો ઘેર આવ્યો,
હૈયે હોંશ ધરીને વધાવ્યો—અવસર.

ધર આંગણે ઉજળા અવસર આવે ત્યારે કૃપા જાવનાઓ વીવાતાં ધરવાળાને હૈયે ઉભરાય છે ? કેવા અવનવા અભિલાષ બને છે ?

સખિ ! સહિયર સૌને બોલાવો,
સગા બહાલાં ટોળે મળી આવો,
હોય રીસાયાં સૌને મનાવો—અવસર.

ખરેજ ! જમને આગલી પાછલી સંભારી જ્યા ભારખમ યવું હોય તેમને લગ્ન પ્રસંગજ લાધે ને ? આ અવસરીયે રીસાયલાં બહાલાં સગાંઓને ગમે તેમ કરી મનાવી લેવાય છે.

કંકુ છાંટી કામળીઆં લખાવે.
સગે વ્હાલે સદેશ્ય કહાવે.
લેવા મેંધેરા લખનેા લ્હાવે-અવસર.

(મંગળ અવસર)

આમ આનંદ મંગળથી ગાજતું ધર જાણે કાંઈ અવનવા લ્હાવા લેવા લાયક પ્રસંગનું અવશ્ય ધામ બની રહે છે.

હવે લખને સાત વરધ રહી છે, ત્યારથી તો, ક્યાંક તથ્ય વરધ પહેલાંથી રોજ સવારે પ્રભાતીયાં ગવાય છે. લખાતું ધર, સૌ કામગરં બની રહેલાં, કામનાં હમલા પડ્યા છે. રહવારનો મંગળ પ્હોર છે ધરમાં ઓરડે ધરની કુલ કામીનીઓ ઓરસ વલ્હોવતાં હમધમાટ મચાવી રહેલ છે. ત્યાં પ્રભાતને પ્હોર પ્રભાતીયાનાં મીઠા મંત્રુલ શુન્ન એ ધર વીવાતું છે એ જાહેર કરે છે.

પ્રભાતીયાં ક્યાંક ક્યાંક તો ખરા બપોરે પણ ગવાય છે ને તે પ્રભાતીયાં ગણાય છે, એમાં માત્ર લ્હાણી લેવાનોજ આશય હોય છે, આવાં પ્રભાતીયાં કામવાર કે રૂઢિ પ્રમાણેનાં પ્રથક્ પ્રથક્ હોય છે. તેમાં નાગરોમાં—

સુખે થવાં સંતજનને રહવારં કે, શ્રી હરી સુરજ ઉગીયા.
તાહારે મામાના અધકાર કે, શ્રી હરી સુરજ ઉગીયા.
હરખે ઉલડ્યાં રે સંતજન રૂપી કમળ કે, શ્રી. સુ. ઉ.
બીડ્યાં બીડ્યારે કુમતી કુમોદીની ખજ કે, શ્રી. સુ. ઉ.

x

x

x

સુરજ ઉગ્યો રે કેવડીયાની કરણે કે,

વેણુલાં ભલે વાયાં રે.

સુતા જગો રે લક્ષ્મીજના કચ કે, વેણુલાં.

(નાગરીક ગીતાવળી)

અનેક નાગરોનાં પરભાતીયાં—આ ગીતો ઘણાં જુનાં છે એટલે કે જનશ્રુતા પ્રમાણે અર્ધી કે પોણી સદી ઉપરાંતની વૃષ્ઠાઓ પાસે સંગ્રહકાર શ્રી રમાજીવેન પદ્મીએ સંગ્રહી ઉતારી લીધેલાં છે. એટલે તે સૌકા જુનાં સંભવે છે. જો કે અત્યારે એ ગીતો જુદા જુદા ભેગાસ પહેરી આપણા વચ્ચે નથી મ્હોર છપો લગાવી પરિભ્રમણ કરે છે.

આજ સમણામાં મેં તો ક્ષીરસર સમુદ્ર દીઠો રે,
બહેતીને મંગા રે જોશીડા મેં દીઠો.

આજ સમણામાં મેં તો શ્રીફળ આંખો દીઠો રે,
વન ફળને વાડી રે જોશીડા મેં દીઠો.

આજ સમણામાં મેં તો ઘેમર હાથી દીઠો રે,
ઉપરને અંબાડી રે જોશીડા મેં દીઠો.

આજ સમણામાં મેં તો તારાં બેઠાં દીઠાં રે,
ઉપરને જુઝારાં રે જોશીડા મેં દીઠાં.

આજ સમણામાં મેં તો ઝળહળ હીવો દીઠો રે,
હસતી રે સુવાસણ જોશીડા મેં દીઠો.

આજ સમણામાં મેં તો પારસ ખીપવો દીઠો રે,
તળશોનો ક્યારો રે જોશીડા મેં દીઠો.

સમણું ને વિચારો રે જોશીડા જોધપુરના રે
સમણું ને વિચારો રે જોશીડા રાજગઢ રાહોલના.

ક્ષીરસર સમુદ્ર દોહોજ તમારા રે,
બહેતીને મંગારે માતાજી તમ તણા રે.

(અનેકા મંગલ મીતાવધી)

સિંદુરી વણીના સુરજ ઉગીયા રે.

ચાંપલીયા વરણી કાંઠ ચાંદલીએ પેચી તીરે

કુંભરડાની કડલે રે સુરજ ઉગીયા.

ઉગ્યા છે રાણો બીનલે વાન રે.

કુંકુડાના વરણાં રે દણીયલ રવ ચડયા.

જગાડો રે મારે કંઈ વહુના કંચરે.

×

×

×

સુરજ ઉગ્યો રે કેવડીયાની ફજુસે

કે વાણેલાં ભલે વાયાં રે.

×

×

×

જાણેલાં વાયાં ને સુરજ ઉગીયા.

જમમલ શુ કરે રે કીયો જાઈ પાન વિના.

જમને જગાડો રે કીયા વહુના ના હોલા.

×

×

×

(પ્રતોરા લગ્ન ગીતાવલી)

આજની ગોરિએ મગજસૂનના પ્રભાતીયાં ગાઇ વીવાતાં ધરને
ગળવતા ગાય છે—

સુરજ ઉગ્યો રે વાયાં વાયાં પ્રભાત કે—વીવાતા ધર મહારાં રે !

સાસુ જ્યારે ઉઠો યજ્ઞે રળિયાત કે—વીવાતાં.

દાતણુ કરીયે રે મહારા જીવન વિશ્રામ કે—વીવાતાં.

મુખકુ ધોળો રે પ્રેમામૃત જળધાર રે—વીવાતાં.

પીળો પીળો રે કદીયલ દુધ સવાર કે—વીવાતાં.

લીધા લીધા રે ધડીયાં લગ્ન અમધામ કે—વીવાતાં.

સુતા ઉઠો રે મણિમય મહારા સ્વામ કે—વીવાતાં.

(મંગલ સૂત્ર-પ્રભાતીયું)

×

×

×

×

સૂરજ હિયો રે સવાલાખ કળારે
કે જ્ઞાણેલાં ભલે વાયાં રે,

સુતા ઉઠો રે સગી સાસુના નંદ
કે જ્ઞાણેલાં ભલે વાયાં રે.

x

x

x

x

લેન્ને લેન્ને રે મણિ જડીયા જળ લોટા
કે જ્ઞાણેલાં ભલે વાયાં રે.

ઘાતણ કરજોરે દેવાને ઓવારે
કે જ્ઞાણેલાં ભલે વાયાં રે.

x

x

x

x

નહાવણ કરજો રે, નમનામૃત નીર
કે જ્ઞાણેલાં ભલે વાયાં રે.

મણિ મોંઘા રે ! જાગો જાગો સગીર !
કે જ્ઞાણેલાં ભલે વાયાં રે.

આવાં આવાં મલાતીયાંના મંજળ અને સુંદર સુરભવણે જામી
હિંબુ' એ મહદ્ભાગ્યજ ગણાય-પત્ની પોતાના પતીને હમેશાંજ આવા
સુંદર સુકોમળ કંઠમાંથી ગવતા સંગીત વડે હિંકારે તો તે અસ્વાસ્થ્યક
નથી બસકે એ ભાગ્યશાળી પત્નીની દેવાએ ધર્મા કરે.

હવે ટુક વખત રહ્યો મોકલવા મુહુરત કરવાનો નક્કી દિવસ આવ્યો
છે. કેટલાંક ધણા નીકટનાં સગાં દીકરીઓ જ્ઞાનેના જમાઇઓ બનેલી,
અંગત મિત્રો તો સખરિવાર આવી ગયા છે. જુદા જુદા ઓરડાઓમાં
અગર ખાસ મકાનોમાં તેમને ઉતારા આપાય છે, તેમનાં માટે ખાનપાન
વિશેરે તમામ વ્યવસ્થા ખાસ કાળજી પુરવકે યાય છે. મંડપ મુહુર્ત યાય
તે દિવસથી ગામનાં ને ન્યાતનાં સગાંઓ કન્યાના ઘેર જામે છે-જો કે

કન્યાને અને વરને પશુદશ પંદર વર્ષ પર વાનોળા જન્મવા મળતા હતા. સિમંતવખતે સિમંતીની ને સમાંઓ જન્મવા તેડે તેને વાપણુ કહેવાય છે, ન્યારે સમાંઓ લગ્ન પહેલાં વર કે કન્યા ને જન્મવા તેડે તેને વાનોળા કહેવાય છે. પશુ મોટાં શહેરામાં તો હવે વાનોળા નીકળી ગયા છે. અને તેને બાંહે સમાંઓ લાલ લાકુનાં ડાંધલાં અમર તે નીમિત્તના રોકડા રૂપીઆ ૧-૨ આપે છે.

હવે ચહતે પહોરે મંડપ મુહુરત (માંડવા મુરત) છે. પરમ દિવસે તો લગ્ન જન આવશે. મંડપ મુહુર્ત ગોરહેવતા વિધિપુર્વક કરાવે છે. કન્યાના માતા પિતા અગર મોટા ભાઈ ભોળાઈ અગર નીકટનાં સમાને હાથે તે વિધિ થાય છે. માંડવા મુહુર્તમાં સમાં બહાલાં ભેળાં મળે છે. ઘર આંગણામાં એક વળાનું પુજન કરી ચાર પરણેલા-ઓના તથા વિધિ કરનાર દપતીના હાથે તે દટાવવામાં આવે છે. એ માંડવો બાંધવાની શરૂઆત થઈ તેજ પ્રમાણે માણેકસ્તંભ (જુઓ ચિત્ર પૃ. ૪૭) રોપવાનો પશુ વિધિ થાય છે. હવે આજથી ખરેખર લગ્નના પુરા વાતાવરણુમાં ધર બને છે. આજથી તવી અગર કલેકુ ધરના સુમે, ન ચહે. રોટલી રોટલો પુરી ન જનાવી શકાય. હીરાગળજ ખાવાનું. ને બહાલા સમા આજથી વીવાતા ઘેર જમે, એજ પ્રમાણે ગૃહસ્ત્રાંતી પશુ વિધિ પુર્વક કરવામાં આવે છે. સૌ મહેને ગૃહપતી તોતરે છે કે જેથી તે પ્રસન્ન થતા લગ્નમાં વધિકર્તા ન બને.

સમય મહત્તાતિનો સખિ આજે,

પ્રભુ મેર કરો મને છાજે । સમય.

મહારે આંગણુ સૌ મહ આવો

શુભ શક્તિઓને વરસાવો.

રૂપા કરજો મળે મને લ્હાવો । સમય.

આમ મહાદેવતાઓને નિમંત્રી તેમને સ્થાપી પૂજન કરતાં.

રવિ ચંદ્ર મંગળ બુધ મળીઆ.

ગુરુ શુક્ર સની કેતુ બળીઆ.

રાહુ નવ ગ્રહ મંડપે પડીઆ । સમય.

■ X X

અમે માનવ સ્વાગત શાં કરીએ ?

સાચી શાંતિની કામના કરીએ !

હૈં વિદ્યુત ચરણ શિર ધરીયે । સમય.

X X X

મહાદેવતા સૌ મળી આવો.

શાંતિ શાંતિ બધે પ્રસારવો.

મણિમય સખી મહાને વધાવો. સમય.

અટલભાવપૂર્વક લગ્ન નિર્વિઘ્ન કરવા મહાને સ્થાપવા, પૂજવા. પછી તેજ દિવસથી વરંકન્યાને પીડી ચોળવાની શરૂ થાય છે. જુદાં જુદાં હામતી વસાણાં તેલ અત્તરોને મુળીઆની બનાવેલી પીડી વરને લગ્ન પહેલાં થોડા દિવસથી ચોળવામાં આવે છે. શરીરમાં રચ્ચુર્તિ શાંતિ શક્તિ અને તેજ વધારનાર તે હોય છે. વરને તથા કન્યાને પ્રોતાના સ્વજનોની સૌભાગ્યવતીઓ તે ચોળે છે અને ચોળતાં ચોળતાં વિનોદપૂર્ણ ગીતો ગાઈ સૌ વર મા કન્યાને આનંદ આપવા પ્રયત્ન કરે છે.

* * *

સજની મોરી લગ્ન મંડપ છે રચાવ્યા રે,

સજની મોરી પીડી કન્યાના વીર લાવ્યા રે.

સજની મોરી કેસર કરતુરી ઘોળાવ્યાં રે.

સજની મોરી અત્તર અગર સુહાવ્યાં રે.

સજની બેળા કપુર બરાસ સાથે લાવ્યા રે.

X X X

સજની વાળે વાનને તેજ વધારે રે
સજની પીડી કુણં વિધનને નિવારે રે।

x

x

x

સજની પીડી સાત
સૈનેયે સવાશેર રે.

x

x

x

સજની એતો સામ્યસાળીને અગે ચોળે રે।
સજની ચોળો સૌભાગ્યવતી મળી ટોળે રે।

આમ કીમતી પીડી ચોળાય છે.

હવે લગ્નનો વખત-જન આવવાનો વખત જેમ જેમ નજીક આવતો જાય છે તેમ તેમ કન્યા મંડપે ધમાલ આતુરતા વધે છે. પરજીનારના હેમાંના ધંધાકાની ગતી અનિયંત્રીત બની રહે છે. કાષ્ટ અધુદોઢ-અધુજાણી અધુઅનુભવી મીડી મુઝવનારી લાગણીની ચરેરાટીયો તેમના હૈયામાંથી નીકળી જતી હોય છે. ઉજાગરા સહેજે કરાઈ જવાય છે. આવતા દીવસની ગોઠવણો, લાવવા મુકવાની વાતો, જનના ઉતારા, તેમની સૌ સમવડ, જમણની ગોઠવણો સૌ જાંજગડો સામટી એ સ્વરૂપે ખડી થઈ જાય છે.

લગ્નનો દિવસ! તમામ તૈયારી થઈ ગઈ, થઈ જાય છે. કન્યા બહેની પીડી ચોળેલાં ઓરડામાં સજ્ય જમાવી બેઠેલાં હોય છે, તેની સખિઓની મીડી મસ્કરોઓ સહન કરવાનો તેનો એ દિવસ! આજ એને પરજીવાતુ, નવા સહવાસીની સહચરો થવાતુ, પિતૃગૃહ તજી સાસરે જવાતું, એના જીવનમાં અનેક પરિવર્તન થવાનાં. એ કન્યા મટી પડતી થવાની:

લગ્નના દિવસે ઉકરડી નોતરવાની ક્રિયા કરવાની હોય છે. ઉકરડી નોતરવાનો રિવાજ-એ પણ એક ક્રિયાજ બની રહેલ છે. ઉકરડી એ

આમ દેવતા માતો ગામના અધિષ્ઠાત્રીનું યા ઉચ્ચેષ્ટ જથ્થાપતીનું સ્વરૂપ
કેટલાક બતાવે છે. પણ ઉકરડીમાં-પૃથ્વી-જળ આદિ જીવનદાયક
મહાતત્ત્વોનો નિવાસ છે, પ્રાણ ટકાવનાર અન્ન પેદા કરનાર જીવંત
રસાયણસમા ખાતરનો સંચય છે. આ અપેક્ષાએ ઉકરડીને મોટું માન
અપાયલું છે. નહિં તો ગોરિઆ સુંદર વસ્ત્રાણ્ણથી વિભૂષિત બની
રામજીવીનો લઈ મંદાગોળના ઉકરડાને માનપૂર્વક આમંત્રણ આપવા
જાય એ અસ્વાભાવીક છે. પણ ના ! એ ક્રિયા મહત્વની ને અર્થ-
સૂચક હતી ને છે. હોતરનારીઓ ગાય છે:—

ઉકરડીને નોંતરો, મેધાડંબર ગાળે,
જીવો ઉકરડો ગોળર ભર્યો—મે.

ઉકરડીના નોંતરે જહુ ભેદ ભરેલા,
શા શા કારણ એને નોંતરો—કહો ડાહ્યાં કરેલાં.

ઉકરડી પૃથ્વી તત્ત્વ છે—મે.
સંસાર સારનું સ્ત્રવ છે—મે.
પૃથ્વી તત્ત્વમાં માટી છે—મે.
જાણ ને રજ ખંડાદિ છે—મે.
પંચ તત્ત્વ એમ પુણ્યાં—મે.
માટે ઉકરડીને નોંતર્યાં—મે.
આવો ગોરિ ગાઓ ગીતડાં—મે.
મણિમય નોતરી ને વળ્યાં—મે.

(ઉકરડી નોતરવાનું ગીત)

ઉકરડી નોંતરતાં સાંભાગ્યવતીઓનું ટાણુ જાય. મોવડી હોય
તે માથે મોડ (મુગટનું સ્વરૂપ) ચુકે. હાથમાં રામજીવીવડો જળતો
રાખે—હાથમાં જળ-પુજન વીધીને સામાન હોય છે. સાથે કમાંક કમાંક

ગેર પશુ હોય. ઉકરડી નાંતર્યા પ્રમાણે વીવાહ વીત્યે તેને વિદાય પશુ દેવાય છે. તેને ઉકરડી ઉઠાડી-ઉકરડી વળાવી એમ કહેવાય છે.

જન આવી ગયા પછી તરતજ વરને કલવો ખરરાવવાનો વિધિ કન્યા પક્ષની સૌભાગ્યવતીઓ કરે છે. કલવો વરને યાકયો પાકયો શુખ્ખો હોવાથી શીરામણ માટે દહીયસં વિગેરે (તીષ્ઠુ ખાટુ નહિં) મધ્ય મોળુ ખાવાનું લઈ જવામાં આવે છે. (કચલ) કાળીઓ : કાળીઓ દેવાય તેને કલવો કહેવાય છે.

હવે સાંજ પડી છે. થોડા વખતમાં વર ઘોડે ચઢી વરરાજ પરશુવા જવાના, કન્યાને માંડવે તમામ તૈયારીઓ થઈ ગઈ છે. કન્યાના મામાને ત્યાંથી કન્યાચુડો-કપડાં વિગેરે આવે છે. વરને પોષાક (ધોતીયુ-આમે) યા કાટ-ટોપી યા મંડીલ વિગેરે) આવે છે. તે પહેરી પરશુવાનું હોય છે. વરઘોડો ચઢતાં પહેલાં નમણું કરવામાં આવે છે. નમણું એટલે વર-સ્નાન.

વરરાજ તેમજ કન્યા બહેની લગ્ન માટે તમામ વસ્ત્રાલંકાર પહેરતાં પહેલાં ખીડી ચોળ્યાં શરીર સ્નાન કરી શુદ્ધ કરે છે. આ સ્નાન-મોંઘામુદ્ધુ-જીવનમાં કવચિત્ જ આવતી તક જેવું ન્હાવણુ-એને નમણું કહેવાય છે.

વર યા કન્યા પોતાના ઘેર (વર-જાનીવાસે) ચોક્કસ બાજોડ પર બેસે છે. તે સુગંધી જળ વડે સૈભાગ્યવતીઓ તેમને ન્હરાવે છે. જીવનમાં આ એક અનૈરો દહાવ છે. મીઠી મગકભરી-વિનોદપુર્ણ બંગ લાપામાં ખીતો ગવાતાં હોય, વરજી યા કન્યા બહેની દિલમાં મુલમુલીયાં પેદા કરે તેવી લાવનાઓ ભર્યા વાતાવરણમાં ન્હાય છે.

. કન્યાના સ્નાનનું જળ વરને ત્યાં લઈ જવામાં આવે છે તે સ્નાનજળમાં વરજીના ત્યાંના શુધ્ધ સુવાદીત જળ ઉમેરી વરસ્નાન કરે છે.

નિર્મળીઆં કાંઈ પાણીડાં મંગાવો કે
 રાયવર ન્હાવણીયે ઉભા રહ્યા-
 ન્હાવણીયે કાંઈ બાળેઠ મંગાવો-કે
 છયાવર ન્હાવણુ ન્હાવણુ કરી રહ્યા.

✕

✕

✕

આમ રાયવર અને કન્યાને સ્નાન કરાવવામાં આવ્યા પછી
 સ્વચ્છ કપડે ઢીલ લુછી લગ્નનાં કપડા પહેરાવવામાં આવે છે. આ
 વસ્ત્ર પરિધાનમાં વર-કન્યાના મિત્રો સાહેલીઓ ખાસ કામે લાગી
 જાય છે. કન્યા વસ્ત્રાલંકારે વિભૂષિત બની ચોરીમાં જવાને-વર વરધોડે
 ચઢવા તૈયાર થતાં પુર્વે તો કેટલીયે વાર ઉતાવળીયા ગોરને સ્વજનો
 કેટલી વાર છે ? ઉતાવળ કરો ! એવા પોકારે એ પ્રસંગનું મહત્વ
 વધારી મુકે છે.

હવે વરધોડો ચઢે છે. ગળ પ્રમાણેનો આડંબર-સાજન
 અને સ્થળ સમય ને સંયોગ પ્રમાણે વરધોડો શામમાં ફરી કન્યા
 મંડપે હાજર થાય છે. કન્યાના મંડપે તો સાજનને સત્કારવા બિહાયત
 બિહાવી કન્યા પક્ષનું સાજન તૈયાર હોય છે. વરને તોરણે ઉભો
 રાખવામાં આવે છે. સાજન મંડપમાં ગોઠવાઈ જાય છે. કન્યાની
 માઠી વરને પોંખવા, કન્યાની બહેની ગામરબેઠીયાથી આવકાર આપવા
 અને ગોર બીજો વિધી કરી લેવા આવે ત્યાં સુધી આજના પ્રસંગના
 નેતા-વરરાજનને ખડે પગે શિક્ષા ખમત્તા અપરાધીની માફક તોરણે
 હાથમાં શ્રીફળ સોપારી સહીત જણે કન્યા માગવા આવ્યા હોય એમ
 ઉભા રહેવાનું થાય છે. અને ત્યારે કોઈને થે ઉતાવળે તેને પોંકવા મા
 માઠીએ બેસારવાની લાગ્યેજ પડી હોય છે. વર સાથે જાણુવર (એટલે
 વરની પાછળ ચાલનાર વરનો નાનો ભાઈ) (જણુવર ઉપરથી) એ
 વરનો એડીકાં-હોય એવી ફરજ હોય છે. તે તથા વરરાજનના મિત્રો

વરને પડખે રહે છે અને મીઠી મળકા સાથે તેની તમામ સવડો સાચવી લે છે. તેને પાન ખવરાવના જાય છે અને પોતે અણુવર તથા વર મિત્રો હોવાનું અભીમાન જાણે ગૌરવ પુર્વક લે છે.

હવે વર તોરણ ચાલે છે કે તુર્તજ કન્યાપક્ષમાંથી એક નાની છોડી (કન્યાની ન્દાની જોઈને ધણું કરીને) માથે કળસ ઉપર શીફળ મુકી વરના સામે જાય છે. (આ વખતે વરના આગળ અંતર પટ રાખવામાં આવે છે) અને તેના કળસમાં વરપક્ષ તરફથી રૂપીઆ નાંખતા તે પાછી વળી જાય છે. આ પછી કન્યા મુખમાં તાંબુલ ચાવતી આવે અને અંતર પટ પર તાંબુલનો રસ જાડે છે. આમાં અમારા માનવા પ્રમાણે વર કન્યા પરસ્પર પીછાની શકે ને જો છે તે તેજ એમ ખાત્રી કરવાની રસીક યોજના ઘડાયેલી લાગે છે. ને વરવધુ પરિક્ષામાંયે તાંબુલ છંટાવી તાંબુલના રસરંગ જોવો આપણો પરસ્પર પ્રેમરસ-રંગ અચળ રહો આ ભાવના પણ અંતર્ગત હોય છે.

વર તોરણ આવે છે તે વખતે જાણે લગ્નનું વાતાવરણ જામતું હોય તેમ લાગે છે. જન્મે પક્ષનો સ્ત્રી વર્ગ ગીતની ધ્રુમ મચાવે છે. સંસ્કારી કુટુંબોમાં સુંદર અને મંગળ ગીતો ગવાય છે. અસંસ્કારી કુટુંબોમાં ફટાણાંથી મંડપ અને મંગળ અવસર અલગાવી કલહ-કલેશ ઉછળે છે.

ગોરીઓ ગાય છે. આ વખતે જાણે રામચંદ્રજી સીતાના લગ્ન પર આવ્યા હોય એવો લાવ લાવી સ્ત્રીઓ—

સીતાને તોરણ રામ પધાર્યા.

લેજે પનોતી પહેલું પોંખણું.

‘તોરણ’ ચઢીયા છે વરરાય રે. પોખે છે હમીયાની માય રે,
ધોંસળ મુચળને સવિ ત્રાક રે, વર પોંખી તાણ્યાં છે નાક રે.

(ધધર વિવાહ)

હવે સાસુ વરને પોંખવા આવે છે. તે પુજન સામગ્રી સાથે હળ, મુશળ, ત્રાક, રવેયો, વિગેરે લાવે છે અને વરપુજન કરી વરને ત્રાક હળ મુશળ રવેયો ખતાવે છે, અને કાજની સળાઓ વરને માથે ઉતારી ચાર દિશાએ નાંખી દે છે.

આ માટે ફેટલાકના મતે વરને આ વસ્તુ દ્વારા તમારા ગળે સંસારરૂપી ગાડાનું મુશળ મુકાય છે, મુશળ પેઠે ખંડારો ત્રાકથી વિંધારો અને રવેયા પેઠે વલોવાઈ જશે. માટે જો હજી ચેતનું હોય તો આ ચોરીના ચાર દરવાજા નાસી છુટા નહીં તો પછી પેંકતી વખતે સાસુ જમાઈનું નાક તાણીને કહે છે કે નકટા બની પરજોડ.

અમારા નસ મત પ્રમાણે આ બધાં સાધનો બતાવી તે તે સાધનોની વ્યવહારમાં જરૂર પડશે તેમાં નિષ્ણાત બનજો; હળ વડે ખેતી, ત્રાક વડે કાંતવાનું, છવન ઉભળવાનું છે. પરાયા આશ્રયે રહેવાનું નથી. ઉલોચ બંધાજ ઉત્તમ છે. ઘર આગળ ગાય ભેંસોનું ગોરસ નીપળવજો તે તમારા ઘેર વલોણા કરજો જેથી બળરનાં ઘી દુધ મલાઈ માખણ છાશ ખાવાં ન પડે અને નફ્ટ નોકરી કરવા જશે. તો ત્રાક ખોરો અને ખીજાઓનાં મેણાં ટોણાં ખાઈ વૈતસં કરી ખાંડણીયે મુશળ પેરે ખંડારો અને વ્યવહારીક કુશળતાથી છવન વિતાવતાં ધર્મ, અર્થ, કામ, અને મોક્ષ સાધવાનાં છે તે ચોરીના ચાર છોડ અને ચાર દરવાજાથી ખતાવે છે. આમ મુંદર કલ્પનાસ્થિત પોખણ કરતાં વરના પગ પાસે સંપુટ મુકવામાં આવે છે. (સંપુટ જીવે ચીત્ર પૃ. ૯૪) સંપુટ એટલે માટીનાં કેડીયામાં ચોખા તથા ખીજાં દ્રવ્યો મુકી ઉપર ખીજાં કેડીયાં ઉધુવાળી તે પર લાલ નાડા છડી જાધી તેવાર કરવામાં આવે છે. તે સંપુટ ને વરના પગ પાસે મુકવામાં આવે છે. વર તે પર પગ મુકી તેના ચુરા કરી નાંખે છે તે સૂચવે છે કે જેમ આ સંપુટ ભાંગી

ચુરા કર્યા તેમ સંસાર વ્યવહારમાં કર્તવ્ય બળવતાં આવતી ઉપાધીઓ મુશ્કેલીઓ ચુરી નાંખી આગળ વધીશ.

આ વખતે પરણનારના હેમામાં શું શું જાંજગડો ચાલતી હતી તે પરણનારાજ જાણે. તેને એક નવો સાથી-જીવનભરનો સદચર લાધે છે. કેટલી જવાબદારી તેને માથે પડે છે તેનો જ્યાલ કરવાનો હોય છે. આમ વિચારમંત્ર ગંભીર મુદ્દાવાળો વર માંપરા તરફ પગલાં મારે છે. માંપરામાં ગોત્રજ દોષ છે. ત્યાં માંયા માટલું ભરેલું હોય છે. ત્યાં યોગ્ય વિધિ થયા બાદ વરને ચોરીમાં બેસાડવામાં આવે છે.

ચોરીનાં ચાર ત્રીક-(ત્રણ ત્રણ વાંસ વચ્ચે ચીતેલી, ૭ માટલીઓ ખાંધી ચારે બાજુ તેવા છોડ ઉભા કરવામાં આવે છે તે) વચ્ચે માટી વડે વેદીકા બનાવી તેના ઉપર અગ્નિ પ્રકટાવી તેમાં લી નાંખવામાં આવે છે. બે પાટલા પર વર કન્યા બેસે છે. વામ ભાગે કન્યા-જમણા ભાગે વર બિરાજે છે. વર કન્યાના માતા પિતા બે પાટલે બેસે છે અને પરણાવનાર ગોર પથુ ત્યાં હાજર હોય છે. વરના પડખે તેના મિત્રો તથા વરની પાછળ છુછુ ઉતારનાર તેની બહેન. જ્યારે કન્યાની સખીઓ કન્યાના પડખે હાજર રહે છે. ઉપરાંત નાણાં કાચળીવાળો કેશીવર તથા હીસાબ લખનાર હાજર હોય છે.

વેદીકાની આસપાસ આ પ્રમાણે સા બેસે છે. ગોર મંત્રોચ્ચાર વડે લગ્નની શરૂઆત કરાવે છે, ગોરીઓ ગીત ગુંજન ગુંજવા લાગે છે. દેખાવ-સુંદર બની રહે છે. આ પ્રસંગની લબ્યતા પવિત્રતા ગંભીર અને વૈવિધ્ય ભારતવર્ષ સિવાય બીજા કોઈ રથને બાગ્યેજ નોવા મળે.

આ પ્રસંગે કન્યાના પિતા માતા, વરના તથા વરનાં માતા પિતાના પગ દુધ અને દહીના મીઠાણ વડે સાતવાર ધુવે છે અને તેમને

અહુમાન આપે છે અને વર કન્યા વેદિકા આસપાસ ફેરા ફરવા માટે છે ને ગોરિઓના ગીતની રમઝટ ઉછળે છે.

ચોરી રચના કનક રત્ને જડી—

બેઠાં દેપતી સૂર્ય સન્મુખ-મંગળ ફેરા ફેરવે,

વાંમ લાગે કન્યા છે ગિરાજીયાં—

જમણે વરચય સોહાય,

સામુ હરખાય—મંગળ ફેરા ફેરવે.

દરેક ફેરે વરનો સાળો સુપડામાંથી ધાન્ય આપે છે તે લઘુ ગોર વેદિકામાં હોમતા જાય છે અને સાળો કટારી યા તલવાર લાઇ બાબુમા ઉભો રહે છે તેને સાળા કટારી કહે છે. ખુસ્મીમ અમલમાં કન્યાઓને છિયાડી જવામાં આવતી તે વખતે કન્યા રક્ષણ માટે કન્યાનો લાઇ રક્ષણ માટે ઉભો રહેતો હશે એમ લાગે છે. આ વખતે નવ મહત્ત્વ પૂજન કરવામાં આવે છે. આ પ્રસંગે પંચતત્વ-વર કન્યાના વડીલો સ્વજનો સૂર્ય ચંદ્ર ગ્રહની હાજરી હોય છે. તેમની સાક્ષીથી હસ્તમેળાપ થાય છે. દરેક ફેરે વર કન્યા જે પહેલા પાટલા પર બેસી જાય તેનું રાજ્ય ગૃહરાજ્યમાં ચલાવી ભવિષ્યવાણી ઉચ્ચરાય છે અને ચાર ફેરા ફરી હસ્તમેળાપ ચલા બાદ વર તથા કન્યાપક્ષની ચાર ચાર સુવાસણે કન્યાને ‘અખંડ સૌભાગ્ય’ નાં આશિર્વાચન તેના કાનમાં સંભળાવી જાય છે. જ્યારે બીજી બાબુ મંગલાષ્ટકના સુલંદ સૂરો ગાજી ઉઠી વર કન્યાને શિરે અનેશ ભાવભર્યા આશિરવાદો વરસાવે છે. આજ વખતે સપ્તપદી પશુ યોગ્યપક્ષી હોઇ વર કન્યા પરસ્પર પ્રતિગાદાના જીવનપર્યંતનાં બેલાં બાંધે છે. સમજી વર કન્યા હોય તો સમજે છે ને અધુસમજી માટે બધું દોંગ જેવું લાગે છે. જત્રે વર કન્યાને એકજ યાજમાં કંસાર જમાવવામાં આવે છે.

હસ્તમેળાપ પતી જતાં ગોત્રજ પાસે જઈ ત્યાં દેવદાસ વિધી વિધાન કરવામાં આવે છે અને પછી કન્યાના પિતા તરફથી વર કન્યાને આપવાની પહેરામણી (યા શીખ) આપે છે અને સૌને પગે લાગી આશિર્વાદોની વૃષ્ટિ વચ્ચે કન્યાને વરની સાથે વિદાય અપાય છે.

આ પ્રસંગે અતિ કરુણાન્નંદક થઈ રહે છે. કન્યાના પિતા માતા અનેક આશિષો સહિત કન્યાને શીખામણના ચખ્ખો કહેતાં ગદ્ ગદ્ કંઈ બની દીકરીના ભાવિ વિયોગે દુઃખ પામે છે. જે ગાડીમાં કન્યા વિદાય થાય તે પહેલાં તેણી સિંચવામાં આવે છે. પૈડા નીચે થીજી મુકી તેને ફોડી નાખવામાં આવે છે, વિગ્નવિદારક પૈડા સિંચનની ક્રિયા બાદ સૌની વિદાય લઈ સાજન જાનના ઉતારે જાય છે. કન્યાના સગાં વિદાયગીરી આપી શેરીના નાકિયાં ભારે હૈયે આંસુ છુછતાં પાછાં વળી ઘેર આવે છે.

બીજે દિવસે કન્યાના માંડવે વરને પંચોક્તિ જમાડવામાં આવે છે. વરના પાંચ મિત્રો તેના યાજ્ઞમાંજ ભેગા જમવા બેસે છે. (પંચોક્તિ શબ્દ, (પંચવલ્લભ) ઉપરથી પંચવલ્લભ-વર સાથે વરના પાંચ ગોઠીયા જમવા બેસે તે) આ પ્રસંગે આખી જાન કન્યાના માંડવે જમવા આવે છે.

આમ જાનીવામે આવ્યા પછી વરની ગોત્રજ પામે કાંકજીદોરા ઉડવાની એકીએકી રમવાની સાટકા મારવાની ક્રિયાઓ થાય છે; વર-કન્યા વરના વડીલોને ચરણે પડે છે અને આશિર્વાદ પામે છે.

પ્રથમ લગ્ન કરી વર-કન્યા જાનવાસે આવે ત્યારે ટોળ-મજાદ પ્રણય કલહનાં ગીતો ખાસ ગવાતાં તે સમયનાં અનેક ગીતો પૈકીના એક નમુનો આપીએ છીએ.

આગીત સૈકા જુનું સંભવે છે. તે નાગરીક ગીતાવળીમાં ૧૮૮૯ ના ચૈત્રમાં જવાયેલું છે. જેમાં પ્રકાશકો સાફ જણાવે છે કે આ નાગરી ગીતાવળીમાંનાં ગીતો સૈકા જુનાં છે. કારણ કે તે વૃદ્ધ ડોશીઓ કે જેમણે તેમના વડીલો પાસે સાંભળી કંઈક ચખ્ખો તે સાંભળી

પ્રકાશકે આમાં મહાપરિશ્રમે લીધાં છે.

લવંગ કેરી લાકડીયે, કંઈ પીયુડે ધણુને મારી રે,
 દુલ કેરે દુલડે વળતાં વેર તાળ્યાં રે.
 પીયુડાં તમારા અવગુણીએ હું જાની મહિયર જાઓશ રે,
 તું જો જાઓશ જાની મહિયર; હું સાસરીયે આવોશ રે.
 પીયુડા તારે અવગુણીયે હું દેવપુતળી ચાઓશ રે,
 તું જો યાત્રણ દેવપુતળી, હું પુનરો ચાઓશ રે.
 મુખક ખસી ચંદન ચઢાવીશ સેવાનાં રૂળ થોસ રે,
 ઉપર અઢાવીશ પાતરીને પુળનાં રૂળ થોસ રે.
 પીયુડા તમારે અવગુણીયે હું જળ માછલી ચાઓશ રે,
 તું જો યાત્રણ જળ માછલડી. હું કાચળે યાત્રણ રે.
 પીયુડા તારે અવગુણીયે હું કાળા કામલ યાત્રણ રે,
 તું જો યાત્રણ કાળા કામલ હું મુઝલો યાત્રણ રે.
 પીયુડા તારે અવગુણીયે હું ઝબક વીજળી યાત્રણ રે,
 તું જો યાત્રણ ઝબક વીજળી હું મેદુલો યાત્રણ રે.

આ અને બીજાં આવાં અનેક પુરાણાં ગીતો નવાં લેખાસમાં
 અવનવી મ્હેર જાપો લગાવી હમણાં મુજરાતી સાહિત્યમાં દર્શન દે
 રહ્યાં છે.

મંગલસૂત્રમાં લગ્નના પ્રસંગે પ્રસંગેને લગતાં ગીતો માત્ર ચારજ
 દીવસમાં લખી નાંખેલાં છે અને રાજ તથામ લગ્નનાજ લીધાં છે.

ચોખવટ (પરતાવના) લખવા માંડી ત્યારે અનેક અલિલાય હતા.
 ચોખવટની ચોખવટ કરવાતા અલિલાય અધુરા રહ્યા. તળીઅત.
 સુધારવા મુંજા છોડી રાજકોટ રહ્યા હતા. તળીઅત નરમ, બીજાનામાં

૧૦૪-૧૦૫ ડીઝી તાવમાં પબ્લોસરના ઉધગણીના કડક પત્રોને વચ્ચે આ ચોખવટ અધુરી-નીરસ-બની ગઈ એ ચોખવટ કરી લઉં છું. મુદ્દો સુધારવામાં પણ અનેક ભૂલો રહી છે. વળી બીજી આવૃત્તીમાં વધુ ચોખવટ :

પ્રકાશકો એ મહારા મંગલ સૂત્રને સુંદર રૂપે પ્રકટ કરવા લીધેલા પરીશ્રમ અને તેના સુસોલન માટે મન મુકી ખરચેલાં નાણાં માટે તેમને ધન્યવાદ.

છેવટે વિશ્વના તમામ પરણુનાર દંપતીઓને મહારા અંતરનાં ઉદ્દાણુમાથી આશિષ દઈ લઉં કે,

રાત્રને લક્ષ્મીનીમાળા, દંપતી મંગળ કરો,

પ્રભુની ભદ્ર આસિષો, દંપતી જીવન બરો.

રાજકોઠ-સીવીલ સ્ટેશન
ઉત્તમ નિવાસ

}

પાદરશકર.

પચીસ વર્ષો થયાં પ્રજામાં વખણાયેલ
અસલ

લક્ષ્મી
છાપ

હીંગની
ડબીઓ

વાપરો.

રસોધને સ્વાદીષ્ટ તથા પાચક બનાવે છે.

== દરેક ગાંધીને ત્યાંથી મળશે. ==

અ થાણાંને માટે અસલ ધરાની રસના ખડાની
હીંગ અમારે ત્યાંથી મળશે.

ડા. રણછોડદાસ એમ. કાનાણી
હીંગવાળા.

દરેક જાતની હીંગના વેપારી
વડાદી, માંડવી, મુંબઈ નં. ૩.

લગ્ન-ફંડ

શિક્ષણ ફંડ-કુટુંબ સહાયતા ફંડ-વિગેરે ફંડોની

અમારી યોજનાનો પૂર્ણ પલ્લે વિચાર કરી અમારી
સોસાયટીના મેમ્બર બની તમારું તથા તમારા
કુટુંબનું સ્થિત સંભાળો.

આત્મ સમાસદો
રૂ. ૨૫૦૦૦

રીઝર્વ ફંડ
રૂ. ૨૫૦,૦૦૦

ગવર્નમેન્ટ પાસ ડીપોઝીટ
રૂ. ૩૫૦૦૦

ધી સિંધ પોપ્યુલર પ્રોવિડન્ટ ફંડ સોસાયટી લી.

મુખ્ય શાખા:-રમેશ એન્ડ કું.

૧૪, હમામ સ્ટ્રીટ કોટ, મુંબાઈ.

ગરવી ગુજરાત જી. માટે

ગુજરાતનાં જીનાં ગીતો

કિંમત ફક્ત ૦-૮-૦

અચકો મચકો કારેલી.
જેવાં ગીતોથી માંડીને દરેક
પ્રકારનાં જીનાં ગીતો,
ઉખાણાં, કોયડા, વિગેરેની
વિપુલ સામગ્રીવાળું ઉત્તમ

પુસ્તક

જીનાં ગીતો

એ

ટ

લે

શેરીનું સાહિત્ય.

લખા:-એન. એમ. ઠક્કરની કું.

૧૪૦, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

આર્ટીસ્ટીક ફોટો ગ્રાફ એ
હંદગીનું અમર નામ છે.

અમારા સ્ટુડીઓમાં ફોટો ગ્રાફીનું
તમામ વર્ક તથા આઈલ પેન્ટીંગ તથા
ફીનીસ વર્ક વિગેરે ગમે તેવા જુના
ફોટા ઉપરથી પણ કરવામાં આવે છે.

વધુ માટે સ્ટુડીઓમાં એક વખત
પધારી ખાત્રી કરો.

લક્ષ્મી આર્ટ ફોટો સ્ટુડીઓ

૨૯૪, કાલ્યાણેવી રોડ, મુંબઈ, ૨.

ધ ડી પળનું જોખમ

કુટુંબી જાનની પુરવ પોતાના ધનનું રોકાણ અને તેની સરસ જગાએ કરે તો પછી જ્યાં સુધી એણે પોતાની જાણીને પુરતો વિમો લીધો નથી ત્યાં સુધી એ સમયની સાથે અને પોતે જોતે આજી છે તેના જીવિખની સાથે સદો એણે જે એમ ચોખ્ખું કહી શકાય.

આ પ્રમાણે કહેવાનું કારણ એમ નથી

કે ખીજ જગાએ કરેલું ધન રોકાણ જોખમવાળું જ હોય છે, પણ બચાવીને તેમજ સારી રીતે ધનરોકાણ કરીનેજ એરેટ એકઠી કરતાં બધાં વરસો વધી જાય છે. આવતી કાલ અનિશ્ચિત છે એટલે પ્રિમિયમ ભરી પોલીસી આપુ કરી પોલીસી રકમની એરેટ એકઠમ નક્કી કરી લો.

શ્રી લાઇફ એસ્યુરન્સ કું, લી.

ફાઈ એમ્પલ્ ૬-૧૦ ટીન લેન, મુબમ્ નં, ૧
સારા ગુજરાતમાં એજન્સીઓ છે.

પ્રેમદેવનાં આરાધન

સમ એટલે? *Love to Join* જોડવું. એ આત્માનાં જોડાણ તે સમ. પ્રેમ સિવાય એ આત્માનાં જોડાણ કદી ન બને-પ્રેમની મહત્તા વિશાળતા-પવિત્રતા-અને પૂર્ણતા સર્વ કાળમાં, સર્વત્ર અવનત સિરે અને ઉભરાતાં હૈયે સ્વિકારાયાં છે. દેવો યોગીઓ માનવો પશુ પક્ષિ સ્ત્રી યા પુરુષ, બાલ યા વૃદ્ધ, રાય, રંક સૌ પ્રેમદેવની આજુસઘાડખુલે છે. પ્રેમના સાંધાંજાળખી ચઢીમાણું ક્રોધ સાત્રાજ્ય સરળાયું નથી, એ દેવનાં બાંધ્યાં બંધાયલાં હૃદી શક્યાં નથી. એ દેવનાં રંજાયલાં અનોખાં સ્વર્ગમાં માણે છે. દંપતી ઉરમયે આજ પ્રેમના હૃદયવ પ્રકટે તોજ સાસુ દાંપત્ય જીવન ચળગે-*Love is God and God is Love* એ સત્તાનુસાર પ્રેમ એ જુદા પ્રશુજ છે. ઝરે! હૃદયના અવતારો પશુ પ્રેમદેવના ચરણે લોટપા છે. પોતાનાં હૈયામાં આ દેવને રમતા જોવા પ્રાણીમાત્ર અતિ આતુર રહે છે. અધિરા બને છે. વિચ્છન્ની મહાન્ સત્તા-મહાન્ તત્વ-અકળ અચળ અક્ષય અનંત છતાં સત્ય, મહાન્ તત્વ પ્રેમ-એને સમ જોવા મહામંજળ પ્રસંગે લગ્નાતાં ધર આંગણે સ્થાપવાં, એ સુઝે એ મહાભાગ્ય-અને માટેજ મંગલસૂચનાં શુધનનો મંગળ પ્રારંભ પ્રેમદેવના આરાધને કરી દેવાય છે.

પ્રેમદેવનાં આરાધન.

(ભગરાના વધાવાનો...દાળ.)

નમ્ર પ્રેમ પરમ પરબદને !
જેના અગમ અગોચર રૂપ !
લગ્ને આરાધીયે પ્રેમદેવને !

પ્રેમ ચૈતન્યે સચરાચર યનગને !
જેનાં જ્યોતિ જ્વલંત ને અનૂપ !
લગ્ને આરાધીયે પ્રેમદેવને !

મૂળે મૂળે અચળ એની નામના !
દેવો માનવો યોગીયે તદ્દૂપ !
લગ્ને આરાધીયે પ્રેમદેવને !

ઉરમંદિરીયે સિંહાસન રાજતાં,
પ્રભુ પોતે વિરાજે પ્રેમસ્વરૂપ,
લગ્ને આરાધીયે પ્રેમદેવને !

દેવ ! કંપતી / ! ઉર નૂર આપનાં—
ઝંજોળે ને યામ ચિદ્દૂપ,
લગ્ને આરાધીયે પ્રેમદેવને !

મહારે આગળ ઉત્સવ પ્રેમદેવના !
તમ ચરણે સ્વાર્પણ ધર્મા ધૂપ !
લગ્ને સ્વાગત મણિ-પ્રેમદેવને !

भारી રાજલક્ષ્મી—મામર સરવર ચાખીયા રે
 બ્હાની અંતર લક્ષ્મી—દીકરી થાઓ વિદાય
 શાણી સાસરીયું સોહાવળે રે

મંગળ સૂત્ર

મંગળસૂત્ર ! દાંપત્યગીતા ! લગ્નશાસ્ત્ર ! સુજનજૂની લગ્નપ્રયોગો
ગૂઢ રહસ્યોનાં નિધાન કરી દેનાર; લગ્નસિદ્ધાંતોની સમીક્ષાનો
અવચનકાર તે મંગળસૂત્ર !

એ આત્માને એક કરનાર પરમતત્ત્વની ભાવના એ લગ્ન,
પ્રભુતામાં પગસી મંડાવનાર, આત્મવિકાસનું સાધન અને દંપતી-
વ્યવહારનું શિક્ષણ દેનાર મહાપાઠશાળા તે લગ્ન : ત્યાગ, તપ ને સ્વાર્થથી
મંત્રની સાધના સધાવનાર મહાસાધ્ય તે લગ્ન : શ્રવણ કર્તાવ્યમાં પ્રભુતા
પુરી કુસવટ ને શિશવટનો સોહાગ સજવનાર તે લગ્ન : અને વિશ્વના
આદિવ્યનાદિ કારણરૂપ પરમોન્નવલ પરમતત્ત્વ તે લગ્ન :

આવા આદર્શલગ્નની ઉન્નવલતા, ચેતનતા, અભિનવતા-
અનંતતા-રહસ્યભવનાર આ મંગળસૂત્ર :

લગ્ન પ્રસંગે દંપતીના અદૃત સંકેતરૂપ તેમના કંઠમાં એકજ
મંગળસૂત્ર નાંખવામાં આવે છે. એ દંપતી માત્રનું મંગળ કરો :

(ઝીણા ઝરમર વરસે મેઠ-ઢાળ)

ઝૂમર ચૌવન રસામૃત રસાળ,
મંગળસૂત્ર સખિ !

આત્મઐક્ય દેહદિલડાં રસથાળ,
મંગળસૂત્ર સખિ !

પ્રભુ દીધાં જે પ્રેમ પરમધન, ઉદ્ભવ-સ્થાન વિશાળ રે,
 અનંતયુગની તૃષા છીપાવે, દિલ-દિલ પ્રાણે-પ્રાણ મંગળ-
 પરમ પ્રેમ પરબ્રહ્મ પરાત્પર, દંપતીના વ્યહવાર રે,
 સ્વાર્પણ તપ ને ત્યાગ મંત્રના-બળવે ઉભય સિતાર. મંગળ-
 પ્રભુતામાં પગલી લગ્ને લો, દેતાં નર ને નાર રે,
 કુળાચાર કર્તવ્ય ગુણાયાં, સૂત્રજ તારે તાર. મંગળ-
 આત્મવિકાસ જીવન રસબ્યેતે, ઉઘડે દિલનાં દ્વાર રે,
 અનંત આશિષ પુલકાં ગ્હોરે, દેવ કરે જ્યહાર. મંગળ-
 કમનીય કૌભાર્યે બધાં નિતરે, પુનિત પ્રેમ રસધાર રે,
 ભરો જીવન કર્તવ્ય પ્રભૂતા-શિલવટ કુળ આચાર. મંગળ-
 સૃજન જીની એ લગ્ન ચંદ્રિકા કરે કલા વિસ્તાર રે,
 અજવાળાં દંપતી ઉરકુંજે, હો મણિમય મુરસાળ મંગળ-

કલાકિધ

કુનાડી કન્યાના યાડ

એને કદ વચન મોનનાર નથી જપ્તો - દિનનો પૂજારી શરીરનો નહિ કારણ
એની બાવનામાં - દિનનો પૂજારી ચર્મ ના ચહેરે લોન' [પૃષ્ઠ ૫ સામે

કુંવારી કન્યાના કોડ

માનવ માત્ર વિવિધ કોડ કલ્પતું હવે જ ને એ કોડની સફળતામાં રાચી શકે છે. કુંવારી કન્યાએ એમજ કરે છે. એનેયે એના જાખા જીવનનો સાથી-સહચર મેળવવાનો હોય છે. તે ચેતનના ધબકારે ધબકારે પોતાના કોડની અવનવી સૃષ્ટિ રચી રાચે છે. કેવો વર સારો? કેવો વર હોય તો ગમે? એવા મનોરથોના કિલ્લા કન્યાવસ્થામાં તે સદૈવ રચતીજ હોય છે. એને તો દિલનો દરિયાવ-વીર મર્દ-વાસનાને બદલે આદર્મૈત્ર્ય સાધી સંધાવનાર-પૂણ્ય પ્રેમી-હૈયે ઢિચોળે એવો-ચેતનના રાસ ખેંચી ખેલાવનાર-પ્રભૂતામાં પગલી ખાકી કું-વું ના ભેદભાવ ભૂલી-પરમ પ્રેમ પર બલ્લની મૂર્તિ સમેળની રહે તેવો, દયા, દેશ અને ધર્મનાં દાસ સમેળવડીયો વર જોઈએ છે. એના માટે એ ઘેવીવર ખની ઉઠે છે.

અખોલે ઉઘાડે ઉર કુંજ જો—

અને

વચન વેરાય પુષ્પ પાંખડી રે લોલ—

—એને કદુ વચન બોલનાર નથી અપતો. દિલનો પૂજારી-શરીરનો નહિ-કારણ એની ભાવનામાં તો—

દિલનો પૂજારી ચર્ચ ના ચહુ રે લોલ !

વળા એ માગે છે

કમ્પોગી જ્ઞાની અવતાર જો !

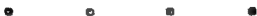

એને આવો વર મમે છે ને તેવાને—

દિલની ન્યોછાવરી તે દિલને રે લોલ-
કરશું ખનીને ઘેલાંતૂર જો :

અને

આવા આવા કાઠ કષ્ટ કન્યાયે નથી સેવ્યા ?

(જનનીની જોડ સખા-દાળ)

દિલના દરિઆવ અમે ગોલીએ રે લોલ,
અમોલે ઉઘાડે ઉર કુંજ જો;
નયને અગી ઉરે પ્રીતિ મરે રે લોલ,
ઢેયાં તમે તેજપુંજ જો.

દિલના

રંગરંગ રસામૃતોને સિંચતો રે લોલ,
નયને ભરી દે ઘેરાં બેનજો;
વચને વેરાય પુષ્પ પાંખડી રે લોલ,
ફારે પ્રેમના પરાગ દિન રે'નજો.

દિલના

સ્થૂળને ભુલાવે આત્મા જોળખે રે લોલ,
જગવે પ્રભૂતા રસ જ્યોત જો;
જીવનનાં લહાણ લઈ અર્પતો રે લોલ,
કરી દે નિજાત્મ જ્યોતપ્રોત જો.

દિલના

પાઠવે પયગામ-મહા બળ-ભર્યા રે લોલ,
અનંતાત્મબળનાં જોધાણુ જો;
જેની દિલાવરીમાં કૂચતાં રે લોલ,
વણુમૂલે તનમન ધન આણુ જો.

હિલના

હિલનો પૂજારી ચર્મ ના ચહેરે લોલ,
હૈયાં હિંચોળવાના કોડ જો.
સાધે સહચાર આણુ આણુના રે લોલ,
શોધે ન વાસનાની સોડય જો.

હિલના

મહાબળ કહાવે ફૂળ કામની રે લોલ,
ખેલાવે ચેતનના શસ જો;
સાથા પુરૂષ વજ્ર દેહનો રે લોલ,
દયા દેશ ધર્મ પ્રેમ દાસ જો.

હિલના

વિશ્વને વિસારી વિપ્રવે ભવતા રે લોલ,
રગરગ ચેતન ચમકાર જો;
મુર્તિ પરમપ્રેમપ્રદાની રે લોલ,
કર્મચોગી-શાની અવતાર જો.

હિલના

પગલી પ્રભૂતામાં પાડતો રે લોલ,
હું-તુંના છેદ કરે દૂર જો;
હિલની જ્યોષ્ઠાવરી તે દિવને રે લોલ,
મણિ-કરશું જાનીને ચેલાંતૂરજો.

હિલના

કુમારના કોડ

નગનતા લોહીવાળો, યુવાનીનાં આંગણે ઉભેલો અનેરો આદર્શ મા
ખેલતો કુમાર ધરમાં—કાલેજની બોર્ડિંગમાં—કે મિત્રોના ઘંઠમાં,
ભવિષ્યની પોતાની ચનાર પત્નીની કલ્પના મુર્તિ ખડી કરી કાળજી
મદતો હોય છે. પ્રત્યેક માનવ હૈયે હાથ મુકી જોશે તો પોતે અનુભવેલ
આ સત્ત્વ ત્યાં દસી ઉઠશે. એની કલ્પના સૃષ્ટિમાં એને ટેવી પ્રમદાના
સહચારની સુખ હોય છે? એને તો રસ સુંદરી ખરે પશુ તે ગુણિયસ.
લજ્જા છુંધટ્યામાં નહિં પણ નવનમાં રાખનાર, પ્રીતવાળી—પુષ્પ
પરાગ વેરતી વાણીવાળી—કઠોર હૃદયની નહિં પણ કદથાવાળી છતાં
હસામરી અને પોતાના હૈયે આતપ્રીત બની રહેનારી મમે છે. અને
એને પગથે પોતાને સાથાગી માને છે. સ્વાર્પણ અને સેવાના મંત્ર
ચુંગતી ને સુખ કુઃખમાં સ્થિરઃગૃહકુળની માલજી છાંયે—

નિહર સત્ય મિષ્ટ વચન બોલતી રે લોલ.

નિહર—ભીરુ નહિં : સેવિકા બની શકે તેમ સ્વામીની પશુ બની
શકે એવી—સત્ય અને મિષ્ટ ભાષી :

પાંગરે ન પામરતા સ્વપ્નમાં રે લોલ.

એને તો સિંહણ સમી—સ્વરક્ષણ કરે તેવી—દાપત્યના કિસ્સાની
રખેવાળ જેવી, એવી આ મળે તો—

કરીએ પરસ્પર સેવ બો.

એ એકલી સેવિકા નથી શોધતો, એ તો એનીયે સેવા કરવા તૃપ્ત છે. ઓ એટલે પગલું પગરખુ ને ધરની ઉંઘડી નહિ—પણ આજનો યુવાન પોતાના સંસારનાં બેઠે ચઢે સમાન માંગી રહ્યો છે. એને તો—

ગૃહ રાજ્ય રાણી બની રાચતી રે લોલ.

અનંતાત્મ સાધન વિલાસ બેઃ

ગૃહની ગુલામદી એ નથી શોધતો—ગૃહ રાજ્ય રાણી ગોતે છે. એને અનંતાત્મ સાધનના વિલાસ વિલસાવનાર ખપે.

આવા મહાવિલાસ સેવતા આપણા કુમારને સંસ્કારી ગુણીમલ-પોતાને મલાળે ને દરબળે સાચવનાર, સાંકડા મનની નહિ—કલેશ ને કુરતાબરી નહિ પણ દિલની દરિયાવ પત્નીની જુખ છે. અને રમરમમાં એકબે મનોરમ છૂપાવી રાખે છે કે—

ગુણિયલ રસમુંદરીને ગાતીએ રે લોલ:

• • • • •

ગુણિયલ રસમુંદરીને ગાતીએ રે લોલ,

નયને લલજનાં શેશં શેનબે;

છલકે ઉરે પ્રીતી સરોવરો રે લોલ,

શશિ વદન અગી ભર્યાં નેન બે— ગુણિ•

ટહુકે વેરે પરાગ પુષ્પના રે લોલ,
 દિલડે કરૂણા-કલાની જ્યોત ને;
 સૌંદર્ય છુખિ તણા કામણે રે લોલ,
 હૈયે મુજ હોય જોતપ્રોત ને!

શુધિ°

સોહિ સૌભાગ્ય એના પાવલે રે લોલ,
 સ્વાર્પણે અજવાળે ઉર કુંજ ને!
 પ્રેમજીવન જીવીને જીવાડતી રે લોલ,
 સેવાના મંત્રે તેજપુંજ ને!

શુધિ°

વૃત્તિ અચળ સુખ દુખમાં રે લોલ,
 માલણુ ગૃહ કુંજની મહાભાગને,
 નિહર સત્ય ચિંત વચન જોલતી રે લોલ,
 ધરતી દિલ ઐક્યતા સોહાગને.

શુધિ°

થાયે અનુકૂળ આત્મ જોળખી રે લોલ,
 અંતર મંદિર અધિદેવ ને
 પાંગરે ન પામરતા સ્વપ્નમાં રે લોલ
 કરીએ પરસ્પર સેવ ને.

શુધિ°

ગૃહરાજ્ય રાણી બની રાચતી રે લોલ,
 અનંતાત્મ સાધન વિલાસ ને.
 દરિઆવ દિલ બહુ શુષ્ક બરી રે લોલ,
 મણિમય એ અંતર અભિલાષ ને

શુધિ°

સમોવડીયા વરની ભુખ

મીઠો મહેરામણસમો માવડીનો ખોળોઃ જ્ઞાલસોષ દીકરી એ
 ખોળે ડાળીપરના ગુલાબ સમી બેઠી છે. કાચલ ટફકતી
 હોય તેમ કાલાધેલા બોલડીયે માનાં દેયાં હસાવે છે. એવે એકાએક
 બોલતી બંધ થતી દીકરીને જોઈ અધિરો માતા આ અબોલનું કારણ
 પૂછે છે. ત્યાં દીકરી દેયું બોલે છે. એક મા ને બીજી સખી, ત્યાંજ
 દેવાના ગુપ્ત પટારા ઉપડે ને? મા! મારે માટે કેવો વર શોધશો?
 મને પૂછો તો-મને તો લલેસો ને સાથે ગલેસો પણ-જેને જોતાં કાળજી
 હરે એવો, કાળો જીવ કે જોઈ ન જોશો, પણ રૂપાળો અને પ્રભાવ-
 સાળી મુખવાળો, એકલા ધોળો તો કાઢીયા પણ હોય! વળી કાડપીંજર
 સમો દુર્ખળ, કદરૂપો અગર કાંધીતો નજ જોશો હો! વળી
 રખે કાંઈ ખાનદાનીના નામે પૂછાતો માવડીયો ગોતતી! એ મહારા
 દેવામાં ખાંધી રાખેલા મનોરથ શું પુરસે? મારા કાડ તો મહાસાગર
 સમા છે હો! લલે ગરીબ હોય છતાં આપકર્મી ને દિલનો દરિયાવ
 ને જેના મુખપર પ્રેમના પ્રભાવ રમતા હોય ને જે આત્માને ઓળખે
 એવો વર પરજીવાની મને હોંઠા છે. આત્માને એવા આત્માની ભુખ
 છે કે જે મહારા દેવાનાં દુષ્ણ ટાળે. દેયું ઓળખે! ઓ માડી! મારા
 માટે એવાજ વર જોજો હોં!

● ● ● ●

ખહેની બેઠાં માડી ખોળા માંઘ-બેઠાં—

કાલા ચેલા બોલે કાચલ ટફકતી રેઃ
 ખહેની બોલતાં રહી રહી જાય! (૨)

માવડી મનમાં મુઝાય ! (૨)

બહેનડી ! અબોલા કયમ ધારીયા રે !

માડી અમને એવા વરની હોંશ—અમને.

બપ્પો ગપ્પો ને નિરદોષ,

લેતાં કાળજી દિમાળજી જયમ હરે રે !

શ્યામળો વર બહેમી નવ લેય (૨)

તેજલ રૂપે મલ્યો હોય (૨)

દુખળો કહરૂપો કોપી ના ગમે રે,

માડી વર ને માવડીયો હોય (૨)

એ શું પૂરે માસ કોડ ? (૨)

રૂપે આપ—કર્મો મોરલીયો રમે રે !

માડી ગોતો ગરીબ દિલ દરિઆવ. (૨)

તળે સુખ એમને પ્રભાવ. (૨)

વર તો સાચો આત્માને આગળે રે.

માવડી એવા વરની લુખ. (૨)

લેતાં હરે ઉવનાં દુખ. (૨)

મણિ—સમોવડીયો વર મોતલે રે.

કન્યાવૈ વરને લખેલ આમંત્રણ પત્ર

લેખક પહેલાં કન્યા વરને પત્ર લખે એ પ્રથા પહેલાં હતી એમ ઇતિહાસ કહે છે—વ્યક્તો સમમ આ પ્રથા વડિલોએ ફાળવી દીધી હતી—પણ હમણાં એ પ્રથાનાં પત્રલાં મંડતાં લાગે છે. એ કદપના આ ગીતમાં દોરવા પ્રથમ છે. આવા લાવ વાળું હલ્લ ૮ કે ૧૦ વર્ષની બાલિકામાં ન ખોલ્યું હોય. એથી બાળલગ્નો નજ સંભવે : આટલું સમજવા જેટલી વય બાળી કુમારીકાજ પરચુવા થેડવ ગણાય, ને તેજ આવા પત્ર પરચુનાર પતિને લખી શકે. પત્રનો જવાબ પણ માગે છે એ એનું ઉચિત સ્વાતંત્ર્ય દર્શાવે છે.

(નોંધ—આપણા અને બહુનીએને કાવ્ય)

ઠહેલા ઠહેલા પધારો વરણાગીયા રે!
 મહારા નાથ! સહુણા સોહાગણા રે!
 જોઈ વાટય હું લગ્ને પ્રાણ રે!
 સુકુળવંત, વહેલેશ પધારજો રે!

લીધાં લગ્ન લખેણાં એ નાથજી રે!
 મહારા હૈયામાં હોંશ માલી નથી રે!
 જાન જોડી એ જીવન આધાર રે! ... સુકુળવંત

૧૧૦

માત તાત બંધુ જ્ઞેનો 'લાવજો રે!
 સગાં વહાલાં સંબંધીને કહાવજો રે!
 સરખા સોબતીજોની સાથ રે! ... મુકુળવંત
 જોયાં મુહુરત જોશીઠે ટીપજો રે!
 શુભ લગ્ન નિર્ધાર્યો આંગજો રે!
 આવો જોડી ધરી તમ ધ્યાન રે! ... મુકુળવંત
 પત્ર પહોંચે ઉત્તર ગટ આપજો રે!
 થડી શરીજો હાથને ચાપજો રે!
 મહિમથ કાંઈ મોકલો જોંધાણ રે! ... મુકુળવંત

કન્યાને વરનો પ્રત્યુત્તર

કન્યાએ વરને આપેલ આમંત્રણનો જવાબ વર આપે છે. વર કન્યાએલ-પુખ્ત ઉમરનો-જણાય છે. પત્નીને કુલીન કુમારી કહી સંબોધે છે. વિકટ સંસાર પંથ વટાવવા જીવન રથ ભેડ્યો છે-યૌવન અશ્વો એને ભેડ્યો છે અને એ રથનાં બે ચક્કા-તેઓ બન્ને-બન્ને તે માટે હેંચે હેંચા એક કરી અભેદ લાવથી આત્મવિકાસ કરવા શુદ્ધ હૃદય અને રગરગમાં પ્રેમ પ્રકાશ લાવવાનું અને એવું મોંઘામુઠું, જીવન રચના માટે પવિત્ર લગ્ન પ્રત્યંધ યોગ્યતાનું સૂચન કરે છે કે એવા લગ્ન માટે અમે જરૂર આવશ્યું અને કુળદેવડીયાના મંગલશિર્વાદ માંગી લે છે.

(બીજા અગ્રના વરને મેલવામાં)

મૂળી પત્રિકા પ્રેમભરી આજ ! કુલીન કુમારી રે !
 શાણી ! સાચુ આમંત્રણ ખાસ ! લગ્નનું ભારી રે !
 કુળવંતી તમે કુશળ કુમારી, પ્રભુ આજ શિર ધારીરે !
 સુજ હૈયાની મોહનમાળા, લગ્નઘડી બહુ ખ્યારી...કુલીન
 જીવનરથ જગ પથે ભેડ્યો, યૌવન અશ્વ પલાણુ રે,
 પ્રવાસ વિકટ ઉભય રથ ચક્કો, તું ને હું સુખખાણુ...કુલીન

હુંયે હૈયાં એક કરીને, અલોદ આત્મ વિકાસ રે.
 શુદ્ધ હૃદય ને પવિત્ર જીવન, રગરગ પ્રેમ પ્રકાશ !..કુલીન
 એવાં અણુમુલ જીવન રચવા, પવિત્ર જગત પ્રજાંધ રે !
 એક પ્રાણુ-તન અનંતતાના, સહચારે મતિમંત !..કુલીન
 અમે આવશ્યું જગત પ્રસંગે, જોડી જલદી જાનરે !
 મંગળ કરશે કુળદેવડીયાં, મણિમય શ્રી ભગવાનો..કુલીન

લખનાં આમંત્રણ

લખ પ્રસંગ ધેર આવ્યા છે મુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર આગણે લખ આવ્યાં એટલે તેના હૈયા લખનાં મોઢાં અવસરીયા માણવા થનગને છે બહાલા સગાઓને તેડાવવા અઝાઉથી કાગળો લખાઈ તેમના ઉતારાની તજવીજો ચાલ જમવા જમાડવાની પેરનીઓ ચાલે. લાખેણી લખના બહાલાઓ દૂર દેશાવરમા છે તેમની ગેરહાજરીમાં લખમંડપ સુના પડે માટે વહેલા આવવા આ હૈયાનાં હિલસાતા બહાલનાં આમંત્રણ છે તેમને સહકારવા લખના તેમનો સહકાર મેળવવાના અવનવા ફેડ સેવતા બહાલાઓને સહકુટુંબ પરિવાર મિત્રમંડળ સહિત પધારવા વિનવતા તેમને આવવાની સજવડો પણ લખી નાખે છે. લખ પ્રસંગ બહાલા સગાઓ વિના ન શોભે એ લખવાનાં વિચાળતા મુજબ જુની હોઠ હજી તેવીજ જવલત છે પણ મોટે ભાગે તેની તિવ્રતા શહેરો કરતાં ચે નાના ગામોમા વધુ ચમકે છે.

(તમે અજાણ્યા અમે જાણીએ રે. .એ લાળ)

અમે લાખેણી લખ નિરધારીયાં રે,

આપ દુરદેશાવરમા રહ્યા રે,

સુના સુના મંડપ અમ આજ રે,

સ્નેહી લખને વહેલેસ પધારલો રે.

અમે ઉતારા, મોટે ઉતારશું રે,
 વળી સાધન સર્વ વસાવશું રે;
 તમ આગે રહેશે અમ લાજ રે—સ્નેહી.

તમે મોંઘા મહેમાનો અંતરતણા રે,
 મારા મનમાં મનોરથ છે ઘણા રે;
 વહેલા આવોએ અંતર અવાજ રે—સ્નેહી.

ઉઠી ઉઠી રસોણો જમાડશું રે,
 હૈયા હાર ગણીને હુલાવશું રે,
 મોંઘા મૂલા દેશું મુખવાસ રે—સ્નેહી.

સ્નેહી-પતિ બાળકોને લાવળે રે,
 લાઇ લાંડુ ને તુર્ત બોલાવળે રે;
 સ્નેહી મંડળ વિસાશે ન ખાસ રે—સ્નેહી.

તમ સ્વાગતે સ્વાર્થણ આપશું રે,
 મળી સ્નેહ વધારી ગગન થશું રે;
 આવો મહિમય લગ્ને રાજ રે—સ્નેહી.

ગણેશ સ્થાપન

કે! પ્રપણ મંગલ પ્રસંગ નિર્વિધિ પૂર્ણ થવાની ભાવના કોને ન હોય ? તેમાં પણ લગ્ન જેવો અણમૂલો કવચિત્ આંગણે આવતો મહામંગલ પ્રસંગ-તેમાં કોઈ દુષાય નહિ-વેવાઈ-ઓમાં રનેહલાલ કામમ રહી, આનંદ અને શાંતિપૂર્વક લગ્ન ક્રિયા ઉકલી ગય-કોઈ માંદુ ન પડે-કોઈની આંખતો ખૂલે લાલ ન ચાય-ન્યહવાર ક્રિયાઓ, આપવા લેવાનું દાણ-દાવણ-શિરપાવ શીખ સૌ આનંદપૂર્વક ઉકેલે એ મોટેની તિવ્ર લાવનાવાળા આંગણે લગ્ન માંડનાર-શ્રી ગણેશ સ્થાપન પ્રથમ પગમેજ કરી-તેની કૃપાથી પોતાને સલામત માને છે. અને શ્રી ગણેશને પોતાના અવસરીયે પધારવા-વિધિ નિવારવા અને લગ્નમાં મંગળ કરવા ભક્તિપૂર્વક વિનવે છે. કહેવાય છે કે લગ્નવાન શ્રી કૃષ્ણ જેવાના લગ્ન પ્રસંગે પણ મંગલમૂર્તિ શ્રી ગણેશને પધારાવવા પડેલા.

● ● ● ●
(એક જવાણુ જસે તુમ નેનનમાં...એ દાળ.)

શુભ મંગળ લગ્નને અવસરીયે,

સખિ ! આજ ગણેશ નમું હું નમું.

કરી સ્થાપન અંતર આંગણિયે. સખિ !

ટળે વિન વિનાયકના વરથી-સુખશાંતિને આનંદની અવધિ.

શુભ લગ્ન સમ અન્ય પ્રસંગ નથી. સખિ !

ધર આંગણુ કુમ્ કુમ્ પૂર્યા—સગાં સ્વજનથી આગણીયાં ॥ સર્થા,
રોપ્યા મંડપ ચેરી સોંસરવા. સખિ !

સખિ ! ધવલમંગલ ગાતી ગોરડીયો, પરભાતીયાં ટહુકે મુંઢરીઓ,
પહેરી પટકુળ ને ચીર ચુંદડીઓ. સખિ !

ગારે આંગણુ આવ્યા અવસરીયાં—હરે વિન ગણેશ મહેશ બધાં,
મણિ મંગલ લગ્ન કરે સુખદા. સખિ !

વડી પાપડ

લખ પ્રસંગે મારંભમાં કેટલોક વિધી કરાય છે. તેમાં લખ અગાઉ કેટલાય દિવસો પૂર્વેજ લખ માણવાના અમોઘા કાડ સેવતી કન્યા મા વરની માતા બહેનો વિગેરે ફાલીપુલી સમાતી નથી. વડી પાપડ વાસ્તવીક રીતે ગમે ત્યારે કરી શકાય છે. પણ આ તો લખ નિમિત્તે ખાસ લખોના જગણો મટિનાં વડી પાપડ. ને વડીઓ મુકવામાં ન્યાત ગામ ચેરીની સ્ત્રીઓને ખાસ આમંત્રણે ખોલાવી મંગલ ગીતો ગાતાં ગાતાં-આવતા લખની મીઠી ઠેકડીઓ કરતાં કરતાં વડીઓ મુકાય છે. એમાં પણ ખાટલામાં સારી સ્વચ્છ ચાદર પાથરી તેની વચ્ચે કંકુનો સ્વસ્તિક કરી તે પર સોપારી-ચોખા મુકી તેની આસપાસ ગીતો ગાતાં ગાતાં ઘેરં વડીઓ મુકે તેજ ભાવનાઓ ભરી કુલકામીનીઓ પાપડ વણવા ટોળે મળે. ને ગાતાં ગાતાં-મીઠી મળીકા હિંગવતાં-હસતાં વધને પાપડ વણે. ને એ ગીત ગવાતાં સાંભળી અંગમણિયે લખ માંડનારાના ઘરને સ્ત્રી પુરુષ સમુદાય કુપંથી રાચી ઉઠે, પાપડ વણાઈ રહ્યા બાદ દરેક પાપડ વણનાર સ્ત્રી ને ચોક્કસ “ગુલાં” પાપડ વણવાની વસ્તુ ઘેર લઈ જવા બેઠ મા સ્લાશ્વી તરીકે અપાય છે. આ ગીતમાં મગ, અડદ, ચોખા, ધઉ જેવી નીશંવ ગીતોને પણ જોઈતરવાની ભાવનાઓ-લખ માણવાની ભાવનામાંથી જન્મી લાગે છે. પણ તે મીઠી લાગે છે.

છરે ! આજ મેં તો ચોળા ચોપિ નોતર્યાં રે,
ચોળા ચતુરા હાથે વડીયો મેલવા ભોગ;
મારે આંગણુ સ્વજન ટોળે મળ્યાં.

છરે ! આજ મેં તો અડદ હોંચિ નોતર્યાં રે,
અડદ મોંઘા મારા પાપડ વણવા ભોગ;
પાપડ વણવા સ્વજન સૌ આવીયાં.

છરે ! આજ મેં તો સક્કઈ મગલા નોતર્યાં રે,
મગલા તમે છો હુમારે પીઠી ચોળવા ભોગ;
પીઠી ચોળણુ સૌ ટોળે મળ્યાં રે.

છરે ! આજ મેં તો ગરવા ઘઉંલા નોતર્યાં રે !
ઘઉંલા તમે છો ગુહારા પકવાન કરવા ભોગ;
પકવાન ખાશે સ્વજન ટોળે મળી રે.

છરે ! આજ મારે કંઈ જા બહેની નોતર્યાં રે,
બહેની તમે છો ગુહારે સ્વજન મેળાવા ભોગ;
લગ્ને આનંદ મંગળા વાધીયો રે.

છરે ! આજ મેં તો કયા ભાઈ લગ્ન નોતર્યાં રે,
ભાઈ તમે છો મારે લગ્ન મહાલણુ ભોગ;
મણીમય લગ્ન અમુલ્ય આંગણે રે.

સુગ્નમાં મંગળ ગીત

૬ રેક સુલ પ્રસંગે કાર્યમાં ઇષ્ટદેવ-કુલદેવ-ને વંદન કરીનેજ
તે કાર્ય આરંભાય એ પ્રાચીન પ્રથાઃ લગ્ન-પ્રસંગે નિર્વિઘ્ને
સફળ કરવા પ્રજા, ગુરુદેવ, શારદા માત-સ્વદેશ અને કુળદેવતાને ભક્તિ
ભાવપૂર્વક સ્મરી મંગળ આશિષ ઉચ્ચરાય છે.

(સમરાના વધાવવાનો-ઢાળ.)

સજની! પ્રથમ નમું શ્રી પ્રજા પ્રેમથી.
જેનાં સ્મરણથી વિધ્ને ભય.
મેંતો લગ્ન અમુલ્ય નીરધારીયાં
સજની બીજે નમું શ્રી ગુરુદેવને.
સહ મંગળના કરનાર....એકં તો.
સજની ત્રીજે નમું શ્રી શારદા માતને.
ખગ ખુદ્ધ અંતર ભરનારએકં તો.
સજની ચોથે નમું હું મહારા દેશને.
મહારી જન્મભુમિ સુખકારએકં તો.
સજની પાંચે પરમેષ્ઠી કુળદેવતા.
જેથી લગ્નમાં હોય કલ્યકારએકં તો.
સજની મંગળ લગ્ન સુખદાયન્ને.
આશિષ મહિમય એ ઉચ્ચરાય.... એકં તો.

સગ્ન ગીત

આ મણે સગ્ન આત્માં છે. બ્દાલી સખિઓને વીનાતાં ઘેર ગીત
માવા બોલાવાય છે. સગ્નગીત ઘેલી રસીકાઓનાં
નયનોમાં ઘેસા બનાવનાર ઘેન ઉભરાય છે. કારણ સગ્ન એ તો અમૃતના
અવસર, એમાં તો રસના સાગર ઉભરાય, લોચનીયાં હ્રેરાય; સગ્ન
એ તો અંતરનાં બંધન બાંધનાર અને અનંતતાની ઉત્ખણ દોરીથી
અંગો અંગ એક કરી દેનાર મહા મોંઘા મૂલી વસ્તુ છે. સગ્નથી વર
કન્યા હૃદયના મુંઢર સહચાર સાધી બવાટવી તરવા જીવન રથ જોડે
છે. ઉત્તમ માનવ અવતાર તો શિવ ને કુલવટથીજ શોભે. અને ખરેખ
ર પતિ પત્નિના સાચા પ્રેમામૃતથી ત્રિવિધ તાપ તપ્ત સંસાર પથ્ય રવર્ગ
સમોવડિયો બની રહે. આવાં અનુપમ સગ્ન પ્રસંગનાં ગીત માવાનું
સૌ સગ્નગીત ઘેલી ગોરિઓને આમંત્રણ છે.

(ઝીણા ઝરમર વરસે મેઢ—ઢાળ.)

આવો આવોને શાણી ઝહેન, ગીતકાં ગાવાને,
ભર્યાં નયનોનાં સગ્નનાં ઘેન, ઘેલાં ધાવાને.

અમૃતના અવસરતો લગ્નો, રસસાગર ઉભરાયરે,
નવલાં ચેતન રગરગ પ્રકટે, લોચનીયાં હ્રેરાય—ગીતકાં.

અંતરનાં બંધન બંધાવા, અનૂપમ લગ્ન અસંગરે,
અનંતતાની ઉજવણ દોરી, બાંધે અંગો અંગ-ગીતહાં.

સુંદર શા સહચાર હૃદયના, સાથે વર કન્યાયરે,

ભવ સાગર તરવા જીવન રથ, ભેટે બેઉ સદાય-ગીતહાં.

કનકરત્ન જડિયે! માનવલવ, શિલકુલ વટ સોહાયરે,

પતિ પતિના એમામૃતથી, વિશ્વ સ્વર્ગ થઈ બધ-ગીતહાં.

ધર્મ નીતિ ને સ્વદેશ પ્રીતિ, પતિ ભક્તિ સંગાથરે,

પાળે કુળ વધુને કુળ દીપક, સ્મરે ત્રિભુવનનાથ-ગીતહાં.

શાંતિ મઢટે દિલ દિલ દેવી, ઉજવળ પ્રેમળ જ્યોતિરે,

જીવનને અજવાળે મોંઘાં, પવિત્રતાનાં મોતી-ગીતહાં.

શશી કિરણ શી શાંતિ ઉછળતી, મંગળ અવસર માંદા રે,

મહિમાય મંગળ ધર્મતરૂની, સદાય શિર હો છાંય-ગીતહાં.

મંગળ અવસર

૬ અ સમાન ખીજે મંગળ અવસર કયો હોઈ રહે ! એ પ્રસંગ ઉપર સૌને આમંત્રણ અપાય છે. સમાન્દાસાં કદી રીસાયાં હોય તો મનાવીને પણ બોલાવાય છે. કંકુ છાંટીને કુંમકુંમ પત્રિકાઓ લખાય છે. વળી ક્યાંક ક્યાંક સગેવડાંને સદેશ પણ મોકલાય. લગ્નના ધરના આંગણીયાં ધોવરાત્રી કંકુ ને ચોખા વડે ચોક પુરાવાય. સાંધીયા પડાવાય. મંડપ રચવાની તૈયારીઓ થાય. પાણી છાંટાવાય. ગાલીયા બિછાવાય. ચંદરવા બધાવાય. તરીયા તોરણ લટકાવાય, ધર આંગણે વાળાં વાગે અને આ પ્રસંગમાં સ્વદેશી વસ્ત્રો વપરાય એવા લગ્નનો સ્હાવો લેવો એ પણ સદ્વાચન ગણાયને !

(માલણ ગ્રંથો લાવ ગુણીયલ મજરો...દાળ.)

અવસર આજે ઉજળો ચેર આંચે.

હૈયે હોંશ ધરીને વધાંચે ! અવસર.

સખિ સહિયર સૌને બોલાવે,

સગાં બહાલાં ટોળે મળી આવે;

હોય રીસાયાં સૌને મનાવે. અવસર.

કંકુ છાંટી કાગળીઆં લખાવે,

સગે બહાલે સદેશડા કહાવે;

લેવા મોવેરા લગ્નનો બહાવો. અવસર.

આજે આંગણીયાં ધોવડાવો,
કંકુ અણતે ચોક પૂરાવેડ;
રૂડા સ્વરતીક કુમકુમ કરાવો. અવસર.

ગોંધા મંડપ બહેલા રચાવો,
જળધારા શિતળ છંટાવો;
સાજણ કાજ આલીચા બિછાવો. અવસર.

ચાંપે ચંદરવાયે બંધાવો,
તરીયાં તોરણ તો લટકાવો;
મહોત્સવ મંદિરીયે કરાવો. અવસર.

વાળાં હોંશ ખરી વગડાવો,
રૂડાં વસ સ્વદેશી સોહાવો;
ગોંધા મણિમય લગ્નનો બહાવો. અવસર.

પ્રભાતીયું

લગ્નનાં દિવસોમાં, લગ્નના દિવસ સુધી રોજ વિવાતા-લગ્નાતા-
 ઘેર આંગણે સવારમાં પ્રભાતીયાં ગવાય છે. મંગળ દિવસોનું
 આયમિક કાર્ય મંગળ મંગળ પ્રભાતીયાંથી કરાય છે. ત્યારે બહુજ
 સુંદર ભાવભીનું વાતાવરણ જામે છે. આતઃકાળનો સુંદર મીઠો સમય
 હોય-આંગણે ગોરિઓ સુંદર વસ્ત્રાભૂષણમાં સજ થઈ મધુર કંઠે
 પ્રભાતીયાં ગાય ત્યારે જાણે આંગણે ટોરખાનું વાગતું લાગે છે. અને
 લગ્ન જેવો પ્રસંગ છે એવી પ્રતિત યાય છે. અણીવાર આ પ્રભાતીયાં-
 નામ માત્ર રહી ખપોરના પછુ પ્રભાતીયાં ગવાય છે ત્યારે લ્હાણીનું
 કરજ સુકવવાજ જાણે પ્રભાતીયાં ગવાતાં લાગે છે,

સુરજ ઉઘે! રે-વાયાં વાયાં પ્રભાત કે,
 વીવાતાં ઘર મહારાં રે!

અને પ્રભાતમાં—

લઈએ પ્રભુજનાં નામ કે—

એ બહુ રહિયાણું લાગે છે. વીવાતા ઘરની મેવડી બી, નીજ
 કંથને, લગ્નાતું ઘર-હવે લગ્ન આવ્યાં, વહેલાં ઉઠો. દાતણ કરો.
 કઢીયલ કુધ પીઓ (મહા નહીં) પાન ખાઓ ને લગ્નકાર્યમાં લાગી
 જાઓ એ સૂચન કરે છે. ને એમ ગાઈ પતિને ઉઠાડે છે. કારણ-
 આપણે ઘેર લગ્ન આવ્યાં છે.

સુરજ ઉઘેરે—વાયાં વાયાં પ્રભાત કે,
વીવાતાં ઘર મહારાંરે.

સાસુ જાચારે—ઉઠો થઈએ રણિયાત કે,—વીવાતાં.
હાતણ કરીએરે—મહારા જીવન વિશ્રામ કે,—વીવાતાં.
મુખમાં ઘેળેરે—પ્રેમામૃત જળ ધાર રે,—વીવાતાં.
પીને પીનેરે—કઢીયલ દુધ સવાર રે,—વીવાતાં.
લેને લેનેરે—શીરમણુ આણુધાર રે,—વીવાતાં.
ઉપર ખાળે રે—પ્રીતિહર રસ પાન રે,—વીવાતાં.
લીધાં લીધાંરે—ઘડિયાં લગ્ન અમ ધામ કે,—વીવાતાં.
મુતા ઉઠેરે—મણિમય-મહારા રયામ કે,—વીવાતાં.

મ ભાતીયાં

ઘેર લાગ છે. ચાક્રોપાક્રો પતિ પ્રભાતના ચિતળ પવનની
 હોરમાં નિદ્રા લ્યે છે. અધીરી પત્નિ તેને કેમ સુવા દે ?
 દીકરીના આપને ? વળી લાગ જેવા મહત્વના પ્રસંગે ? તે અવિરત
 પ્રેમથી ઉભરાતા હૈયે પ્રભાતીયું ગાઇ પતિને ઉઠવા વિનવે છે. કેમ
 ભાગ્યશાળીનેજ સંગીતને સાદે ઉધતા પતિને ઉઠાડનાર શ્રીરત્ન
 સાંપડે ને ? સ્વામિન ! સૂરજદેવ તો સવા લાખ કળાયે ઉગ્યા ને બ્હાણું
 વાઈ ચુક્યું ! હે સગી સાસુના જાયા ! ઉઠો ! ઉઠો ! સૌ જાગ્યા છે !
 આ હૈયાના ઓવારે દાતણ કરો. મોઢું લુછો ને પ્રજ્ઞાનાં નામ લો !
 અને પછી કાળજી બાળી નાંખનાર મ્હા નહિં પણ કેશરી કુધ
 પીઓ ને પાન ખાઓ : અને મ્હારા પ્રેમભર્યાં નપોતની ધારે-સ્નાન
 કરો : હે મહા મોઢા મૂલા પીપ્પળ ! જાગો જાગો !

સુતા જાગો રે + વહુ કેશ કંથ કે :

સુતા જાગો રે + બહેનીના વીરા કે :

• • • • •

સૂરજ ઉગ્યો રે સવા લાખ કળાયે,

કે બહાણેલાં ભલે વાયાં રે !

+ ત્યા રથજે બીજ ગાનારાઓ ત્યા ગોઠવું નામ મુકી ગાય.

સુતા ઉઠો રે સગી સાસુના નંદ કે! બહાણુલાં!
 તમે જાગો રે, જાગ્યા સહ લોક કે! ,,
 લેલે લેલે રે મહિ જડિયા જળ લોટા કે! ,,
 દાતણ કરલે રે હૈયાને જોવારે કે! ,,
 મુખ ધોલે રે કેવડીયા જળ આરે કે! ,,
 મુખ હોલે રે મહારાં હીરચીર ચારે કે! ,,
 નામ લેલે રે! યદુ નંદના ખ્યારે કે! ,,
 પીલે પીલે રે દુધ કેશરી ધારે કે! ,,
 લેલે લેલે રે મુખવાસ તળિણ કે! ,,
 સુતા જાગો રે—વહુ કેરા કંથ કે! ,,
 સુતા જાગો રે—બહેનીના વીરા કે! ,,
 નહાવણુ કરલે રે, નયનામૃત નીર કે! ,,
 મહિ-મોંધા રે! જાગો જાગો લગીર કે! ,,

*આ ગ્યલે બીજાં ગાનારાઓ ત્યાં મોઢલ નામ મુકી ગાવ.

લ મ ક્રિયાઓમાં મંડપ મુદુરત એ અતિ અગત્યની ક્રિયા છે. વર મા કન્યાના આંગણે લગ્ન પહેલાં મંડપ મુદુરત થાયજ. પોતાનાં આંગણે દેવો મંડપ રોપવો? જેમાં માણેક હીરાને હેમ જડયા હોય? મનહર કોરણીમાં હંસને મોરલીયાની જોડયો હોય? શ્રીમંત ન હોય છતાંયે પોતાના આંગણે સર્વોત્તમ મંડપ આંધવાના કોડ સોને હોય છેજ. આ મંડપ આંધતાં પહેલાં તેની ખાસ વિશિષ્ટ ક્રિયાઓ કરામ છે. કુળગોર આવે. આંગણે સ્વજનો બેળા મલે, વાળાં વાગે. જે પાટલા નંખાય. ઘરનો મોવડી પત્નિ સાથે પાટે બેસે—અને નિવિંધે લગ્ન થાય તે માટે કુળ દેવનાઓને આવાહન કરી તેડે—મંગળ મંત્રોચ્ચાર સાથે દેવોનું પૂજન કરાવ—ગોરિઓ હલકા પશુ ખીઠા ચૂરે ગીત ગાય—ને એક વળીનો ઘડો લઈ તેની પૂજા કરી તેને નાગર-વેલનું પાન મીઠળ વીગેરે લાલ નાડાજીથી બાંધી નાનકડો ખાડો બોઢી પતિ પત્નિ તથા પાંચ પરણેલા સ્વજનોના હાથે તે વળીને ખાડામાં ઘટી તે પર માટી નાંખે. માંડવો નંખવાની પ્રાથમીક ક્રિયાને માંડવા મુદુરત કહે છે. આ પ્રસંગે હાજર રહેલા સ્વજનોને સોપારી શ્રીફળ પતાસાં કે બદામની દહાણી અપાય છે. તેજ કિવસથી વીવાતાં ઘેર સ્વજનો લગ્નની પૂર્ણાહુતી સુધી જમે છે. અને દંપતીને મંગલ સિધ આપે છે.

(ભામરાના વધાવવાનો....દાળ.)

બહેની! મંડપ રાખ્યો મંગળ માળનો,

જેની શોભા છે અપરંપાર રે!

શુભ્રવંતી ગોરી! મંડપ ગીત રજિઆમણાં!

સજની! મંડપ ચોકચો આજે ચોકમાં!

જેમાં જડિયાં છે માણેક હીરા હેમ રે!....શુભ્રવંતી.

બહેની! મંડપમાં મનહર કેરણી.

કોર્થા હંમ ને મોરલીયાની જોડ રે!....રસવંતી.

સજની! આરે મંડપમાં બહેની પરણશે!

જેનાં કુળથીત પુણ્ય આકલમાળ રે!....શુભ્રવંતી.

બહેની! દેવો જો દેતા વધામણાં!

કરજો રક્ષા મંગળ મંડપ માંઘા રે!....રસવંતી.

સજની! સદ્ગુણે વિસારીયે!

જેને હૈડે ઉભરાય નવલાં જ્ઞાન રે!....શુભ્રવંતી.

બહેની! મંડપ સુહુરત મેંઘા મૂલનાં!

આજે કરીયાં યાદને રજિયાત રે!....રસવંતી.

સજની! હંપતીનું મંગળ હજો.

દેજો આશિષ મહિમય આજ રે!....શુભ્રવંતી.

હે વે મંડપમુદ્રત યષ્ઠ ગયાં-મંડપ બાંધ્યો. કેવો? શેરી વચ્ચે સોનાના ચાંભલા, રૂપલા વાંસ, ને જરીયલ હીરચરનાં કપડાં, ચંદરવામાં નવલખ ચંદા, ફરતી આલર છુટીની વેણડીઓ. નવમ્રહ જેમ આકાશમાં શોભે છે તેમ મંડપાકાશમાં સુમર-તકતા આવના શોભે છે. તેમાં દીપકો તારા જેમ ચમકે છે. બેસવા મથૂની જાળમે, કીનખાખના ગાદી તકાવા બીજાબ્યા છે. હાંશીલાની હોંશ મંડપ બાધીનેજ ચોલતી નથી. સાજન ગાદી તકાવે બેસશે. ગોરીઓ જાળમ પર બિરાજશે, મંડપમાં મેના પોપટ ને મધુરો પજુ હાજર છે ને કિલકિલાટ ને ટકુકા કરે છે. અને મંડપને જાણે દેવનો દરબાર બનાવ્યો છે. આમ લગ્ન માણવાની ભાવના મંડપ બાધી અતિમંત કરે છે. લગ્ન એ પવિત્ર ક્રિયા હોય-ચરધુ-સાચુ-પ્રેમાળ-દંપતી યુગલ સંધાઈ હોય-તો અ યીયે વધુ સુંદર મંડપ બાંધે અને ત્યારે જ્યારના 'આવા ખર્ચો નકામા છે' એમ કહેનારને તેના વિચારો બાલવા પડે

સુંજની! આજ ભારે આંગણુ મંડપ રોપીઆ રે,
લીધાં લીધાં લગ્નો આનંદ અપરંપાર.

મેંતો આંગણુ મંડપ રોપીયા રે.
શેરી ચાંપી ચાંખ્યા સોનલ મંડપ ચાંભલા રે,
રૂપલા વાંસે બાંધ્યા હીરચીર જરીયલ તાર-મેં તો.

મંડપ ચંદ્રવામાં નવલખ ચંદા ચોઢીયા રે,
ફરતી અલર છુટી વેલડીઓ નહિ ખર-મેં તે.

જુમર તકતા ગોળા નવગૂહ જેવા દીપતા રે,
દીપે દિવડા આલસ તારલીયાનાં વૃંદ-મેં તે.

મેં તો મેસણીયે બિછાવી મશરૂ બજમે રે,
ગાદી તકીયા મોંઘા કીનખાએ આપેક-મેં તે.

સાણળા સરખા સાથે ગાદી તકીયે મેસશે રે,
ગોરી ગરવા વાને બાજમડીને ઠામ-મેં તે.

મેના પોપટ ટહુકે મોરલીયા કિલકારતા રે,
મંડપ મણિમય જાણે દેવતણે દરબાર-મેં તે.

૧૯ જાંગલે આખ્યાં છે. કન્યાના પિતાએ મેંધામૂલે
મંડપ રચ્યો છે. કન્યા ઉપરના વાત્સલ્યથી ઉભરાતા
પિતાના હૈયામાં કાંઈ કાંઈ દોંડા છે. કન્યાની માતા પોતાની સખીઓ
સગાંઓને પોતાના આંગણે કેરો મંડપ રચ્યો તે દેખાડતાં-તેનું વર્ણન
કરતાં, તેનું દેખું દસી ઉઠે છે ને તેની કારીમરીનું રસમર વર્ણન કરે
છે. એ મંડપમાં વેવાઈનું સાજન વિગળશે, વચે રૂડી કનકની ચોરી
રચાશે-અરે આ લગ્ન પ્રસંગે તો પોતાનાં દિલ પથ્ય કૂધ કપાં છે એ
સૂચન છે.

મુંડવડો સોને રૂપે ને રતને જડયો,

હારિ! રતને જડયો ને હીરલે મઢયો;

હારિ! કુલે ઝીણી ઝીણી મોલીસંની છંબમુંડવડો.

હારિ! એ તો કીતખાખ ચંદરવે મઢયો,

હારિ! સખિ મશરૂ મેંસપે ઝોપી રહ્યો;

હારિ! ચારે દેરે જરીયલ સુકી કુલ.....મુંડવડો.

હારિ! વાંસ શેતડીયા ચારે કોર રોપીયા,

હારિ! મોતી ચંદનના હીર દોરે બાંધીયા;

હારિ! બાંધ્યો ચતુરાઈ કરી અણુમૂલ.....માંડવડો.

હારિ! એમાં બાલીયા બીછાળ્યા મોંઘા મૂલના,

હારિ! બાદી તકીયા મખમલ જરી કુત્તયા;

હારિ! હાંડી કુમ્ભર ગ્રે છે મોંઘા મૂલ.....માંડવડો.

હારિ! રૂડુ સાજન આ માંડવે ગિસજયે,

હારિ! કનક ચારીયે મધ્યમાં ગજયે;

હારિ! મણિ જડીયાં લગને દિલડૂલ.....માંડવડો.

ગૃહ શાંતિ

મુ "૭૫ મુદ્દત" જેવીજ આ એક લગ્નક્રિયા છે. લગ્નક્રિયા જેવી મહા મંગળ ક્રિયાનાં તમામ અંગો નિર્વિધે સ્થળ કરવા ઉત્તુક હૃદયે, ગૃહો-નવમહો શાંતિ રાખે-પ્રાપ્તને પાડે નહિ-વરકન્યા નિર્વિધે પરણે ને સુખી થાય તે ખાતર-લગ્ન પ્રસન્ન જ્ઞાનદં પૂર્વક ઉત્તમાધિભવ-એ અર્થે ગૃહોની શાંતિ કરવાની ક્રિયા કરે છે. સંસ્કાર વિનાના એને ગ્રામ્ય ભાષામાં 'ધર શાંતિ' અથવા "ધર હાં શેઠ" કહે છે. પણ ખરી રીતે નવે ગૃહોને શાંત કરવાની આ ક્રિયા પુરાણી છે. નવે ગૃહો પોતાની શક્તિઓ લગ્ન પ્રસન્નને સ્થળ કરવામાં વરસાવે-રવિ-ચંદ્ર-મંગળ-શુક્ર શુક્ર શુક્ર શની-રાહુ અને કેતુ આ ગૃહો પેડી શની-રાહુ-કેતુ આદિ ગૃહો સ્વભાવે કુર વક્ર મનાય તેઓ પણ પોતાની શક્તિઓ સીધી ને કૃપા ભરી રાખે છે તો ન્યાય કરી નાંખે છે ન્યારે ખીજ ગૃહો સૌમ્ય હોય વિધિ કરતા નથી નિવહતા આવી માન્યતાને અંગે એ બધા મહાતુભાવોને કૃપા કરવા-માયના કરવાનો આ વિધિ છે, એમને મંડપમાં લગ્નના સાક્ષી રૂપે હાજર રહેવા આમંત્રણ કરતા ગૃહપતી ને ગૃહપત્ની-મુંઝાય છે કે આવી મહાન વિજીતીઓનું સ્વાગત અંગે માનવ શું કરીએ ?

અમો માનવ સ્વાગત શાં કરીએ ?

પણમાત્ર-હરે વિધિ ચરણ શિર ધરીએ.

માત્ર વિધિ હરે ને લગ્ન પ્રસન્ને શતિ પ્રસારે એ ભાવનમ્ની ગૃહોને વધારે છે.

(ગાલણ શુધી લાવ શુણીપલ મજરો....દાળ)

સુમય ગૃહ શાંતિનો સખિ આજે !

પ્રભુ મેર કરો મને છાજે !સમય.

મારે આંગણ સૌ શ્રદ્ધ આવો

શુભ શક્તિઓને વરસાવો.

કૃપા કરજો મળે મને હ્રદાવોસમય.

રવિ ચંદ્ર મંગલ છુદ જળીઆ.

સુર શુક શની કેતુ લળીઆ.

ચંદ્ર નવગૃહ મંડપે લળીઆ.સમય.

અમે માનવ સ્વાગત્ શાં કરીએ !

સાચી શાંતિની કામના કરીએ.

હૃદય વિદ્ય ચરણ શિર ધરીએ.સમય.

ગૃહદેવતા સૌ મળી આવો.

શાંતિ શાંતિ બધે પ્રસરાવો.

મહિમય સખી ગૃહને વધાવો.સમય

કન્યાની પીડી

૧૨૬-યાને પરણ્યાં પહેલાં પીડી યોગાય છે. આદતો હોદ
 ૬૭૬૨ સુગંધી અતરો તેવો આદિતુ' મીઠાણુ એને પીડી
 હો છે. આ પીડી યોગવાથી લગ્ન પ્રસંગે તેમના અંગે પ્રકુલ-
 કંતિવાન-સુહાસીન રહે છે. દેહકાંતિ જો સ્વામ હોદ તો પણ પીડીથી
 તે કાનિવાન બને છે. પીડીની કિંવા પણ ભગવાન શ્રી કૃષ્ણના વારાથી
 આપતી આવેશી બનાય છે. આરી પીડીમાં ગાવામાંતો કેસર, કસ્તૂરી
 કપુર બરાહ અગર તમર અંબર આદિ કીમતી વસાણાઓ પણ આવે છે.
 કન્યાના લાઇ પીડી લાવે એ પ્રથા છે. ને પીડી વિન વિહારક સ્ત્રીજ
 મનાય છે. આ પીડીમાં કેટલાંક જોડાધો-મૂળીમાં-વનસ્પતિ મેળવી
 પૂર્વે વપરાતી હતી એમ લાગે છે.

આ પીડી, કન્યાને સાદું વસ્ત્ર પહેરાતી-પરના યોગ-વાણમાં-
 અંગણમાં લાકડાના ખાતેક પર બેસાડી-સ્વચ્છનરમનો સ્ત્રીકંદ હાથમાં
 થોડી થોડી લઇ ગાનાં ગાતાં ચેલે છે. માવામાં કન્યાને પીડી
 મમોભરી વાણીમાં મળક કરતી-તેના લાવિના અમર સુખમાંની
 યાદી આપતી ગીત લહોરોઓ ઉછળતી હોય છે. તે વળી કયાંક
 વરપક્ષને વખેડની વા કપડા દેતી ભાષા પણ વપરાય છે વિશિષ્ટતા
 એ છે કે આ પીડી સૌજામવતીબોજ ચોળે છે, અને પછી કન્યાને
 સ્નાન કરાવવામાં આવે છે. આ સ્નાન ધણી જાગે પેતાના હળમની
 સોજ કરાવે ને પદાભેદ વસ્ત્ર લઇ જાય છે. દરેક કુટુંબને પહેલાં
 પેતાનો હળમ રહેતો તે હળમ વરને પીડી ચોળે ને તેનું ધોતીપુ'

લક જળ, અને તેની ઓ કન્યાને પીડી ચે.જે ને તેનો સાકસો લક જળ.
આજના વીસમીસદીના જમાનામાં આ ક્રિયાને મહત્વ નહી રહે-
જતાં આ ક્રિયા ઉડા ઉતરી તપાસતાં યોગ્ય ઉપયોગી અને રસીક
જણાય છે.

લગ્નના દિવસે પીડી ચે.જ્યા પછી કન્યાને તાંબા મા પીત્તળની
કથરોટમાં સ્નાન કરાવી તે પાણી વરને ત્યાં લઈ જઈ વરને તે પાણીથી પ્રથમ
સ્નાન કરાવી પછી સારા પાણીથી નહવરાવે છે. આ આ ક્રિયાને
નમણું કહે છે.

આ નમણાની ક્રિયાં ઓના પતિપરના વર્ચસ્વની નિશાની કહેવામાં
લશ્કત નથી.

સાચી વિધીયુક્ત સર્વ વસાણાથી અનેથી પંચકલ્યાણી પીડી
પીડી સાત સોનેચે સવા ચેર રે,
ખરેજ એટલી મોંવી કિંમતની થાયજ.

(૩૬મણી મદિયરીએ જઈ આવ્યાં રે...દાજ.)

સજની મોરી! ઉજળા અવસર ચેર આવ્યા રે,
સજની મોરી! લગ્ન મંડપ છે રચાવ્યા રે.
સજની મોરી! પીડી કન્યાના વીસ લાવ્યા રે,
સજની મોરી! કેસર કસ્તુરી લેણાવ્યાં રે!
સજની મોરી! અત્તર અગરની મુદ્રાવ્યાં રે!
સજની સાચે કપુર બસસ લેણાવ્યા રે.

સજની પીઠી વાસ દસે દિશ ખડેકે રે!
 સજની એને ચોખ્ખે ખડેની અંગ ખડેકે રે!
 સજની વાળે વાન ને તેજ વધારે રે!
 સજની પીઠી કુડાં વિધનને નિવારે રે!
 સજની મળશે પીઠી તે પાહરા * શહેર રે!
 સજની પીઠી સાત સૈનૈયે સવા શેર રે!
 સજની પીઠી મુવડી ને મગાવી રે,
 સજની પીઠી ખરખા ઉ હામ † બાઈ રે.
 સજની પીઠી ઔષધ અમર વેવ ઘોળી રે,
 સજની અંગે ગોરીઓએ સંગે ચાળી રે.
 સજની એ તો સાગ્યશાળીને અંગે ચોળે રે,
 સજની ચોળો સૌભાગ્યવતી મળી ટોળે રે!
 સજની ગાતી મંગળ હાસ્ય કહોલોલે રે,
 સજની ચોળી મલિમય કરે અંગોળ રે.

* અહીંઆ ગમે તે શહેરનું નામ મૂકી ચકાવ.

† અહીંઆ બાઈનું નામ મૂકી ગાઈ ચકાવ.

વરની પીઠી

વરને પીઠી ચોળવાની છે રસીક, સુખી, પરણવાની હોયથી મનમાં રાયતો કુમાર-એને તો આ મહા મોઢેરો જીવન પ્રસંગ એને તો પચકલ્યાણી પીઠી ચોળવાની, તેની પીઠી તો દીલ્હી ને સુરતથી આવે છે તેમાં તો અત્તર શુનાય કેશર કસ્તૂરી કારોભર નાખ્યા છે ને ઘેળી છે ને સુવર્ણ કચોળે ભરી એ પીઠીના પરિભલ અનેરાજ છે આવી પીઠી ચોળતા વરની માડીના દરખતો પાર નજ રહે ! અહિં વરને પણ પીઠી તો સાંભાગ્યવતી પ્રમદાઓજ ચોળે છે અહિં પણ કન્યાની પીઠી પ્રસંગની જેમ ગીત ગવાય-પીઠી મરકરી મળકા કરી લેવાય-વરને ભાવિ પતિના સખધમ્મા પરોક્ષ રીતે કાંઈ કાંઈ કુતુહલો-સંકેતો સહજાવાય વડિલ વર્ગ ગેરફાળર હોય-કોડ ભયો-ભાવિ જીવન સહચારીણીના સુખ સૌભાગ્યના કીલ્લા રચતો-આવા મામીક વિનોદી ગીતના અવલુથી મરત ખનતો પીઠી ચોળાવે છે ને એ ધન્ય પળને ઘેળી ઘેળીને પીપે છે અને જો પસ દગ્ગાની યા તો ગમતી સો જોડે પરણવાતુ સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થતુ હોય તો પીઠી ચોળતા પહેલ તુ ને પછી તું વસ્તુ વજન કરાય તો વર જરૂર પીઠી ચોળાવતા ને પીઠી માણતા એક એ સ્તર તો વજનમાં વધેજ.

(ભમરાના વધાવવાનો.. દાળ)

બહેન ! ચાલો ચોપેથી પીઠી ચોળવા,
પીઠી પંચકલ્યાણી મોઢી દાટ,

રે! રંગીલી સજની, ચાલો ચોંપેથી પીઠી ચોળવા.

પીઠી આછી દીઠ્ઠી સુરતથી દોઢલી,

માંદી નાંખ્યાં અત્તરને ગુલાબ રે! રસલીની સજની.

ચોળ્યાં કેસર કરતુરી લલી લાતથી,

ભરીયા હેમકેટોશ ચો મહેંકાટ રે! ગુણવંતી સજની.

પીઠી ચોળશું પ્રેમે વરસાયને!

એની માડીનો હરખ ન માય રે! રસમેલી સજની.

લાટો પીળી પીઠીથી ઉજળો થયો.

લાડી હરખાઈ હરખાઈ બોલી થાય રે! કુણવંતી સજની.

દેયાં કેરાં કચોળે પીઠી પ્રેમની,

જાણે મણિમય મોંધી જગ માંદા રે! મેઘુડી સજની.

સમના સાજ

લ અ ઘેલી માતા-પોતાના કથને હવે લગ્ન લીધ છે, માટે આજસ
ઉડાડના અને લગ્ન પ્રસન્ન માટે જોષ્ઠતા સજ તૈયાર કરી
દેવા સૂચવે છે કષ્ટ વસ્તુ કયા ઉત્તમ મળે એજ જોવાય છે સસ્તી
કયા મળે છે તે નહિજ. અલગત લગ્ન જેવા પ્રસન્નતા નહુજ ઉત્તમ
જોષ્ઠ્યે. તે મહિયા લગ્ન લીધા-ચીજો દેશાગ મળે તે માટે તો પોતાના
પેદીના મુનીમને કાઢણી માથે મોકલવા અને અડતીયાઓને કામળ
લખના જણાવે છે તે સૂચવે છે કે તત્સમયના બહેપારીઓને બહેપાર
દેશાગરમા હતા અને તેમના આડતીયાઓ પણ ઠેર ઠેર હતા અને
વિલાયતની વસ્તુ દિન્દના જાનરમા વેચાય તે લાગવતું નહિ-પણ—

વસ્તુ નિખજે ક્યાં ફરી પેર રે—

જોષ્ઠતી વસ્તુ જમા નિખજે ત્યાંથીજ લાવનાની છે. આખ
ભારત વર્ષમા કષ્ટ ચીજ કયા થતી ને થાય છે તેની નહાનકઠી
દીરેકટરી આપવા પ્રયત્ન છે.

વસ્તુઓ ઉપરાત રમેાઈયા, મડપ બાધનાર, ચીનાગઓ, ચોલદીયા
પણ નથી જુનાતા. એ લગ્ન માણવાની રસીકતા ને મનોરથો સૂચવે
છે ખતાબ્યા તે ઉપરાત રહી જતા સાજ માટે પણ સૂચવે છે કે—

ખાપુ જે જે જોષ્ઠ્યે તે લીજ ચે રે,

વળી—ઘેર લગ્ન ફાલો જવ દીજ ચે રે.

પુરુષ તે પુરુષજ ને જ જરા કલુસ જવ કરી જે-કાષ્ટ ચીજ
મગાવવી જુને યા અખાડા કરે-કે હનણી લાવે તે માટે શ્રદ્ધેવી તેને

બેનનાં મોસાળાં

બેનનાં લગ્ન પ્રયત્ને તેના મામા (મોસાળપક્ષ) તરફથી વસ્ત્રા-
બ્રાણુ વિગેરે બેટ આવે છે તે જાહેરમાં અપાય છે ને આ
સૈ યીજો એક મોટા વાસણુ યા ટોપિયામાં મુકી-વાજતે ગાજતે
વરધોડાના રૂપમાં ફેરવી તે કન્યાને અર્પાય છે આ વસ્ત્રાબ્રાણુ બરેલ
ટોપલાને છળ કહે છે. તે છાજ કન્યાની મામી યા મોસાળપક્ષની કાષ્ટ
ઝી માથે લઈ વરધોડામાં ફેરવે છે. જેમ છળમાં ભારે કોમતી યીજો
તેમ મોસાળ વખતે ને કન્યાની માતા ફાળીકુલી ન સમાય. આમ
તમામ વસ્તુઓ-દાંડીના કપડો-કાજળ ડળી વેણી અત્તર મેંદી સોઢામ,
કક, સુડી, આક અને છરટે બેનીના આ સૌ યીજનાવ મુકવાના
પટારા ને મારવાનું તાજુ સુધાત લાવવામાં આવ્યું છે. અને દુકમાં,

શાણી સોહાગણના શણગાર,

વીર લાવ્યો છે અપરંપાર;

મળે મોસાળુ મન હરનાર.—બહેનડીયાં.

કન્યાની માતાનો લઈ (કન્યાનો મામો) આ મોસાળું લાવે છે.
ને પોતાનું કર્તવ્ય જાળી બહેનને સંતોષવાના અને વ્યવહારમાં મજ
પ્રાપ્ત કરવાનો ચતોષ માણે છે.

(માલણુ ગુથી લાવ મુણીયલ મજરે ..દાળ.)

બેનડીયાંને આવીયાં રે મોસાળાં,

હમ હીરા મોતી પરવાળાં.....બેનડીયાં.

ફાં જંગડી મોહન માળા,
 સરી છાજ વીરો મરમાળાં;
 આમુષણ મલ્લિમય રદિયાળાં.....જેનડીયાં.

અમુલખ અંજર ચણિયા ને ચોળી,
 આણી ચુંદડી રંગ ઝમોળી;
 નેતાં હરખી ઉરે જહેની બોળો.....જહેનડીયાં.

દેશેદેશ ફરી વૅરી લાબ્યા,
 કંઈક કારીગરોથી કરાબ્યાં;
 તેણી દીલડી કાજળ નિસાર્યાં.....જહેનડીયાં.

લાબ્યા સોનેરી રૂપેરી સાણુ,
 સાચી વેણી કનક પુલ લાણુ;
 નથી ભુલ્યા પટારાતું તાણું.....જહેનડીયાં.

કંઈક કમળી સુડી મેંદી ચાક,
 ઉચાં અત્તર મેંદી સોહામ;
 રહેભે જહેની અખંદ સૌભાગ્ય.....જહેનડીયાં.

શાણી સોહામલુના શણગાર,
 વીર લાબ્યોછ અપરંપાર;
 મલ્લિ મોસાણું મન હરનાર.....જહેનડીયાં.

થેર લગ્ન લીધાં તો જરા દોલો જીવ કરવા માર્ગોક રીતે ફરવિ છે. કારણુ લગ્નમાં રાજ્ય ગૃહદેવીનુંજ વર્તવાનું હોય છે. આમાં ગૃહદેવી લગ્ન મારે કેટલી હુંસીથી હોય છે. કેટલી ચીવટવાળી હોય છે અને કંઈ ચીજ ક્યાં ધાય છે ને કંઈ ચીજ જોઈએ તે જાણવા જેટલી ચતુર છે. આજના Director ના હિમાયતીઓને વજ્રમંડિત-પવિત્ર-પ્રભુ 'પ્રેરિત' લગ્ન સંબંધની સાે ક્રિયાઓ તત્વાર્થે સદિત સમજાય-સાર્થક સત્તો જોવામાં આવે તો તેઓ પણ ધડીક કાન પકડી લગ્નની મહત્તા ને સાર્થકતા સમજે.

● ● ● ●

(તમે અજ્ઞવધા-અમે જાણીએ...હાજ.)

લીધાં ઘડિયાં લગ્નન અમે આવથી રે,

ગહારાં આંગણુ વિવાતાં સુલ્લો પતિ રે.

વસ્તુ લાવો વિવાહની ઘેરરે, કોડીલા-લગ્ન આવ્યાં હવે દૂકડાં રે,
મેલો સાંઢણી સાથ સુનિમને રે, લખો આડતીયાને કાગળ હવે રે.
વસ્તુ નિપજે છે જ્યાં રૂડી પેર રે. કોડીલા.

કંકુ શ્રીનગર ગોવા શ્રીફળ મળેરે, સુવ્રતાનમાં-દ્રાખ અંજીર,
સિતાફળ પાદરા શહેર રે. કોડીલા.

ચેત્રંજી સુંવાળીતો આગરા રે, મળે સુજની વીરમગામ ચાકળા રે,
કચ્છી પોડા જળદ નાગેર રે. કોડીલા.

વાસણ પીસનગર સોહામણાં રે, લેલો વિશ્રામ ત્યાં ન થયો ઝીણા રે,
ખાન પેટી લાડકડીને ઠાજ રે. કોડીલા.

તાંબા પીત્તળ બેડલીયાં શિહોરનાંરે, રૂઝ રંગીન પોરાણ ઢોલીયા રે,
તળાઈ કાજ કાનમના કપાસરે. કોડીલાં

વળી પાટણ પટોળાં ન વિસરો રે, ઢાકા મલમલ તાકા સંધરો રે,
બેઝવાડાની ખાદી તો ખાસરે. કોડીલાં

સુત્રદેણી ને બજાયાં ખંભાતનાં રે, લાડુ મરકી તો અમદાવાદનાં રે,
ધારી બરફી સુરત બહુ સ્વાદ રે. કોડીલાં

તીખા ચેવડા શહેર વઢોદરા રે, વળી જમરૂખ જાંબુ પાદરા રે,
શહેર મુંબઈ હલવાનું ઉસ્તાદરે. કોડીલાં

કચ્છ બાંધણી બરછી કટારીઓ રે, ખડ્ગ બાંધશે વરણાગીયો રે,
સુડી કાતર કચ્છ પેદાશ રે. કોડીલાં

લાવો સુરતી રસોઈઆ રાંધવા રે, ભારે કારીગર મંડપ બાંધવા રે,
હાંડી કુમ્ભર અરિસા અપાર રે. કોડીલાં

વળી પાન બનારસ મંગાવલો રે, ચોરવાડનાંયે ના વિસારશે રે,
ધઈ માળવી હોય શ્રીકાર રે. કોડીલાં

જયપુરના ચીતારા બોલાવલો રે, વાળાં સુરતનાંજ મંગાવલો રે,
ચોંઘડીયાં પુનાના તૈયાર રે. કોડીલાં

શીળું જે જે ભેઈએ તે લીંછયે રે, ચેર લગ્ન દોલો છવ કીંછયે રે,
મણિમય ઘાય જયજયકાર રે. કોડીલાં

બેનનાં મોસાળાં

બહેનનો લાઠ જળર ગયો છે. બેનના લગ્નમાં-મોસાળામાં બેનની બેઠલી વસ્તુઓ લાવવાનો છે. હજી આગ્યો નથી. બહેન ચિંતા કરે છે-હજી વારો ન આગ્યો માડી જાયો ન આગ્યો. જાણી, લાઠ આવે તો મને તરત જળર કરજો કે હિચાટ મટે-લાઠ આવે છે, મોસાળામાં આપવાની ચીજો લાવે છે, તે જુરે છે-પોતાના જુસુર પક્ષમાં સૌને આપવાની ચીજો જુવે છે, સાસુ સાસરા જેઠ દિયેર જેઠાણી દેરાણી નજીક નજીક સૌને સંભારે છે. અમારથીજ બહેન પોતાના સાસરીયાને સંતોષવા રીઝવવા મથે છે. ઠારજુ હવે તો સાસરું તેનું ખરૂં ધર યનાર છે પછી એણું પડે તો પોતાને મહેણું સંભળવા પડે ને પિતાનું બોલું દેખાવ પણ બેનના જીવને સંતોષ થયો અને—

હવે હરખમાં રે બહેની બેઠન સાજ કે—

(સુરજ ઉઘોરે કેવડીયાની રજસે ...૬૧)

સુરયો સુરયોરે તાત ઘેર વધાવો કે,

સાહેબો રંગરસ લયો રે.

બીજો ગાયો રે—માત મેડી વધાવો કે,....સાહેબો.

ગુંબો ગુંબો રે—ત્રાજો વીરને આવાસ કે,....સાહેબો.

યાંચે બહેકે રે—મહારી બહેનીને બાર કે,....સાહેબો.
 ચોંક પુર્ણ રે—સાથીઆ ઘર બહાર કે,....સાહેબો.
 બહેની ચલીયા રે—મેડી વીરાને માટ કે,....સાહેબો.
 બાળી કહેબે રે—આવે મટશે ઉચાટ કે,....સાહેબો.
 વીરા આબ્યા રે—ઢાબ્યા મોસાળા સાજ કે,....સાહેબો.
 સસરા કાબે રે—ઢાબ્યા પેંઠણ પાષ કે,....સાહેબો.
 સામુ કાબે રે—ચીર મુલડાં છે લાખ કે,....સાહેબો.
 જેઠ કાબે રે—શેતાં દિયરને સાલ કે,....સાહેબો.
 સાડી નેડી રે—જેઠાણીણને કાજ કે,....સાહેબો.
 સાળુ મુલબ્યા રે—મોંઘા ડેરાણીના જ કે,....સાહેબો.
 નણુદી કાબે રે—ઘરચોળાં ને ઘાટ કે,....સાહેબો.
 નણુદોઈ રે—પહેરે ચેપાડા પાટ કે,....સાહેબો.
 હવે હરખ્યાં રે—બહેની નેધને સાજ કે,....સાહેબો.
 મણિમૂલાં રે—કર્યાં મોસાળા સાજ કે,—સાહેબો.

ઉકરડી નોંતરવાનું ગીત

ઉકરડી નોંતરવાનું મહત્કાર્ય કયા લગ્ન પ્રસંગે નહીં ચલું હોય ?
 મદો—મેલો—ગોળર લયો—મામને છે આવેલો ઉકરડો
 (જે ખેતરમાં ખાતર તરીકે પાક પકવવામાં અમૃત જેવો છે) અને
 લગ્ન પ્રસંગે દેવીઓ જેવી ગોરિઓ લગ્નમાં હાજર થવા માન ભેર
 આમંત્રણ કેમ આપતી હશે તે અગમ્ય કાયડો ઉકલવા થોડા મદમા
 લાગે છે. અને એનું રહસ્ય પણ તેટલું જ ગૂઢ જણાય છે—કદપના કહે
 છે તેમ—લગ્ન પ્રસંગે સૂર્ય, ચંદ્ર, વરુન્યાનાં પિતા માતા, મોસાળીઓ
 નવે ગૃહો, રવજનો, કુળગોર અને પરમાત્માની હાજરી અને સાક્ષી જોઈએ
 છે તેમજ પાંચ તત્વોની પણ હાજરી જરૂરી છે. અને ઉકરડામાં છાંય
 માટી આદિ તત્વો છે. માટીથી વેદિકા ચણી પૃથ્વી તત્વ—તેમાં છાંય
 ભરી અગ્નિ પેટાવી અગ્નિ તત્વ, જળની ધારા કરી જળ તત્વ, ખૂણામાં
 ચોરી બાંધી વાયુ અને આકાશ તત્વો—હોંતરાય છે. અને આમાંનાં
 ધણું તત્વો ઉકરડામાં સમાય છે ઉપરોક્ત ઉકરડો એ ખાતરના રૂપમાં
 અનુભ્ય જીવન દેહાવનાર—દેશમાં પ્રાણ રૂપ અન્ન પેદા કરવામાં અમૃત
 રસાયણ સમો હોઈ—ભારતવર્ષ—ગુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર ખેતી પ્રાધાન્ય દેસ
 હોવાથી ઉકરડાને મધ્યાર્થ મહત્ત્વ અપાયું લાગે છે.

પ્રારંભમાં ઉકરડી હોંતરાય છે તેમજ લગ્ન પૂર્ણ થયેથી પછી
 ઉકરડી વિદાય કરી વિસર્જન પણ કરવાની ક્રિયા કરવામાં આવે છે—આ
 ક્રિયા સ્ત્રીઓજ કરે છે.

(મેઘાડંબર ગાળે...દાળ)

ચાવો ઉકરડીને નહોતરો....મેઘાડંબર ગાળે,
 સુવો ઉકરડો ગોળરબર્યો.....મે. ગા.
 ઉકરડીના નહોતરે, બહુ લેઈ જારેલા,
 શા શા કારણ એને નહોતરો....કહો કાણાં ઠરેલાં !
 ઉકરડી પૃથ્વિ તત્વ છે.....મે. ગા.
 સંસાર સારનું સત્વ છે.....મે. ગા.
 પૃથ્વિ તત્વમાં માટી છે.....મે. ગા.
 છાણુ ને રજ છત્યાદિ છે.....મે. ગા.
 માટીની ચોરી ને વેઈકા.....મે. ગા.
 છાણું વડે જારી પીઠીકા.....મે. ગા.
 મૃતને મુખપો હોમવો.....મે. ગા.
 અમિ રૂઠો પ્રકટાવવો.....મે. ગા.
 જળધારા અન્ન હોમવાં.....મે. ગા.
 પંચ તત્વ એમ પુણ્યાં.....મે. ગા.
 માટે ઉકરડીને નહોતર્યા.....મે. ગા.
 આવા ગોરી ગાઓ ગીતણં.....મે. ગા.
 મહિમય નહોતરીને વળ્યાં.....મે. ગા.

અંતરીયાં ડગમગે રે.

આ લોકગીત પ્રસિધ્ધ છે. અને જાન રૂપ છે.

૦ ૦ ૦ ૦

(આથમણી ડગમગે રે...હાળ.)

હૈયાં સરવર હેત જળ ભર્યાં રે!

ઉઠેરી પ્રીત શેવાળ.

અંતરીયાં ડગમગે રે,

હું તમને પુછું કમળા વહુ રે.

કેમ રે ભગુભાઈ દુબળા રે,

સતે વાંચે પ્રેમપોથીઓ રે.

હહાટે બઝારોનાં કામ,

અંતરીયાં ડગમગે રે.

હું તમને પુછું ભાણી શામળાં રે,

કેમ રે બંધવ બેરી આંખ.....અંતરીયાં.

હૈયે હિંચે માઝમ રાતડી રે
 હહાડે બણે પ્રેમશાસ,
 અંતરીયાં ડગમગે રે.

હું તમને પુછું રાજલહંસલી રે,
 કેમ રે તુજ હંમલ હરખાય.....અંતરીયાં.

લાલન રમે રાતે સોગહાં રે,
 દિવસે બણે રસશાસ;
 મણિમય ઘનગને રે.

વરના અમલે લગ્ન મહત્ત્વ રચ્યો છે. વરના માતાપિતા મહત્ત્વ
નીચે સ્વજનો સાથે લગ્નના જાતિ મનોરથો ધડતા વાર્તાલાપ
કરે છે ત્યાં પ્રેમના દેવદૂત સમે સફેદ રાજનદસ અને હસી ઉડતા
ઉડતા આવી ચડે છે એ આખ્યા ! એ ગયા ! પાછા મહત્ત્વમાં આવી
ચડે છે વરના તાત તેમને જોઈ કહે છે કે આ તો રાજદસ છે દેવી
સરસ્વતીના માનીતા છે એમની આશિષથી તો સૌ દુખગ્ર દુષ્ટ જઈ
પરશુનાર દંપતીની અનાજના દુષ્ટ જશે વળી એ હસ પોતાની
મિયા હસી સાથેજ હમેશ હોય છે તેની આશિષથી આ દંપતી પણ
અમર એકત્વ અનુભવે જા ! જા ! હસલ ! અમારા વેવાઈને ત્યાં જશે
તને જોઈ તેઓ હરખાશે ત્યાં જઈ કહેજે કે, હો ! વેવાઈ 'શાને મુંઝાવ
હો !' શુ મદાર વેવાઈ બહુ ખાઉધરા છે તેથી ?' આમ વિનોદમાં
પાઠવેલ સંદેશનો કંપીત ઉતાર વેવાઈ માની શ્યે છે કે 'વેવાઈ થાકી
જાય છે તેથી મુંઝાવ છે પણ આપને ત્યાં ફિકરી રહેને તો હજીબાય છે
આમ આ વિનોદપૂર્ણ વર્તામાં કરતા હસલ-હસીના રસ ભર્મા
અસિવદિ માનસીક રીતે માગી શ્યે છે

(નમસ્તું એ આવે એ જાયરે—નમસ્તુ ફેરફાર ફેર આપરે .લાજ.)

હંસલ એ આવે એ જાયરે,

હસલ માડવડે સોહાય રે

હંસલ આશિષ દુઃખડાં જાય રે,
દંપતી અલાબલા દૂર થાય રે.

હંસલ-હંસી સાથ સદાય રે,
ફરતાં વેવાઈને ચેર જાય રે.

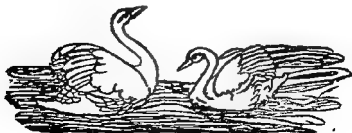
હંસલ ધિળા દુધ જણાય રે,
વેવાઈ વેવાણુ નોઈ હુરખાય રે.

હંસલ વેવાઈ શે' અંખવાય રે,
વેવાણુ મણુમણુ લાડુ ખાય રે.

હંસલ આવીને કહી જાય રે,
વેવાઈ થાકી થાકી જાય રે.

હંસલ હાંસલયો હુરખાય રે,
વેવાઈ દીકરી હમ મલકાય રે.

હંસલ-હંસી પ્રભૂનાં જાળ રે,
મણિમય આશિષ દે સુરસાળ રે.

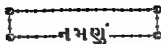
બગલાનું ગીત

આ ગીત જીનું દહ અને રપજ અર્ચનાવ વાળું છે. અને
લખ પ્રસંગનું પ્રયત્ન ને જીનું ગીત છે.

બગલું ઓ આવે—ઓ ભય રે,
બગલું ફાગટ ફેરા ખાય રે.
બગલું અત્રાજલા લઈ ભય રે,
પાછળ દુખડાં દોડ્યાં ભય રે.
ઓ મારાં વેરીયાં લઈ ભય રે,
ઓ મહારા હૈયામાં મુખ ખાય રે.
ઓ મહારાં લવન ઝોલાં ખાય રે,
ઓ મહારાં—ભાઈ હરખાય રે.
બગલું ધોળું દુધ જણાય રે!
ઓ મહારા વેવાઈને મેર ભય રે.
ઓ મહારા વેવાઈ તો હરખાય રે,
વેવાણુ મલમલુ લાડુ ખાય રે.
ઓ મહારા વેવાઈ યાદી ભય રે,
મલિમય લીકરી દઈ હરખાય રે—બગલું.

અહિં માનારને ગમે તે નામ મુજી સગાય છે.

પરણવા જવા વર થેડે ચઢે તે પહેલાં વરને સ્નાન કરાવવામાં આવે છે. કન્યા પીઠી ચોળાવી ન્હાય છે તે પાણી કચરેડ જેવા વાસણમાં ઝીરકું હોય છે. તે પાણી કન્યાને ત્યાંથી વરને ત્યાં આપે છે. તે પાણીથી વરને પ્રથમ ન્હવરાવે છે. અને પછી સારા પાણીથી ન્હવરાવે છે. આ તો કન્યા-સ્નાનજળ મીઠોતજળથી ન્હવરાવે છે. આવા જળસ્નાનને નમણું કહે છે. આ નમણું વરપક્ષનો સોવર્ગ કરે છે. અને સ્નાન કર્યા પછી વરના અંગેને લુછી પછી વસ્ત્રાણુણુ સજી વર વરથોડે ચઢે છે.

આમાં વરરાજને ન્હવરાવવાના છે. બાળેઠ પર શ્રીમાન ઉઠા છે ને ન્હાવાની શક્તિ જીવે છે. તે માટે નિર્મળીયાં જળ આવે છે તે માનસસરનાં (હંધાનાં પ્રેમનાં) એ જળમાં મુલાગજળ, ફેસર, કસ્તૂરી નાંખ્યાં છે. કુલકાખીનીએ મંગળ ગીત ગાતી હોય છે તે વરજી સ્નાન કરી મમમલીયા દુવાલથી ડીલ લુછી દેડામણું હીરચીર પહેરે છે અને આશુપત્ર સજે છે. દેવડા, હીના, મોમરા આદિ અત્તર લગાવે છે. સરખે સરખા મિત્રો આવે છે ને વરને વરથોડામાં લઇ જવા તૈયાર થાય છે. આમ નમણાની ક્રિયા પૂર્ણ થાય છે. આપણા લગ્ન કરનાર કુમારને માણી લેવા જેવો એક વિધિ છે.

(માંડવડે કાંઈ મેલોને બાળેડી...દાજ)

નિર્મળીયાં કાંઈ પાણીમાં મંગાવો....કે,

રામવર ન્હાવણીએ ઉશા રથા.

નહાવણીયે કાંઈ જાળેઠં મંડાવો....કે,
 છયાવર નાવણુ નાવણુ કરી રહ્યા.
 પાણીકાં કાંઈ માનસસરનાં લાવો....કે,
 રાજહંસ મરકલડે મન હરી રહ્યા.
 નાવણુમાં જળ ગુલાબનાં રોળાવો....કે,
 કેસર કરતુરી સોહામણાં.
 ગોરિઓ સૌ મંગળ ગીતકાં ગાવો....કે,
 નમણે નવશા તો નીતરી રહ્યા.
 મખમલીયાં ડીલ હુછલીયાં મંગાવો....કે,
 હીરચીર પહેરણીયે કોડામણે.
 આભૂષણુ કાંઈ અંગે તો સોહાવો....કે,
 રાયવર નમણેથી ઉઠી ગયા.
 અત્તરીયાં કાંઈ કેવડીયા ને હીના....કે,
 મોગર અંગે તો પહેડી રહ્યા.
 આઇબંધો સૌ સરખા સરખા આવો....કે,
 વરને વરચોડામાં લઈ જવા.

વરધોડાનું ગીત

હું વે નવ શા-પા શા નહિ એક શા-નહિં પણ નવ શા-વરરાજ-
 વરધોડે ચડે છે. ગોરિઓ ગીત ગાય છે. ટાલ,
 ચરણાઇ, ચોધડીયાં ને વાળ વાગે છે. સાજન ટોળે મળેલ છે.
 હવે વર પરણવા જાય છે. વરની માતાના જેટલો હરખ આને
 બીજા કોને હોય? નવમાસ ગર્ભમાં રાખેલ-ભણેલગણેલ-અનેક
 અભિલાષ ભર્યો-માતાપિતાની આંખનો તારો માતાના આંખ
 કાઢ પુરે છે. એ લાખેણી લાડી-ઓજીવનનભનો તારો-સાસુની
 કલામરી વહુ લાવવા જાય છે. આને માડી ઝોછી ઝોછી થાય છે.
 બહેન તો બેસું બેસું યાદ રહી છે. માડી જાયે વીર આને
 પરણે છે. પિતા ગંભીર બની પણ અંતરથી તેમનો હર્ષ ઉભરાય છે.
 મિત્રોને તો મીઠી મસ્કરી કરવા જેવેજ પ્રસંગ। વરને ઘોડે
 બેસાડવાનું કાર્ય તેનાં મામાનું: એક મા એ મા ને બે મા
 (મા-મા) એ મામા-બે મા જેટલું વાતચત્ત ધરાવનાર મામા
 ચોલાં થાય છે ને વરને ઘોડે ચડાવી દે છે. આને વરજીને કાઢ ખમીસ
 ટોપી પાટલુન કે ટાઇ કાલર નથી આને તો એને અગે જરકશી
 જમો-માથે પાધડી ખંભે શંકુ હીરકારી ધીતીઉ પગમાં જરી
 ટુલવાળી મોજડી (ડાંસનનાં છુટ નહિ) અને કપાળમાં પુત્રધેની માડીએ
 કરેલ તિલક. ને સંદેવાળા વરને કાઢ બલાની નજર ન લાગી જાય
 માટે ગાલે જરા-ન્હાનું શું કાજળ ટપકું અને ગળામા નાભિ પોણીંચતી
 મોગરા મુલાબની પુષ્પમાળા શોભે છે.

મંઠપ જ્યાં વરધોડા નીકળે તો જોવા લાડકી ક-પા પોતાના
 પિતાના ઘરની ઉંચી અટારીએ ચડે છે ને પોતાના ચનાર પતિને

આવા ઠાઠમાં આવતો જોઇ થનમને છે. વરઘોડો આંગણે આરી પહોંચતાં હવે મંડપ વિધિ શરૂ થાય છે. પ્રથમ વરને મંડપ દ્વારના તોરણે ઉભા રાખી તેમનાં સાસુ પોંખવા આવે, તે પહેલાં કન્યા સખિઓ સાથે ફેરી ચુદડી પહેરી મોઢામાં તાંબુદ ગાવતી આવે છે. વરના આડો સ્વચ્છ સફેદ કપડાનો પડદો રાખવામાં આવ્યો હોય છ તે પર કન્યા તાંબુદની પીચકારી મારે છે ને એ સફેતથી જલ્યાવે છે કે આ તાંબુદની પિચકારીના રસની જેમ આપણે પ્રેમ રંગ અચળ હો-હું તમારા પર આમ પ્રેમરંગ છાંટીશ અને આપણું દંપતી જીવન આવા અભિન્ન દાંપત્ય-પ્રેમ ભાવના રંગે રંગાયેન સદાકાળ રાખીશ.

(બાઠી ઉભી છે અઠારીયે-સાડો પરણવા જાય રે...દાળ.)

આનંદ મંગળ આંગણે, રૂડાં ગીત ગવાય રે,
વજ્ર સજ્જ વર સામળા, આજે પરણવા જાય રે. આનંદ.
માવડી મન મહકાય છે, હૈયે હરખ ન માય રે,
બહેની બોહું બોહું થઇ રહી, વીરો પરણવા જાય રે. આનંદ.
તાત બન્યા રણિયાતને, બંધુ હુધે જસાય રે,
મિત્રો કરે મીઠી મશકરી, વરજી પરણવા જાય રે. આનંદ
હય હલ્લુકલુતો પગાણીયો, મોંધે માજ મંડાય રે,
વરજીને ઘોઠે બેમાકતાં, મામા મોંવા શું થાય રે! આનંદ.
ચરણે ધરી રૂડી મોજડી, જરી પુલકાં સોહાય રે,
તિલક કરે માતા ઘેલુડી, પુત્ર પરણવા જાય રે. આનંદ.

સેલુ ખલે શર જરકસી. ખીરસે ખહેકે રૂમાલ રે,
 મેગર શુલાખનો હારલો, વરકઠે મુલાય રે. આનંદ.
 હાલી વરખોડે નીકળ્યા, વરજી મંડપે બાય રે,
 હાકકડી ચડી રે અટારીયે, ખાંતે નિરખે વરસાય રે. આનંદ.
 ગોરી પહેરી કેરી ચુંદડી, તાંબુલ છાંટવા બાય રે,
 મધિમય રામસીતા સમાં, વરકન્યા જણાય રે. આનંદ.

તોરણનું ગીત

૫૨ પદ્ય.

અ સોઠ પદ્મવ-આસો પાલવનાં પાનને દોરીમાં સરખી
હારમાં બાંધી બનાવેલ તોરણ ખાસ લગ્ન જેવા મંગલકી
પ્રસંગે લગ્ન-ગૃહ-દ્વાર પર લટકાવવું એ મંગલ ચિન્હ છે. મંડપના
મુખ્ય દ્વારે આવું જ મોટું તોરણ લટકે છે. મંડપ દક્ષી મર્યાદા
જતાવતા રથજે વર હાથમાં શ્રીફળ સહીત બાજેડ પર ઉભા રહે છે.
વરધોડાના સાજનો ઓ પુરુષ સમુદાય મંડપમાં ગોઠવાય છે. તે પ્રસંગે
બંને સંસ્કારી પક્ષો હોય તો સારા-મીઠા-ગીનો ગાય છે, નહિં તો
આ પ્રસંગે બંને પક્ષને ફટાણાં ગાઇ લેવાનો-સામા પક્ષને પેટ ભરીને
માથો દબા લેવાનો અવસર મનાય છે ને આવાં ફટાણાં ધણીવાર બહાણાં
સગાંઓમાં કાપમનાં વેર ઝેર પ્રકટારી કેટલીકવાર દંપતી જીવનમાં-પથ
કટુતા ઉત્પન્ન કરે છે. અહીં વરની માતા કન્યાની માતાને પ્રેમપુર્વક
અભિનંદનપુર્વક અભિનંદી કહે છે કે—

વેવાણુ તમે અમે અંતર આજે વહેંચીયાં રે,

થઈશું આપણુ સરખાં સૈયર કેરી જોડ.

હું વરની મા તેથી તમથી હુંથી એ લાવના ભુલ્લી આજે બંને
વેવાણું અંતર વહેચી સરખાં સૈયર જોડ બની રહે છે. અવે પોતાના
સાજનમાં મોટા મોટા આગ્રા છે ને વેવાઈને મંડપ શોભાવે છે
તેમને મટે શાલદુશાલા તથા જનડીયો માટે મોંઘામૂલ્લી સાડીઓ
માંથી વિનોદ કરી પોતાનો હજી સ્થાપે છે. જ્યારે વરના દાદા દાદી

મોટા આદરમાન તથા ગાલીચા બેસણુ માગી પોતાની નિરપૃથક્તા દર્શાવે છે. અને વેવાણુને જરાયે જુદાઈ ન રાખવા રમજીવે છે. અને પરસ્પર બેટા બેટી વસાબ્યાં તેથી દેયાં હજવા કુલ યજ્ઞ મયાન્દ્રવે હે વેવાણુ તમારા તોરણુ આવેલા જમાઈને પ્રેમથી પોંકવા (to welcome-સ્વાગત કરવા) જાઓ, કારણુ આજ તો જમાઈ આવ્યેજ તમારા મંડપ તેજથી તમતમે છે. વળી વેવાણુ પાસે આવા લગ્ન પ્રસંગમાં વર પક્ષ તન્દ્રિયા વિનોદમાં-અવદારમાં તેમને કાંઈ ખોટું સામે તેવું બોલાય તો ક્ષમા કરવા વિનંતિ કરી પોતાની સમાનતા દારા સૈજન્ય દાખવી દે છે, અને કન્યાની માડીના અંતરના અભિસાધ પૂર્ણ થવા હૃદયસિધ હચ્ચારે છે.

(કન્યા કમળાભૈરિ....દાળ.)

વેવાણુ આબ્યાં અમે નવલો વર પરણાવવા રે.

આવો આવો પ્રેમે દેવા આદરમાન—

રહાઈં મોંધુ સાજન આવીયું રે.

વેવાણુ! તમે જામે અંતર આજે વહેંચીયાં રે,

થઈયું આપણુ સરખાં સૈયર કેરી જોડ. રહાઈં.

વેવાણુ! સાજન માંહે મોટા મોટા આવીયા રે,

મંડપ ચોસે જેથી લગ્ને આઠઝમાળ. રહાઈં.

વેવાણુ ! લાવો લાવો મોંઘામૂલી સાડીયો રે,
ઠાંઈ લાવો દેવા ચાલ દુશાસા ભેડ. ૨૬૩૨.

વેવાણુ ! વરના હાદા હોંચે આવીયા રે,
એતો માંગે માંગે અંતર આદરમાન. ૨૬૩૩.

વેવાણુ ! વરની હાદી મોટાં માને આવીયાં રે,
તેને જોસણ દેલો ગાલીયા અણમૂલ. ૨૬૩૪.

વેવાણુ ! અમે તમે જુદાઈ ન જણ્યો રે,
દીધાં જોડાજોડી હૈયાં હળવાં પુલ. ૨૬૩૫.

વેવાણુ ! આવો આવો પેંકે વરને પ્રેમથી રે,
એને આળે તમારો મંડપ હિ ઉજમાળ. ૨૬૩૬.

વેવાણુ ! જોઈયું ચાહ્યું માફી અમે માંગીયે રે,
લગ્ને પૂરણ હોલો મણિમય તમ અભિલાષ. ૨૬૩૭.

તોરણનું ગીત

(કન્યાપક્ષનું)

કન્યાની માતા વરુની માતાને વિનોદ-કટાક્ષમાં કહે છે-કે છે
 કેવેવાણુ કેમ મોઢા આન્યાં ? અંતરના બારણાં ખોલી દેવાની
 સાચી વાત કહો. (શું મારા વેવાઈ સાથે કાંઈ જામી છે કે શું ?)
 મ્હારા ત્યાં લગ્ન જેવા અમૂલ્ય અવસર આવ્યો છે તમે બંને પધાર્યા
 તમને તમારા મોજા પ્રમાણે અને અમારા જગ પ્રમાણે મોંઘા મૂલી
 છાદીઓ ને શાલકુશાલા જે તમે મંગ્યા તે જરૂર આપીશુ. વળી તોરણ
 પ્રસંગે તમને અમારા દેમાના વધુમા વધુ માન આપીએ છીએ. કારણ
 આજે આપણે અંતર ખોલેઆં છે. તમે અને તમારા સાજન માટે-તમારાં
 યુનિત પાવન પગમાં માટે માનીયા મિલાવ્યા છે. આવો-મને પધાર્યા !
 તમે અમને ખરેખર ધન્ય-કૃત થઈ ક્યાં છો. કારણ મેં તો દીકરી આપી
 ને તમારે દીકરો મ્હારો કરી લીધો છે ને ? વળી પરાયુ ધન-સાપનો
 બારો દીકરી-લલને અમારા દેવાનો બાર ઓહો કર્યો છે. વળી તમારા
 રવાગતમાં-લગ્નની પ્રમાણને લીધે કંઈ ઉણપ હોય તો-તમે સામ્ર
 પેટાં-મોટા મન વાગાં ક્ષમા કરજો. અને અંતરમાં કુળદેવડીવાને રમરશી
 કે જેથી આપણુ સૌના મંગલ કોડ-લગ્ન માણુવાના કોડ પૂર્ણ કરે.

વેવાણુ સાચું બોલો, અસુરાં કેમ આવીયાં રે,
 શાણાં અંતર ખોલો ! સાચી કહોને વાત.

મ્હારે અમુલ્ય અવસર આવીયાં રે.

તમને દંડશું ગ્રેમે મેંધા મુલની સાલીયે ર,
 શુભિયલ કહો તે દેશું, ચાવ દુશાલા ભેડ-મહારે.
 વેવાણુ તોરણુ દેશું, માન અમુલખ આપને ર,
 નહેન્યાં અંતર આળે, પુરા ધરીને કોડ-મહારે
 કહો તે સાજન માટે ગાલીયા ઘીછાવીયે ર,
 આળે પગડાં કીધાં, પુરય પનોતાં આપ-મહારે.
 વેવાણુ આવો આવો જલે તમે પધરીયાં ર,
 કીધાં અમને આળે ખરેખરાં રજિયાત-મહારે.
 વેવાણુ દીકરી દંધને-દીકરો અમે પાગીયા ર,
 આળે હજવાં હૈયાં કીધાં આવી આપ-મહારે
 વેવાણુ સ્વાગતમા ભે ભૂલ્યાં માશી આપરો ર,
 શોધ્યાં સાગર પેટાં આપ સમાં બડભાગ-મહારે.
 વેવાણુ કુળ દેવડીયાં અંતરમાહિ ધારીયે ર,
 પુરે આપણુ સૌના મહિમય મગળ કોડ-મહારે.

કલાકૃતિ

સોવન યાજી મારે ! રત્ન ડાવટી હાથ રે ! સાહેબી [૫૪૮ મામે

પોંખણનું ગીત

૧૨ તોરણ આવી ઉભા રહે તે પત્રી કન્યા તબોવ છાટી મયા
 ૧૬ કન્યા પક્ષતી એક સૌભાગ્યવતી માથે મોઝ ખંભે
 ઘુંદડી ને હાથમા રામણ દોવો લખ વરને પેખના-આવે છે. આ
 ક્રિયામા પોખણ વરને માથે ફેરવી પછી અદાત-ચોખા ને પાણી
 વરના માથે ઉતારી ચરે દિશાએ તે નાખે છે, તે એવી ભાવનાથી કે
 ચારે દિશાના કોઈપણ અમ મળ-અરિષ્ટ વરને ન નડે તે કુશળ રહે.
 ને લગ્ન નિર્વિઘ્ને સફળ થાયો. વળી પોખનારી ગોરિ કોણુ આવે
 છે ? તે કહી છે ?

માથે ઝોતી ઝાંઠ સાથે રે ? અને

* * *

પુખણું સોવન યાગમાં રે !

રત્ન કઠાવટી હાથ રે !—સાહેલી

આની પોખનારી સુવર્ણ યાગમા પુખણું-રત્ન કઠાવટી
 હાથમા અદાત તથા પુખણુસાજ હુશન મુશળ રવેયો ત્રાક આદિ સાજ
 લખ આવે છે અને વરની અવાજના ઉતારી ત્રાક-ચાર સ્થળોએ
 ચારે દિશાએ ફેંકી દે છે પછી વરને સ્વાગત ફેર તેને બાલે કુકુમ
 તિલક કરી ઉપર ચોખા ચોટી વધાવે છે. આ વરના વરપણના
 ચોખ્ખો સ્વિકાર દર્શાવનાનો વાંધો પણ ગણાવ-કારણ કે પછાક તકરારી
 ઝગામગામી વરપોડે ચઢી આવેન વર તોરણથીજ પાછા વળે છે કે

વળાવાય છે. આ પછી વરં જમણે પત્ર ઉપાડે તેવાજ તે પત્ર નીચે સંપૂટ (બે માટીનાં ઢાડીયાંમાં વર્ચે ચોખા સોપારી વિગેરે મુકાને બે ઢાડીયાં લાલ નાકાજડીથી બાંધી લીધેલ હોય છે તે) મુકતાં તે પર પર પત્ર મુકી તેના ચુરેચુરા કરી નાંખે છે ને વિજેતા તરીકે આગળ વધે છે. ને માંલરા-સમના અંતરગૃહમાં પ્રવેશ છે ને ધન-વિધિ આમળ આપે છે.

હવે આપણે પોંખણમાં અક્ષત-કંકુ-ધુસળ મુસળ રવૈયો ત્રીંક શાં માટે તે વિચારીયે:

અક્ષત—અખંડ સ્વેત રશ્મિક શા ચોખાં દાંપત્યજીવન અખંડ પવિત્ર રહો એ સૂચન છે: કંકુ એ પશુ અખંડ સૌભાગ્ય ને મંગળ સૂચક છે: ધુસળ—બળદના ખભે મુકાવું યુવક જતાવી સંસાર રથનો ભાર વહન કરવા તત્પર રહેવાનું સૂચન. મુસળ: સંબોધનાત્મક ખાંડે તેમ સંસાર વ્યવહારના અટપટા પ્રસંગોમાં ખંડાવા છતાં દાંપત્ય જીવનમાં નિમ્મલ રહેવા સૂચન. રવૈયો—વલોણું કરવાનો રવૈયો જતાવી સંસાર રૂપી ગોળીમાં જીવન—ચોરસમાંથી કર્તવ્યરૂપી માખણ કાઢવા દંપતીને વલોવાવવું પડશે. અને ત્રાકથી વિધાવું પડશે એ સૂચવે છે—ને આ સૌ કસોટીઓમાં પાર ઉતરવા તૈયાર હો તો તમારી સંસારીક મુશ્કેલીઓ આ સંપૂટની માફક મૂર્ખ ધંધ જઈ તમે દાંપત્ય જીવનમાં સફળ થશો. જ્યારે એક વર્ષ એમ પશુ માને છે કે—વર ચોરીમાં જઈ પરણી સંસારમાં જકડાય તે પહેલાં તે બ્રહ્મચારી કુમારને હજી આદમકલ્યાણ સાધવું હોય તો નાસી છુટવા અવસર છે, નહિં તો આ ધુસરી ખાંડે મુકાશે. ખંડાશે. વલોવાંઈ જશે ને વિધાઈ જશે. ને આ સંકેત ન સમજે તો પોંખણ સાથે વરતું નીકળેથી તેને નકોટા બહાર કરી સૂચવે ■ કે હજી ચોરીના ચાર રસ્તા

ખૂંટા છે. નહાસ. છતાં ન નામે તો તેને ગળે વરમાળ નાંખી તેને નાપી દે છે એટલે તેને માટે અહાયર્થ યાતો આત્મકલ્યાણનો માર્ગ બંધ થાય છે.

૦ ૦ ૦ ૦

સુરસ્વતી સ્વામીને વિનવું રે, ગણપતી લાગું પાય રે,
સાહેલી! રાયવર તોરણ આપીયા રે.

છાટોને તંબોળ લાવનાં રે, પુંખવાને ગોરિ કોણ બાય રે. સા.
નાકે વાળી હીરા હેમની, માથે મોતી મંઠ સાથ રે! સા.
નવલખ ચુંદડી ચોસતી રે, ગળે હીરા મોતી હાર રે! સા.
પુખલું સોવન યાળમાં રે, રત્ન કંકાવટી હાથ રે! સા.
અક્ષત રવેત અખંડ રે, પુંખલુનાં લઈ સાજ રે! સા.
ધુસળ ઝુસળ રવૈયા થકી રે, ત્રાક તિરે પુખો રાય રે! સા.
મુઝા પિંગલા ઉતારીયે રે, નાંખી દિશાએ ચાર રે! સા.
કુમકુમ તિલક ચોખા ચોઢીયા રે, વધાવીયા વરસાય રે! સા.
સંપુટ પર પરી પાયને રે, વર ચાક્યા માંછરા માંછ રે! સા.
પુંખલુ પ્રેમ થકી થયું રે! મલિમય હર્ષ ન માપ રે! સા.

કન્યાની દામણી

લગ્ન મંડપમાં સૌ સાજન આવી ગયું છે. ચોરીમાં વર પણ આવી ગયા છે. આ પ્રસંગે લગ્ન માણવાના અમૂલ્ય કાડ સેવતી કન્યા પીઠી બર્ષા ચરીરને રનાનથી રવજ કરી ડીપ લુછી વસ્ત્રાભૂષણ સજ્જે છે. દિસના પહેરવ અભૂષણો ઉતારેલાં હતાં તે બધાં પહેર્યા—માત્ર રહી દામણી ! બાલ પ્રદેશ પર પહેરવાની સવા લાખ દામની મોંઘા મૂની દામણી તેને હાથ આવતી નથી. તે મુઝાવ છે—સખિએ ઉતાવળી થય છે. લગ્ન સમય વઢો જાય છે. મંડપમાં સૌ આતુર નયને કન્યાના આગમનની રાહ જુવે છે. કન્યા દામણી શોધતાં બ્યાકુળ બની ઉઠે છે. વળી મંડપમાંથી વાજાંત્રના અવાજે તેને ઉતાવળ કરવા સૂચવે છે. દામણી ? પણ કન્યાના દૈયામાં તો માત્ર—

સખિ ક્યારે ખોવાણી મહારી દામણી ?

એજ વિચારો ઘેળામાં કરે છે. તે વિચારે છે, દામણી તો મારા ચિરછત્ર જેવી, એક ચિરછત્ર પતિદેવ બીજી ચિર પર વિરાજતી દામણી ! એને ધારણ કર્યા વિના લગ્ન મંડપમાં કેમ જાઉં ? તે વિચારે છે ! હું હૃદય ! જો પ્રિયનમ આવી શી, ધે તો તરત જડે ! પણ તે કેમ બને ? તેઓ નો ચોરીમા બેઠા છે તેને કાણ બોલવે ? કેમ આવે ? આ વિચાર રુદ્રાંતઃ રેટિયે બેરવેનો દામણી નજરે પડે છે—દર્પથી હિભરાતાં દૈયે તે દામણી માથે આધી દ્યે છે ને વિચારે ! હા પ્રભો જેના રમરણ માત્રથી દામણી જડી એ મહારા પતિને ધન્ય છે ! પિયુ નામ રમરણની પવિત્રતા, મહત્તા, ભારતની રમણી કેટલાં રહમજે છે તે રહમજવા જેવું છે.

(મારે આજની ધડી તે રજિયામણી ને...દાળ)

સુખિ! ક્યાંરે જોવાણી મારી દામણી? ને

કોઈ લાવેા જડયાની વધામણી નેસખિ.

પીઠી ચોલાણુ અલંકાર કાઢીયા ને.

કથું નાવણુ ને વાળ મે તો હોળીયા ને.....સખિ.

પહેરી સાડી આભૂષણુ ઓપતાં ને.

પણ દામણી મળે ન જાયે યોગતાં ને.....સખિ.

સવા લાખની દાદાએ કીધી દામણી ને.

એતો જોવાણી શોધી ઘણી ઘણી ને.....સખિ.

એક શિરછત્ર નાથ છે મુગટમણિ ને.

ળીછ શિરપર બિરાજે મ્હારે દામણી ને.....સખિ.

સાજન આભુડું ને મંડપ છે ગાજયો ને.

કથ આવી ચેરીમાં બિરાજયો ને.....સખિ.

સૌ સખિઓ તો થાતી ઉતાવળી ને.

મારી દામણીએ કીધી બેળાકળી ને.....સખિ.

પીયુ શોધે તો ઝટ જડી આવશે ને.

ચોરી બેઠા ને કોણુ બોલાવશે ને.....સખિ.

હા! હા! રટીયે ભરવેલ મળી દામણી ને.

મણિ-હીરે જડી પીયુ નામથી ને.....સખિ.

ચૌરી

હે વર ચૌરીમાં પ્રવેશે છે. તે સંપૂર્ણ સુધ્ધ કરી આમળ પમલાં
 દેવા તત્પર છે. ચૌરીમાં તે આગ્યો. તથા વાસ ત્રીકુણાકારે
 ઉભા કરી તેની વચ્ચે માટી યા ધાતુના વાસણો (માટીની જેવાં) ક્રમવાર
 ઉભાં મોઢવે છે એવા ચારે બાજુ ઉભા કરેલા ત્રીકુણોને ચૌરી કહે છે
 તેની વચ્ચે ગેર વર કન્યા અને કન્યાદાન દેનાર કન્યાના પિતા માતા
 વા ભાઈ બેભાઈ પાટલા પર બેસે છે અને વચ્ચે માટીની વેદિકા ચણી
 લઈ તેના ઉપર છાછાંને અગ્નિ પ્રકટાવી તેમાં ઘી અને નિગેરે હોમાય
 છે. આ ચૌરીમાં લગ્ન-દસ્ત મેળાપ થાય છે. આ ચૌરી બાંધવા માટે
 કન્યાના કુંળા દ્વારમાં કેવા આવે ઉભરાય છે. ને પોતાના તાત-વીરા
 માતા દાદા દાદી મામા આવિને જીવંત જીવંત સહેરો ને અદરથી મેંધા
 મૂલાં મોતી-સાડીઓ ધર્યોળાં કુકું અતર પટકુલ પટોળાં અને
 બનારસી સાડીઓ બસ્તા મંગાવે છે કારણ મોટાની દોકરી, બાણજ
 જરેની પરણે છે. આમાં કષ્ટ વસ્તુ ક્યાં મળતે તે પણ સૂચવી દે છે.
 આમ ચૌરીમાં લગ્ન વીધી થઈ થાય છે.

બહેની કે' દાદા સુરત બહાણુ છીપાવો રાજ,

સુરતની આછી જરમર સાડીયો મંગાવો રાજ;

આજ રે મોટાંની કુંવરી ચૌરીમાં બેઠાં રાજ !

હોની કે વીરા મુંબઈ બહાણ છીપાવો રાજ,
 મુંબઈનાં મેંઘામૂલાં મોતી મંગાવો રાજ;
 આજ રે મોટાંની હોની ચોરીમાં બેઠાં રાજ.

હોની કે માતા મોઘા બહાણ છીપાવો રાજ,
 મોઘાનાં મેંઘા ઘરચોળાં મંગાવો માતા;
 આજ રે મોટાંની બેટી ચોરીમાં બેઠાં રાજ.

હોની કે નવાનગરે વેલ્યો બેઠવો રાજ,
 નવાનગરનાં ઠેરાં કંકુ મંગાવો રાજ;
 આજ રે મોટાંની દીકરી ચોરીમાં બેઠાં રાજ.

બેની કે દાદી દિલ્હી સાંઠણ ચંપાવો રાજ,
 દિલ્હીનાં મેંઘાં મૂલાં અત્તર મંગાવો રાજ;
 આજ રે મોટાંની ઠંઠ્યા ચોરીમાં બેઠાં રાજ.

બેની કે મામા પાટણ મોઢા દોઢવો રાજ,
 પાટણનાં પટોળાં ને પટકુળ મંગાવો રાજ;
 આજ રે મોટાનાં લાલેજ ચોરીમાં બેઠાં રાજ.

બેની કે' જાણુ બનારસ વેલ્યો હંકારો રાજ,
 બનારસી સાડી ને યસ્તા મંગાવો રાજ;
 આજ રે મણિમય કુંવરી ચોરીમાં બેઠાં રાજ.

ચૌરીનું ગીત

ચૌરી દમેશાં આભ મંદરવા વાળી ખૂંટી જમ્મામાંજ ચૌકાપ છે. કારણ સૂર્ય ચંદ્રની સાક્ષીની જરૂર રહે છે. આ ચૌરી કનક રત્નથી જડેલ છે અને દંપતી તેમાં બેસી દેવે મંગળ ફેરા ફરી રહ્યાં છે. વર જમણી ખાનુએ અને કન્યાડાળી ખાનુએ. પરસ્પર વર કન્યા સામ સામે જોષ દરખાષ છૂપાછૂપા જોષ હોય છે. અને ભવિષ્યના જીવનના આદર્શ ધડના જાપ છે. હવે કુળગૌર ચૌરીમાં અગ્નિ વધુ પ્રજ્વલિત કરવા થી હોમે રાખે છે. અને નવ મૃદનાં પૂજન શરૂ થાય. સાથેજ મંગલ સન્ન ગીતો કાઢીલ કહીએ ગાઇલ સન્ન ગાયે છે. ખાનુમાં પ્રત્યેક ફેરે વર કન્યાના કર સંપુટમાં નાખવાનું ધાન્ય સુપડામાં લઈ કન્યાનો વીરો હોતો રહે છે. રકાળીમાં કે ચાળીમાં નહીં પણ અસલી સોવાના સુપડામાં—એ સુપડાની મહત્તા પ્રદર્શક છે. આ પ્રસંગે વરનો સાજો હાથમાં કટારી પણ રાખે છે તે સાળાકટારી કહેવાય છે. અસલ મુસ્લોમ રાજ્ય અમલમાં કન્યાઓને ઉપાડી જવામાં આવતી તેના રક્ષણુ થી આ કટારી અને વરને કમરે પણ કટારી હોય છે. આમ ચાર વાર ધાન્યથી ચાર ફેરા ફરતાં વધાવવામાં આવે છે. આ વખતે માત્ર પિતા સ્વજનો આદિની સાક્ષીએ ફરત મેળાપ થાય છે. આ સમયે કન્યા વરને પ્રેમપૂર્વક કહે છે કે ચંદ્ર, સૂર્ય, અગ્નિ. પ્રભુ આદિની સાક્ષીએ સંસારના સાર રૂપ આપણે સન્ન સંબંધ બંધાયો છે. આમ ફરતાં વિશુદ્ધ હૃદય પૂર્વક એ યુ મંગળ વર્તાયું. ને સંપાદી બલુતાં કન્યા વરને કુળાચાર પાળી પુરો પ્રેમ પતિ પ્રત્યે રાખવા કલુપ કરે છે. આમ ચૌરીનો વિધી પૂર્ણ થાય છે.

ચોરી રચના કનક રત્ને જડી, બેઠાં દંપતીં સુર્ય સન્મુખ,
મંગળ ફેરા ફરવે.

વામ જાગે કન્યા છે બિરાજ્યાં, જમણે વરરાય સોહાય,
સાસુ હરખાય. મંગળ.

વરકન્યા પરપર પ્રેમથી, નેઈ એક બીજાં હરખાય,
અલેક થવાય. મંગળ.

બાંધી ચોરી થણી છે વેદિકા, અગ્નિ પ્રકટાવે કુળતણુ ગોર,
ધૂતનું કરી નેર. મંગળ.

નવમહત્તું પુજન હવે આદરે, થાય મંગળ ગીત ઉચ્ચાર,
થલે સુખ કાર. મંગળ.

ધાન્ય સુપડામાંથી વીર આપતો, વરકન્યાના કરમાં ચોવાર,
થાલે એનો સાર. મંગળ.

ચાર વાર વધાવતાં હોંસથી, કરી લગ્ન વિધિનો ઉચ્ચાર,
કુળવટના આચાર. મંગળ.

માતતાત સ્વજન કેરી સાક્ષીએ. ધયું પાણીમહણ સુખકાર,
વત્યો જયજયકાર. મંગળ.

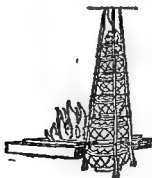
કન્યા કહે છે પતિને પ્રેમથી, થયાં આજથી એકાકાર,
અંતર એકતાર. મંગળ.

ચંદ્ર સૂર્ય અગ્નિ પ્રભુ સાક્ષીએ, જાંઘ્યા લગ્ન સબંધ આવાર,
સંસારનો સાર. મંગળ.

ચિત્ત થાપે થાકું મંગળ વર્તીયું, કહે પાળીશ કુળ ધર્માચાર.
રાખી પુરો ખ્યાર. મંગળ.

ભેડું અવિચળ રહેલે વિશ્વમાં, મુખ સૌભાગ્યના નહિ પાર,
પુત્ર પરિવાર. મંગળ.

વરકન્યાની અનુપમ ભેડલી, પ્રભુ મણિમય રક્ષણદાર,
આનંદ અપાર. મંગળ.

લગ્નમાં સાસરીયાંની પધરામણી

પોતાનાં લગ્ન જેવા પ્રસંગમાં પોતાનાં સાસરીયાંને પીયેરના મંડપમાં જિરાજેલ જેઠ કન્યા ઓછી ઓછી મધ ભપ છે, તે દેવે હાથ રાખી સખિને પ્રવક્તાત વદને પોતાનો આત્મ-સતોષ જલેર કરતાં કહે છે—હે સખિ! મારા આનંદનો આજે પાર નથી મારાં તમામ સાસરીયાં આજે હાજર છે—વળી મંડપમાં હૈં કાર જ્વની ચાલી રહ્યા છે, વળી મહારો દિવડો—ત્રિપતમ પથુ હાજર છે. મહારા ભાગ્યનો આજે પાર નથી, અણુ અમારી જોડ અખંડ રાખે એ મંગલ કામના કરતી કન્યા પ્રજ્ઞૂરી અખંડ દયા માયે છે.

(સખિ જ્યારે સુખના વાહુ વાવ....હાજ.)

છહેની આજે આનંદ અપરંપાર—લગ્ન નિર્ધારીયાં રે લોલ.
 છહેની મહારી મંડપચોભા અપાર કે સસરા સાધુ પધારીયાં રે લોલ.
 છહેની મહારી જેઠ જેઠણી સંગાથ કે કાર્ય સુધારીયાં રે લોલ.
 છહેની મહારી હૈં હૈં મંત્ર જપાય કે વિધિ વિદારીયાં રે લોલ.
 છહેની મહારી નણુદોષ નણુદી સાથ કે આંગણુ આવીયાં રે લોલ.
 છહેની મારે આંગણુ દિલના દીવડા તિમીર હઠાવીયાં રે લોલ.
 છહેની મારા ભાગ્ય તણે નહિં પાર કે સઉ પગલાં થયાં રે લોલ.
 છહેની મહારી મણિમય અમ્મર જોડ કે અખંડ અણુ દયા રે લોલ.

વૉઝણો

૬ અ મંડપમાં ગીરદી પુષ્કળ તાપથી વ્યાકુળ સાજનીઆઓ
 પંખો પંખો કરી રહે છે-ત્યાં વરને તો ચોરીનાં અભિ
 સન્મુખ એસતાં વધુ તાપ લાગેજ-તે વરને માટે ખાસ વૉઝણો-કન્યાના
 પિતા હાજર કરે છે. જે સોનાનો છે. મોતી હીરે જડયો અને ચારેકાર
 ફરતી ઘુમરીનો રથકાર કરતો ફરતી કિનારીએ મણિ-માણેક મહેલો
 જેમાં મીનાકારી કામ કરેલ છે. અનિ છોંટળી તેવાર કરાગ્યો છે-ચોરી
 ચઢ્યા વર તાપે વ્યાકુળ વ્યાકુળ થતાં તે વૉઝણો ધમધમ ઘુમી
 રહ્યો છે. પરચુતાં પરચુતાં આવો અનુપમ કારીગરીવાળા રઢીયાળો
 વૉઝણો જોતાં વર તે પર મોહી તે પોતાને આપી દેવાની રદ થયે છે.
 એને સમજાવવામાં આવે છે કે તમા આ શું કરો છો? પણ તેતો
 હાથી ઘોડા ગામ ગરાસ હીરા સુરથું કાંઈ નથી માંગતો-માથું છું
 માત્ર વૉઝણોજ! હો કોઈ આશ્ચર્ય પામે છે-પણ મર્મ સમજતાં
 હો મૈન બને છે. તે પવન નંખાતા વૉઝણને નહીં પણ કન્યા રૂપી
 વૉઝણનો અભિલાષી છે. સંસારના ત્રોવિધ તાપથી તપ્ત અનેક પતિને
 પ્રેમ અને સેવારૂપી શીતળ વાયુ નાખી શિતળ જીવન કરનાર પતિને એ
 સાચો જીવંત વૉઝણો છે. આથી કન્યારૂપી વૉઝણો આપી વરને
 સંતોષતાં આનંદ મંજળ વર્તાવે છે.

(પુલ્કનો વીંઝણો રે...રાયજીને શિર દબે....દાળ)

સોનલ વીંઝણો રે! મોતી હીરે જડયો!

આજે ધુધરીનો રણકાર રે!

ફરતો ઠોરણ ! મણિમાણેક મઢયો!

મીનાકારી કામ અપાર રે! સોનલ.

વર તો ચોરીયે ને! સાજન મંડપે!

આકુળબ્યાકુળ તાપે થાય રે!

એ વીંઝણુલો રે! ઘમઘમ ધૂમતો!

વરને વાવત્રીયા ઢોળાય રે! સોનલ.

વરજી મોઢ્યા રે! વીંઝણુલે વળ્યા!

અમને વીંઝણુલો દો આજ રે!

ના હું પરણું રે! ના ઉલો રહું!

અમને વીંઝણુના અભિલાષ રે! સોનલ.

ના માણું હાથી રે! ના માણું ઘોડલા!

ના માણું હું ગામ ગરામ રે!

ના માણું હીરા રે! ના માણું સોનલા!

અમને વીંઝણુલાની આશ રે! સોનલ.

કન્યા બહેની રે ! વીંઝણો ઘણે !

જગ તાપે કંથલ મુંઝાય રે !

પ્રેમળ સેવા રે ! વાયુ ઢાળજે !

શિતળ જીવન જગ જીવાય રે ! સોનલ.

કન્યા વીંઝણો રે ! વર છે હીરલો !

વીંઝણો માંગે છે વરસાય રે !

વીંઝણો આપી રે ! વર સંતોષીયા !

મણિમય આનંદમંગળ થાય રે ! સોનલ.

હ સ્ત મે જા પ

હે ઝેરીમાં વરકન્યાનો હસ્તમેળાપ-પાણીગ્રહણ થવાનો સમય છે. રામ સીતાના જેવી સરખી બેઠકો પરજો છે. હાથમાં હાથ ઝુડી રહ્યા છે. અંતરમાં હાથ હાથદ્વારા પરમ પ્રેમ પરબ્રહ્મનાં રસ રસાયણનાં એતન રંગેરંગ વ્યાપી રહે છે. જન્મ જન્મના બેલાં બાંધનાર આ પવિત્ર હસ્તમેળાપ છે. આજે દંપતિ અભેદભાવ-અદ્વૈતનાં વૃત્ત ધારણ કરે છે. સ્વદેશ સેવા અને સ્વદેશી વસ્ત્રો વાપરવાના શુભ સંકલ્પો સર્જાય છે. સત્યધર્મના રાજમાર્ગમાં આજે નિર્દોષ જીવનરથ ભેડી મહા પ્રયાણ આદરવામાં આવે છે. કન્યા, સંસારનાવકુંચ ત્યાગવા નિર્દોષ કુશળ નાવિક-પતિ પામી છે, તો સખિઓ કન્યાને શિદ્ધ કર્તવ્ય ને સ્તોત્રપથી જીવનપંથ જીળજવા શિખ આપે છે. અવનત મસ્તકે કન્યા તે અંતરમાં હિતારી અમૃતપાનની જેમ પીયે છે. આગ અતિ આનંદપૂર્વક હસ્તમેળાપ થાય છે અને તે દ્વારા દંપતિનાં અંતર એકાકાર બની રહે છે. હસ્તમેળાપ સાર્થક બને છે.

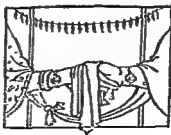
■ □ □ □

(મ્હારે સોના સમેા રે સુરજ ઉગીયો...દાળ.)

સુજની! રામ સીતાની બેને બેઠલી,
થાયે વર કન્યા હસ્ત મેળાપ રે! રંગીલી સજની! રામસીતા.
સજની! હાથમાં હાથ ધરી દીમે,
વર કન્યાને અંતર પ્રેમ રે! શુણ્વંતી ગોરી. રામસીતા.

સજની ! જન્મ જન્મનાં બેલાં બાંધીયાં,
 સાંધ્યાં અંતરથી અંતરના બંધ રે ! રસબેલી સજની. રામસીતા.
 સજની લેદ ન લવલેશ આજથી,
 ધાર્યાં અબેદલાવ કેશં વૃત્ત રે ! ગુણવંતી બહેની. રામસીતા.
 સજની સેવા સ્વદેશની સ્વિકારજે,
 વળી વસ્ત્ર સ્વદેશી ધરી હોંશ રે ! રંગીલી સજની. રામસીતા.
 સજની સત્ય ધર્મના ધારી પંથમાં,
 જોડી જીવન રથ નિર્દોષ રે ! ગુણવંતી બહેની. રામસીતા.
 સજની સંસાર નાથ ચલાવજે,
 પામી નાવીક કુશળ નિર્દોષ રે ! રસબેલી સજની. રામસીતા.
 સજની જીવન પંથ ઉજાળજે,
 ધરી શીલ-કર્તવ્ય ને સંતોષ રે ! રંગીલી સજની. રામસીતા.
 એમ હૃતમેળાપ થયે રંગથી,
 ધયાં મણિમય અંતર એકાકાર રે ! રસબેલી સજની. રામસીતા.

ફેરાનું ગીત

જન પ્રસંગે ચાર ફેરા યા ચાર મંગળ વર્તાય છે. અગ્નિ
 લ પ્રજ્વલિત વેદિકાની આસપાસ વરકન્યાહાયમાં હાથ ગ્રહી-
 ખંતે ગળામાં એકજ સુતરની વરમાળા પહેરી ચાર ફેરા ફેરે છે.
 આ મંગળ કાર્યને મંગળ ફેરા પણ કહેવાય છે ફરેક ફેરે ગોર પવિત્ર
 મંત્રોચ્ચાર દ્વારા વરકન્યા શું કામ કરી રહ્યાં છે તે દર્શાવતા જાય છે.
 ફરેક ફેરે વરકન્યાના હાથમાં ચોખ્ખા સોપારી આદી દ્રવ્યો આપી-સાળાએ
 સુપડેથી આપેલ ધાન્ય હાથમાં રખાવી પવિત્ર દાપત્ય જીવન કોની કોની
 સાક્ષીએ ચાલે છે તે મંત્રોચ્ચાર દ્વારા જણાવી વરકન્યાને પાટલે
 બેસારવામાં આવે છે. વર આમળ સહિત છે તે વર સાથે છેડા ગોઠવે
 બંધાએલ કન્યા પાછળ ધીમે કુમ કુમ પગલી દે છે. તે વર પહેરે
 પાટલે બેસી જાય છે કે કન્યા તે કુલુલપૂર્વક સૌ જોઈ ને પહેલાં
 બેસી જાય તેનું રાજ્ય ગૃહરાજ્યમાં યથાતાં અગમ લાખે છે. આમ
 ચાર ફેરા કોની કોની સાક્ષીએ ફરાય છે? આ લગ્ન સ્વિકારતા અમર
 પટા પર કોની કોની સીસો લાગે છે? પ્રજુ, શાનીગૃહ, ખાંચ તાલો,
 ચંદ્ર, સુર્ય, દેવ, દેવીઓ, અગ્નિ, સ્વજન વર્ગ, રાજા, કુળગૌર, માત તાલ
 બંધુવર્ગ આટલાની સાક્ષીએ આ બે દપતી બને છે ફેરા ફરતાં પડેલા
 ફેરા અગ્નિ દેવની સાક્ષીએ ફરાય છે. તે ફેરા ફરતા ઉભય દિલમાં
 અનેરાં જીવન તત્વની જ્યેષ્ઠ જાગી ઉઠે છે જીવ, જગત્, કર્મ, અને
 યોગસંયોગ અનાદિના છે અને એજ આ ઉલ્લાસના દાપત્યના કારણ
 સુત છે. વળી લગ્નસુત પણ અનાદિ છે. જીવન ઉપાસનાના મહાકાર્મ
 અર્થે-આત્મ સંવૃત્તિ પૂર્વક યૌવન દિક્ષાનો સ્વિકાર એ લગ્ન:

સંસારવાડી વિકસાવવા, ધર્મ પથે ગતિમાન થવા—મુખ, દુઃખ, શાંતિ
અશાંતિના ભેદ સમજી તે સહેવા—ને શાંતિમાં સરવરીથે ઝીલવા—જીવન
સંઘ્રામમાં એક એકની હું ને સહચાર સાધવા—લેવા દેવા. દેશ-
સેવા કરવા આ લખ સફળ હો : અને રસરાજ અને રસરાણી સર્ગ
દંપતીને ચાર ફેરા ફરી ખાસ મુચવાપ છે કે તમે ઉભય અન્યે અન્ય
અર્પાઓ : એક સાચો : તમારી જીવન વાટિકામાં કર્તવ્ય અને પ્રેમના
અનેરા પુનિત પરિમલ પમરો. વરને દુષ્ટ નજર ન લાગી જાય તેથી
વરની નહાનકડી બહેન એક નાની લોટીમાં પૈસો સોપારી થોડું મીઠું
વિગેરે નાખી તે લોટી વડે વરને લૂચુ ઉતારે છે.

(મેઘાડંબર માને...દાળ.)

પહેલો ફેરા ફરી દંપતી અગ્નિ-દેવની સાથે,
જીવન તત્વની જ્યોત શી ! દિલ દિલ માંહી જાગે.
જીવ ને જગત્ અનાદિ છે, કર્મયોગ અનાદિ,
સંયોગના એ હેતુ છે, લગ્ન સૂત્ર અનાદિ.
માનવ બેલડી આં પળે, યૌવન દિક્ષા સ્વિકારી,
જીવન ઉપાસના કારણે, આત્મ સંતૃપ્તિ ધારી.
પ્રભુ પરમ ગુરૂ જ્ઞાનીની, દેવ દેવીની સાથે,
અગ્નિ અને નરનારની, જૂથ બેરની સાથે.

સ્વજન અને માતતાતની, બંધુ વર્ગની સાથે,
સાક્ષી કરી આ સ્નેહથી, થયો સંબંધ હાથે.

પ્રેમ સંબંધે દંપતિ, એક અંગથી ધાઓ,
સંસારવાડી ખલાવવા, ધર્મ પંથ સુહાઓ.

સુખ દુઃખ શાંતિ અશાંતિના, લેહ બંને બાણો,
શાંતિતણા સુખ સાગરે, નિત્ય દંપતી માણો.

જીવનના સંશ્રામમાં, જોલડી બની રહેજો,
સહારભર્યા સહચારથી, પ્રેમ લેજો-દેજો.

દેશસેવા ધર્મ દંપતી, નવ સ્વપ્ને વિસારો,
રસરાજની રસરાશી હો, પતિ હો મૂવ તારો.

ચાર ફેરા ફેરી દંપતી, અન્યોઅન્ય અર્પાઓ,
મહિમય જીવન વાટિકા, પરિમલ પ્રસરાઓ.

કન્યા દાન

પુત્રીવત્સવ પિતા-માતા કન્યાદાન દેવા બેઠાં છે. તેઓ આવેલા વરપદાના સાગ્રનીયા-વરના સ્વજનવર્ગને વિનિત બાવે હેયાનાં ઉઝાણુમાથી ગદ્ગદ કહે કહે છે ! હું મોંઘા મહેમાનો ! અમારા આમંત્રણે તમે કાલે પધાર્યા, આજે આપણે પ્રેમપ્રતિતથી અંતર બહેમ્યાં. કારણ તમોને અમે યોગ્ય અને સુપાત્ર માન્યા છે. કન્યાદાન દેવા મઠે તમારું કુળ અમે ઉત્તમ ઉજળાં ગણ્યાં છે. અને કન્યાદાનથી અધીક કશું સન્માન હોઈ શકે ! સજ્જન શિરોમણિ ! આ મહાર્ અમૂલ્ય કન્યારત્ન જરૂર નહિં પણ ચેતન છે-તે કામળ-હૃદયના પુષ્પ જેવું છે. એ મહારા આંગણની અમરવેલ-ફેપાના અમૃતે સિંચી પાણી પોષી મોટી કરી છે ! અને અમારા વાત્સલ્યથી એ વેદ આજ યૌવનને આંગણે ઉભી છે. એ અમરવેલ હે સજ્જન ! આજ હું તમારે આંગણે રાણું છું. એને પિતાના વાત્સલ્યે પોષણે-કરમાવા ન દેશો. હે શુશ્રુવાન ! એને સ્નેહામૃતે સિંચજો, જો કે અમે એ કન્યાને ડાહી, શુશ્રુવાન અને સમજી બનાવી છે છતાં તે ન્હાની-ખીનઅનુભવી નાદાન છે. તમે સંસાર બ્યવહારમાં પિતા બનજો-એના દોષ સામુ ન જોતાં પુત્રી પ્રમાણે પાળજો. ને વિનય વિવેક સિખવજો. જ્ઞાન જુએ તો ક્ષમા દેવા નેટલા ઉદાર થજો.

“કન્યા પરાયુધન, તે દાનમાં દેવી” એ શબ્દોએ અમને તો ખુશી છે. કારણ એ અમારું જીવન ધન છે. છતાં વિધિ નિરમ્યાં સ્નેહ બંધનો એ અંતર અને દેહના સદૃશ્ય બંધનો કદીયે ન તુટે તેવો છે. જેવી પુત્રી અમારી તેવાજ તમો પણ આજથી અમારા યાઓ છો.

તો હવે પોતાનાને વધુ શુ કહીયે ? પણ એ રનેહનિધાન સાચવજો.
એને તો તમે લગ્નના સમયે સમા સસરા અને દેવી સીતા સમા
સાસુ મળ્યા છે. પછી પુત્રીને કહે છે !-હે પુત્રી ! આજે કન્યાદાન
દેતા તું પુત્રી મટી ગૃહગણી થાય છે. હું સાસરે સન્માન પામજો. અમારી
અતરાશિય છે, પુત્રી ! કે તમારું શ્વસુરગૃહ પુણ્ય પ્રયાણ સફળ થજો પ્રભુ
તમારું કલ્યાણ કરજો બહુ સુખ, સતતી, સપતી પામજો અને તમારો
દપતીપ્રેમ ધૂનતારા જેમ અવિચળ રહેજો એટલે ! આ પ્રભુ પ્રેમી
આશિષો સફળ હોજો ! અને તમારું પ્રયાણ સફળ-સુખદ-મંગલમય હો !

● ● ● ●

(તમે અજાણ અમે જાણીયે રે દાજ)

સૈની મહેમાનો મોંઘા પધારીયા રે !
અમ આમત્રણને સ્વિકારીયાં રે !

તમને શાં હઇએ મન્માન્ રે !
હઇશુ કન્યાદાન અતિ હોશથી રે !

બાંધ્યા અંતર સજ્જન પ્રીતથી રે !
બાંધ્યા બંધન પ્રેમપ્રતીતથી રે !
ગણી યોગ્ય સુપાત્ર સમાન રે !...હઇશુ !

તમ કુળ અમે ગણીયા ઉજાણાં રે !
દેવા કન્યાદાન સુસુહુર્તમાં રે !
એથી મોટા કયા સન્માન્ રે !...હઇશુ !

કન્યા રાત અમારું અમૂલ્ય છે રે!
જડ નહિં પણ ચેતન તુલ્ય છે રે!
કોમળ અંતર પુષ્પ સમાન રે!....હૃદયું!

વેલી પાળી પોષી મોટી ઠરી રે!
પ્રેમ પરિમલથી ફાલી ફળી રે!
હવે શેષું છું તમ ઉદાન રે!....હૃદયું!

માંથી વેલી પ્રીતથી પાળજો રે!
ઠરમાવા ન દેશે સંભાળજો રે!
સ્નેહામૃત સિંચી શુણવાન રે!....હૃદયું!

અમ કન્યા ડાહી શુણવાન છે રે!
સમજી પણ નાની નાદાન છે રે!
એના હોય ન જોયો મહેમાન રે!....હૃદયું!

તમ પુત્રી ગણી એને પાળજો રે!
એને વિનય વિવેકે પાળજો રે!
હોય જ્ઞાન ભૂલી કે જ્ઞેજ્ઞાન રે!....હૃદયું!

બાળા કેળવતાં ને ભણાવતાં રે!
હોય કસુર સુશુદ્ધ ન ગણાવતાં રે!
સમા દેવો ચતુર સુભાષુ રે!....હૃદયું!

“કન્યા પારકું ધન દેવી દાનમાં”
શબ્દો જે ખૂંચે અમ પ્રાણમાં રે!
એવો છે અમ જીવન સમાન રે!....હૃદયું!

વિધિ નિરખ્યાં જે ષંધનો સ્નેહનાં રે !
 એતો સાક્ષ્ય અંતર દેહનાં રે !
 નવ તુટે શાસ્ત્રો પ્રમાણ રે !....હૃદય !
 પુત્રી તેમ તમેએ છો અમ તણાં રે !
 કહો કહીએ વચન શાં અતિ ઘણાં રે !
 સાચવજો એ સ્નેહ નિધાન રે !....હૃદય !
 ભેડી વર-કન્યાની અવિચળ રહો રે !
 મિષ્ટ છવન પરાગ દેવી વહો રે !
 ગાળો મિષ્ટ મંજુલ ગૃહગાન રે !....હૃદય !
 રામચંદ્ર સમાં સસરા મળ્યા રે !
 સતી સીતા સમા સામુછ અહા રે !
 તેની સેવામાં પામે કલ્યાણ રે !....હૃદય !
 બહાલ ભરીયાં નણ્ણી દેશણી અહા રે !
 જેઠ જેઠાણી દીયર ઘર દીવડા રે !
 દેજો લેજો સુખ સ્વર્ગ સમાન રે !....હૃદય !
 કન્યાદાન દીધાં આજે પ્રેમથી રે !
 પુત્રી મટતાં ગૃહરાણી તુતો થતી રે !
 દીકરી પામશે સાસરે માન રે !....હૃદય !

હિચી સ્વર્ગ બૂવન શી અટારીઓ રે!
 ત્યાંથી અંતર આશિષ ઉમ્મચારીયે રે!
 પ્રભુ પ્રેરી આશિષ સમાન રે!....હધશુ'!

ખાળા મહારી છવનપથ સંચરે રે!
 હોળે પુણ્ય પ્રયાણ સફળ અહો રે!
 કરે પ્રભુ તમ સૌનું કલ્યાણ રે!....હધશુ'!

સુખ સંપત્તી સંતતી પામળે રે!
 અવિચળ સુખ હંપતીને હુળે રે!
 'મણિમય' હોળે સફળ પ્રયાણ રે!....હધશુ'!

કંસાર પીરસવાનું ગીત

ચૂર મંગળ ફેરા ફરી-ધર્માર્થ કામ મોક્ષ સાધનાર્થે લગ્ન

કરી રહી વર કન્યાનું કંસાર જમણુ લગ્ન મંડપમાંજ યોગ્યનું છે. જેટલા સાક્ષીઓ લગ્ન પ્રસંગે હોય છે એ સૌની હાજરીમાં વર અને કન્યા બંનેને એકજ માળીમાં ભેગાં કંસાર જમવા એસાડવામાં આવે છે. વર કન્યાના સાચા અને સદાના મંગળ સહચારના સંકેતરૂપ આ વિધિથી વર કન્યાના અંતર અને બહારના આત્મકથને સામ્ય મણે છે. કન્યાની માતા કંસાર પીરસી ઉપર ઘીની અખંડ ધારા વરસાવી ઉછળતે દેયે અને મલકાતે મુખડે દીકરી જમાડને જમાડે છે. આ લ્હાવો સૌને અનેરો અને અસૌકિક માણુવા ભોગ છે. જીવનમાં જવલ્લેજ માણુવા મળતી નવલ વધુ સાચેના અમૃત કંસાર આરોગવાની અમોલી ધટિપળ ! જે જીવાન જીવો અને રીઠાં બનેલાં અમૃત દષ્ટિભર્યા વંદીયો અને આ સ્વર્ગિય દ્રવ્ય ભોજાર સ્વજનો, સૌને આ સમય અમોલો અનેઓ-વીરલ છે. ન્યારે માનારી સ્વજન વર્ગની કુલ કામીનીઓ આ પ્રયોગે કેહીલ કંઠે વર કન્યાને—

‘સાકર સમ જીવન’ જીવવા સુચવી ‘અખંડ રહુજો વર કન્યાની ભેડ’ નો આશીર્વાદ દઈ દે છે. અને ‘સદૈવ ત્રિમ સહચાર’ સાધવા સ્વધર્મ આચાર પ્રાણી કૃણને ઉભળવા અને મનુ જીવનનાં કર્તવ્યો બગાડી આ આત્મમંથન કાળમાં ‘પ્રભુતામાં પમલી’ ભરી કંસાર માર્યાક કરવા કહી આગના પ્રસંગને વર કન્યાના કાળજે વજ્ર લેપ જેવો જડી દે છે અને વર કન્યાની ભેડ અખંડ અચળ રાખવા પ્રશુને પ્રાર્થે છે.

o

o

o

o

(આબો આબો ચાટાનો ચોર....ઢાળ.)

વરકન્યા જમે છે કંસાર, મંગળ ઘડી આજની રે,
 ઉપર થાતી ધીની અમૃત ધાર, લાખેણી ઘડી આજની રે;
 સાકર પીરસી પ્રેમ ધરીને ઠોડ, સાકર સમ જીવન થલે રે,
 અખંડ રહેલે વરકન્યાની જોડ, સ્વધર્મ સંભારલે રે.
 સદૈવ કરલે પ્રેમતણા સહચાર, પ્રીતી અમૃત આરોગલે રે,
 પાળી શુદ્ધ સ્વધર્મના આચાર, કુળને અજવાળલે રે;
 પુરા થાલે પ્રેમ દયા પ્રતિપાળ, લુપ્ત્યાને સંતોષલે રે,
 આ તો આત્મમંથનનો ઢાળ, કુળવટને સંભાળલે રે,
 ઉદ્ભવળ જીવન ચેતનવંતા પ્રાણુ-દંપતી રગરગ બરે રે.
 પ્રભૂતામાં પગલીનાં લેલે હ્રાણુ-કંસાર સાર્થક કરે રે,
 જમે જમે કેસરીઆ કંસાર, સંસાર સુધારલે રે;
 થાલે જગ ધન્ય અવતાર, સ્વદેશ ન વિસારલે રે,
 બાનંદ મંગળ જીત્યા જગની હોડ, શ્રી શારદાને પામલે રે;
 મોંઘી મણિમય વરકન્યાની જોડ, અખંડ અચળ હલે રે.

કંસાર

જામણને કંસાર જમાડવાના હૈયે ભરી રાખેલા કેડા આજે સફળ થતાં સાસુ તો ઓછી ઓછી થઈ બન્ય છે. સોનાના રત્ન જાયા પાટલા, હીરે જાયા બાજોઠ ઢાળી સાચા સોનાના માળ માંડી, રૂપલા દોઝણિયા ગોઠવી વર કન્યાને જમવા પ્રેમાચૂત બરેલો કેસરીઓ કંસાર પીરસે છે, અને હૈયાના હૈત સમી અખંડ ઘીની ધાર કરી, ઉપર સાસુ સાકર પીરસે છે, આવો દેવ દુર્લભ કંસાર વર કન્યા દેખીએ દેખીએ પરપર ખવરાવે છે. જો કે વર કન્યાને બીજે પ્રસંગે તો આપણો સમાજ આમ નજ જમવા દે, પણ આ તો દંપતીના ભાવિ જીવન વહેનના સકેત રૂપ આ ક્રિયા આવશ્યક ગણાઈ માત્ર જ્ઞાતકાળની ઝાંખી કરવા પુરતીજ ચાલવા દેવાય છે. જમી મધુ-રત્ન જડેલ જળ આરીથી દંપતી દાય મોહું પેાઈ હાય લુછવાને બહાને વરરાજ સાસુનું મોંઘા મૂલુ પહેરેલ અંગર-તેતો પાલવ પકડે છે. કારણ દૈવિ જમણુ જમ્યા હાથને લુછણું પણ દૈવિજ ઘરેને ? આ પ્રસંગે વરને કન્યા પક્ષ દાપુ-આપે એ રીવાજ છે. જે કષ્ટભાય ભારેજ વર સાસુનો પાલવ હોડે છે. આ પ્રસંગે સાસુ હસી હસી વરરાજને કહે છે કે, હું જમાધરાજ ! તમને મદારા કાળગતી કાર જેવા મોંઘા મૂલી દાકરી આપી તોય ન ધરાયા ? સ્થો તે ઉપર મારો હીરાનોહાર આપું છું, હવે સતોષ પામે ! આમ વિનોદ આનંદ માણતાં માણતાં દંપતી અને સ્વજનો લગનના અન્ય વિધિમાં જોડાય છે.

(અગત્ય દનના જોરડા...૬૧.)

કુનક રતન જડયા પાટલા, હીરલે જડીયા બાજેડ રે,
સાચા સોવન થાળ માંડીયા, રૂપલા દીયણીયા હેઠ રે;
પ્રેમ અમૃત ભર્યો પીરડ્યો, કેસરીયો કંસાર રે,
હૈયાના હેત મમી રૂંડી, ઘીની અખંડ ધાર રે.

સાસુડી પીરસે હસી હસી, ઉપર સાકર ભરપુર રે,
વરકન્યા અન્યોઅન્યને, કોળીઆ દે ચતુર રે;
મણિજડી જળ ઝારીએ, હાથ પોપાનાં મૂલ રે,
જમી ઉઠ્યાં એક દંપતી, હુછહુ હુછહુ અમૂલ રે.

પાલવ પકડે વર સાસુનો, કરે દાપુ કબુલ રે,
ચોંઘામુક્તી આપી એટડી, ઉપગ હાર અમૂલ રે;
ગોરીઓ ગીત બહેંકારતી, મંગળ વરતાયાં ચાર રે,
મણિમય દંપતિ પરભીયાં, વત્યો જથ જથકાર રે.

સમવૃત્તની મહાદિક્ષા

કૌ માર્ય જ્ઞાની હિજવણી; સ્વધારા સતોષવૃત્ત, અરે ! પરસ્પર અર્પામ્ જવાની પ્રીતિયા, અને આત્મા આત્માનાં જોડાણ આ બધા સમવૃત્તનાં અંગ અને એ જ્ઞાત જીવનભર પાગવાની પરમતત્ત્વોની સાક્ષીએ લેવાતી પુનીત પ્રીતિયા તેજ સમવૃત્તની મહાદિક્ષા !

આવી અંશાગ્ર બહુવારથી પર, અશ્રુતા ભગેલી, ઋષિમુનિઓએ રચેલી, સંભાગને અર્ગ જનાવનાર, ત્યાગ તપના આદર્શ રૂપ, પરમ જવલંત સમવૃત્તની મહાદિક્ષા દંપતી હવે છે. આજથી દંપતી પરસ્પર મુખ દુઃખમા ભાગીદારી નોધાવે છે. એક, અડગ, અચળ, અખંડ યવા-રહેવા પરસ્પર કાલ આપે છે.

આવા સુજનજીના મહાકાર્મમા કુદરત, સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા, વાયુ આદિ પંચતત્ત્વો સૌ દૈવિવિજીતિઓ સ્થાપયુત અને એમા નવાઈ શું હોય ? કારણ આ તો દંપતીનો સમવૃત્ત ! અર્ગ રચનાનો અંગલ અવસર !

વિશ્વનાં તમામ દંપતી આવાં અદ્વિતીય સમવૃત્તની મહાદિક્ષા પામેઃ એ દિક્ષા કાવે, કુલે, કુળે :

(જામસાના વધાવાનો.. હાજ.)

સુજની ! આભરડે ચંદરવો બાધીયો !

તારા તોરણ તમે મનોહાર !

આજે ! પ્રેમ સન્યાસ દંપતી ધરે !

સજની! ચંદ્ર અમૃત વરસાવતો!
 પારિજાતક વેરે શા પરાગ!
 આજે! કૌમારવૃત ઉજવલ કરે!

સૂર્ય! હંપતી ઉર ઉઘા ભરે!
 વાયુ-વરુણ શીતળ દોળે વાય!
 આજે! આત્મા આત્માને ઝોળખી ઠરે!

સજની! ચંદ્રી સંદેશે દેવો આવશે!
 પંચ તત્ત્વો છે સેવામાં તૈયાર!
 આજે! હંપતી પ્રભુતામાં પગલાં ભરે!

સજની! લગ્ન વિજ્ઞાને ચૌવન ચૌચ્યતા!
 આત્મ જ્યોતિ કલાને અંજાર!
 આજે! હંપતીનો લગ્ન-યજ્ઞ છે!

સજની! હંપતી સ્વર્ગ રચવા મથે!
 દયો, દયો, ઉર ઉછળ્યા મંગલ આશિરવાદ,
 મણિ મહા હીક્ષા લગ્નવૃત્તની ખરે!

પ્રે મ દી ક્ષા

૬ જ એટલેજ પ્રેમદીક્ષાઃ એ દીક્ષા વડે દીક્ષિત થયેલ જાને આત્મા જીવન પર્યંત એક અને અખંડ રહે છે. જ્યાં Divorce છૂટાછેડાના કુદાડા આ અખંડ પ્રેમદીક્ષાના મૂળમાં મારી શકે છે ત્યાં આ દેવી પ્રભુપ્રેરિત પ્રેમદીક્ષા અસંભવ છે.

એવો તો એકજ આર્પદેશ છે. જ્યાં પ્રેમદીક્ષાનાં પરમ ઉત્તમ તત્ત્વોથી જીવનનાં વાતાવરણ પવિત્ર બની રહે છે ને ત્યાંજ એ દીક્ષા વડે દીક્ષિત થયેલાઓજ, સારસ બેઠડો સમા બની એકના વિયોગે ખીજી ટળવળી મરી શકે છે. હમ્મરો દાખલા ઇતિહાસે બર્મા પડમા ઉ પતિ-પત્નિના વિયોગે છુરી મર્માના, અર્પાંધ જવાના, કુરબાનીના, સર્વાર્પણના ભારતવર્ષમાં:

આ પ્રેમદીક્ષામાં તો, પ્રેમીઓએ પ્રેમમંદિર ઉભું કરેલ છે. ત્યાં પ્રભુપ્રેરિત બેઠડીઓ બંધાય છે ને તેઓ પ્રેમદીક્ષા લે છે અને દેવો આશિષ વરસાવે છે, ને યોગિઓ અસ્તુ અસ્તુ ઉચ્ચારે છે. કારણ અહીંતો અંતરંધનની સાગીદારી થવાની. જેમાં પોતેજ પોતાને જાડી અન્યનું બને, જ્યારે એ અન્ય પણ પોતાપણું જુની સામાનુંજ બની રહે છે. આ અદ્ભુત એકીકરણનું પ્રયત્નરણ કરનાર શક્તિશાક્તી પૃથ્વિપટે જન્મવા દજ બાકી છે, કારણ એમને એક ને એક મળી બે એમ ગણ્યતાં આવડે પણ એમને એકને એક મળી એક થાય એ સદૃષ્ય જાણવા પચાવવાનાં માનસ અને દેયાં નથી. આવા સ્વાર્પણના બેખધારી આહ્લોકેક ગમ્ભવતા પ્રેમદીક્ષા પામેલાઓને ચરણે કાટિ કાટિ વંદન:

(રક્ષમણી મહિયરીએ જઈ આવ્યાં રે...દાળ.)

રસ સાયરનાં નિર્મળાં જળ વહી જાય રે,
મોતી પાળ્યો હીરલે તીર જડયાંય રે—રસ.

રાજલ હંસો આવે આવે ને ઉડી જાય રે,
સારસ જોડાં પ્રેમનો મહિમા ગાય રે—રસ.

સાયર તીરે પ્રેમ મંદિરીયું સોહાય રે,
એ મંદિરીયે પ્રેમ દિક્ષાએ દેવાય રે—રસ.

પ્રભુનાં પ્રેર્ષાં જોવડીયાં બંધાય રે,
હંપતી નવલાં પ્રેમ દિક્ષાએ પાવન થાય રે—રસ.

દેવો દેતા આશિષ અમી વરસાય રે,
યોગી અસ્તુ અસ્તુ કહી લેતા વિદાય રે—રસ.

પ્રાણે પ્રાણો પ્રેમ દિક્ષાએ એક થાય રે,
અંતરધનમાં ભાગીદારી ત્યાં નોંધાય રે—રસ.

પેતે બૂલે પોતાને એ એનો મહિમાય રે,
એક અને એક મળી એકજ થાય રે—રસ.

ધારી લેખ પ્રેમ આહ્વેક ઉચ્ચરાય રે,
મણિ મસ્તક પ્રેમદિક્ષાને નમી જાય રે—રસ.

વર વધુ લગ્ન પ્રતિજ્ઞા

લગ્ન સમયે દંપતી મંગલ કુમકુમ પગલી પાડતાં સાથે ચાલે છે. એમને જીવન સહચાર કરવાની મંગળ આરંભ થઈ એ તો! આ પ્રસંગે સાત પગલી ચાલતાં દંપતી પરસ્પર પ્રતિજ્ઞાઓ કરે છે. સૌ કોમમાં આ સમપદી પ્રચલીત છે અને તે લગ્નક્રિયાનું એક અતિ આવશ્યક અંગ ગણાય છે. એના ભાવાર્થ ૨૫૪ સરલ અને ૨૬ છે.

- વ. તું જીવન સહચારીણી, સુખ દુખ નિત્ય સહ-વાસ,
રક્ષા નિત્ય ઠરી પ્રિયે, પુરીશ સૌ અભિલાષ;
કે. આ સંસાર સમુદ્રના, જીવન તારણહાર,
અંતરમાં રાખી સદા, શુંચીશ તારે તાર. ૧.
- વ. ગૃહણી ગૃહદેવી પ્રિયા, કુટુંબના શૃંગાર,
મિત્ર સખિ શાશ્વી મને, ઉતારજે ભવપાર;
કે. અનન્ય ભાવે પ્રભુ પિયુ, દિલ દેવળના દેવ,
શાંતિ પ્રેમાનંદનાં, ઝરણુ વહાણું સદૈવ. ૨.
- વ. એકનિષ્ઠ તુજથી રહી, સત્ય મંત્ર જપી બપ,
પલિવૃત આદર્શ મુજ, ત્યજશ નહિ ઠરી સાથ;

- કે. સદ્ગુણ શીલવટ ચીર પ્રિય, ધારીશ હું સૌભાગ્ય;
સતિ ધર્મ આભૂષણો, ઉજવળ મુજ સોહાગ. ૩.
- વ. પ્રાણ-પ્રાણની એકતા, એજ લગ્ન ઉદ્દેશ,
સન્માની મુખ દર્શા હું, પ્રસન્ન રાખી હૃદય;
કે. કંઠ તરવર વેલી હું, વોટાઈ રહું દિનરાત,
સંતોષે મુખ દુઃખ વિષે, સહવાસે રજિઆત. ૪.
- વ. છળ પ્રપંચને કલેશને, વિસરી સૌ અપરાધ,
મેલડી સંધે બાંધશું, જખી શાંતિના બાપ;
કે. વર્તન અનુચર વર્ગથી, રાખી શ્રેષ્ઠ મુબલ,
કયા-પ્રેમભર લવનની, લઇશું પીયુ રસહાણ. ૫.
- વ. સ્નેહ બંધને સત્યથી, બાંધી અંતર તાર,
ઉઠાર દિલ ધરીને સમા, ઉભાળશું સંસાર;
કે. દિલ દેવળ પીયુ સ્થાપીને, કરે પૂજન હૃદય,
તનમન વચ્ચે બની રહું, હું નિઃકામ રસેશ ૬.
- વ. પ્રાણ પ્રાણના એકયથી, પૂર્ણ બનીશું પ્રાણ,
લવન વિકાસ ગહન પથે, લેશું દેવતી હાણ;
કે. પાંખ પરસ્પર બની પીયુ, ઉડશું વિન્ધ આકાશ,
જન્મ જન્મ મહિમય મળે, આપણ બે સહ-વામ. ૭.

લીલા તોરખ આગે પાસવ તણા
લીલી પાડી ન્યા શિર અમ
અખડ મોખામ્ય હો

લીને વાને તે નામ વેલીયો
નીલા તણુન મો પ્રાની રમ
અખડ સોખામ્ય હો

સો સો શરદ છવો તમ દપની
વજ ચુડી અમ્મર આદ્ય ભાવ
અખડ મોખામ્ય હો

પ્રેમ સરવરીયે દપની દૂજળો
મણિમય હો મફળ વરમાન
અખડ મોખામ્ય હો.

" "

અખડ સોખામ્ય

પાન નં ૧૦૩

સમપદી

સમપદી-નસ્વધુના જીવન પર્યાંતના પરસ્પર સ્વાર્પણનાં મહાદત લેવાં ! આવી અને આટલી ઉચ્ચ દંપતી જીવનની ભાવનાવાળી પ્રતિજ્ઞાનો વિધિ અન્ય કોઇપણ રાષ્ટ્રમાં નથીજ. એતો એકજ ભારત વર્ષ ! જ્યાં માનવ દેવ બની રહે-દેવ જેવાં દંપત્યજીવન જીવી શકે ! આ પ્રતિજ્ઞાઓજ એના ઉગ્ર ગૂઢ રહસ્યોને રપજી કરે છે:—

નવલદંપતી સમપદીને સાંભળો,
સમપદીના મોંઘામૂલા મર્મ જો;
પતિ પતિને કહે છે, પતિ પતિ વળી,
જનજીવનના ધારી અંતર ધર્મ જો. નવલ. ૧

વરકન્યા સુખ દુઃખ સંગાથી આજથી,
પતિ હોય ત્યાં પતિ કેશે વાસ જો;
એક સ્થિતિમાં પતિધર્મથી જીવવું,
ગતિ સતીની પતિ વિરે છે આસ જો. નવલ. ૨

બાળ વૃદ્ધ સૌ કુટુંબને સંભાળવું,
આજ્ઞાનું પ્રતિપાલન કરી તત્કાળ જો;
ગૃહિણી ધર્મતણાં વૃત્ત આજે ધારીયાં,
વરી ખુશીથી આરોપી વરમાળ જો. નવલ. ૩

પતિભક્તિમાં ખામી તો આવે નહિં,
 પ્રીયભાષિણી વિનય હ્રમેશાં ધાર જો;
 ઠરે પતિ તો ત્હારે ઠરવાનું રહ્યું,
 પતિ એજ તુજ જીવનનો આધાર જો. નવલ. ૪

રતુકાજે યહ પવિત્ર પતિ ચરણે જવું,
 રગણુ કરે જેમ કાગ-રતીની ભેડ જો;
 અન્ય પુરૂષનું ચિંતવન પ્રાણુ જતાં નહિં,
 પતિવૃતાના ખાતજ પૂરે ક્રોડ જો. નવલ. ૫

પ્રભુ સાક્ષીએ સરજપણે પરણ્યાં ત્હમે,
 નથી થયો છળ કરે લેશ પ્રવેશ જો,
 સત્ય પ્રેમની માળ ઉભય કંઠે ધરી,
 જીવનના સૌ સફળ થયો ઉદ્દેશ જો. નવલ. ૬

ધર્મકાર્યમાં વૃત્ત નિયમે સાથે રહી,
 આત્મધ્યાનમાં રહીશ નહિં દુનંદર જો;
 સુધર્મ ખામી પરભવનેય સુધારવો,
 લેવા ઉત્તમ પ્રભુપદ કેરાં નૂર જો. નવલ. ૭

એમ પ્રતિજ્ઞા સખ્તપટ્ટીથી છે કરી,
 લગ્ન હૃદયનું યથું ઉભયનું આજ જો;
 પાળી નિત્ય નિભાવી જીવન જીવ્યો,
 મણિમય એવા મુંદર શા સદ્ભાવ જો. નવલ. ૮

મ ગ લા ષ ઠ

લગભગ તમામ કેમોમાં લગ્ન પ્રસંગે મગલાષ્ટક-ગીત એ આનંદપ્રદ અને અણુમૂલ ગીત છે. નવપરિણીત દંપતીને શિરે હેમાના હાથમાથી અનેક અને અનેક ગુણાશિર્વાદની ઝડીઓ વરસાવનાર સગળી મેઘલ વાદળી એ મગનાષ્ટક છે. શુભ લગ્ન પ્રસંગે-હસ્તમેળાપ પ્રસંગે, જન્મજી જન્મતા પગતમા અને હરકેષ મગલ પ્રસંગે-તે તે પ્રસંગને અનુરૂપ મગલાષ્ટકો ગાનાનો રિવાજ પરાપૂર્વથી ચાલ્યો આવે છે. આ મગનાષ્ટકમા નવલ વર વધુને લગ્ન મગલ અને સુખદ થાયો! એ ભાનના જાગૃત ગાખવા પ્રયત્ન છે.

દંપતી માત્ર અણુમૂલ સૂત્રથી પૂર્ણપણે જાણ હોય તોજ લગ્ન સારું થાય છે, અણુમૂલ, પત્નિ સાથે તેવોજ પ્રભૂ સાથે હોષ થકે અને સ્વયં અણુમૂલ પ્રભૂરૂપ છે. એ પરમ પ્રેમપરમહાને તેમજ પરમપિતા પ્રભૂતેય પમાડનાર છે, માટે પ્રથમ મગલમા પ્રભૂ-અણુમૂલ દંપતીનું મગલ કરો. એ ભાવના.

અનેક વિકટ બ્યહવારથી ભરેલા સસાર મામરમા એ નિર્દોષ અણુમૂલ-વર વધુ પોતાનું જીવન નાવકુ ઝુલવે છે, પોતે કાયા ખનાસી છે, એમને દાષત્યસાક્ષના આદર્શ રૂપ તમામ અને વપરી સુમંડિત પરમ પ્રેમપરમહાના ગુદ રહસ્યો, તેના નિદાન અને એ દિવ્ય જ્યોતના જલસત દર્શન કરાવી જીવનનીકા કિનારે સનાતન પહોંચાડવામા રહાયજીત યનાર પરમ હિષકાંગી ગુરુ દેવ! દંપતીનું મગલ કરો.

આ પછી શારદા લક્ષ્મીની મંગલાશિષે। રેલાય છે પાંચમા
મંગલમાં :

અંતરના અણુમોલ અમૃતરસે પિતૃત્વને લેળવી;
નિજનું અર્પી નિજત્વ બાલ ચરણે સ્વાર્પણ કળા કેળવી,
એવા વાત્સલ્ય મુર્તિ પુત્ર વત્સલ પિતા દંપતીનું મંગલ કરો.
છઠ્ઠા મંગલમાં:—

ગંગા માતૃભૂમિ થકીય ગરવી—
અને—વાત્સલ્યની વેલડી!

એવી માતા:
જેનું
હૈયું થનગનતું નિહાળી, નવલી વરકન્યા નોડલી.
એવી માતૃ મહાદેવડીની અમીસરી નજરોથી વરસતી
મંગલાશિષ-દંપતીનું મંગલ કરો.

સાતમું મંગલ:—

જનની જન્મભૂમિ માતા ધરતી;
અને આઠમું મંગલ હૃદયારતાં લમ પ્રસંગે બેળા મળેલાં શુભ
અઠાનાર સૌ સ્વજનો તરફનો મંગલાશિર્વાદ દંપતી સિર ઉતરે છે કે:—
કંઠે સૌ સ્વજનાશિષોની વરદા—
મહિમાળ હો મંગલમ્.

આમ આ મંગલાષ્ટક સહજ સમગ્રય તેવું સ્પષ્ટ અને સરળ
છે: એ મંગલાષ્ટક દંપતીભાત્રનું કદમાણુ મંગલ કરો. છું

જેની જ્યોત જ્વલંત દિવ્ય જગમાં સચરાચરે રાજતી,
લોકાલોક અમોઘ એ અલખની દિપ્તીસગી વ્યાપતી;
બેરી શી ઉરકુંજ પ્રેમ કલિકા મૃદુ સ્પર્શ વિકસાવતી,
દૃષ્ટિ પ્રેમભરી પ્રભુ-પ્રણયની હો દંપતી મંગલમ્ ૧.

અંજવાત સર્થા ભવાબ્ધિ ઉઠરે, દંપત્ય નૌકા તરે,
પ્રીતીને નિર્દોષતાની પ્રતિમા, કાયા ખલ્લાસી ખરે;
ત્યાગી હોય સ્વરૂપ પ્રેમ-તપનું સ્કમજાવી દંપત્યને,
તારે પ્રિયતમને પ્રિયા પરમ તે શુદ્ધેવ હો મંગલમ્ ૨.

વીણાના અંકારથી જગવતી. ઉર ઉર સંસ્કારીતા,
દૈવિ તેજલ જ્યોત જે જગવતી, સત્તાનથી સર્વદા;
પુરી પ્રેમ રસાયણો રગરંગે, કર્તવ્ય દંપત્યનાં,
પુલખોરે ઉરકુંજને સ્તજવતી, હો મંગલમ્ ચારદા. ૩.

જે અદ્ભુત મહાન સાગરમુતા, કમલે જ કલ્પોલતી,
મકટાવે મદુભાવ માળ અરપી, નિજ કંઠ વિલોલતી;
કન્યા પત્ની માત આદિ સ્વરૂપે જેલીય જેલાવતી,
મેધાવી નવદંપતી સુખદ હો, કમલાક્ષી નયનામૃતમ્ ૪.

અંતરના અણુમોલ અમૃતરસે પિતૃત્વને લેળવી,
 નિજનું અર્પિં નિજત્વ બાલચરણે સ્વાર્પણ કળા કેળવી;
 એ અંતરીયાં દંપતી ઉર ભરે વાત્સલ્ય આશિષ શી?
 મંગલ લગ્ન પ્રસંગ પિતૃ-પ્રભુ હો, દંપતી શિર મંગલમ્. ૫.

ગંગા માતૃભૂમિ થકીય ગરવી, વાત્સલ્યની વેલડી,
 નહવરાવે નિજ બાળ બહાલ સરીતે, વિપ્રવે ન જસ જોડલી;
 હૈયું યનગનતું નિહાળી નવલી વર-કન્યકા બેલડી,
 અંતર આશિષ લગ્ન મંગળ કરો, માતૃ મહા દેવડી. ૬.

પોખ્યા પિંડજ અન્નને ઉઠકથી, કણુકણુ કળા કેળવી,
 દેવી દેવ સદેવ અંક રમતા, તેત્રીશ કોટિ મળી;
 જેની જોડ ત્રિલોકમાં નથી-નથી, અવતારભૂમિ રૂડી,
 મૈયા ભારતી જન્મભૂમિ વરદા નવદંપતી મંગલમ્. ૭.

તારેતાર વણાય અંતરતણી પ્રેમૈક્યતા દંપતી,
 સાચા સ્વાર્પણ મંત્ર સિધ્ધ કરવા-લઈ સન્નિપદ સંપત્તી,
 દાંપત્યે દીર્ઘાયુ ને અચળ હો સૌભાગ્ય શુભ સંતતી,
 કંઠે સૌ સ્વજનાશિષોની વરદા મણિમાળ હો મંગલમ્. ૮.

મંગલશિર્વાદ

લગ્ન થઇ ગયા. સજ્જેડીલાં-ગ્રેમ ધેવૂણ-નવીન આદર્શ ખડતાં રસની લૂટ કરવા આતુર, વરકન્યા હવે પોતાના કૌમારવૃત્તની ઉજવણીમા વડિલો-સ્વજનોના આશિર્વાદ ચાહે છે અને અવનત મસ્તકે વડિલોના ચરણે પડે છે અને મોટા મનના-અમૃત સાગર સમા-વાત્સલ્યભર્યા માત તાત વડિલો સ્વજનો, તેમને પોને ખાણેલા એવા જૂતકાળને નજર સામે રાખી ક્ષતંજીવ-દીર્ઘાયુ, પુત્રવાન યવાના આશિર્વાદો વરસાવે છે.

આ દ્રશ્ય ખરેખર રમ્ય અને સ્વર્ગિય બની રહે છે. આયં દેશની લગ્ન અને આશિર્વાદ આપવા લેવાની ભાવના ક્યાંય ગોતી નથી જડતી

ઝૂલી સાહેલી ! કામ રતિ સમ વરકન્યાની બેઠડી,
ઓ રસમેલી ! મંગલ આશિર્વાદ ચાહે આ બેઠડી

કરી પૂર્ણ લગ્નવિધી પરવાર્યાં,
મંગળ ફેરા ફરી મન વાળ્યાં,
હૈયા માબાપ તણા કાર્યો—અલી.

દંપતી વડિલ વંદન કરતા,
મોટેરા આશિષ ઉચરતા,
દઈ નયનામૃત ગદ્ગદ થાતા—ગલી.

' વર જનક જનની હૃષે લરીયાં,
 કન્યા પિતૃ માત હૃદય ઠરીયાં;
 છતી ગઢ ધકરીયો ઘર વળીઆં—અહી.

કુળદેવ-પ્રભુ મંગળ કરજો,
 પ્રભુચામૃત દંપતી ઉર ભરજ્યો.
 મણિમય ભવત્રિધુ સુખે તરજો—અહી.

લાલન ગૃહરાણી

હે વરકન્યા ચારે મંગળ ફેરા ફરી પરણી ઉતર્યાં અને કન્યા-
કન્યા મટી ગૃહરાણી બની રહી. અજબ તો એ છે કે લાલન
કાલે તો અશુધ કુમારીકા હતી તે આજે ગૃહરાણી બની ગઇ છે અને
મંગળ ફેરા ફરતાં મોરલીયા પાછળ જાણે ઢેલડી ફરતી હોય તેમ ફરવા
લાગી ગઇ ! હું લાલન ગૃહરાણી ! ખ્યાન રાખજો ! આ ફેલૈયાકુંવર
જેવો ત્હારો કંથ તને આજથી સોંપ્યો છે, તેને પ્રેમથી-હૈયાહામથી
જતન કરી જાળવજો. એ દુનીયાના સ્વાચ્છ પ્રપંચો સમજતો નથી
કુમાર છે. એનાં કામળ કાળજી રખે દુલવતી. એ રાજસૂદાસને ત્હારા
હૈયાના પ્રેમ સરોવરીયે ઝીલાવજો ! તેની સેવા કરજો. અને તમે કંપતી
તમારા સંસાર આંગણીયે પ્રેમના પરિમલ પ્રસારી લગ્ન વખતે સમપદી
બધુતાં લીધી પ્રતિષ્ઠાઓ પાળજો-જૂલીશ નહિ-હું લાલન !

(કોકા વાગ્યો ને લક્ષ્મી ઉપડ્યું...લાળ.)

ફેરા ફર્યાં ને પરણી ઉતર્યાં—

લાલન ગૃહરાણી.

ચારે મંગળ વરતી રહ્યાં—

લાલન ગૃહરાણી.

કાલે તો હતી એ કુંવારિકા—

આજે ગૃહરાણી.

મોરલીયા પુઠે પુઠે દોડતી—

શું દેવડી શાણી.

સોંપ્યો કેલેયો કુંવર આજથી—લાલન.

જાળવજો હૈયા કેરી હામથી—લાલન.

જોજો દુલવતી કોમળ કાળજી—લાલન.

સમજો ન આજ પંપાળમાં—લાલન.

હૈયાને સરવરીયે રમાડજો—લાલન.

સેવા તું રાજલહરની મારજો—લાલન.

આંગણીયે પ્રેમ પરાગ ઉછાળજો—લાલન.

મણિમય લીધી પ્રતિજ્ઞા પાળજો—લાલન.

અમૃત રસ

આ ગીતનો ભાવાર્થ સ્પષ્ટ અને સરલ છે.

(સાહેલીનો આભો મેરીયો...દાળ.)

તાંબાકુંડી તે અમૃત રસભરી,
માંહી નાંખ્યાં દે કેસર ને શુભાળ;
સાહેલી એ કેણુ આરોગશે?

મહારો લાડીલો રસભર્યો રાજવી,
એને શોભે દે નીતિ પ્રેમના વેશ;
સાહેલી એ રસને આરોગશે.

સોના બારી તે દુધલટ લરી,
માંહી નાંખ્યાં દે સાકર ને બદામ;
સાહેલી એ કેણુ આરોગશે?

મહારો હોંશીલો રાજલ હંસલો,
કાંઈ ચાડ્યો દે ગોરી વરવાને કાજ;
સાહેલી એ દુધશ આરોગશે.

રૂપલા થાળી તે પાનખીડાં ભરી,

માંહી મેઘ્યાં રે સોપારી લવંગ;

સાહેલી એ કોણ આરોગશે ?

મ્હારો કોડીલો ચતુર શિરોમણી,

બાળે વેશે રે એ તો દેશનો દાસ;

સાહેલી એ પાન આરોગશે.

પુલ કોમળ ચંદ્રસુખી અલી,

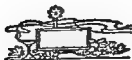
ચાક્રે કન્યા ચતુર કુળવાન;

સાહેલી લગ્ને કોણ પરણશે ?

રસ ઘેલો ચતુર શિરોમણી,

લેને હૈયે રે માતૃભુમિની દાઝ,

મણિમય ગોરીને પરણશે.

સાસરે જતી દીકરીને માતાની શીખ

એમ યશ મળ્યાં. દીકરાના તોલની દીકરીને સાસરે વળાવવાનો વિયોગનો એ જુગ જુગ જીતે. પ્રસંગ આવી ઉભો : પાળી પોષી-હંમેશ નજર સામે રાખેલી દીકરીને સાસરે વળાવતાં કવચરૂપિ જેવા સર્વસંગપરિસાગીનેય શકુતલાને સાસરે વળાવતાં જે વિરહ દુઃખ થએલું તેથી અધિક દુઃખ પુત્રો વસના માઢીને થાય છે.

કુળના દીવા સમોવડી દીકરીને, માતા, સેવાનો પરમમંત્ર સાધવા, પ્રેમનો અખંડ અનેશ આનંદ લેવા-આપવા, વિનય, વિવેક, સદાચાર અને મર્યાદા સાચવવા બહામણ કરતા સ્વભાવ ગરવો રાખવા શીખ દે છે. અને તેમ કરતાંયે—

હારો વિયોગ સાલે વરવો—એમ કહી
માંડીનાં હૈયાં મુજ મંદ મંદ રોશે;

એમ પણ બેઠી નાંખે છે એ એનાં હૈયાનાં હઠાણુમાં ઉઠતા વિયોગ દુઃખને દાખી રાખનાંય ઉછળી જતું સ્પષ્ટ કરી દે છે.

સાસુ સાસરા જેઠ જેઠાણી આદિ સાસરીયાંનો વિનય કરવાનું અને સ્વામી સંસાર તણા નહનો મિતારો;

એ પરમ સત્ય તેના હૈયે જડી દે છે. અને એને પ્રજૂગણી પૂજવાની શીખ આપી લે છે. આમ ઉત્તમ કુળવધુના આચાર—

સાસરમાં સૌનાં દિલડાં છતીને—
ઉભય કુળ યશ ઉજળો કરવો;

એ સૂઝનજીવનું સત્ય સંલગ્નાવે છે. અને હવે બારે હૈયે
 “દીકરી તું ડાહી છો—તને ઝાઝું શું થિખવીએ?” છેવટે પતિ
 સેવામાં એક ચિત્ત રહી—“મણિમય સુધમને આચરવો” એ છેલ્લી ને
 દુકાંટય શિખ માડી દીકરીને આપી—હૈયે આંખી પતિ સાથે ચાલવા
 મૂક્યવે છે. ખરેખર આ વિયોગ દ્રશ્ય ભાસ્તવર્ણમાજ્ય જોવા મળેને ?

● ● ■ ●

(કુળજીડી રે સદેશો હમારો...ટાળ.)

દીકરી દીવો તું મારા કુળનો ! ઝો ખહેનડી !

પરણી ને જાય પતિ વાસે ! ઝો દીકરી !

સેવા ને શાંતિનાં સરવર ઉછાળજે !

પ્રેમને આનંદ જઈ બરવો ! ઝો ખહેનડી ! દીકરી.

વિનય વિવેક સદાચારથી સુહાવળે !

મર્થાંદા ને સ્વભાવ ગરવો ! ઝો ખહેનડી !

માડીનાં હૈયાં મુજ મંદમંદ રેશે !

તારો વિયોગ સાલે વરવો ! ઝો શાણી ! દીકરી.

સાધુ સાસરા એ માતતાત તાણરાં !

એમનો વિનય તારે કરવો ! ઝો ખહેનડી !

જેઠ જેઠણી દિયર દેરાણી દોઢલાં !

દશમેા નીધિ વિવેક વરવો ! ઝો શાણી ! દીકરી.

સ્વામિ સંસારતણા નભનો સિતારો !
 પ્રભુ ગણી પ્રાણ ચરણ ધરવો ! ઝો જહેનડી !
 સાસરાંમાં સૈનાં ચે દિલડાં છુતીને !
 ઉભય કુળ યશ ઉજગો કરવો ! ઝો શાણી ! દીકરી.
 ડાહી છું દીકરી ને શું શું શીખાવું !
 કુળાચાર ધર્મ ન વિસરવો ! ઝો જહેનડી !
 હરપણ-પતિનું ધ્યાન કર્તવ્ય ધારવાં !
 મણિમય-સુધર્મને આચરવો ! ઝો શાણી ! દીકરી.

બહેનને વીરાની શીખ

સા સરે સિધાવતી બહુવક્તના બહેનીને અશ્રુભરી આંખે તેનો વીરો પથ હવે શિખ દે છે બહેન! સાસરે સપીને રહેજે, કાઠને કડવું વેણ ન કહેજે, હવે સૂરે અમર્યાદ એક પથ વેણ ન ઉચ્ચારીશ સાગર જેવું મોટું પેટ દરજે, કાઠનું શુભ-હૃદી વાત ખૂદની ન કરતી, 'વગર બોલાવે બોલે તે તરણાને તોલે' એ ન શૂલજે, સાફ સૌભાગ્ય પામી પથ અભિમાન ન કરીશ, છતાંયે કષ્ટ સમયે/ધર્મને પ્રાણાતે પથ ન તજવો, સ્વજન તથા નોકર વર્ગને જમાડી જમજે, તેમ છતાં સ્વધર્મની ક્રિયાઓ કરતી રહેજે; જીવ માત્ર પર દયા ભાવ રાખી અને સયમ-વ્રત-નિયમ આચરી બુદ્ધિની કિર્તી વધારજે વળી સાધુ સતોની ભક્તિ ન શૂલજે, કારણ તને વારંવાર કહેવા અમે ક્યાં આવશું? કારણ પર ઘેર વળાવી આજથી હવે અમે પરાયા થશું

ઓ બહેન! હવે વધુ બોલાવું નથી કારણ તારા વિયોગે અમારું હૃદય હાથ નથી રહેતું અને આસુ ધમી ઉભરાતી આખ તને જોવા કે બોલવા નથી દેતી, ઓ બહેન વહેવા વહેલાં પાછા આવજો, તમારી વાટકી જોતા રહેશું. અમારા ધરની કીર્તિ વધારનાર બહેની! તમારો આદર્શો સુદી અખડ રહેજો તમારો જીવન રથ હંકારો બહેન! તમારું મંગળ થાઓ, જાઓ. જીવો આ ચાસ પક્ષી ઉડે છે તે ઉત્તમ શુકન છે માટે બહેન! પધારો! આવજો! ને મારી શિખ દેવે ધરજો.

(આછા તે ધૂંધટ ખેનને બહાર લાગે...દાગ.)

બહારેરી ખેનને શિક્ષા વીરો દે આજે !
શાણી માસરીએ જાતાં સુણજે ! ઓ ખેની મારી ! બહારેરી !
માસરીએ સમજી ખેની સંખીને રહેજે !
કહવું વચન કહી કેને ન કહેવું !
વિનય વિવેકે સુખ દુઃખ રહેવું ! ઓ ખેની ! બહારેરી !
ઉંચે સૂરે તો એક વેણ ન જોલો !
સાગર શાં પેટ ધરવાં, શુંજ ન જોલો !
વગર જોલાવે જોલો તરણાને તોલો ! ખેની ! બહારેરી !
સૌભાગ્ય પામીને ગર્વ ન ધરવો !
કદ સમયે નવ ધર્મ વિસરવો !
સખી સ્વભાવ બહુ ગરવો ! ઓ ખેની ! બહારેરી !
સ્વામિની સેવા સાચા હૈયે તું કરજે !
સ્વજન નોકર સૈને જમાડી જમજે !
ધર્મ ક્રિયાઓને ન વિસરજે ! ઓ ખેની ! બહારેરી !
જીવહયા ને વૃત્ત સંયમ ધારી !
સ્વસુર પિયરની કીર્તિ વધારી !
સાધુ સંતોની સેવા સારી ! ઓ ખેની ! બહારેરી !

સમજી જહેની જો! તને જાણું થું કહીએ!
 પરબેર વોળાવી અમે પરાયાં થઈએ!
 શાણી શો વોધ જાજો દઈએ! જો જહેની! બહાલેર
 આવળે જહેની હૈયા હાથ ન રહેતાં!
 આંસુડાં ટપકે અટકાં આંખડી જોતાં!
 રહીશું તમારી વાટય જોતાં! જો જહેની! બહાલેરી
 અખંડ રહેજે તારાં આંખડો ને ચૂડી!
 હંઠારો જીવન રથને ઘડિ પળ રૂડી!
 “મણિમય” શુકન ચાસ દે છે ઉડી! જો જહેની! બહાલેરી!

માતાની પુત્રીને વિદાય

પ્રાણથી જ્ઞાતી પુત્રીનાં લગ્ન થઇ ગયાં. હવે તેને સાસરામાં જવાનો અવસર આવી ગયો છે. એને વિદાય આપતાં માડીનાં દૈયાં દૈયાં ચીરાય છે તે તો માડીજ નાણું. ‘મહાહૃતવાળી દયાળીજ મા તું’ એવી પુત્રીધેલી માવડી સાસરે જતી પુત્રીને ગદગદ કંઠે ને આંસુ ભીની આંખે કહે છે:—મહારા હૃદય સરોવરમાં ત્રીક્ષનારી-રાજ કન્યા સમી રાજલ હંસી! હવે સાસરાપી સરોવરે ચાલી, હે મહારા અંતરની લક્ષ્મી! મહાઈ અંતરધન! દીકરી! વિદાય થાઓ! બેટા! સાસરી સોદાવો! તું દીકરી નહીં પણ દીકરો ગણી ઉછરી છે પણ હવે ત્હાઈં સ્થાન સાસરુંજ છે. પતિ હૃદયે જઈ વસો! અમે આજથી ત્હારાં સ્વજનો મટ્યાં, આજથી હવે સાસરીયા ત્હારાં સ્વજનો. કારણ આજથી જે જે ત્હારાં પતિનાં તે તે સૌ ત્હારાં! પુત્રી! સાસરીમાં સમાવેશ કરવા દોલલા છે, હાં વિનય પ્રીતિ અને મેવાથી સૌ વશ થઇ શકે છે. તો તું જે અથ વશીકરણ મંત્રથી સૌને વશ કરી સાસરીમાં સમાવે! મીઠી જીભ, મયાંઘવાળી લજ્જા, અને અમૃત ભરી આંખડી—(હિદાયતા, વિશાળ હૃદય) આટલું તું રાખીશ તો મહીવર યાદ નહીં કરવું પડે ને માસરી સુખદાયક ધરી. બેટા તું તો બહુ અને (ગણી) અનુભવી છો. ત્હારાં દર્તવ્યો સમજો છે તો આપણું અને સાસરાના એમ જાંને કુળની આજરૂ ને પણ તું સાચવજો વળી સંકુચિત મન અને દ્રષ્ટિ ન રાખતી. મરવે! સ્વભાવ અને મોડું મન રાખી દયાની દેવી બનજો. સૌનીયે સેવા કરી છુટજો, અને ખાસ કરીને ત્હારા ધરના નોકર વર્ગ—આશરે પડેલાં

દુઃખી ન થાય, એમની આંતરડી ઠારજે. વધુ શું કહેવું પણ બેટા
મારી કુખ અજવાળજે ને સુખી થજે. અમે તો તારા સુખનાં
સુખ્યાં. જાઓ બેટા ! જાઓ કહેતાં જીભ નથી ચાલતી, હૈયું
ઉલરાઈ ભારે થાય છે. જીવનમાં પહેલીજવાર હૈયાથી વિખુટી પડે
છે એટલે અમારા માવતરનાં હૈયાં તો વસોવાઈ જાય છે, પણ
દીકરી ધન પરાયુ ! એટલે ત્હારું સાચું સ્થાન સાસરું ! ત્હારા પતિનું
ચરણ ! ત્યાં જાઓ ! સિંધાવો ! બેટા ! ત્હમારી શાંતિ, સુખ, સૌભાગ્ય
અખંડ રહેજે ! જાઓ ! સુખી થાઓ ! બેટા પાછાં વળી આવજો !

(કન્યા કમળા ગોરિ....દાળ)

ત્હેારી રાજલક્ષ્મી-સાસર સરવર ચાલીયાં રે
ઠ્ઠાલી અંતરલક્ષ્મિ-દીકરી યાઓ વિદાય.
શાણી સાસરીયું સોહાવજે રે !

દીકરી દીકરો જાણી ઉછેરી અમ આંગણે રે,
આજે પતિ હૃદય તુજ સાચું સ્થાન ગણાય. શાણી.

બેટા ! સાસુ સસરા સ્વજનો ત્હારાં આજથી રે,
જે જે પતિના તે તે, ત્હારાં-ત્હારાં થાય. શાણી.

ઠ્ઠાલી સાસરીયામાં-અમાઈ જાવું દોઢાણું રે,
સેવા વિનય ઓતિથી-સૌ વચ રહેજે કરાય. શાણી.

વાણી મીઠી લલ્લત અમૃત વરસે આંખડી રે,
ભુલ્લી મહિયરીયું ઘર સાસરીયું સુખદાય શાણી.

ખડેની ! ભણી ગણી તું, કર્તવ્યે નીજ જાણતી રે,
કુળવટ હિલચ સુકુળની-સાયવળે તું સદાય. શાણી.

ગરવી મોટા મનની-હયા તણી દેવી થજે રે,
સેવા સાસરીયાંની-અનુચર કુખીયાં ન થાય. શાણી.

જાઓ ! વિદાય ! બેટા, ભારે હૈયે માતની રે,
મણિમય અખંડ રહેજો શાંતિ સુખ સૌભાગ્ય. શાણી.

પ્રભુતામાં પગલાં

“પ્રભુ” એટલે પ્રભુતામાં પગલાં માંડવાં એ બોલવું કે લખવું જેટલું રહેલું તેટલું આચરણમાં મુકાવું રહેલું નથી. પ્રભુ અને સાચા સંસ્કાર વાળું દંપતીજ પ્રભુતામાં પગલી પાડે છે. લગ્ન થોડા ઉમર-વિદ્યાભ્યાસ-ઉચ્ચ કુળમાં જન્મ, ઉત્તમ પુરુષોની સંપર્ક મળ-પૂર્વના પવિત્ર અને ઉચ્ચ સંસ્કાર આદિ સદ્ગુણોથી વિભૂષિત દંપતી સિવાય પ્રભુતામાં પગલી કેમ પડે? આ ગીતમાં પ્રભુતામાં પગલી પાડવા તમે પગલો છો. એ પગલી કેમ પડાય તેનાં નિદાન સ્પષ્ટ કર્યાં છે:—

હે દંપતી! હિતાવળાં ન ચાઓ-આતો સુજનજીની પ્રભુતામાં પગલી પાડવાની મહા પાઠશાળા-લગ્ન છે. સમજો! પ્રેમ અને સ્વાર્થથી ગંત્ર જયો તો પ્રભુતામાં પગલી પાડી ચકરો કારણ લગ્ન એ તો બંને હૈયાને મજબુત વળ્લવંધ બાધનાર દિવ્ય વસ્તુ છે. પ્રેમ પ્રભુની દીવેલી અમર લક્ષ્મી! એ પાળવાની આ ધન્ય ધડિપળ છે. અને અન્યને અર્પાઈ જનાર-નેજ તે મળે છે.

બાપુ! લગ્ન એટલેજ ત્યાગની મહા પાઠશાળા! કુપણ્ય શુભાવી અનન્યા બની જવું. એ મહાત્યાગ-પ્રાણના પરમ વિકાસનું મુળ એ લગ્ન-વૃત્ત! દંપતી જીવનના સ્વર્ગ માર્ગે જવાતાં પથગીયાં સંયમ પૂર્ણ લગ્ન! જીલસો નહિ!

પરમ પ્રેમપરબ્રહ્મ રૂપી દિવ્ય રસામૃત પામવા માટે લગ્ન-સમો ગુઢ સંબંધ તો સાધન છે. સાધ્ય તો પરમ પ્રેમ પરબ્રહ્મ:

અને અનંતતાના બંધને બધાના પતિપત્નિ એ સાધક છે. એ મેધાવી દંપતી; આ પરમ સહ્ય તમારા હૈયે ઉતારજો, કાતરી રાખજો; રંગે રંગે ભરી દેજો ।

પતિના જીવન-આકાશમાં પત્નિ પરમ પ્રકાશીત ધ્રુવ તારલો છે. દંપતી જીવનના ભાવિનો એ નિર્માતા છે. સંસાર સાગરમાં જીવન નાવકું સીધે રસ્તે યાદ સફળ જીવન રૂપી કિનારે લઈ જવામાં વ્યવહારીક અનેક મુશ્કેલીઓ રૂપી ખડકો-ખાડા-ટેકરાથી બચાવનાર પત્નિ તો ધ્રુવ તારો છે, અરે! પત્નિ-આત્મા, પતિ આત્માને અનુસરનારો છે. તોજ એ ધ્રુવતારલો અદ્વિત બને છે, તેમજ પતિ આત્મા પત્નિ આત્માને અનુસરે તો સંસાર સ્વર્ગ બનાવે છે.

વળી હું દંપતી! પતિ સાચો એક પત્નિવૃત્ત વાળો હોય; જેવા રાગઃ એને સિરે તો કર્તવ્ય રૂપી કાટાળો મુગટ છે. કારણ આજથી પતિ વિશ્વની તમામ કુમારીકાઓ કે સ્ત્રીઓને પત્નિભાવે લાગ્ય ગણી માત્ર એકનેજ અર્પાય છે, એ આજથી પત્નિનો બની રહે છે. એ પત્નિનો-પત્નિ એનીઃ સદાનાં પરસ્પરઃ આવા મહાન્ મૂલ દાપત્ય ધર્મનાં મર્મે જલ્દો અને એ જાણુશો તો હું દંપતિ ! વિશ્વે અસલ, પ્રેમપૂર્ણ, પ્રજુતા સત્ત્વ, દાપત્ય જીવન માણી શકશો. અને તેવાંજ દંપતી પ્રજુતામા પગલી પાડી શકો; બાપલા ! વતસો ! હું અનંત યુગનાં પ્રેમનાં જુખ્યા તરસ્યા પતિ પત્નિ ! આ પ્રજુ પ્રેમ લગ્નના અદ્વિત આદર્શો તમને સમજાવ્યા તે પ્રમાણે આશો, પ્રજુતામાં પગલી પાડોઃ અને “ધર્મ, અર્થ, કામ, મોક્ષ” તમે છેવટે પ્રાપ્ત કરી જીવન-અને લગ્ન સફળ કરો :

૦

૦

૦

૦

(માલબુ ગુંથી લાવ....તાળ.)

ધીરે ધીરે હંપતી પરવરજ્યો!

પ્રેમે પ્રભુતામાં પગલી ધરજ્યો! ધીરે.

લગ્ન હર-હર બંધન બાંધે,

પ્રભુ દીધ પરમધન લાધે;

પામે સ્વાર્પણ મંત્ર આગધ્યે, ધીરે.

લગ્ન, ત્યાગ તણી પાઠશાળા,

વૃત્ત ગ્રાણી વિકાસ રસાળાં;

સ્વર્ગપંથ સંયમ પગથાળાં. ધીરે.

સાધ્ય પ્રેમ પરમ પરબ્રહ્મ,

સાધન ગુદ લગ્ન સંબંધ;

સાધક પતિ-પત્નિ અભંગ. ધીરે.

પતિ ભવન નભનો સિતારો,

મંસાર સાગર મૂવ તારો;

આત્મા આત્માને અનુસરનારો. ધીરે.

પતિ મત્ય પત્નિવૃત્ત વાળો,

પારે કર્તવ્ય તાજ કાંદાળો;

અપાંથ પત્નિને મહાનો. ધીરે.

ધર્મ-મર્મ દાંપત્યના જાણે,

સાચું તેજ ભવન જગ માણે;

મણિ-પ્રભુતામાં પગલી માંડે. ધીરે.

મેંવલ-રાતડી !

લગ્ન પછી ઘેનુડી પતિ પતિ સહવાસમાં માળેવી પ્રથમ રાત્રી-પ્રણય રાત્રી-Honey moon ની રાત્રીનું રમરણ કરતા મરત બની ઉઠે છે જીવનમાં કદી નહીં અનુભવેલ-રવર્ગ સુખદાયક એ મોક્ષ રાત્રીની હકીકત પોતાની અંતરની સખીને ઉલ્લસાતે અતરીથે અતે યતનગનને હૈયે કહેવા બેઠી છે —

હે સખિ ! રસની સરિતા સમાન એ રાતડી વ્યથા વિસરાય ? અરે એ વાત કરતા મહારા અજોઅજ અને આખો ઘેરાઈ જમ છે બહેના ! અમર ધૌવનની દિક્ષા લીધેના અમો બન્ને મારે એ મોક્ષ રાતડી તો પરમ મગન અને સુખકર હતી જાણ્યું મને તો સમોવડીયો વર મળ્યો છે ને ? અરે ! એ નણદલનીર ! મહારા અતરનો આરામ . દિલનો દિવડો એને મળતા, અબી સખી ! હૈયે કાકક ન સમજાય તેની પછી મધુર વાસગી જાણે વાગી ઉઠી હા ! અમે પ્રથમ તો હાથમાં હાથ લઈ બેઠા અરે ! ઘેની તુ શું જાણે ? પ્રાણે પ્રાણુની અભેદતા ચંઈ અને યુગયુગની તૃપ્તાતુર અમાગી પ્રણયવેનને પતિસહવાસના પરમ અમૃતથી સિંચી અમે ઠોમાર વૃત ઉજાડ્યા ! હા ! અરે ! હું તો લાનન-એનો આત્મા બની હતી અન એ ! એની બ્હાલભરી આખડી પ્રેમના ઘેરા ઘેતા ઘેનથી ઘેગતી જતા એના હૈવાની સુમધુર ખસી વાગ્યાજ કરતી પછી તો અમે પરસ્પર જીવન પર્યાંત એક, અભેદ, અખડ, અચળ, રહેનાના અમગ્ધાવ આપ્યા અને લીધા બેન ! ખાનાથી અમે તે પાળશું છો ! કા જી એ સાચ દિલના છ વળી બહન ! આખે આખ અને પાખે પાખ મેળવ્યા તે કેમ જુનાય ? પચ મહાત્મવો

સુખ, ચંદ્રની સાક્ષીએ લીધેલી એ પ્રતિજ્ઞાઓ જે સપ્તપદી બોલી, તપ્તી સમજ કરી છે તે તો પ્રાણને સારે છે. હા! મ્હારી આરા અમર છે. મ્હારા એ સ્વામિ! તો આ દેવાનો ગુપ્ત પટારો ખોલવાની ચાવી છે ચાવી!

જો અક્ષી! અમે ચોરીમાં બેસી દરત મેળાપ સમયે કરપક્ષવીથી પરસ્પરને પિઠાન્યાં! પછી એક ચયાં. અને અમોષ જીવન સાગરમાં અમારું સૈયાઈ નાવકું છુકાવી જાણે રહ સાગરમાં પ્રવેશ્યાં! એમાં પ્રેમનાજ પરિમલ ફોરે છે. વળી અમારી આ જીવન-ભાગીદારીમાં વરસેલી માતતાતની અમોલી આશિષોની ઝડીયો અમે નેત્રો અને દૈયે ઝીલી લીધી છે.

અને તપ્તી લીધું કે—

દિલની અભેદતા ને પ્રેમમાં સર્વસ્વ દાન—

આ અંતરની અમર એકતા અને પ્રેમમાં સર્વ સગપણ આ પરમ પ્રતિજ્ઞા એ અમર મોંઘલ રાતડીમાં લીધી છે. એ જીવન ઉપાના મંગલ પ્રસંગે ઉજવેલી મોંઘલ રાતડી કહે કેમ વિસરાય! બહેનડી! એની પરમ રસમર ગુપ્ત વાતડી પણ નારા જેવી વિચની સખિ વિના કહેવાય પણ કેનું? અક્ષી ઓ ગુખી! એની અનેક આશાઓ ભરી, રસ પૂર્ણ, પ્રભૂતાભર મોંઘલ રાતડી અમે ઉજવી! હા! એની વાત તો કાંઈ આર છે! આર!

○ ○ ○ ○

(કુંજવડી ને સંદેશા દગરે...દાખ.)

રેસની રત્નરેલ સમી વિનરે ન રાતડી!
 રેસતાં અંગ અને આંખડી! સાહેલડી!

સરખી સાહેલી ગીત શુંજતી ને ગાજતી !
અજખ અમર યૌવન જગાડતી ! ઓ બહેનડી ! રસની !

અંતર આરામ મળ્યો દિલનો એ દીવડો !
હેયે મધુર વાયી વાંસળી ! રસવેલડી !
ચિત્તનો ચાંદલીયો ચમક્યો ઓ ગોરડી !
હાથ માંહિ હાથ રહ્યો હિંચી ! ઓ ચેલુડી ! રસની !

ઉજળ્યાં કૌભારવૃત—પ્રાણની અશેદવા !
માણી પ્રણયવેલ સિંચી ! અલખેલડી !
લાલન ! બહેરાય એની બહાલજરી આંખડી !
ખંસી અંતર ગાન શુંજવી ! ઓ ચેલુડી ! રસની !

હૈમાના કાંલ અમર આખ્યા દેવાયા !
પાળશું એ પ્રાણે બોલાયા ! રસીકડી !
આંખોથી આંખ અને પાંખોથી પાંખડી !
મેળવી તે કેમ બધ વસરી ! મદબેલડી ! રસની !

પંચતત્વ સૂર્યચંદ્ર સાક્ષી અખોલડા !
ભાવિના ભેદ લીધા જરી ! ઓ બહેનડી !
આંખોનાં દ્વાર અને હૈયા પટારડા !
ઉઘડ્યાં શા ચાપી એ અનેરી ! રસવેલડી ! રસની !

સૂર્ય, ચંદ્રની સાક્ષીએ વીધેલી એ પ્રતિજ્ઞાઓ જે સખતપદી બોલી, જાણી સમજી કહી છે તે તો પ્રણુને સાટે છે. હા! મ્હારી આશા અગ્નર છે. મ્હારા એ રસમિ! તો આ દેવાનો ગુપ્ત પટારો ખોલવાની ચાવી છે ચાવી!

જે અત્તી! અમે ચોરીમા બેસી દરત મેળાપ સમયે કરપક્ષવીથી પરસ્પરને પિછાન્ય! પછી એક થયા. અને અમોષ જીવન સાગરમા અમારૂં સૈવાર નાવડું જુકાવી જાણે રસ સાગરમા પ્રવેશ્યા! એમા પ્રેમનાજ પરિમલ ફેરે છે વળી અમારી આ જીવન-ભાગીદારીમા વરસેથી માતતાતની અમોની આશિષોની ઝડીયો અમે નેત્રો અને હૃદયે ઝીની લીધી ■

અને જાણી લીધું કે—

હિલની અભેદતા ને પ્રેમમા સર્વસ્વ દાન—

આ અતરની અમર એકતા અને પ્રેમમા સર્વ સમપૂર્ણ આ પરમ પ્રતિજ્ઞા એ અમર મોધન રાતડીમ લીધી છે એ જીવન ઉપાના મગલ પ્રસન્ન બે ઉજવેની મોધન ગતડી કહે કેમ વિસરાય! બહેનડી! એની પરમ ગસબર ગુપ્ત વાતડી પશુ નારા જેવી દિવની સખિ વિના કહેવાય પશુ કોને? અત્તી આ સખીગી! એની અનેક આશાઓ ભરી, રસ પૂર્ણ, પ્રજ્ઞતાભર મોધન ગતડી અમે ઉઠવી! હા! એની વાત તો કાંઈ ચોર છે! ચોર!

○ ○ ○ ○

(કળમડી રે સદમો હારો દાળ)

રૂમની રસરેલ સગી વિસરે ન રાતડી!
ચેરાતા અગ અને આખડી! સાહેલડી!

મધુ રજની

સૂરખા સૂરખા જે સખિએ ઉરના એકાંતની ગોઠડી કરવા બેઠી છે. એક સખિ તો હજી હમણાજ પરણી મધકાલેજ લગ્નની પ્રથમ રાત ગાળી આવેલી છે. તેને સખિ એક શુદ્ધ વાત પુછે છે. કારણ તેની સખિએ એ રાત્રી કેમ પિતાની તે ગળણવાતું કુટુલ તેને તેમ કરવા પ્રેરે છે. તે પુછે છે:—

અપી સખિ ! શું તહે મધુરજની ઉગવી ? શું હસે છે ? અને આ ત્હાગ મુખ પર તજનગતી લાલી યાની છે ? પ્રેમ રસની સાક્ષાત મુર્તિ સમે રવામિ સદ્લાગ્યે તું પાળી છો, તો તમારા કિલ અભેદ ગન્યા ?

પ્રત્યુત્તરમા શરમાતે મુખડે તે કહે છે, હું સખિ ! મ્હારા હૃદય સરોવરમા કલ્પોલતો અને મ્હારા અનુભવ પ્રમાણે તો એ શુદ્ધ પ્રેમ રૂપી અણમુલ્ય મોતીનો આરો ચરનારો અને પોતાના હૈયે મને હુલાવનાર સાચો રાગલ હસજ છે. વળી તું પુછે છે કે પ્રેમ પાઠ-શાળામા શ્યા સિવાય હું બોળી બાળા અટપટા પ્રેમ માર્ગ કેમ ગણી શકી ? પણ બહેની મ્હારી ! પ્રેમના પવિત્ર મ્સત્કાર મર્મે શાળામાં થોડાજ શિખાય છે ? એતો રસના મહાસાગર સમા સ્વામિજ શિખવેને ? વળી આ પવિત્ર રાતલડીમા અમે સ્થૂલ પ્રેમમા હુગવાને બદલે-દેહ પ્રેમને બદલે આત્મ પ્રેમનેજ વધુ મહત્વ આપ્યું. અમ કોમારવૃત ઉગ્નવામા પુનિત પ્રેમના વૃત લઇ પરસ્પર પ્રાણુમા નવલા ચેતન પુરી સાચા અદ્વૈત લાવ બર્વા પ્રણયના રસામૃત પીધા. કહે અમે આમ મધુ રજની ઉગવી ! વળી આપણામા પ્રથમ રાત્રી પ્રસંગે

ચોરી ચઢીને રસ સાગરે પ્રવેશ્યાં !
 પગલે પગલે શી પ્રીત ફેરી ! રસીકડી !
 ઢૂંયાની આશિષો માતાને તાતની !
 હીધી નયન ઉર ઠેરી ! ઝો ચેલુડી ! રસની !

હિતની અસેદતા ને પ્રેમમાં સર્વસ્વ દાન !
 હીધાં-હીધાં એ અમર રાતડી ! અબોલડી !
 વિમરાય કેમ એવી “ઝોંઘણ રાતડી ?”
 “મણિમય” કહેવાય કેને વાતડી ! અલગેલડી ! રસની !

(મહારી સજની તું ક્યાં રમી આવી રજની સાતું જોલ જોલ જોલ... ઢાળ.)

મૂલી સજની! તહે ઉજવી શું મધુરજની!

જરી જોલ જોલ જોલ.

કયમ હસતી! મુખ ઉજવળ લાલી રમતી!

દિલ જોલ જોલ જોલ.

પતી રસરાજ સમોતું પામી : મહા લાખ્ય તુજ ફળીયાં,

પ્રેમ રાણી તું પ્રણય દેવ જો, દિલ દિલ કેવાં મળીયાં?

જરી જોલ જોલ જોલ.

રાજલહંસ સખિ મુજ સ્વામી-દિલ સરોવર કહોલોલે,

શુદ્ધ પ્રેમ મૌકિતિક ચરી ચારો, મુજાવતો દિલ જોલે

અણુજોલ જોલ જોલ.

કહે સખિ! ક્યારે તું ગઈતી, પ્રેમ પાઠશાળામાં?

અજાણુ તું અટપટા માર્ગની, કાલી લોળી ગાળા!

જરી જોલ જોલ જોલ.

પુનીત પ્રેમના મર્મ રસાળા, શીખાય નવ શાળામાં!

રસસાગર સ્વામિએ શીખવ્યાં, પ્રેમશાસ્ત્ર મર્મજાં!

અણુજોલ જોલ જોલ.

મધુરજની મોંઘલ રાતલડી, કહે સખિ કયમ ગાળી?

અણુ વિકસી ઉર ઉર મંજરીયો, વીકસાવી રસમાળી?

જરી જોલ જોલ જોલ.

અલણુ નવવધુ અલણુ સગાઓની સિખવણીથી રીસામણુ મનામણુ કરી પતિને પગની નિહાંવ અવકાર કે પૈસા મેળવવાની એટા કરે છે, પણ સખિ ! નિરવાર્થ પ્રેમમા જ્યાં પરસ્પર આખા અર્પાદ જવાની તૈયારી હોય ત્યાં હુદ્ અલકાર તો પહાણીની માફક રોળાયા કરે છે તો યાચક થઈ મુખ ફાણુ બને ?

બેન ? મને તો સ્વામિ આખાયે-પોતાના હૃદય અને પ્રેમ સંહિત મળ્યા ! બીજી યાચના-અભિલાષા કરે તેવી ગાડી હું ચોડીજ છું ?

વાહ ! સખિ ! તને ધન્ય છે ઇજ ગુણિયત અને કુળવતી હોઈ સાચો પ્રેમ સમજનાર પ્રેમ સરવગ્ની રાજસહ સી છે. અને ત્હાગ જેવી પતિ પ્રેમ રૂપી સાચા મોતીનો ચારો ચરનારી લાલનજ આત્મૈક્ય પ્રેમૈક્ય-હૃદયૈક્યની બસી બળવી શકે ! ત્હે એવી બસી બળવી !

વળી કહુ કે ? સખિ ! અમે બન્નેએ પ્રથમ રજનીયે, રાત્રી-એકાત યૌવન, અને રથળ, સમય, સજોગને સુલભ એવા વિકારને વચ ન થયા હો ! પણ અમે તો આત્મવિકાસના સાધનમા સ્થિર રજા હતા અને છેવટે પતિ ચરણુમા સ્વાર્પણુ કરતા હુ તો પતિ હૃદયમાજ સગાઈ ગઈ સખિ ! એ અજોડલાવ એ સ્વાર્પણુ એ પ્રેમની મરતી અને એ સુદમ પ્રેમના પહાણુ કોકજ માણી શકે બહેની ! હુ તો માણીને ધરાણી ! કારણ

વિકાર બાળી આત્મ વિકાસે, મધુ રજની મહે માણી !

મહિમય સ્વાર્પણુ પતી ચરણુમા-પતી હૃદયેજ સમાણી

આવા વિકાર રહિત સાચા આત્મ વિલાસમા મધુ રજની વિતાવનાર પતી ચરણે વદન હળે હમાત !

○

○

○

○

મહીયર

મહીયરીયુ િંઝીતે મન મીઠા મેવા ! જે માત તાતની શિળી
 હાથડી અને બધુ, બહેની, તથા સરખી સહીયરોના અમૃત સાગરમાં
 એ ઉછરી મોટી થઈ હમણાજ સાસરીયે આવી છે, એને ધડિ ધડિ
 માતાનો ખોળો અને તાતનું બહાલ હૈયે ચઢી આવે છે સવાર સાજ
 એને એની જખના સતાવે છે મા શુ કરતી હશે ? પિતા બાપ કે
 બહેનો, સખિઓ સહારતા હશે ? હવે એમના બહાલબર્ખાં મુખ ક્યારે
 જોઈશ ? આવા આવા તરંગ ઝુને ઝુલતી એ પોતાના હૈયાની વરાળ
 સખિ પાસે કઢાડે છે—હવે સખિ ! પીયરની વાટ નથી શુભાતી અતર
 અકળાય છે, અહિ તો બધા નના છે, બધા સાથે મન મળતા વાર
 સાગરો દિલ કમા ખોલુ ? માખાપે લાડ લડાવ્યા, એમને ખોળે રમી,
 સરખી સૈયરો સાથે ખેતી, મારી બેનના કાલા થેવા ખોલ એ સૌ મને
 વારે વારે માદ આવે છે ને રડી જવાય છે બેન, મ્હારો બેન થેલુડો
 બાપ આજે સુનો સુનો ફરતો ફરો, વળી મેડીમાં બેઠો મારા સુખ
 કુખના વિચારો કરતો ભારે હૈયે નિસાસા નાખતો હશે વળી બહેન,
 શિયાળે પોઠ પાપડી ખાતા દશર દિવાળીમાં ચે હુ તો સાસરે હમથ
 પણ મારા પિયરીઆ વાર તહેવારે મને કેવા સહારશે ? પીયરીયે
 રાજકુ'વરી હતી અહીં રાણી છુ તહેવારે પિયર માદ આવતા રોવાઈ જાય
 િં ઓ બહેની ! મારી પીયરની મીઠી દહાણુ અમ્મર રહજો અને મારા
 માત પિતાને પ્રભુ અખડ સુખ દેજો કે જેમણે મને ઉત્તમ રથે
 વરાવી સુખી કરી

પરમ પુનિત આ રાતલડીમાં, પ્રેમ તણું વૃત લીધાં,
પ્રાણ પ્રાણમાં ચેતન પુરી, પ્રણય રસામૃત પીધાં.

અણમેલ મેલ મેલ.

રીસામણાંને મનામણાંમાં, અલંકાર કાંઈ પામી,
પ્રથમ મિલનમાં મનગમતું કાંઈ, આપી ગયા શું સ્વામી?

જરી મેલ મેલ મેલ.

પ્રણય કલહ નિઃસ્વાર્થ પ્રેમમાં, વાયક મુર્ખજ યાતા,
અર્પાયા આખા પ્રિયતમ ત્યાં, અલંકાર અથડાતા.

અણમેલ મેલ મેલ.

ધન્ય સખી શુણીયલ કુળવંતી, પ્રેમ સરોવર હંસી,
પતી પ્રેમ મૌહિકા ચરનારી, બળવી લાલન બંસી.

અણમેલ મેલ મેલ.

વીકાર બાળી આત્મવિકાસે, મધુરજની મેં માણી,
મહિમય સ્વાર્પણ પતી વારણમાં, પતી હૃદયે સમાણી.

અણમેલ મેલ મેલ.

મહીયર

મહીયરીયું ! સ્ત્રીને મન ગીઠા મેવા ! જે માત તાતની શિળા
જાંચડી અને જાંધુ, બહેની, તથા સરખી સહીયરોના અમૂલ સાગરમાં
એ ઉછરી મોટી થઇ હમણાંજ સાસરીયે આવી છે, એને ઘડિ ઘડિ
માતાનો ખોળો અને તાતનું બાલ હૈયે ચઢી આવે છે. સવાર સાંજ
એને એની જાંખના સતાવે છે. મા શું કરતી હશે ? પિતા બાપ કે
બહેનો, સખિઓ સંભારતાં હશે ? હવે એમનાં બાલબચાં મુખ ક્યારે
જોઇશ ? આવા આવા તરંગ ગુન્ને ગુલતી એ પોતાના હૈમાની વરાળ
સખિ પાસે કઢાડે છે—હવે સખિ ! પીયરની વાટ નથી જુલાતી. અંતર
અકળાય છે. અહિ તો બધાં નવાં છે, બધા સાથે મન મળતાં વાર
લાગશે. રિલ ક્યાં ખોલું ? માબાપે લાડ લડાવ્યાં, એમને ખોળે રમી,
સરખી સૈયરો સાથે ખેલી, મારી બેનના કાલા થેલા બોલ એ સૌ મને
વારે વારે માદ આવે છે ને રડી જવાય છે. બેન, મ્હારો બેન ઘેલુડો
બાપ આજે મુનો મુનો ફરતો ફરે, વળી મેડીમાં બેઠો મારા મુખ
દુઃખના વિચારો કરતો બારે હૈયે નિસાસા નાંખતો હશે. વળી બહેન,
શિયાળે પોંક પાપડી ખાતાં દશર દિવાળીમાં ચે હું તો સાસરે હાલ
પણ મારા પિયરીઆં વાર ત્હેવારે મને કેવાં સંભારશે ? પીયરીયે
રાજકુંવરી હતી અહીં રાણી છું. ત્હેયે પિયર માદ આવતા રોવાઇ જાય
છે. ઓ બહેની ! મારી પીયરની મીઠી લ્હાણુ અમ્મર રહેજો અને મારા
માત પિતાને પ્રજા અખાંડ મુખ દેજો કે જેમણે મને ઉત્તમ રથે
વરાવી સુખી કરી.

(આવો આવો જરોદાના કાન...દાળ)

મુખિ! મહિયર ઠેરી વાટ, મુઝને ન વિસરે રે!
 મહારૂં અંતરીયુ અકળાય, પીયરીયું સાંજરે રે!
 ખેડ્યાં માતને ખેળે તાત, લાડ લડાવ્યાં રે.
 મરખી સહીયરના સાથ, હૈયે આન્યા રે!
 મારી બેનીના કાલા બોલ, પડયા વાગે રે.
 બેનાં હેલ અતોલ અમોલ, હૈડે જાગે રે!
 બેની, ઘેલુડો જંધવ આજ, સુનો કરશે રે.
 બેની બેનડીનાજ વિચાર, મેડીમાં કરશે રે.
 અમે ખાતાં શિયાળે ચોંક, પાપડી હોંશે રે.
 દશરાને દીવાળી માત, મુને સંભારશે રે.
 હું તો સાસરીયાંની માંદા, આજ સમાણી રે.
 રાજ કુંવરી મહીયર માંદા, સાસરીયે રાણી રે.
 સખી લાંબી પીયરીયાની વાટ, નજર ન પોંચે રે.
 પલુ હૈયું ઉડી ઉડી જાય, રોવાઈ જાયે રે.
 મીઠી મહીરીયાની બહાણુ, અગમર રહેજો રે.
 મણિમય મુજ માત ને વાત, મુખ પ્રભુ દેજો રે.

પતિ પ્રેમ રસામૃત !

આ ગીતમાં આત્મા અને સુમતિની એકતા-લાલ અને સાતનની અભેદતા દર્શાવી પતિ પતિના આત્મેકયનું દર્શન કરાવવા પ્રયાસ છે. પતિને અર્પાયા પછી પતિન અમર બને છે. અલખ-અલક્ષ્ય-તદ્વત્ત્વમાં ન આવી શકે એવો અનંત આનંદ અભેદતાનો આનંદ તે પામે છે અને આવા અનખ, અભેદ, અપૂર્વ પ્રેમરમણી રંગાત્ત આત્મ વિલાસના દલાવ લેતા લાલન કહે છે-કે પૂરક રચક અને કુલકના દ્વારમાં થઈ-એટલે આ ત્રિપુરી સાધી શુદ્ધિમાં પ્રિતમ સાથે એકતાન થઈ ગઈ-ત્ય પ્રભુ-પ્રભુતાની પ્રાપ્તિની ખાત્રી થઈ મધ સખિ ! આત્મ-પ્રભુને એવો દેવદુર્લભ પ્રેમ કેમ જૂનાય ? જે મનવાણીને કાયાના ત્રિકરણ યોગે સુમતિ આત્મા એક થતા છુનન મુક્ત મનાય એના આત્મ વિલાસથી હું પાગનને અની ! આત્મારામે કાલી બનાવી દીધી અને હવે જીવનમાં કાલ ઔર મીકાસ આવે છે. વળી હું પીયુમાં એવી તો તદાકાર બની ગઈ કે હું પીયુમાંજ સમાઈ ગઈ-હું મનેજ સોધી રહી છું. પધુ બાપવા કાગળ શુભ થયા તે વળી ફરી સોધ્યા જડયા સાબળ્યા છે ? કારણ બાલ ચમુ-ખેલતા જમા ત્યા મ્હારે બદને મને પીયુ-આત્મારામ લાવ-જ નજરે પડે છે. અરે સચરાચરમાં પ્રાણજ વ્યાપેના જણ્યા છે ખરેખર ! જે હું પણ જુમાવે છે ને આત્મ રૂપ બની રહે છે, તેને અમમ-(ગમ ન પડે તે) અને નિગમનુ જાન થતા તે અમર બની રહે છે અલી બહેન ! આવા અલેકિક અદ્ભુત રવ-આત્મ રવરપની દલાણ અપાવનાર પીયુથી હવે કણ પણ અનમ કેમ રહી શકાય ? એણે તો મને પામરને મસ્ત બનાવી-કાળજ વિધી નાખ્યા, પ્રાણે

પ્રાણ મિલાવી દીધા, સખિ ! એની તો વધુમૂલ્યી દાસો બની રહી-નયન
 મિત્રતાં પ્રીતમ દેશે ચઢી બેઠો દેખાય છે. પણ આ રથૂલ જગતને
 જોવાની આંખ જોલતાજ પ્રિતમ દૂર લાગી બચ છે, આપુ, કહોતો
 કામએ એ રસીયા વ્હાલમને-લાલનના લાલને જોયો ? હું તો ચાંદ
 ઘણાંડમાં ગોતી થાકી પણ એ દિવારામ ક્યાં છે તે જડયા નહીં. રખડી
 થાકી-લાં એક મહારાની મેઘીરાજે મને એંધાણ આપી ભેદ બતાવી
 દીધો કે અલી પાગલ-લાલન ! ઘેવી થા માં ! જો એણે તો પોતાનો
 અડો ત્હારા અંતરમાંજ જમાવ્યો છે ! લાં શોધ કર. જડરી ! ખરેખર !
 અલી ! મહારા પ્રિતમ તો ત્યાજ બાદચાંદી ઠાઠથી ગિરાજેલા મને જડયા
 અને તેઓ મળતાંજ સ્વાનુભવે-આત્માનુભવે-અનેરા પ્રેમ રસામૈક્યનાં
 લ્હાણુ અગે લીધા.

પતિ પત્નિમાં આવી આત્મૈક્યતા-પવિત્રતા-પ્રજ્ઞતા સ્વાર્પણ
 અને ન્યોછાવરી હોય તોજ દાંપત્ય જીવન સફળ મળાય. કે પતી સમસ્ત
 આર્વાં પરમ પતિ પ્રેમ રસામૃત પામે.

[બ્રહ્મયોગ વિલાસ.]

(કુંજલડી રે સદેશો હમારો...હાજ.)

દિલડાં દીધાં પતિ હાથમાં સાહેલડી !
 પ્રેમરસ પિયુલથી પીધા પીધા હ રે !
 પ્રીતમ પીતાં ન ધરાતા સાહેલડી !
 મરણવાં રહેજે કરી દીધાં દીધાં હ રે ! દિલડાં !

આનંદ અનહદ અલખનો પાગીયાં !
 લેહલાવ દૂર કરી દીધા દીધા છ રે !
 રસીયા રંગરાજ પ્રેમ રંગે રંગાયા !
 લાલન ! શું બહાવ લલિત લીધા દીધા છ રે ! દિલકાં !

પૂરક-રેચક અને કુંલકના દ્વારમાં !
 ત્રિવેણી તટ ડેરા દીધા સીધા છ રે !
 સેજદી શુશ્રૂભણીની સજની સુવાળી !
 પોદી અમર કોલ કીધા—લીધા છ રે ! દિલકાં !

પિયુષનો પ્રેમરંગ ભૂલાય કેમ ના !
 પાગલને કીધ અલી સીધા-વેંચા શી રે !
 તન-મન-ધન પ્રાણુ છવન ચરણે છે સોંખ્યાં !
 છવન જણાય હવે મીઠાં મીઠાં છ રે ! દિલકાં !

હવે હું હું મહેને સારા સંસારમાં !
 શુભ થયાં કાળજ્યાં દીકાં દીકાં છ રે !
 નજર કરું ત્યાં પિયુ પોતે જણાય છે !
 સથરાચરે અમે અદીકાં—દીકાં છ રે ! દિલકાં !

હું પછું શુભાપી અલી પિયુરૂપ થઈને !
 અમરસ પાન પ્યાલા પીધા પીધા છ રે !
 અગમ—નિગમની ખજર પડે છે હાવાં !
 પિયુએ અમર કરી દીધાં દીધાં છ રે ! દિલકાં !

હાવે ! અલગ ઘડિ કેમે રહેવાય ના !
 મિલાવી પ્રાણપ્રાણ દીધા દીધા છ રે !
 મુખડું નિહાળતાં કેમે ધરાઈ ના !
 મસ્ત કરી કાળજડાં વિધ્યાં-વિધ્યાં છ રે ! દિલસાં !

આંખો ઉઘાડતાં ભાગ્યા પ્રિતમ છ !
 બાપુડીયાં બોલો ! છે દીકા ? દીકા છ રે !
 ચૌદ ભૂવનમાં ગોત્યે ન સાંપડ્યા !
 દિલરામ ગયા ક્યાં ! એ મીકા મીકા છ રે ! દિલસાં !

લેહુ ગુફએ મને આપી એંધાણી !
 અંતર પ્રદેશે રેરા દીધા દીધા છ રે !
 આત્મા પ્રભુ ત્યાં પુરા ઠાઠમાં ખીરાળ્યા !
 સ્વાનુભવે મણિ દહાવ લીધા લીધા છ રે ! દિલસાં !

શરમીલી

લામ પછી પતિ સહવાસીની પ્રિયતમાની ચરમની હદ નથી. જાણે હવે જગતને શું મોહું જતાવીશ? એ નિર્દોષ મુગ્ધાને જાણે પતિ મૃદે પતિ સહવાસમાં આવવું એ ચરમાવા સરખું લાગે છે. તે મોહું ઢાંકી રૂપાં કરે છે. મુંઝાય છે. સરખી સખીઓ શું કહેશે? જાણે જગત આપુ એને મુંડી ખાશે? એની મરકરી ઉડાવશે? આવી આવી મીઠી મુંઝવણમાં મુંઝાવી મુગ્ધા ને એક સખિ ગણી જતાં, તે તેની મુંઝવણનું કારણ પુછે છે ત્યારે એ ચરમીની ન છુટકે અધુરી-અવ્યકાતી વાણીમાં હૈયું ખોલવા મથે છે, તે કહે છે, ઓ બહેનડી! હું ખોલવા મધું છું પણ ખોલાવું નથી-દિલ ખોલાવું નથી એવી ચરમાજ તે મરમાજ હું છું. જાણું! દિલમાં તો કાષ્ટ કાંઈ થાય છે, પણ મોઢે ખોલી જતાવાતું નથી અને અંતરમાં અમુગ્ધનો પાર નથી. વળી તને કહેવા હૈયું ઉઘાળા મારે છે-તે બધું દલીલ દઉં-પણ મુખ તો મૈનજ ધારે છે. વળી ઓ સખી તું જાણે છે? એમ મૈન રહેવા છતાં તું મારું હૈય સમજી શકીશ? ના! ના! એ બાપા તો મ્હારે પ્રિયતમજ જાણે ■ હો! સખિ! એ તો બધું સાનમાંજ સમજે છે. તું મારી ચરમ નથી સમજતી? બહી બાપ! લજ્જા તો ન્યારીને મણિમય શલ્યગાર છે. લે હવે તું ધરાધ?

હું તો જાણું જાણુંને ન જોલાયરે,
એવી ચરમીલી જહેન.

દિલ જોલું જોલુંને ન જોલાયરે,
 એવી મર્મીલી બહેન;
 દિલમાં કાંઈ કાંઈ થાયે,
 મુખથી ન કાંઈ વદાયે.

પીયુ જોતાં—

અંતરીયાં અમુઝાયરે—એવી.

હૈયું ઉઠાળા મારે—

મુખડુંતો મૈનજ ધારે,

એ ભાષા—

તો પીયુથીજ સમજાયરે—એવી.

સ્વામિ સમજે સખિ જ્ઞાને !

મહારી શરમ ન પિછાને !

નારી લજ્જા !

એ મલ્લિમય છે શ્રૃંગારરે !—એવી.

सेवा के संसार

૨૫૧. એક સજન જીનો પ્રથમ છે. સ સાર ઉચિત કે સેવા ? દ પતી
જીવનમાં સો અો પુરૂષ બનેને ગેવાના ક્ષેત્રે સ સારમાં પુરતા છે અને
સ સારમાં રહી સેવા બજાવનાર માટે સ સ ર નર્મજ છે એ જ્ઞાન છે

(सभिमे। नीमनीम नीति धर्म सदा ॥ भारमे रे दाथ)

શુદ્ધિયત્ત રસસુદરી જો પુછુ તમને પ્રેમથી હૈ !

દેને ઉત્તર એને। અ તર કીને વિચાર,

ਉਤਮ ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਸਾਰ ਭੁੱਲੋ ਆ ਵਿਸ਼ਵਮਾ ਦ ?

સાખી સેવા સ્વામિ પ્રભુ તણી માત તાતની યાય,

પુત્ર ગુરુ દીન દીનની માતૃ ભુમિની કબચ

સેવા ધર્મ સમજવો. યે ગીતેય અગમ્ય છે કે,

એમા સુખ સગવડ ને ગાતિનોજ અભાવ ઉત્તમ

સાખો દિયાવવા સમારને, લગ્ન કરે નર નાર

ગૃહને સ્વર્ગ બનાવવા, ગૃહ જીવનના સાર

સેવા સાથી તો સહસારીને છે દેણલી ૨ ।

માણે સ સારે તે સેવા ધર્મથી દુર ઉત્તમ

જાખો સસારે રહી પણ પળે, કર્તાંયે લગલીન,

નિજત્વ નિજનુ બુલીને, યજને સેવા ધીત

તેને સેવા ધર્મે ત્વર્ગ મળે સ સારમા રે,

મહિમય સેવાને સ આરે હોય પ્રવીણ ઉત્તમ

પી યુ ડો

પૂતિ ઘેની પત્નિ પોતાના પ્રિયતમને પુછે છે-ઓ બહાલમ ?
 ત્હે મારામા એવુ તે શુ' જોયુ ? કે તુ સાનસાન છુતી મનેજ
 જોષ રહ્યો છે ? હુ તો સાવ સાદી બોળી અને પ્રીતિની રીનથી તદ્દન
 અગ્નિ છુ ને ? વળી પ્રેમના વિષ્ટ પથની અગ્નિ ગીતો પણ હુ
 તો ત્હારીજ પાસે શીખી ? વળી આ હૈયામા પરમપ્રેમપરશ્વહની
 ઝળઝળતી જનન ત જ્યોત પણ ત્હેજ પ્રકટાવી ! અરે ! પ્રાણેશ્વર !
 હવે તો એ પ્રેમની પરમ રસાયણ સમી માના ઘોળી પીધા પછી
 ત્હારા વિના બાવરી બની છુ ને જ્યા ત્ય તનેજ શોધતી રૂઝ છુ
 બહાલમ ! તુ તો રસરાજ ને હુ તો ઘેની વળી પહેના ન બરની પાગલ
 તો રસરાજ ! તુ મ્હાના પાછળ કા દિવાના ઘેવો બની ર્યા કરે છે ?
 મ્હારા લાલ ! ત્હારી આ લાગનમા રતી-રસ-રૂપ કાષ્ટ નથી તો
 દિલાનામ ! કહે કહ મ્હારા ક્યા રૂપ ગુણ પર મોઝો છુ બના ?
 પ્રિય ! તમે પોતેજ ગુણના સાગર છો અને હુ તો અવગુણનીજ
 ઝોરડી છુ મારા અવગુણ તમને દેખાતા ન હરા પણ મારા મોઢે એ
 બધા અવગુણ શા શા ગયુ વુ ? અો છતા જે થોડા ઘણા ગુણો તમને
 દેખાય છે તે તો તમારા પ્રેમનુ પ્રતિબિંબ છે અગર તો તમારી આખે
 ચઢેલા પ્રેમ અને મારા પ્રતિના પક્ષપાતના ચરમાને લીધેજ જણાય
 છે હો ! બાકી દિલગર ! હુ તો જેવી છુ તેવી ત્હારી છુ તુ મ્હારો
 રહેજે ને મ્હને ત્હારીજ રાખજે હા !

o o o o

(મોરલીમાં એવું રહેં શું ગાય કનૈયા...૬૧.)

એવું એવું મહારામાં શું એયું પીયુડા?

સાન લાન કહેને ચાને એયું પીયુડા?—એવું,

સાદી લોળી હું સાવ અળણી પીયુડા!

મીત્યુંની રોત્યું તુંથી નળી પીયુડા!—એવું,

નંદાતી ખગર પ્રેમ પંચની પીયુડા!

શીખવી તેં લાવા અગમ અંધની પીયુડા!—એવું,

હૈયામાં જગવી અળહળ બોલું પીયુડા!

બાવરી બનીને તને ગોતું પીયુડા!—એવું,

તું તો રસરાજ હું તો બેલી પીયુડા!

પ્રેમી પાગલમાં હું તો ખેલી પીયુડા!—એવું,

રતી રસ રૂપ હુંમાં છે ના પીયુડા!

બોલો શા ગુણે મુખપર મોહા પીયુડા!—એવું,

તમે તો શુભરત્નાકર જેવા પીયુડા!

મહારા અવશુભ શા શા કહેવા પીયુડા!—એવું,

જે જે દેખાય મુજમાં સારું પીયુડા!

મણિ પ્રેમબિંબ એતો લહારું પીયુડા!—એવું,

આંખડીનાં અમૃત

પ્રિયતમ-પ્રિયતમાને વિનવે છે ઓ સખિ ! આ અસાર સસારમા અમર થવું છે જરા ત્હમારી આંખડીના-કૃપા દૃષ્ટિના અમૃતના બે બિદ્ડા પાસો ? તમારા હૈયામા તો એ અમૃતના હોજ બધાં પડ્યા છે વળી બીજા મુગધી પુષ્પોની ચે શી ગરજ છે ? તમારી સુમધુર વાણીજ બસ છે અને જરા, ઓ રસમુહરી ! પ્રેમતારે વણેલ આપણું આત્મૈક્ય અળકાવતા રહેજો હો !

કારણ-આ આત્માને તો તમારા આત્માનીજ શુભ અને તરસ જીગ જીગ જીનું છે તો આપણા સહચારમા ચાને અદ્વૈત બનીયે એથી તો સસાર સ્વર્ગ બનશે ને દેવો બેઘડિ જોવાજ કરશે ઓ આત્મનૃ ! આત્માને આત્મા પિછા-યાજ કરવાનો

પ્રેમ અને લાગ એ બે તો પ્રજ્ઞતા દીધા પરમ ધન માનવને મહાભાગ્યે લાખ્યા છે એની જ્યોતિ હૃદય ઉજવળ કર્યાં કરે છે સાચા પ્રેમીઓતો સ્વાર્થ, રાગ, દ્વેષ અને રથુન શરીરની વાસનાની વિષવેલડી લાગી પરમ પ્રેમપરબ્રહ્મમા લીન બની પ્રજ્ઞપદમા ધ્યાં રહે છે

ઓ જ્ઞાતી ! પ્રિયતમા ! જો સાચેજ તમે દેવના દીધેલ હો ! ને આ અંતરમા ઉતરી પડ્યા હો ! તો પ્રાર્થના છે કે જેવા આવ્યા છે તેવાજ હૈયામા સમાઈ રહેજો-કદી-કદીયે હૈયામાથી બહાર ન નીકળજો કારણ એથી કુ તમામ કુનિયાને શુલીશ અને જગતને વૃ શુભાવજો પ્રાણ ! જગતને સ્વર્ગ બનાવી સાચી અબેદતા સાધીશુ પ્રિયે ! લાલન ! બે અજલી આંખડીના અમૃત પાઓ ! જીઓ ! કુ તો તમારોજ ગુણ સ્તુતિના ગાન ગાઈ રહો

આંખડીનાં અમૃત પાને સખિરી,
 હૈયાનાં હેત હોજ છલક્યાં કરે;
 વાણીના પુલકે ફારને સખિરી,
 પ્રેમ તારે આત્મ ઐક્ય મલક્યાં કરે.—આંખડી.

ભુખ તરસ આત્માને—આત્માની પૂર્વની,
 સહચારે અદ્વૈત સાધ્યાં કરે;
 સંસાર સ્વર્ગ ધાય, દેવો લે વારણાં,
 આત્માને આત્મા પીછાન્યા કરે.—આંખડી

પ્રભુનાં પરમ ધન પ્રેમ અને ત્યાગ બે,
 જ્યોતિ જ્વલંત હૃદય અળક્યાં કરે;
 સ્વાર્થ અને રાગ દ્વેષ વાસના વિષ વેલડી,
 ત્યાગી પ્રભુપદ ઠરતાં રહે.—આંખડી.

દેવે દીધેલ હોય આવેલ અંતરે,
 આન્યાં તો હૈયે સમાયાં કરે;
 બૂલી બૂલાવી વિશ્વ સ્વર્ગ તો ઝનાવને,
 મહિમાન લાલનનાં ગાયાં કરે.—આંખડી.

૧ લાલન—આત્મા—પ્રભુ:

ત્રે મ દાન

પત્નિને શુભ પતીત્રેમની: પતી પોતાના પર અંતરને ઉડી
સાચો ત્રેમ રાખે છે એ જાણતાં-માણતાં-પત્નિ પુલી સમાતી નથી.
"સોને ગઢયા મુખપાલ"ની એને મન કશીયે કોમત નથી. એ પતીને
પોતાના પર હૃદયનો પૂર્ણ ત્રેમ રાખવા વિનવે છે. ગૃહરાજ્યનો
મંત્રીશ્વર તે પત્નિ-પતીને પોતાના પર અધૂરો નહિ-પૂર્ણ ત્રેમ રાખવા
વિનવે છે. પત્નિ હૃદયના આ અમૂલ્ય અભિલાષ કદ પત્નિના વશ્યુસેવ્યા
હશે?

(મધુરાંમાં ખેલ ખેલી આવ્યા....દાળ.)

અધુરાં ન ત્રેમદાન હઇએ! ઓ પ્રાણુ! ત્રેમ દાન હઇએ!

ત્રેમ પરમધન પ્રભુલનાં હીમાં.

દાને કંબુસ નવ વઇએ! હો પ્રાણુ!

મહીયરીયું અમે ભૂલ્યાં પ્રીતમલ!

અર્ધો અર્ધો થઇ જઇએ!

અખંડ ત્રેમદાં અગ્ગર અચળ હો!

અન્યને અર્પાય નવ સહીએ! હો પ્રાણુ!

પ્રેમ પરમપરબ્રહ્મ પસતપર.
 હૃદયે તો લાખ ઘણો લઈએ!
 સીતા સાવીત્રી સતી દ્રૌપદી જેવી.
 પ્રમદાને પ્રેમ ભુખ હૈયે! હો પ્રાણ!

ખીચુમાં પરમપ્રેમ પ્રીયતમા પામે!
 દેવી દેવી એને કહીએ!
 દેનાર પ્રેમનો દેવથી અધીકડો.
 એનાં ચરણાંમૃત લઈએ! હો પ્રાણ!

આપણુ ઊભય ભેડ પ્રેમ પૂજારી!
 વીસરી ન પ્રાણ કદી જઈએ!
 અર્પાયાં એકમેક પૂરણ પ્રેમથી!
 અલોક મહિમય થઈએ! હો પ્રાણ!

દાંપત્ય-આત્માની એકતા

પત્ની-પત્ની વચ્ચે શરીર કરતાં યે આત્માના સહચાર એ દામ્પત્ય જીવનનું મુખ્ય ધ્યેય અને કર્તવ્ય: દેહના સંબંધો-જેમાં વાસના-કામ વિકારો અને તેને પરિણામે ઉદ્ભવતા અનેક રાગ દેશના પ્રસંગો: આ વિશ્વમાં પ્રેમપરમપરમ્પ્રજ્ઞનાં જીવલંતજ્યોતિ કેવળ આત્મ સહચારેજ પ્રકટે. આત્માને સાચી જીગ જીગ જીની સુખ તો આત્માનીજ હોય છે, ને? જડ કરતા આત્મા-ચેતનની ઉપાસનાજ સાધ્ય છે. કારણ જીવન મંદિરના ઉજ્જસ તો આત્મદિપક વડેજ ચાય ને? આથી દંપતીને અનંતાત્મજની સાચી ખુમારી દેનાર-સાચા-સંધર્મી આત્મ-પૂજનનની અમલ જમ્યાવવા, દેહ કરતાં આત્માના સહચારે લક્ષીન થવા સૂચન છે.

(હેમાનાં સરવરીએ આવો-ઓ રાજહંસ....દાજ.)

આત્માના સહચાર સાચા હો પ્રાણ! પ્રાણ! આત્માના દેહના સંબંધો સહ કાચા હો પ્રાણ! પ્રાણ! આત્માના વાસનાનાં વિખડાંને કામ વિકારો, જીવનનાં જોમ જંખવાતાં, સૌંદર્ય મોહ તો દ્રોહ દેનારા, ચાર દીન ચટકાં જે થાતાં.

હો પ્રાણ!

પ્રેમ પરમપરબ્રહ્મનાં જ્યોતિ, જ્યાં ચેતન ચમકારા,
 આત્માને આત્માની યુગ યુગ જુની, જુખ તરસ જાંગનારા.
 હો પ્રાણ !

દેહની ઉપાસના કાચી ને કારમી, જડમાં ન હોય ઉલ્ખારાં,
 જીવનમંદિર તો આત્મા ઉગળે, આત્મા વિનાનાં અધારાં,
 હો પ્રાણ !

આત્માનાં ઓજસ તેજલ ટપકે, રગ રગ પ્રેમજા ધારા,
 પ્રભુનાં પરમ ધન હામ્પત્ય જીવન, માણે રસાત્મે રાચનારા.
 હો પ્રાણ !

અનંતાત્મ જળની સાચી ખુમારી, સંયમની સોડય સાંધનારા.
 આત્મ સહચાર તો હંપતીનઃ સાચા, મણિ જલ તારણુહારા.
 હો પ્રાણ !

લગ્ન-લેહાવ

ત્રેમ-રસ.

લગ્ન એટલેજ ત્રેમરસ પામવાની હૈયા-પરખઃ એ પરખે પામેલ ત્રેમરસ તૃપ્ત કંપતીઃ પત્નિ, પતી પૂજન વૃત્ત ધારે છે. સેવાના બેખ હોય છે અને ત્રેમ-જીવન જીવવા પણ હોય છે. આ પશુથી અધિક લેહાવ ખીન કયા હોઈ શકે બધા ?

(માલો આલોને જળ સિંચવા સાહેલી રે !...દાળ.)

મીઠા મીઠા રે રસ ઝીલજો ! સાહેલી રે !

ઝીલો ! ઝીલોને અભિધાર ! સર્વસ્વનો એ સાર ! મીઠા !

સાખીઃ મુંઠર રજની ચોલતી, જાણે ગુણિયલ નાર !

પતિવૃત્ત અંદ્ર મકાશતો, ખોલાવે કિલ દ્વાર !

જેવા અવસરને વધાવવા ! સાહેલી રે !

લેવા લાખેણા કંઈ બહાવ ! અંતરના સદૃશાવ ! મીઠા !

સાખીઃ મંઠપ શોભે સ્વર્ગ શો ? દેવ સગાં નરનાર !

ધુમે રમે આનંદથી ! છુંટાવતાં રસધાર !

હુટો! હુટોને રસરાજને! સાહેલી રે!

હુટી ધયાં રે મશગુલ! જગત ણધું ડૂલ! મીઠો!

સાખી: પતિ પૂજન વૃત્ત ધારીને! સેવા વૃત્ત રહી લીન!

ત્રેમ ભર્યાં જીવન તણું! જાળવી તુન્ તુન્ ખીન!

એવા તે સૂર સંસજાવતાં! સાહેલી રે!

સુરે શુંજે છે લગ્ન-ગીત! એજવલ્યે નિતનીત! મીઠો!

સાખી: કમળા દેવી સોહામણાં, કર ધરી રસને! કૃપ,

પાય ખીચે સાહેલડી, રસ ઉભરાય અનૂપ.

શશીની શિતજતાને પ્રામવા! સાહેલી રે!

લીધો મણિમય રસ વહાવ! અનેશ જગ્ય જાવ! મીઠો!

સાસરીમાં શણગાર

કુ-યા-પરણી પત્ની બની સાસરીયે આવી ? એને “આજે શા શા શણગાર સજી ?” એ પ્રશ્ન મુંઝવી રહ્યો છે. મુણિયલ, સંસ્કારી, ખાનદાન કુળની પત્નીધેવી પત્નીને સોનાનાં-હીરામેતીનાં જડ આભૂષણો નથી ગોઠતાં. એને તો ચેતનનીજ શુભ છે.

મોંઘાં દાઢ અંબર, હીરચીર ને મચર કાંચળા એને હેયે પહોડ જેવાં લાગે છે. ફુલમાળ-ધડીકમાં કરમાય એવી નયરઃ સુગંધી પદાર્થો ધડીમાં વાસ વિનાના થવાનાઃ એ એને નથી રીઝવી શકતાં. અસંસ્કારી નીરક્ષર અને લોભાવતા સંસારના પદાર્થો એ દુઃખ મણી હયે છે.

એને બહુ વિચારને અંતે સત્ય સાંપડે છે. સાચા અલંકારો મળી આવે છે. મસ્ત બનાવનાર પતી વચન પ્રુષ્પ, પતી હૃદયસાગર મંથન કરતાં મળતાં મોંઘાભૂષાં મોતી, હીરા, અને એનાં નયન-રનેહામૃત, એને ખુશ મમે છે. તૃપ્તિ આપે છે.

એને કંઈ પતી એજ સાચો સૌભાગ્ય અમૂલ્ય હાર છે. પતી રમરણુ જીવનનું ધ્યેય, અને જીવંત ચેતન અમકાર કરતાં પતીપ્રેમ પ્રુષ્પોની અનંત-પરિમલ પ્રસરાવતી-મણિમાળ, એજ સાર્થક લાગે છે. ફલકામીનીને માટે આથી વધુ મૂલ્યવાન વસ્તુ પૃથ્વીપટે કદીયે સર્જાઈ નથી.

(ઓધવ નંદનો છોરા તે નમેરા થયો ને દાળ)

સખિ ! આજે શણુગાર હું શા શા સબુ ને
પગ સસારીયે ના સુકયો હજુ ને સખિ !

હેમ આબૂપણો ન મને ગોઠતાં ને !
જડ પહેર્યે ચેતન જ ખવાય ને !
હીરા માતીથી આખડી અજાય છે ને !
હેમે ચેતનની બુખ ઉભરાય ને ! સખિ !

મોઘલ અખર ચીર મન લોભાય છે ને
ભાર હુથી એના ન ઉચકાય ને !
ચણીયા મશરૂ ને કાયળી કીનખાબના ને—
મહારા હૈયે એ ખ્હાડ શા જણાય ને ! સખિ.

પુલ માળા પહેર્યાના કોડ ધાય છે ને
એથ પહેર્યા પછી તો ઠરમાય છે ને
અમર અત્તર બરાસે ફિલ બાય છે ને
પળ વિત્યે સુવાસ ઉડી બાય છે ને ! સખિ

માળ બહાલમના વેણુની ગહુ મુલી ને
એના પરિમલે મસ્ત હું સૌ બૂલી ને

ઉર સાયર મોતી ને હૈયું હીરલો નો.
 નયન નેહ કેરા નીરમાં ડૂળી ડૂળી નો. સખિ.

મારે કંઠે સૈભાગ્ય અમૂલ્ય હાર છે નો.
 એને સ્મરણ આ જીવન બલિહાર છે નો.
 પતિ પ્રેમ પુષ્પ ચેતન ચમકાર છે નો.
 શુધી મહિમાળ ઉત્તમ શણગાર છે નો.

ગૃહીણી

(પત્ની પૂજક પતીના આત્મોદ્દગાર.)

મહારી ગૃહદેવી ! જીવનનો આરામ : અંતરની જ્યોત :
 મહારા આંધળાની આંખ અરે જીવન સર્વસ્વ : એનાં શુભગાન કરતાં
 કામ રોકશે ના : પ્રપંચી સંસારના ખારા ખારા સાગરમાં-મહારા
 ઉરનો વિશ્રામ ! મહારી ગૃહદેવી ! મહારા શાક્યા દૈયાનો વિશ્રામો :
 અરે મહારા મનુષ્યત્વ ટકાવી રાખનાર સાચો ગૃહસંત : એની દિલાવરી !
 એની મહારા પ્રત્યેની સેવા ને સ્વાર્પણ ! અરે ! એની પુનિત પગલી
 પડે ત્યાં આ આંધાર છવાયા દૈયામાં અખિલ પ્રજાંડ ઉભળી નાંખનાર
 દિવ્ય તેજ પાથરી દે ! એની વાણીની વિમલ શીઘ્રાશ : મુખનાં
 સ્વાર્પણભર્યાં દૈવિ તેજ ! એની અબોલે શાસ્ત્રનાં શાસ્ત્રો ભણાવી દેનાર
 વિમલ પ્રેમભરી આંખડી ! ના પુછ્યો ! ના બોલ્યો . એ તો દેવી !
 મહારી ધર્મ સહચારીણી ગૃહદેવીના શુભ ગાવા મહારી જીભ અચકત
 છે. આપ મહિલા ! મહારી ગરવી પ્રેમભરી શુભિચલ ગૃહદેવી ! એ
 બ્રહ્માડમાં નથી ચલી ! એ તો એકજ : મહારી ગૃહદેવી ! અનન્ય
 ભાવથી એને અર્પાઈ જનાર પતિજ જાણે છે કે ગૃહદેવીથી અધિક
 પૃથિવ્યપદે કાંઈજ ન હોઈ શકે !

(મહારી ક્યારીમાં મેંક મેંક મેંક....હાળ.)

મહારા અંતરની જ્યોત ગૃહદેવી : ગૃહીણી ઘર

અજવાળે અજવાળે.

ગૃહકુંજે

કલ્લોલતી

ગૃહદેવી :

ગૃહીં

દિલની દિલાવરીથી દેવોયે રાચતા;
 સેવાને સ્વાપ્નની સાચી ઉપાસના:
 એના અંતરની ભાવના અણુમોલી: ગૃહી•
 પાવલીયે પ્રેમજ્યોત હૈયે ઉદ્ભામ સોત:
 વાણીમાં હેત હોજ, સુખડે ઉરે ઉદોત:
 એની આંખતડી એલે અબોલી. ગૃહી•
 આંગણાં ઉજળતી ને હૈયાં ઉછાળતી.
 શાંતિ વહાવતી, ને સુખડાં સોહાવતી
 એણે હૈયાની હાટડી છે ખોલી. ગૃહી•
 સમાજસેવિકા ને રાષ્ટ્ર ઉપધારીણી.
 સાચી સુહાસીની ને ધર્મ સહચારીણી.
 મણિ ગય ગૃહજીવનની વેલી. ગૃહી•

સાસુ

પુરણી સાસરે આવેલી-કન્યા મટી પત્ની બનેલીની દૃષ્ટિએ 'સાસુ'નું આ પ્રયોગરૂપ છે. બાળકને બહીરાવવા માતા-બાપો અગર હાઉં ખોલાવે ને જે લાગણી બાળકને થાય તેથી અધિક સ્ત્રીને સાસુ નામના પ્રાણીના રમરણે યથેલી જોઈ છે. છતાં એ વખત મયા-ન્યારે સાસુઓનાં બુદ્ધિ રાજ્ય સારાન વહુઓને કચડી નાખતાં આજ તો સંસ્કાર અને સુશીલતાથી મદાઈ આવતી કન્યાને, સાસુ પ્રિય થઈ પડવા મથવા લાગી જણાય છે અને જ-મદાતા માતાને શુભાષી કે એવી ગંગા જેવી પવિત્ર-પ્રેમભરી-વહુ મેળી-વહુને જોતાં અર્ધાં અર્ધાં થતી સાસુના રનેહામૃત વહુ કીલે છે. આવી સાસુનાં રનેહ લ્હાણ મ્હારા શુજરાતના ઘરઘર-જિમર જિમરે ઉભરાય, એ વામ્હા પ્રશ્ન પૂછું કરે.

(મેંદી તે વાળી માળવે એનો રંગ ગયો શુજરાતરે-મેંદી રંગ લાગ્યો...ઢાળ)

ગાંગા વહે માટે આંગણે, એનાં, નીરમળ નમણાં નીર રે.

સાસુજી ગંગા સમાં રે.

એતાં છલકે સરવરીયાં પ્રેમના,

જેનાં જોતાં જણાય નહિં તીર રે.-સાસુ.

ચંદ્ર સૂરજ દેવ દેવીઓ, સૌ તિરથ એને ઘાટરે.—સાસુ.
 હું તો બુલી ગઈ મારી માવડી, બુલી મહીયરીયાંની વાટ રે!—સાસુ.
 તિમીર ભરી લવ વાટડી, એમાં કાંટા ને લો લણકાર રે!—સાસુ.
 અંધારાં સાસુ ઉલેચતાં, દોરે અનુભવને ઝળકાર રે—સાસુ.
 પહેરી ઝોઢીને પાચે પડું તો સાસુ, અર્ધો અર્ધો થઈ જાય રે—સાસુ.
 આશિષ હથે ઉઠાડતાં, એની મોટાઈ કેમ મપાયરે?—સાસુ.
 સાચા સોહાગની રાખડી, મારી નવા જીવનની માત રે—સાસુ.
 સેવા કરી સુખીયાં યશું, થાય સફળ સઉ અભિલાષ રે—સાસુ.
 નણુદીના વીરની માવડી, એના ચરણુ સેવાના કેડ રે—સાસુ.
 મહીમય મુજ શિર રાજજો, ગંગા ગોદાવરીની જોડ રે.—સાસુ

સાસરીનાં જીવન દર્શાવું !

“ મારીકુટીને નિશાળે મોકલવા પડતા ઠોઠ તોફાની નિદાળીયાને નિશાળે જતાં જે જાવજરી લાગણી થાય તેથી હઝારોપણી વ્યાકુળ બનાવનાર લાગણી ઉલ્લાસનાર જાવજરું અચાત રચના કન્યાને મન સાસરું ” આ જાવના પદોટો દ્વે-સાસરું સ્વર્ગ લાગેઃ ત્યાં “સાસરીયાંના જીવનની ઝડીયોને બદલે પતી અને સાસરીયાના પ્રેમ ધરાઈ ધરાઈને પીવાની પુણ્ય પરજ તે સાસરી ” એ જાવના જાગે અને-

“ સફળ જીવનું નારીનું એકજ સાસરું :
મણિમય એ મહારાજ્ય પીયુતું ધામ જો.”

એ જાવના-જાવનાર સાસરી સ્ત્રીને માટે જતી રહે, એ ધન્ય થકિ પળની ઝંખના કરતી કલમ આમ ચીતરી પોતાની મનોવાંચના પ્રકટ કરે છે.

(ઓધવજ સદેશો કહેજો સ્વામને...દાળ.)

અનંતરનો આરામ સખિ મુજ સાસરી!

જ્યાં વસીયો મુજ પ્રાણજીવન આધાર જો !

આનંદ સાગર અણમૂલ લહેરો ઉછળે !

પ્રેમજ પદિમલ અંતર આત્મ વિહાર જો !-અંતર.

નવલખ તારા ચમકે મુજ દિલ-આબલે !

બહાલમ કેરા ફેરે અનૂપમ વાય લે !

લોચનીયાં લહેરાય સખિ સંભારણે !

છલણલીયાં ઉર શીતળતાજ છવાય લે !-અંતર.

સસરા મહારા તાત થકીય દયાળ છે !

સામુ ભેતાં વિસરી ગઈ મુજ માત લે !

ન્હાની નણુદી મુજ અંતર આરામ છે !

સેવા સૌની કરું જની રજિયાત લે !-અંતર.

દીયર-જેઠનાં મન મોટાં માયર સર્મા !

દેરાણી-જેઠાણી ઘરની બ્યોત લે !

રસીયો મહારો રગ રગ રસ પી-પાય છે !

મને ગણે છે આંગણુનો ઉઘોત લે !-અંતર

શુધ્ધાચાર દયા ને ધર્મ વિવેક ચા ?

અવનના સંહચાર તણું સામ્રાજ્ય લે !

સફળ અબ્યું નારીનું એકજ સામડું !

‘મલ્લિમય’ છે મહારાજ્ય પિયુનું ધામ લે !-અંતર.

દિ ય ર

મો ટાબાઈ, માતા, પીતા, બહેનની કાટ'મા લાબીના વાકતુ ફરીયાદનામુ ચોપીસે કલાક નોધાવતો ફર્માદો તે હિન્દુ સમારનો "દિયગ" પતીગ્રિમ પામી સસાર સ્વર્ગ બનાવવા મથતી પત્નીના ગ્રિમ પથમા બબેરણીના કાટ પાથરનાર અદેખો માનવી તે દિયર લાબીતુ રાજ્ય અંધ જતા માતાનો દરજ્જો બટવાની બીતી રાખનાર દિયર એનાથી એ ચોકેલી ને ડરતી રહેતી પત્નીના હૈયાને હોડે હોડે દિયર બીકની મુર્તિસમો બની રહે છે સર્વત્ર એમ નથી હોતુ, છતાંયે મોટે લાગે એમ મનાય છે સહમણુ સમા દિયર ઘેર ઘેર ક્યાંથી લાધે ?

અહિ દિયરને દપતી જીવમા ગ્રિમ-આનદ-કૌતુક ફીડો અને બધુલની મુર્તિ સમો કદખો છે. સ્ત્રીને તો પીયરીયે મુકી આવેલો માડો જાયો વીર આ દિયર બની રહે અને દપતી એ બીન અનુભવી મૂનકના લાગિ જીવન પથના રાહનર બની રહે એ લાવના રાખે છે

"દેવે દીધેન-અણુના પરમધન" સમા દરિઆવ દિલરાજો દિયર આજની લાબીને ખપશે

મહારે મહિરીએ લાખ લાખ દિવસ—

અમ્મર રહો એની બ્યોત રે!

બ્યોતિ ઝગે ને એતો વેરે અજવાળા—

મદિર દિયરીએ ઉઘોત રે!—મહારે

મહારી વાડીમાં લાખ લાખ મોગરા-
દિયરીયો મોગરાનું પુલ રે!

મીઠા પરાજ એના હૈયાં હસાવે!
હસતો એ હાસ્ય અણમૂલ રે-મહારે.

મહારા આસલડે લાખ લાખ તારલા,
ધ્રુવ તારો દેવર સદાય રે.

એવોતિ જવલંત એના ઉર અલિલાવની,
મરકલડે અમિ ઉભરાય રે-મહારે.

મહારે આંગણીએ બહેરે સરવરીયાં,
લાખ લાખ કમળો બહેંકાય રે.

ન્હાનો દિયરીયો શુંજે લમરલો,
શુંજતો 'લાલી' સદાય રે-મહારે.

મહારે મંદિરીયે લાખ લાખ માનવ,
બંધુની ખોટય જણાય રે.

શાવ લીનો ન્હાનો નમણો દિયરીયો,
પાગી હું વીર વરદાય રે-મહારે.

મહારે મંદિરીયે સસનાળ રાજા,
દીયરીયો રાજકુમાર રે.

દેવે દિધેલ માડીનાયા સરીખડો,
'લાબી' ના કરતો પોકાર રે-મહારે.

મહારે મંદિરીયે પ્રભુનાં પરમ ધન,
દેવર દિલ દરિઆવ રે.

સંસાર સાગર પડખે રહી તારશું,
મણીમય ભર સદૃશાવ રે-મહારે.

હિન્દુ સંસારમાં નધુંદ-લાળી પરરપર આખનાં કણા ગણાયા છે. કાથુ જાણે કેમ કે પથુ મંગળસૂત્રની નધુંદ તે અભિ બરી નજરે લાળીને જોતી ધરાતી નથી. યનગને છે, એને યનગનાવવા મથે છે. કહે છે “ઓ લાળી ! અરે ! મ્હારી લાલલડી ! જલલડી આવ ! ત્હારો કાઠીનો કંચ-મ્હારો માડી જાયો જતાવું” આમ વિતોદ પૂર્ણ વ્યગમાં “ત્હારો સાભાગ્યસાર” સમજાવું-કેલી આનંદ કરી શ્વે છે.

(મીઠાં ગોરસ થ્યો ! ગોરસ થ્યો...હાજ)

આંખડી બેને બરી ! બેને બરી !

ત્હારી આંખડીનો તારલો જનાવું !

લાલલડી વહેલેરી આવ ! વહેલેરી આવ !

ત્હારા હૈયાનો હારલો દેખાડું !-બા.

સાખી: પ્રેમ સુતિ રસરાજવી, ધર્મસુતિ સાક્ષાત !

મૃદુ-દિલ હાર્ય ઉછાળતો, વીર મ્હારો કર્યો ત્હેં મ્હાત રે !-બા.

સાખી: સેવા જીવન જીવતો, સરવર મ્હારો વીર !

લાળી ડોગળ કમલીની, અમે ઉભાં સાચરને તીર રે !-બા.

એતો ચંદ્ર-શાશી ચાંદની ચમકાવું.-ભા.

જગ સિતળતા વેરી ધન્ય થાવું.-ભા.

સાખીઃ કંથ કેડીલો તાલોરો, નાવલીઓ ભર નેહ !

ઉદાર દિલનો દેવડો, અજવાળો દિલ ગેહ !

તહારો સૌભાગ્ય સાર રહમજાવું !-ભા.

“મણિ”-મોંચો ગોરલીયો બતાવું !-ભા.

નહાની નથુદસ

પૂરણીને સાસરે જતાં નવવધુને કેટલાક નવા સહવાસીઓ સાંપડે છે. સાસુ સાસરો, દિયર, જેઠ, દેરાણી, જેઠાણી, નથુંદ વિગેરે. સહજાએ સંસ્કારી કુટુંબોમાં વધુ તરીકે જીવન ગાળવા ગળ્યું હોય તો સૌના સહવાસની દલાયત મળે છે. માતૌ સૌએ અચાંતિકરતાં નિવડી પડે. વહુરાણી-જે મોટા મનની, કાર્યદક્ષ, સેવાપરાયણ અને ધરણી હોય તો સૌમા સમાસ કરી લે છે. માતૌ હાડપ હાડપ ઘાય છે. આ સૌમાં નથુંદ એટલે સારા કે ખોટા હૃદય સ્પર્શિ અડપલાં કરનાર પ્રાણી : આ નથુંદને બાબી કેવી દ્રષ્ટીએ જુએ !

મંગળસૂત્રની બાબીને મનતો નથુંદ ‘નવનની અદિકા અને દેવાતું નૂર-પ્રાણ-મોર છે.’ એ ન્હાનકડી નથુંદનાં અંગો-આંખ-કાન વાણી-હાસ્ય-કૌતુક તોફાન મીઠાજી હથુકા અને અડપલા, સૌએ આ બાવબીની નથુંદધેલી બાબીને તો મુખદ આનંદ આપનાર સાથે સાથે જ લાગે છે.

માનવતી બાબીને નથુદસ અમૃતની ખાણ જેવી અમૂલ્ય, અંદન સિતળ, અને પરમાનંદદાયક પ્રાણસમાન બહાલી લાગે છે. અરે! એ તો પ્રજુનેયે વિનવે છે કે, પ્રભો! આરા રત્ન જેવી, દુઃખ બાલકસમી મારી ‘નથુંદ’ને સાચવજો, દીર્ઘાંશ આપજો! કારણ નથુંદ બાબીની જીવન દલાયત છે.

(ઝીણા ઝરમર વરસે મેઢ...ઢાળ.)

મેહોરાં નયનાંની ચંદ્રિકા ચકોર!

નણુદલ બહુ ભોલી;

મેહારા હૈયાંતું નૂર પ્રાણુ મોર રે!

નણુદલ બહુ ભોળી;

હૈયાં ધરાય નહિં જોતાં નણુદલી—

રૂપ રૂપના અંખાર રે;

નાજીકે ન્હાનકડા અંગોથી—

ટપકે મૃદુ રસ ધાર! નણુદલ.

કાલા ચેલા મીઠકા ભોલે—

હૈયાં હરે પળમાંથી રે!

કામણુગારાં હાસ્ય હસીને—

આનંદ—સરમાં ન્હાય! નણુદલ.

ખાળા ભોળા અંતરીયામાં—

જગત્ સ્વજન રહુમખાય રે!

હેતાળ હૈયાનાં હળવાં હેતડીયે—

અન્ય સુખ બોધ હરખાય! નણુદલ.

મસ્ત બની તોફાની નણહલ—

ધરે હર્ષ ધડિ રોષ રે!

મીનાબાઈ છણકે વળી હસી દે—

રાજ કરે નિર્દોષ! નણહલ.

રીઝવતી સૌને કરી ક્રિડા—

ફેલ કરી ગણરાવે રે!

મુંજ કંઠે વળગી નીજ વીરના—

શુભ સંદેશ મુણાવે! નણહલ.

માનવતીની ન્હાની નણહલ—

લીલુ અમૃત ખાણુ રે!

અંદન શિતળ અંધા હરપળ,

પરમાનંદ મન પ્રાણુ! નણહલ.

નણહલ મ્હારે રત્ન અમોહું!

કરશું જતન ગણી પ્રાણુ રે!

પ્રભુ! તુજ બાલકને મારવજે!

“મણિ” મુજ જીવન-હાથ! નણહલ.

પ્રેમની પૂજારણી

પ્રતિપ્રેમભેલી-પતીને પ્રાણાધિક-પ્રભુ સમાન મણી, પળપળે પૂજનાર પતીને, પતી રમરમે વ્યાપી રહે એ સ્વભાવિકજ છે. એ દમા, ક્ષમા, નિસ્વાર્થ વૃત્તિ, અને સાચા દિલવાળા પતીદેવને અંતર લિમળકાના જાળે રનાન કગવી, પ્રેમ લક્ષણનાં લુછણા કરી, નયનમંદને પુછ, પ્રેમભક્તિના પુષ્પ ચઢાવી તેને ચરણે નિજનું સર્વસ્વ સમર્પી દે છે અને અભેદભાવની નયન જ્યોતની આરતી કરી કંથને રીઝવવા તત્પર બની રહે છે અને ખુલ્લા પથ્થુ સાચા દિલે કણલે છે કે છે સખિ ! હુ તો એવા પ્રભુ સમા પતીદેવની વધુમૂલે વેચાયેલી દાસી છું નહિં કે એ પતિ છે માટે-પથ્થુ એના ઉચ્ચ શુશોની દાસી છું. હે દમાધન, પ્રભો ! એમને એ શુદ્ધિ આપ કે એ મહારા પર સદૈવ કૃપાદ્રષ્ટિ વરસાવતા રહે

(મારે આજની ધડિ છે રળિયામણી જો...દાળ.)

મહારા નાથની હું તો પૂજારણી પ્રેમની જો !

કરું પૂજા દિવસ ને રે'ન જો !

મહારો બહાલોળ પ્રેમનો પ્રકાશ છે રે !

એનાં નયનોમા ચેરા ચેરા ચેનજો ! મહારા !

સાચા દિલનો દયા ક્ષમાનો દિવડો નો!

વણુ બોલે ડાલાવે ઉર ખેન નો!

દિલ દેવતાઈ સ્વાર્થનો ન અંશ ને રે!

વણુ દિઠે ઘડિ ન પડે ચેન નો! બહારા!

પ્રેમ ભક્તિનાં પુષ્પ-નયન ચન્દને રે!

જળ અંતર ઉમળકાનાં હેમ નો!

કરું લૂછણા પ્રેમ લક્ષ્ય પ્રાપ્તને રે!

કરું અર્પણુ જીવન ધરી પ્રેમ નો!

કરું આરતી અલોક નયન જ્યોતથી રે!

બહારા ઠાડીલો કંથ રીઝે જેમ નો!

એની દાસી સખિરી વણુ મૂલની રે!

“મણિ” મોંઘા એ દેવ શખે રેમ નો! બહારા!

સો છુ લાં

સો છુલા : કાણે એનો ખાટો મીઠો અનુભવ કર્યો ન હશે ?
 એ પરણી સાસરે આવી છે. પતી સદવાસમા-લાડકાડમા
 મનમાન્યા મનોરથો પુર્ણ કરવામા દપતી કુખ્યા રહ્યા છે અચાનક
 પીયુ પરદેશ સિધાવે છે. અને વિયોગની વસમી પળો કયા દપતીને
 નથી સહુવી પડી ? એનો કય જતા વીંધુડી પડના-હવે એને હેયે સૌ
 માણસ ચઢી આવે છે એજ વિચારમા પતીવિયોગીનીને જેમતેમ
 પાસા ધસતા લપકાપક ઉધ આવે છે ત્યા પધુ પતીનાજ સ્વપ્ન એને
 સહાવે છે આખી રાત્રી સ્વપ્નમાયે પતી સાથે આનંદ માણતી મસ્ત
 બની રહે છે ખીજે દિવસે સખિને બધી વાત કહે છે

મોહુલા ખૂબ જાતાવે—મખિરે મને—સોહુલા
 નિંદરડી ઉડી ઉડી જાયે—સખિરે મને.

અલી સખિ ! શુ કહુ ! એકલા ઉધ આવતી નથી અને જેમ
 તેમ આવે છે તો આ સ્વપ્ના શ્રવ લે છે ને મારી ઉધ ઉડી જાય
 માણનાથના વિયોગે મૂળેતો આખડી મીઆતીજ નથી ને મીયુ છુ તો
 તેજ હેયે-નસનસે-રગરગે વ્યાપી રહે છે અરે બહુન ! મધ કાલે રાત્રે
 રમમા તો કાંઈ ઓરજ બન્સુ —

પ્રતા જણે છે કે મ્હારા પ્રાણુવદનને જતારસી પાન અને
 દીલિદનો તબાકુ ખાવાની ધણીજ ટેવ છે એ ટેવ જણી મનેયે પડી ગઈ
 છે. હુ પાન ખાઈને સુતી, આખડી મીઆઈ ગઈ પછી જાણે હુ ને એ
 બજિયે હરા ખાવા મ્યા પુલવાડીમા ગાલીચો ગિજાવી બેઠા હો.

મંદ મંદ વાણ દહેરીયાં લઈ રહ્યો છે. એવામાં લીલી દ્રાક્ષ અમે ખાવા માંડી ને એમણે દ્રાક્ષનો એક લુમકો મારા મોઢાં મુક્યો તે અડપલાં કરવા લાગ્યા. છું તો જાણું છે એ તોફાની કમળે સખણા ન રહેને ! ખુબ દ્રાક્ષ ખાઈ મને પાન બનાવવા કહ્યું. મેં જે પાન બનાવ્યાં, અલી સાચું માનીશ. એવા એ ! એવા ! બંને પાન કુચો વાળી મોઢામાં મુકી દીધાં. હું તો વા ખાતીજ રહી ગયું. જ્યાં એમના મોઢામાંથી પાન કાઢી મેવા જાઉં છું તો મુખ ખંધ કરી દીધું ને ઉપરથી ‘પચ’ કહીને પાનની પીચકારી મારા પર ઉરાડી, અરે બહેની ! હું તો ખીજાઈ ! કાંઈ ખીજાઈ ! મારી નવી ને નવી કારી સાડી ગગાડી ને હું રીસાવાનો વિચાર કરું ત્યાં તો પોતેજ આંખો નચાવી મને હસાવી દીધી. બચું બહેન વળી મને ચણું કે ધનલાગ્ય ! પતીના મુખના પાનની પીચકારી મારાં વસ્ત્રપર એ મહાઈ જાય ! એવામાં આંખો ખુલી ગઈ ને હું ખોસવા જાઉં ત્યાં તો મારા મુખનું પાન ચવાતાં રસ ભરેલ મુખમાંથી પીચકારી નીકળી ગઈ ને સાચેજ મારો સાલુડો પાનવાળો ચણ રહ્યો. ને આંખ ખોલું તો હા ! હા ! પતિએ નહીં ! બગિચાએ નહીં ! દ્રાક્ષ પણ નહીં ને હું તો એકલી પથારીમાં હતી—કહે બહેન ! આ હુખ ! ને આ સ્વપ્નો ! પતિવિયોગીનો તે અવતાર ?

(મોઢી રહ્યો છું...હાળ.)

સોણલાં ખૂબ સતાવે, સખિરી મને—સોણલાં.

નિંદરડી ઉડી ઉડી જાયે, સખિરી—

ખીયુના વિચારમાં આંખો મિંચાય ના,

મીંચું તો હૈયે ચઢી આવે ! સખિરી.

જાણે અમે જે બેઠાં પુલવાડીયે !

શિતળ પવન હોર, આવે ! સખિરી !

મહારા ચોઢામાં દ્રાક્ષ સુકી પીચુડે !

મહારી દ્રાક્ષ ખાતાં એ સતાવે ! સખિરી.

બહાલમ તોફાન કરે પાન મેં બનાવ્યાં !

પાન અલી જેઉ એ ઉઠાવે ! સખિરી.

લેવા હું જાઉં ત્યાં તો મુખડું ખીડી દે.

પીચકારી ગાનની લગાવે ! સખિરી.

હું જે ખીજાઈ મહારી સાડી ખગાડી !

રસીયો તો નેણલાં નચાવે ! સખિરી.

આંખડી ખોલું તો સખી શમ્યા એકલકી.

મણિમય સ્વપ્ન એવાં આવે ! સખિરી.

નવ દંપતીનાં અમર યૌવન.

હે દંપતી ! યૌવન અટ જતું રહે તેવી વસ્તુ છે, તમે એ યૌવનને અમર બનાવો ! અને સહચાર કરો તો પશુ અમર યૌવન ભર્યાં સહચાર કરો, અને અમર યૌવન મેળવવાનો માર્ગ ! શારીરીક સહચારમાંજ ન રાચતાં આત્મ સહચારમાંજ દીન ધાઓ સ્થૂલ જીવન કરતાં સૂક્ષ્મ જીવન જીવો.

તમે પરસ્પર ! વિધિએ દ્વાનાં તારેતાર વધૂ નાંખ્યા, પશુ અભયબી તો એ છે કે બધા કાસના અભયવા-પરાયાં માત્ર ચોરીમાં બેસી કર-કર સ્પર્શ કર્યા અને પરસ્પર જીવન આધાર બની બેઠાં !

હે દંપતી ! હમે પરસ્પર તો સુખદુઃખમાં સમભાગી થવાના સંકલ્પે દૃઢ રાખ્યો જગતના ખૂંટલા ચોક્કમાં-જગતની સાક્ષીએ તમે એક થયાં છો, તો હવે સેવા મંત્ર સાધ્યો અને “અમર યૌવન” આત્મ સહચારે માણી ધર્મ અર્થ કામ અને છેવટે મુક્તિ સાધ્યો, અમર યૌવન ભર્યાં મોંઘા જીવનનો એ સાર ! હે દંપતી ! સમજ લેજો; જીવનમાં ઉતારજો: જીવ્યું ધન્ય કરજો.

(મારે આજની ધડી ❀ રણીઆમણી નો !....દાળ)

અમર યૌવને સુહાવો નવ દંપતી જો !

અમર જીવને કરો સહચાર જો !

કેની બેઠી ને કેનો બેઠો નો !

વિધિ બાંધે અમર હૈયાં તાર નો !—અમર.

અલી આવાં અજણ્યાં એક રોં થતાં નો !

વણી બેસે અંતર ! એકતાર નો !

ચઢી ચોરી અતૂરા કર ચાંપતી નો !

બની બેસે જીવન આધાર નો !—અમર.

આજે લેલો પ્રતિજ્ઞા નરહા ડંપતી નો !

હુએ હુઃખે પશ્ચપત્ત આર નો !

હિલ આખ્યાં લીધાં જગ સાક્ષીએ નો !

ધન્ય કરજો મનૂ અવતાર નો !—અમર.

રક્તસાગર ચોવાતા ઉછાળજો નો !

અમર ચૌવનના ગુંજ સિતાર નો !

ધર્મ—અર્થ—કામ—મોક્ષ ઉભય સાધજો નો !

“ મહિ ” મોંઘા જીવનનો એ સાર નો !—અમર.

પતી-વત્સલા

કાર્યેષુ મંત્રી, કરણેષુ દાસી, મોગ્યેષુ માતા, શયનેષુ રંમા ।
 ધર્માનુશૂલા લમયા ધરિત્રી, પાત્કગુણમેતત્ત હી પતિવ્રતાનામ્ ॥

ભારતીય વર્ષની કન્યા, પરણી પત્ની બનતાં, જુદા જુદા સ્વરૂપે
 પતીને કેટલી ઉપયોગી થઈ શકે છે ? એનામાં બાલવયમાં પડેલા
 સંસ્કારો એને પ્રસંગ પ્રસંગે પરાયે જીવન જીવતાં ચિખવે છે. એના
 હૈયામાં સેવાનીજ ધગશ જાગે છે. કપતી જીવનમાં પતી અર્થેજ એ
 જીવે છે. સંસાર બાદવારની કટુ સમસ્યાઃ એના ઉકેલઃ એમાં આવતી
 અટપટા માર્ગોની ધુન્ધવણીઓ, પતીને કમાવાની તેમજ વાપરવાની
 જંજળોઃ પ્રસંગોપાત આવી પડતી તકલીફો અને આફતોઃ કમાવું
 શુભાવધુઃ સર અવસરની આંટીધુંટીઓઃ એવા વીકટ પ્રસંગોમાં પતીને
 ખરા હૃદયની સાચી સલાહ પત્ની સિવાય કોણ આપે ? એવા પ્રસંગમાં
 પત્નીજ મંત્રી બની રહે છે.

પત્ની ! ગૃહરાણી ! પતીનો પ્રાણ ! પતી હૃદયની દેવી ! છતાંયે
 એજ દેવી ધરકામમાં દાસી જેટલી લઘુતાની લાવનારી કામકાજ
 ઉપાડી લે છે. એને ન્હાનમ કે શરમ નહીં ! “આપણા ધરતું કામ
 આપણે નહીં તો કોણ કરે ?” એ ભાવના પત્નીનાજ હૈયે વસેતે ?

હજાર જંજળમાં મુશાયેશ મગજવાજો પત્ની દાશકુચ ખાઈ
 ન્હામરા માટે-પણ પત્નીજ એને માતાના જેટલા વાત્સલ્યથી જમાડે
 છે “આતો આવશે ! આ અચાણું-શાક-પાપક” આમ વીવિધ રીતે
 પતી કેમ જરા વધુ ખાય ? આ ભાવના પત્ની સિવાય કોને હૈયે
 ઉભરાય

છતાં એજ પત્ની પતીને રીઝવવામાં—આનંદ આપવામાં—તેના
 હેમાના સુંગરીક કેડા પૂરવામાં—ચમ્પાની સહચરી તરીકે, રસરાજની
 રમણ રસીકા તરીકે, હૃદય સરવરની રસીક હંસી રંભા બની રહે છે.
 પ્રેમ-કર્તવ્ય-વત્સલતા અને ચાતુરી આ સૌ ગુણો એકજ સ્થાનમાં—
 પત્નીમાં પ્રસંગે પ્રસંગે ખાસી ઉડી પોતપોતાનાં કાર્યો બાળને છે. મદ્યેજ
 એ મૃદીણી-સહચારીણી પ્રીય વાણિણી-દેવી-પતીવત્સલાઃ મહાદેવી.

(ખીસાં ગોરસ લો ગોરસ લો...હાળ.)

ગુણિયલ ગોરી સુરસુંદરી રસાળી,

નિહાળી એક કલ્યાણી ગૃહરાણી.

હૈયે હેતલ ને આત્મલોગ વાળી—નિહાળી.

સાખી: ભુખી પતિ સહવાસની, સુખ દુઃખમાં સમભાવ.

મોંઘલ મંત્રી સમોવડી, સ્વાંપણ સહજ સ્વભાવ.

જેની જોડ ન જગત્તાર વાળી—નિહાળી.

સાખી: ગૃહ વ્યહવારની કુશળતા, ચતુરા અંગોઅંગ.

દેવી-દાસી સમોવડી, પ્રિયતમ અંગ અલંગ.

માને કર્તવ્યનેજ દીવાળી—નિહાળી.

સાખી: અંતરીયાં અમૃત ભર્યાં, તલસે પતી સુખકાજ.

લોભ્યે માત સમોવડી, જમાડતી પતીરાજ.

પતીવત્સલા સુધડ સતી શાણી—નિહાળી.

સાખી: કંથ રીઝાવે કામીની, પૂર્ણ પ્રીયમ અનુકુળ.

શયને રંભા સમોવડી, પ્હેરી પ્રેમ દુકુલ.

મણિ મોંઘલ મહાદેવી મરમાળી—નિહાળી.

વીછૂડો

૧. આ લોક ગીત છે : અર્થભાવ સ્પષ્ટ છે. પતી વિયોગ રૂપી વીછૂડો-પતીધેલી પત્નીને કરડ્યો છે. એને પતી મળતાં તે ઉતરે છે,

અલી સાહેલી ! પુલડીયાં વીણવાને ગઈ પુલવાડી,
પગલી દેતાં ! વીછૂડો કરડ્યો રે મારી માડી.

ઝાંઝ અરરરર લવડો બાયે,
આ ઝેરી ઠંખ કેમ સહેવાયે,
મારા કિલકામાં કાંઈ કાંઈ થાયે ! અલી.

હું તો મ્હાલતી હોંશ બરી ઘરમાં.
મારું મનડું રમતુંડું વરમાં.
ફૂળી સ્વામી રમરણના સરવરમાં ! અલી.

મારો કોણ ઉતારે વીછૂડો.
મારી વાડીમાં ક્યાંથી બુડો !
અરરરર કેર થયો કુડો ! અલી.

પીયુ આંચો મોહન મંત્ર ભર્યો !
એની નજરે વીછૂડો ઉતર્યો.
મણિમય જન્મારો સફળ કર્યો ! અલી.

કાં ટો

લો કગીતઃ ખરણી સાસરે આગ્યાંઃ એને પત્ની સહવાસનીજ
 ભુખઃ જીવનરૂપી જળ ભરવા સાસરે આવી પશુ સ્વામિ
 નથીઃ વિદેશ છે. એને તુર્ત બોલાવવા આ વસ્તુ સર્ગ્ય છે. એને
 પત્ની વિયોગનો કાંટો કાળજે વાગ્યો છે. એને વેદ-સાસરીયા કે સર્ગ
 વહાલાં કંઈજ શાંતિ આપી શકતાં નથી. એતો ૨૫૫૮ કહે છે કેઃ—

રૂદ્રાશ નણુદલ વીર તેડાવો રાજઃ—કાળજે.

અને સાચેજ એ આવતાંજ એનો કાળજકાંટો નીકળી જતાં એને હૈંડ
 'શીતળ શેદયો' ઉછળે છે. અને હૈંડે છે કેઃ—

નાવલીઓ વેદહો સાચો રાજ—કાળજે.

ખીન્ને ધનવંતરી ચે કાચો રાજ—કાળજે.

છવટે કહે છે કે—

હુવે મુખે પાણીડાં જઈશું રાજ—કાળજે.

અને સાચેજ જીવનરૂપી જળ ભરવા—કંઈ આવતાં તેને સુગમ થઈ
 પડ્યું અને પોતાના શુદ્ધ હૃદયનાં પ્રેમ રૂપી અમૃતજળ પીયુને પાવામાં
 વિયોગ દુર થનાં સમયક થઈ પડે છેઃ—

પીયુ મહિમય અભિજળ પાઈશું રાજ—કાળજે.

● ● ● ●

(અચકો મચકો કારેલી...રાગ.)

હુમે પાણી ભરવા બ્યાંતા રાજ

કાળજે કાંટો વાગ્યો છે.

ચેનડીયાં રગરગ બ્યાખ્યાં રાજ. કાળજે,
 છબ્યાની આશ થોડી રાજ. કાળજે.
 કોઈ વેદ બોલાવો દોડી રાજ. કાળજે.
 સસરાછ કે'ણ કહાવો રાજ. કાળજે.
 સામુડીનેય બોલાવો રાજ. કાળજે.
 મારા જોઠ જોઠાણીને લાવો રાજ. કાળજે.
 નણુદીને કાગળ લખાવો રાજ. કાળજે.
 દેર દેરાણી નણુદલ આવો રાજ. કાળજે.
 વૈદીયે ઝોસડ વાટયાં રાજ. કાળજે.
 મને લાગે ખાટાં ખાટાં રાજ. કાળજે.
 મારી માવડીને તેડાવો રાજ. કાળજે.
 મારા ખાપને ખંધવ બોલાવો રાજ. કાળજે.
 ઝોય અરર કાંઈ કાંઈ થાયે રાજ. કાળજે.
 મારા નણુદલ વીર તેડવો રાજ. કાળજે.
 મારો કાળજ કાંટો કહાવો રાજ. કાળજે.
 એણે કાળજ કાંટો કાઢ્યો રાજ. કાળજે.
 મારા હેડે શીતળ શેઢ્યો રાજ. કાળજે.
 નાવલીયો વૈદડો સાચો રાજ. કાળજે.
 ખીલે ધનવંતરી ચે કાચો રાજ. કાળજે.
 હવે સુખે પાણીડાં જઈશું રાજ. કાળજે.
 પીયુ મણિમય અભિજળ પાઈશું રાજ. કાળજે.

સોહાગણ્ય

સોહાગણ્ય ! કેવો સુંદર અર્થ જાન બર્મો ચબ્દ ! બીને મન

એ ચબ્દ તો પ્રમુ સમોવડીયોજ છેને કે સાચી સોહાગણ્ય

હાથ ! શું જેનેા ચાંદ્રો મુડો અંખંડ દોષ તે ? ના ! ના ! ધણીયે
ચાંદ્રે મુડમે અંખંડ પત્નીએ છેને પતીએ ધર ખૂણે આમુષ્યં દાજતી
જોષ છે ; પણ જેને સદગુણી પ્રિયા પતી હોય ; ઠારણ સાચે પ્રિયાજ
પતી તો કાષ્ઠકજ સુહાગણ્ય પામે છે. જેણે પૂર્વ ભવે પ્રમૂ પૂન્યા હોય
તેજ પત્ની હૃદયના જાણનાર ને પત્નીવ્રત પાળનાર પતી પામે ને ? જે
પોતાના જીવન સમુ પત્ની જીવન વિકસાવે ; સસપરીના મંત્રતા મર્મે
જાણી પાળે ; પત્નીના રસરાજ-આત્મા-જીવનવિશ્રામ બની પ્રાણ
પ્રાણની એકતા સાધે, જે કેવળ વ્યવહારીક જીવનજ ગાળા-ધણીજ
બનીનેજ ખેસી ન રહેતાં અન્યો અન્ય આત્માની સુરતા-એકતા
સાધે ને સધાવે, પોતાનાં આત્મ જળ પત્ની હેમે પૂરે ; પત્નીને જ્ઞાનજ્ઞાન
દષ પોતાના સમી જ્ઞાની બનાવી એનાં અજ્ઞાન અધાર પડળ દાળે,
તેને કર્તવ્ય સમજાવે ને સાચું જીવન જીવવાનાં સ્વાતુભવી શિક્ષણ
આપે, નિજ સમ બનાવે-મણે. એવા સદગુણી પતીની ચરણ સેવા
પામે એજ સાચી સોહાગણ્ય. હે પ્રભો ! હમારા કાસ્તને દાર એવી
કીર્તિયાળી સોહાગણ્યે ઉતારજે !

(સખિઓ નિજનિજ નીતિ ધર્મ...દાગ.)

સ્નેહની! સદ્ગુણ સાગર, સ્વામિ સેવ સદા મળે રે.
જેનાં પ્રેમ સરોવર, ઉછળે દિલ દિનરાત!

માયા પ્રેમજ સ્વામિ કોઈ સુહાગણ પામતી રે!
જેને હૈયે હિંચે પરણી પ્રેમ નાર. સાચા.

સાખી—પ્રભુ પૂજ્યા પેલે ભવે, પામે પ્રેમી પ્રાણુ!
પતિવૃત્તને પાળતા, પતિ હૃદયના જાણુ!

પતિજીવનને જાણી નિજસમ વિકસાવતા રે,
પૂરા સંતપદીના પાલણુદાર સુજાણુ. સાચા.

સાખી—બની રસરાજ રમા તણા, રસાત્મ આત્મરામ.
પ્રાણુ પ્રાણુ કરી એકતા, બને જીવન વિદ્યામ.

મુરતા આત્માની સાધીને, નિત્ય મધાવતા રે!
પુરે પ્રમદા હૈયે, નિભામણજ અલિશમ. સાચા.

સાખી—જ્ઞાનદાનથી પલિના, અજવાળે ઉર પ્રાણુ!
નિજ કર્તવ્ય ગીતા તણાં, શિક્ષણનાં રે બહાણુ!

એવા સદ્ગુણ સાગર પતિચરણ પ્રભુ આપજો રે!
મણિમય મુયશ સુહાગણ, ભારત ઉગે જાણુ. સાચા.

સગ્ન તિથી

પરણા પછી-સખિને નવલવધુ પોતાના દેવાની ગુંજ કહેવા બેઠી છે. એને પળેપળે પોતે પરણ્યાની તિથી યાદ આવે છે. જે તિથીયે સગ્ન થયાં-કૌમારવૃત્ત ઉજાવાં-પરસ્પર અર્પાયાં, ચોરીમાં અભેદમંત્ર લખ્યાં-સપ્તપદી બોલ્યાં સમજ્યાં; પ્રેમમંત્ર સાધવાની શરૂઆત કરી; એ મંગળ ઘડિપણ, મંગળ દિવસ. એ મોઢી રાતડીને પિતૃગૃહેથી લીધેલી વિદાય, આ સૌ સ્મરણપટ આવી. એ સુખદાયક સૌભાગી મંગળ સમતીથી એને હૈયે ચઢી આવી રામેરામમાં હપ્ત ઉતારાવે છે.

■ ■ ■ ■

(આશા....દાળ.)

એ દિન કયમ વિસરાય-સખિરી.

ઉર ઉરનાં બંધન બંધાયાં, હવન વંતુ વણાય,
અણુતામાં પગલી પાડીને, હૃદયું સફળ ગણાય;
સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

અનંતાત્મ રસ બ્યોત જાવી, આણે આણુ મિલાય,
નિજનું સર્વ નિજત્વ જીલીને, સ્વામિ ચરણ અર્પાય;
સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

સુભાગી દિન એ સખિ અમોલો, હૈયે હૃદયે ભરાય,
 પ્રેમતણાં વૃત્ત અમે લીધેલાં, સમજીને મન માંધ;
 સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

ચઢી ચોરીએ કર ચાંપેલા, દિલ દિલ એક થવાય,
 સખતપદી મંત્રો ઉચ્ચારી, એક થયાંતાં બ્યાંય,
 સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

જીવન ઘડિ મંગળ મોંઘેરી, અલોક ભાવ ભણાય,
 પ્રેમમંત્રનાં સાધન સાધી, આત્મ આત્મ મળી જાય;
 સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

સેવા ને સહચાર સ્વામિના, ચરણે સૌ અર્પાય,
 ત્યજી હુંપદ નણ્ણલવીર કેરી, પુરે પુરીજ થવાય;
 સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

એ મંગળ દીન મંગળ ઘડિપળ, મોંઘલ રાત્રી વિદાય,
 મલ્લિમય લગ્ન તિથી સંભારે, સૌભાગી સુખદાય;
 સખિરી એ દિન કયમ વિસરાય.

કરમલડીનાં પુલ

અંદની-છાં જેવી-પતીવૃતાના પાતિવ્રત્ય સમી-રાત્રિ : ધરતી માથે
અંદરનો બાંધી રહેલા આકાશમાં પતીવ્રત્યવાને હૈયે ઝુલતા
પતી સમોવડીયો આંધલીઓ, પૃથ્વિને રૂપેરી રસથી રસી રહ્યા છે. વસંતનો
મંદ મંદ વામુ સમોડીલાં હૈયાને ઝુલાવી-લહેરીયાં ખવરાવી રહ્યો છે.

એનો નાવડીયો પુલનો ભારે રસીયો. પોતાની પ્રિયતમા સાથે
એને આવી રત્નનીમાં પુલ વીણવા જવાનો સોખ થયો. એને પુલ
વીણી વેણી તૈયાર કરી એની હૃદયરાણીને અંગોલડે એ સોહાવવી
છે : પોતાનીજ વાડીમાં એક પુલ મહોરે લગી રહેલ કરમલડી છે.
બંનેએ પુલ વીણવા માંડ્યાં. બંનેના બોળામાં પુલ બેળાં થાય છે :
અપળ અતુર અંક્રાનનીનાં બોલા પર પતીપ્રેમના પ્રકાશ તગતગે છે.
પતી સહવાસમાં પત્નીને અજળ અપળતા-હાંસ-જેમ અને ઉત્સાહ
ઉભરાય છે. અપટીક વારમાં પત્નીનો બોલો પુલથી ફાટવા માંડે છે.
પતી અર્ધાંધ પુલ બેળાં કરી શક્યો નથી.

પત્ની બોલી : બેપું પ્રાણુ ! મહેં ફટલાં બધાં પુલ
વીણ્યાં ? ખરે ! એ છતીજ મધ ! હતાં પુરપ સુલભ સરસાઈ
ભોગવવાની એની આદત કેમ જાય ? પોતાથી એ અદલાં પુલ વીણી
જાય ? ના ! એ ચીડાયો, રીસાયો, પુલ ફેંકા દીધાં ! વેણી બાંધવી
યે બુદ્ધ્યો. મોંદુ ઉતરી મધુ. ને પોતે વીણેલા પુલ ફેંકી દ્ય, બોલ્યા
ચાલ્યા વિના ચમચમાકાર થઇ ઉભો રહ્યો.

ચતુર પત્ની એતી—અમકી ને પુરુષ હૈયાની આ નખજાઇ સમજી
 ગઇ. એ હવે તેની પાસે ગઇ : રવામિન! હું તમારીને ? હું ને તમે
 એકજને ? તો મ્હારાં પુલ તમેજ વીણ્યાં ગણાયને ? ત્યારે તો તમારો
 દોઢ ખોળો પુલ ? હ્યો ! હ્યો ! હવે વેણી ગુંથી મારા અંખોલડે
 બાંધોતો ? વાહ ! પ્રાણ ! અહુ ચાણા ! પ્રાણેય હું જે કાંઈ કરું એ
 તમારીજ હામ ને હુંક વડે છો ! મનાયતો પ્રિયતમ વેણી ગુંથી પત્ની
 અંખોલડે બાંધી રાખે છે. આ ન્હાના પ્રણય કર્લહવાળા ભારે હૈયા-
 ચંદ્ર સામેય જોઇ ચક્રતાં નથી. શરમાય છે. અને મુંગા મુંગા ધર
 બેળા થાય છે :

ખખરવાર ! રસીક દંપતી ! ફરી આમ વદી ન પડશે !

○ ○ ○ ○

(કન્યા કમળાચારી...રાજ.)

રૂપલા દુધ પખાળી—ધરતી ધોળી બગ—પખીરે,
 ચાંદલ આમલ ચઢીયો—વેરે કિરણો લાખ.

આશ્યાં કરમલડી પુલ વીણવારે :
 સાદબો પુલનો રસીયો—વેણી વેણી કરી રહોરે.
 એણે આડયો લીધી—વેણી બાંધલ કાજ : આશ્યાં.
 મારી વાડી કુચે—કરમલડી સોહામણી રે,
 માંડયા પુલકાં વીણવાં—ખન્ને ખોળા માંદા : આશ્યાં.
 માથે ખોળો પુલડે ઉભરાઈ ઉભરાઈ જાય છે રે :
 સાદબો ચાકયો બોલ્યો. મ્હારાં અઢકાં પુલ : આશ્યાં.

મારે જોજો કુટે-વાલમ જોજો અર્ધો ભર્યો રે.
 એને જોણું આબુ, ફેંક્યાં પુલડાં ધુળ : ચાલ્યાં.
 ભૂલ્યો ભૂલ્યો એતો વેણી શુંથી બાંધવી રે,
 એનાં મોઢાં ઉતર્યાં લીધા અબોલા રાજ. ચાલ્યાં.
 કાલાવાલા જોળા પાથરણે કંથ રીઝ્યો રે,
 વેણી શુંથી બાંધી અબોલે નિજ હાથ. ચાલ્યાં.
 ચાંદલ હસતો બન્ને શરમાતાં વાટે વહ્યાં રે,
 મણિમય કરમલડીના પુલ્યા ફાલ્યા ફાલ. ચાલ્યાં.

વીયોગીની

પતી વિયોગ ! કેવો કુર ચબ્દ ! પરણી પ્રમદા સાસરામાં પતિ વિહોણી ! એને એના પતી વિના પતિનાં રનેહધામ સૂનાં સૂનાં લાગે છે. એનાં હૈયાં ચે સૂનાં છે. આંગણું અળખામણું ઝેર જેવાં : નોખારી ચપ્પ મપ્પ; એ નિત્ય પતિ દર્શનની અંખનામાં પુલહાર ગ્રંથી રાખે છે. આવતાંજ પહેરાવો દષ્ટ. પતીને કપડો આપવા મન સાથે ગાંઘી રાખી મોઢું આંખ કેમ ચઢાવવાં તે પશુ નકકી કરી રાખે છે. પશુ પતી નથી આવતા; પછી પતી પત્ની રીસ વિધિ પરં ઉતારે છે: કે

વિધિ દેખ લખતાં શું સુકી રે ?

મને એકલકી નાથે શેં સુકી ?—સખિ

એ તો પતીને આવવવાનો માર્ગ જુએ ને નિસાસા મુકે; રાતડી યુગ જેવી થાય છે. એનો રાજસહ સ કાઈ સરોવરની પાલ્લે કાઠએ જોવાતું ઘેડીની જેમ જ્યાં લાં પુછી વળે છે; અને એમ ત્રણે રૂ વીતી-વર્ષ વીત્યું.

એણે તો યોગ સાધનાથી પ્રજુને જદમે પીયુ મેળવવા તપશ્ચર્મા માંડી. નાલિકમળ કલ્પી ત્યાં ઈંકારને જદમે પતીને સ્થાપ્યા. પશુ ત્યાં પતી ક્યા ? એ તો બેગાડળી આખે પોકારે છે. ■ સ્વામિનૃ જલકી ઘેર આવો, જ્ઞાલમ ! તમારા વિયોગે દેહ શાળા નાખી, આવો ! પ્રાણ ! આ હૈયે પધારો:

(રઘુપતી ગમ...દાળ.)

સખિ! સ્નેહધામ સુનાં સુનાં રહારાં રે!

સુના સુના હૈયાના જોવારા—સખિ.

સખિ ઉર જોરડીયે અંધારાં રે,

લાગે આંગણિયાંયે અકારાં રે,

પીયુ પરદેશ મુઠ્યાં નોંધારાં—સખિ.

શુંથી રાખું નિત્યે પુલ માળા રે!

ગોખી રાખું ઉપાલંભ સારા રે!

પણ નાંઘ્યા સખી પ્રાણુ રહારા!—સખિ.

વીનાં માળી જીવનવાડી મુઠી રે,

વીધિ લેખ લખંતાં શું મુઠી રે,

મને એકલડી નાથે ચેં મુઠી?—સખિ.

માળી લોળી મુંઝાતી સીનતી રે,

પીયુ પંથ જોતી ને અકળાતી રે,

રાત યુગ યુગ ગમ લંબાતી—સખિ.

રહારે સજ્જલહંમ રૂપાળો રે,

કોઈ સરવરીયે કહો લાગ્યો રે,

વીત્યાં વર્ષા શિયાળો ઉનાળો—સખિ.

રસરાજ ભુક્ષ્યા પ્રીતી મહારી રે,
 પ્રેમ દિક્ષા લીધી શું વિસારી રે,
 દીધી કાળજે વીરહ કટારી—સખિ.

દોષ છવનધન મુજ લાવો રે,
 હોય રસીયો ને મુજથી રીસાયો રે,
 પડું પાથ પીયુને મનાવો—સખિ.

નામિકમળ સિંહામન સ્થાપ્યું રે,
 પીયુને સ્થાન ઝંકારતું આપ્યું રે,
 ખાલી જોતું ને દિલડું સીમતું—સખિ.

વેગે બહાલા વળો ઘર વાટે રે,
 ગાળી જાતડી વિરહ ઉચાટે રે,
 આવો મણિમય પીયુ દિલહાટે—સખિ.

પીયુ સાંભરે

“કુરે કમીની શું સંસારે ? વારે વારે પતીને સંભારે,” આ

સૂતનો સાક્ષાત્કાર કારણ “જ્યા જ્યા નહરે મહારી ઠરે,

યાદી ભરી ત્યા આપની” એ પ્રમાણે આ પતી ઘેનુડી પ્રમદાને આખ

મીચતા, શ્યા ને રવખમા પીયુજ હેયે ચદી આવે છે. પુલ પાખડી

ચુટતા પીયુની આખડી, આકાશે વાકડી ચદ્રિકા જોતા પીયુડું લલાટ,

પ્રભૂ ધ્યાનમા જેસે તો—એનો સાચો પ્રભૂ વહાલમ, વીણા તારના ઝંથુકાર

સાભગતા એની દૃષ્ટિ કમાપીના ટકુકાર સાભળતા પતી—કળાયલ

મેરનો ધનમનાટ, એન સર્વત્ર—અરે હેવાને પ્રયેક ધનકારે પતી જ સાભરે

છે, એના હૃદય સરોવરમા આઠે પહોર—પતી, પતીજ, ઝીવે છે.

પતી રમરણ્યાર્થે પ્રેન સંગીતમાયે પતીજ સાભરેને ? અરે એ પ્રેમ-

ધેવીની ગોરગમા રોમે રોમમા પીયુ પીયુના નાદ થાય છે. ધન્ય એવી

પતીરમરણ્યમસ્ત પ્રેમધેવીની પ્રમદાનેઃ વદન એને ચરણે,

○

○

○

■

(કુતો પોલધુ કરને હરી સાભરે...દાળ.)

સપ્તિ! આખડી મીચું ને પીયુ સાભરે રે,

મહારાં હૈડલા ઢળી ઢળી જાય રે. સખી.

પુલ પાંખડી ચુંદે ને પીયુ સાંભરે રે,
પીયુ ઝાંખડીની યાદ તાણ થાય બે. સખી.

નલે વાંકડી ચંદ્રીકા પીયુ યાદ દે રે,
હૈયે નાથનું લલાટ ખડું થાય રે. સખી.

પ્રભુ ધ્યાનમાં બેસું ને પીયુ સાંભરે રે,
ઠહાલમ સાચો પ્રભુ છે હૈયા માંછ રે. સખી.

વીણા તારને ઝણકાર પીયુ સાંભરે રે,
એની દ્રષ્ટિએ હૈયું ગાન ગાય રે. સખી.

શુણી ઠેકા કલાપી પીયુ સાંભરે રે,
ભારે કળાયલ મોર થનગનાય રે. સખી.

સખી ઉરના ધડકારે પીયુ સાંભરે રે,
હિલ સરવરીયે નાવલીયો નહાય રે. સખી.

મેમ સંગીત ઠરે ને પીયુ સાંભરે રે,
મણિ રંગે રંગે પીયુ નાદ થાય રે. સખી.

પ્રેમવૃત્ત

સ રજારી-કેળવાવલી છતાં અગમ-પ્રેમપંથની અનલ્પ પ્રમદા જગતના ચોકમાં આવી અનુભવીઓને એક અગમ કાયદાનો હકેલ પુછે છે:-હે પડિતો-પુરાણીઓ-જ્ઞેશીઓ ! કહો ! કહો ! બલા ! પ્રીતી-પ્રેમ એ શું છે ? કારણ કે હું તો આજે પરણી, ગઈ પ્રેમવૃત્ત લીધાં.

ઓ તત્વજ્ઞાનીઓ-વિજ્ઞાનીઓ-તમે તો કહો ! ઇતિહાસો-અથા સાસ્ત્રો પ્રેમ મિમાંસાઓથી બપોં પડ્યાં છે-તમે સૌ તો એ મહાઅધીના તત્વજ્ઞાનના નિષ્પ્રાપ્તો છો ને ?

યુગે યુગે પ્રેમના પ્રકાશ પથરાયા છે ! રૂધિમુનીઓ-રાગ રંક સૌ એના રંગે રંગાયા સાંભળ્યા છે. કેમ એ પ્રેમની પવિત્ર જ્યોત અને પ્રલ્પલીત પાવકથી બચ્યા નથી જાણ્યા. તો કહેાને ! બલા ! પ્રેમ એ શું હશે ? કૃષ્ણે રૂદિગણીના અને સમચંદ્રજીએ સીતામાતાના પ્રેમ માટે મહા યુધ્ધો કાં ખેડ્યાં ? દ્રૌપદીજી માટે મહાભારત કાં ખેલાયું ? ઓ ઇતિહાસમહોદધિઓ ! ઓ બી. એ. એમ. એ. થયેલા, ઁરિસ્ટરો-ડૉક્ટરો-શીસ્સરો પ્રાઈસરો-કહો કહો. મને પ્રેમનાં તત્વો સમજાવો, મહેં આજે પ્રેમનાં વૃત્ત લીધાં છે. કહે છે કે-પ્રીતિ માટે ગ્રાણીયે પરવા નથી રહેતી. એ પ્રેમદેવની જ્વલંત જ્યોત જ્યારે જાગે છે-અંતર અબેદ એકાગર થાય છે-ત્યારે એ પ્રેમનાં રસરસાણુના સેવનથી મનુષ્ય અવનવોજ્ જની રહે છે. એવું તે એ કેવુંકે રસાણુ છે બલા ? એને કાષ્ટ પ્રેમ-પ્રીતિ મહોલ્ખત ધરક કહે છે. પણ એ બધાં એનાજ રૂપ હશે ને ? કહોને ? કાષ્ટ તો એ અદ્વિત પ્રેમદેવનું

વધુન કરી બતાવો ! કારણ પ્રેમવૃત્ત લીધાં ત્યારથી ત્હારા હૃદયમાં-જેમ
યોગીની સુરતામાં હૈં હૈં ના રણકાર ઉઠ્યાં કરે તેમ પ્રેમના વૃંદિ-વૃંદિ
બપના રણકાર ઉઠ્યાં કરે છે.

ઓ વિદ્વાનો ! આટલું તો સમજવો ! હું પ્રેમ માર્ગથી અગણ્ય
હું. તમે કૃપા કરી ગીતા કુરાન બાઇબલ આદિ ગ્રંથો ફેંદીને પણ મને
બસ કહો કે પ્રેમનો સાર શું છે !

જગતનો કયો શીલસૂત્ર એ રહ્યો જલ્દી ? છેવટે લાલન-
નિળત્મા સમજાવે છે-એને, એ મહાત્મા પ્રેમતત્વનાં રહસ્યપાત્ર તત્વ
તત્વ અને સારનો સાર:-

હે ! પ્રેમવૃત્તધારીણી ! ભાગ્યવંત સોહાગણ ! સંભળ ! એક-
ચિત્ત થા ! પ્રેમનું સાર અમૃત ગળે ઉતારજે ! કે-પ્રેમ એટલે, આત્મત્યાગ
આવું રહેવું ; બીજાને અર્પણ જવું ; સર્વ સ્વાર્પણ કરી દેવું ;
એકને એક મળી એક થવું ; હું મટી તું થવું ; સમજ લે ! ઓ સાથી
પ્રેમ ધર્મનો મર્મ-આત્મ ત્યાગ.

આ સાંભળી સોહાગણ બોલી-હે લાલન ! ત્હારા ચરણ ધોઈ
પીશ. સામ્યુ ! હવે હું સમજી. આત્મત્યાગ જ હું પ્રેમધેરી બની-પ્રેમવૃત્ત
લીધા તો આત્મત્યાગ સાધ્યો : પ્રેમમય બની રહી-અને

હિલથી બાંધ્યા મણિમય શુદ્ધ પ્યાર.

(બમરા પહેલો વધાવો...દાળ.)

કાંઈ કહેશે પંડિતો પ્રીતી શું હશે ?

કહો પુરાણી જોશી પ્રેમ સાર !

મૃતો આજે લીધાં રે વૃત-પ્રેમનાં ! (ટેક)

લણ્યા તત્ત્વજ્ઞાનીઓ તમ તત્ત્વમાં—
વળી વિજ્ઞાનશાસ્ત્રના કહેા સાર!

મહેતો.

વાંચો વાત ઇતિહાસે વળી પ્રેમની!
યુગે યુગે પ્રકટયા એના અંધાર!

મહેતો.

રૂપિ-મુનિ રંગાયા રાણા રાજવી!
લક્ષ્મિ પુત્રો-કંઠાલ એ કંઠાર!

મહેતો.

કૃષ્ણ-રૂક્મણી, સીતા સતી સમનાં!
મથ્યાં મહાયુધ દ્રૌપદીને કાજ!

મહેતો.

પ્રીતી પરવા ત્યજવે કેહ-આણુની!
એના આંસ અનેરા અમકાર!

મહેતો.

અપોતિ બળે અવલંત અપારે પ્રેમની!
ધાતાં અંતર અલેહ એકાકાર!

મહેતો.

કહો મહોજ્જ્વલ ઈશક પ્રીતી પ્રેમ તો-
બધાં એનાંજ રૂપ મનોહાર!
મહે'તો.

પ્રાણે પ્રાણે રંગેરંગ એકતા!
ભગી ઉઠે અનેશ અંતર તાર!
મહે'તો.

કાણે વણું આપે પ્રેમ દેવનું?
તું-તું-તુંજે દિલ પ્રેમના અંકાર!
મહે'તો.

ગોતો ગીતા કુશલ બાઈબલ બલા!
ક્યાંયે હાથ લાગે છે પ્રેમ સાર?
મહે'તો.

આત્મત્યાગ-અજ્ઞા અર્થ પ્રેમનો!
ગાજે મહાવું સહેવું ના જ્યાં પોકાર!
મહે'તો.

લાલન-હર પળ હું તો પ્રેમચેલૂડી!
દિલથી બાંધ્યો મણિમય સુખ પ્યાર!
મહે'તો.

પ્રેમના પરાગ

હા પ્રસંગે મહંમદા સરકારી ઓફિસને માવાને ગરબો :
ભાવ અર્થે રચ્ય છે

(કુંજલડીરે સંદેશો અગારો ..ઢાળ.)

પ્રેમના પરાગ ખદા વિશ્વને ઉજાળતા,
ચેતના નવિન જગાડતા સાહેલડી.
ધરધર રસરાજ આજ સજની પધારતા,
કર્તવ્ય પાઠ પઢાવતા—અલગેલડી.

પ્રેમના.

સાખી—આત્મત્યાગ મહામંત્રથી, જીવન કરી ચક્રચુર,
સેવા ચક્ર અર્પાઈ જતાં, વાધે નવલા નૂર.
વિશ્વના કલ્યાણ વિષે દેહવડી તાવતાં,
શાંતિ સમાધિ સુહાવતાં—રસવેલડી.

પ્રેમના.

સાખી—પરમપ્રેમપરબ્રહ્મના—અનહદ નાદ શુભ્રાય,
મન જપતુ હૃદય ને—ચિદાનંદ ઉલ્લાસ.

એવા અંતરીયે પ્રભુ ચોતે પધારતા,
સ્વર્ગ સમું વિશ્વતો મુહાવતા—ઓ પહેનડી.

પ્રેમના.

સાખી—સ્વદેશવૃત્ત સ્વિકારીને—સ્વધર્મમાં રહી લીન,
આત્મ સ્વરાજ સટે ધરી—સત્યાશ્રહનું ણીન.

મોહ અને માનને તો મનથી વિસારતાં,
સૂર તો સ્વદેશના આત્માપતાં—ઓ ઘેલુડી.

પ્રેમના.

સાખી—આત્મ સમું જગ જાળતાં—હું-તું ચાલ્યું જાય,
મહાગૈયા પદ પામતાં—પામરતા વિસરાય.

પ્રેમના આહ્લેક ઘરઘરમાં ગળવતાં,
માનવને દેવ બનાવતાં—અલબેલડી.

પ્રેમના.

સાખી—પ્રભુનાં દર્શન પળપળે—સ્થળ સ્થળ પ્રેમે થાય,
અખિલ વિશ્વ પ્રભુમય થતાં—પ્રેમમમાધિ પમાય.

પામે પ્રભુને આત્મજ્યોત પ્રકટાવતાં,
મહિમય જીવનને જનાવતાં—ઓ પહેનડી.

પ્રેમના.

૨ સરેલ

૨ સીક હૃદયનો પતી-પ્રેમધેલી પતીને એક નાળુક પ્રશ્ન પુછે
 છે, ક્યારે? હે સખિ! ક્યારે? એ મંગળ ઘડિપણ ક્યારે
 લાવશે કે જ્યારે તમે—

માનવને દેવ બનાવશે!

અરે

ઘર ઘર રસ હેલી મચાવશે?

અરે! માત્ર સંસાર બહવારમાં રચ્યાં પચ્યાં રહેશે કે યુગયુગનાં
 શુધ્ધ સનાતન યોગવિદ્યાનાં તત્ત્વો પામી-પચાવીને—

લક્ષ્ય ધરી ઝંઘારતું—પૂરક રચક પ્રાણ,

કુંભક ધરને સ્થાપતાં—પ્રહ્લ્લ રંધ્ર એંધાણુ..

યોગીની બનીને ક્યારે વિશ્વને ઉદ્ધારશે?

મધુમય પ્રભુને પમાડશે?

ક્યારે? જીવન સંગીની સખિ!

આ બધું ક્યારે? કારણ લગ્ન-દિક્ષા આ માટેજ છે હોં!

કહો ત્યારે ક્યારે?

○ ○ ○ ○

(કુંજલડી રે સંદેશો...દાળ.)

રસની રસરેલ સખિ ક્યારે રેલાવશે?

રેલીને રસમાં ડુબાવશે—સાહેલડી? રસની રસરેલ!

સાખી—હૃદયે રસસક્રિત લારી, પ્રભુતા પુરી પૂર !

આત્મોજસૂ અણુમૂલ વડે—પ્રકટાવી કંઈ નૂર !

એથી છવન ક્યારે વિશ્વનું ઉભળશે ?

એતના નાવિન જગાડશે ? રસવેલડી ? રસની.

પવિત્રતા ને પ્રેમના—પરાગ રસતા પ્રાણ,

અજવાળે જગહૃદયને—પૂર્યકિરણ રસલાણ.

એવા રસહૃદાયે—વિશ્વ સ્વર્ગ શું સુહાવશે ?

માનવને દેવ બનાવશે ? અલબેલડી. રસની.

સ્વદેશ રસ રેલાવતાં ! માતૃચરણ થઈ લીન,

આત્માને પ્રભુમય કરી ! બળતી તું—તું બીન.

ભગી જગાડી જગત્તુ ઐક્યથી રસાવશે ?

ઘરઘર રસહેલી મથાવશે ? એ ચેલુડી—? રસની.

લક્ષ્ય ધરી કૌંકારતું ! પૂરક—રેચક—પ્રાણ !

કુંભક ધરને સ્થાપતાં ! પ્રહરંમ એ ધાણ !

યોગીની બનીને ક્યારે વિશ્વને ઉધારશે ?

મણિમય પ્રભુને પમાડશે ! સાહેલડી. રસની.

રસ જ્યોત

આ દય પતિ-પત્નિ પ્રેમકેયનું પરિણામ-કેટલું મધુર,
નિગ્નત્મ પિછાનવાળું, લિટ્કૃષ્ટ અને સુસ્તામાં દોરી
જનાર આવે છે ?

પતી-પત્નીઃ આત્મા અને સુમતી ! પ્રાણ અને પ્રકૃતીઃ આ
સૌથે એકતાર-એકતાન-તદ્રૂપ થતાં કેવું સુંદર પરિણામ આવે ?

આ આપ્તુથે ગીત અભ્યાસ દ્રષ્ટિએ વાંચવા, ગાવા, સાંભળવા
જીલવા જેવું છે.

યોગ અપૂર્વ સમાધિ સધાવી,
મણિમય જ્યોત જગાવી ગદ્ય
રગરગ રસજ્યોત છવાઈ રહી.

(ખમાચ-દગરસલર....દાળ.)

રગ રગ રસજ્યોત છવાઈ રહી !

છવાઈ છવર છવરાઈ રહી ! રગ રગ !

આત્મતણાં ઓજસ્ અણુમૂર્તી !

પ્રાણ વિધે પયસાવી દઈ ! રગ રગ !

મધુર મધુર મનહર મનહર કંઈ !

સ્વર્ગિય સ્મિત ફરકાવી ગદ્ય ! રગ રગ !

ચેતનમાં' ચમકાર પુરી રસ-

સાગર સ્નાન કરાવી રહી! રગ રગ!

પ્રદા રસાત્મક લાગ્ય દિપક એ-

ગન મન્દિર પ્રકટાવી ગઇ! રગ રગ!

સૂરતાનાં સ્થાપન કરી ઘટમાં!

અનહદ તાન બાજાવી ગઇ! રગ રગ!

અદ્ભુત અનુભવ જોર થતાં એ-

પ્રભુ પગમાંહિ બતાવી ગઇ! રગ રગ!

યોગ અપૂર્વ સમાધિ સધાવી!

મણિમય જ્યોત જગાવી ગઇ! રગ રગ!

ગુણિયલ ગોરીનાં વિશ્વ શાસન.

જેને હાથ પારણાની દોરી-એજ જગત પર રાજ્ય કરે છે. એવી માતા: ભારતની ગુણિયલ ગોરી: જેણે રામ, બીષ્મ, ધર્મ અશ્વત્થામ, પ્રથુરાજ, પ્રતાપ, શીવાજી સમા ભડવીરોને જોળે બુલાવ્યા. ગજયુધીમાં શાન પાણું ને અમર કર્યાં, કર્તવ્યના પાઠ તેમની રંગેરંગમાં સિંચ્યા, સંતાનનો વાંકો વાળ ચતાં-રહી ઉઠતી તેજ માતા રથુભુમી પર એનેજ વિદાય દેતાં કહે કે-હીકરા-મારી કુખ અજવાળજે-યુદ્ધમાં પાછો પગ દધ-હારી ધેર ન આવતો, એજ માતા:

જગતને હિચોળતાં ગીત ગાતી, તો ધડિકમાં ચંડીકા સ્વરૂપ ધરતી: જ્યાં દેવો યાત્રી નેતિ નેતિ કરી વીરમે તેજ શાન ગોરિ સંતાનને ગજયુધીમાં પામ: એને એતનવંતો ખનાવો કે: ધર્મ-દેશ-વટ-શીલ ને પરમાર્થ દયા સાટે પ્રણામ કરવાના પાઠ બધાવે: એતો ભારતવર્ષનીજ ગોરી: દુનીયા ભરમાં એનો જોરો નથી. કલામરી હીકરી; પ્રેમાળ પત્નિ; શાશ્વી સખિ; અને સ્વર્ગાદિપિ ગરિયસી જનની-એવી ભારતની ગોરી દુનીયાના ખીજે કપે ખૂણે જડશે બલા?

મર્દ-રાજાઓ દેશ પર રાજ્ય કરે-જ્યારે ભારતની ગુણિયલ ગોરિ! બાળકને જગત રક્ષણના પાઠ બધાવી દે છે જેને શાસને વિશ્વ આપ્તુએ કદમચોસી કરે:

એવી પ્રેમની હનરદાર, માતૃભાવનો પારાવાર ત્યાગ, તપ, કર્તવ્ય-પાલન, સાધુતાનો ગુણ રતનાકરઆદર્શ ભારત રમણી-રસમુંદરી તારે ચરણે તો અનંત વંદન:

(મીઠાં ગેરસ થ્યે....દાળ.)

મુખિ ! એક એ તો શુભિયલ ગેરી,

જગત્ પર શાસન કરે-શાસન.

જેના હાથે પારણીઆની દોરી....જગત્ પર.

હિંચોળ્યા રામસિંખ પર્મ ને અર્જુન શા ?

પૃથુ પ્રતાપ ને શિવાજી સૂરવીરલા,

હાલરડે સ્વર્ગના મંદિર ઉચ્ચરે ! ગેરી જગત્ પર.

પ્રેમના પરાગ વેરી-પ્રાણને સંતોષતી,

વાત્સલ્ય બહેળીઆં બાલુડીયામાં ઢોળતી.

બહાસપના સાગર ઉછાળતી ફરે ! ગેરી જગત્ પર.

પુષ્પ સુકુમાર બાળ હૈયેજ રાખતી,

વસમી રણુવાટે વિદાય એજ આપતી.

વાળ વાંકે ઘાતાં જળ નયને લરે ! ગેરી-

ગીતડાંની હ્રદયે એ વિશ્વને હિંચોળતી,

અંડીકા સ્વરૂપે પ્રલય ખેલનેય ખેલતી.

પ્રેમધર્મ-કર્મયોગ નયને ઝરે ! ગેરી-

નેતિ-નેતિ કહી દેવોયે જે ગાયું,
જ્ઞાન-ગોરિયે અજાયથી માહિં પાયું.

ચેતન ચમકાર પ્રાણ માહિં ભરે ! ગોરી-

યુરોપ અમેરિકા ઇન્ડોચીન ઉદામરો,
તુર્ક ને જાપાન જગત્ સૌએ તપાસરો.

ભારતની ગોરિ ન ક્યાંયે જડે ! ગોરી-

દીકરી કઢાગરી ને પલિ પ્રીતિભરી,
શાણી સખિ ને માડી મોંઘી ખરેખરી.

જગત્ જનની નામ સાર્થક ખરે. ગોરી-

નર ને નૃપાળો દેશ શાસનોએ શાસતા,
ગોરિ હિંચોળે બાળ-જગત્ને રખવાળતા.

શાસને સમસ્ત વિશ્વ બુકે ઠરે. ગોરી-

પ્રેમની ઇન્દ્રદાર-માતૃભાવ પારાવાર,
ત્યાગ તપ કર્તવ્યને સાધુતા સંસાર સાર.

મહિમય રસમુંઢરી પ્રભુ ધરધર ફરે. ગોરી-

કાળજ કાંના શૂળ

(લોક ગીત)

મહારે કાળજ શૂળે વાગી રાજ-અરર કાંઈ કાંઈ ધાથે છે.

મુજથી નવ કાંઈ સમજાયે રાજ	”
મહારે આંગળ સસરા સામુ રાજ	”
પણુ શરમે નવ બોલાવું રાજ	”
મહારા હેર જોઈ નથી ચેરે રાજ	”
બાળુ અતર વેદના એરે રાજ	”
સોંસરવી રાજો નાંખી રાજ	”
એ કેમે ન મેં સંખાતી રાજ	”
હવે વૈદ્યો કોણુ બોલાવે રાજ	”
પીયુ વીરેશથી શેં આવે રાજ	”
વૉય મરવા ટાણુ આવ્યું રાજ	”
પીયુ ફેરી ખખર કોઈ લાભ્યું રાજ	”
ચઢી મેઢી વાટલડી જોતી રાજ	”
માણગડે નેણુ પચેલી રાજ	”
હિલ દહેં અવધી ખતાવી રાજ	”
નણુદલ વીર ઉભા આવી રાજ	”
નજરે નજરો જ્યાં ઢાળી રાજ	”
મણિ શૂળની વેદના ટાળી રાજ	”

લીલા પીળી

લોકગીતઃ આના લોકગીત દ્વારા જીવ જીવ રંગીત અને સાથે સાથે સદ્ગોષ્ઠિ સિદ્ધિ યોગ્ય છે. આ પ્રથા

જીવી છે

કડવી છતાં આરોગ્યપ્રદ લીલી લીમડી-એવો પતીનો તદુરસ્ત દેહ એવા પીયુનો નેહ એના દેવે છૂપાની રાખ્યો છે

આરોગ્ય જમાડનાર આદી આમલી જેવી પાસ્તી નિશ

શિતળ છાંય આપનાર ચંદન વૃક્ષ જેવા પતીની નજરો એ એના રંગરંગમા શિતળતા આપે

કૂચલ કાળી છતાં એના ટકુકા મીઠા, લેમજ પીયુની ભમરો કાળી છતાં એની પ્રેમભરી દષ્ટિ પક્ષી એનાથી હસી જવાય છે

પાવાગઢ પરની દુધીયા તનાવડી જેની પીયુની મીઠી પથ પદામણી જીલ છે

લાલ કમ્બુ નવ પાનડી પહેરી એનો કથ રાજદરબારમા જાય

ચપા પુષ્પથી ભમરો ભાગે છે-પીયુની દૃષ્ટિથી વિયોગની રાત્રીઓ ભાગે છે

આવી આવી હૈનના પદાંગે પુરી ગુપ્ત વાતો મનમાજ સમાવવી પડે છે એ છૂપી વાતોમા એક વાત મ્હી દઈ? એ એવી પ્રેમધેરી છે કે પતીને મેતાજ ગાડી ઘેની ચઢ જાય છે. શું કરવું? એ એમજ છે

લીલી લીમડી રે, લીલો નણુલવીરનો રેહ,
સખિ મહારા હેડલે રે, છૂપ્યો પરણ્યા કેરો નેહ.

ખાટી આમલી રે, ખાટી પરનીદાજ સદાય,
સખિ મહારા કંથનાં રે, છલબલ પ્રેમ સરો છલકાય.

શીળી છાંયડી રે, અંદન તરવર ઝોલાં ખાય,
શીળો સાણવો રે, નજરે રગરગ અભિ છવાય.

કોયલ રયામળી રે, એનાં ગરવાં ગીત ગણાય,
નજરો નાથની રે, ભગ્નર અંદે ને હુસી જવાય.

દુધમલ તલાવડી રે, પાવા ડુંગર પર વહી જાય,
પીયુ ભુજ પટામળી રે, મીઠાબોલી નવ પકડાય.

કમુંબલ પાઘડી રે, રંગે રાતીચોળ જણાય,
પીયુ શિર રાજવી રે, પહેરી રાજમલામાં જાય.

પીળી અંપા કળી રે, ભમરો આથો નાસી જાય,
એવી પીયુ આંખડી રે, વસમી રાતો અળગી થાય.

એવી એવી વાતડી રે, મનની મનડામાંજ સમાય,
મણિમય ગોરડી રે, પતિ ભેટ અર્ધી અર્ધી થાય.

વલોણું

ઠુરીનાં દમીયલ દુધાંને ઠેબે મારનારી-મદની મદદ વિનાયે
લલભલાને મહાત કરનારી-મહાલ માયકાંગલી નહિં પણ
મદમરત ભારત રમણિ-શુદ્ધ આર્ય તેજે તગતગતી નવલવધુ સાસરે
આવી પોતાના સાસરાની ચિદિ સિદ્ધિનાં યશોગાનની મરતી
મચાવી રહી છે.

એને આંગણે મદભર-ખડતલ દુધમલ હાથીનાં જમ્યાં જેવી
હઝારો ભેંસો છે. એ કેવી? આધેલ પીધેલ અને માઝમ રાત જેવી
સ્મામ : મણુ મણુ દુધ ટોંકે આપતી : ઘેર વલોણું છે. મોટી મોટી
ગોળાએ ગોરસ નિપજે છે. કાઢ્યાં ખુટતાં નથી. વલોણું વલોવતાં
એના હંધામાં હોંશ અને મરતી કુદે છે. એનો પતી સો સોનાં ટોળા
આરવા લઈ જાય છે. આત્રાં પતી પત્નીનો ચિસ્તાજ-પત્નીનો સસરો
હાથી જેવો છે. એના શા મલાજ ! અને રાજા જેવો એનો પતી !
અને પોતે રાણી ? પતી એને દેવી મણી પૂજે છે :

પ્રભો ! અમારા દેશને આંગણુ આવી સમૃદ્ધિ કયારે ઉતારીશ ?

○ ○ ○ ○

(આરો માસો ચરદ પુનમની રાતજે...દાજ.)

મહારે આંગણીયે મદભર ભેંસો દુધાળી બે,
સો સો નાં ટોળાં, પીયુ વન જાય આરવા રે લોલ-મહારે.

ખાધેલ પીધેલ એ તો માઝમ રાત શી કાળી ને,
 દુર્જનીયાનાં દિલ શાં વાંકાં શિંગડાં રે લોલ-ઝહારે.
 મણુ મણુ દુધડાં દોહી દોહી હુંતો યાકી ને,
 મટુકડીમાં ગોરસ ઠાઢયાં ના ખૂટે રે લોલ-ઝહારે.
 હેરાણી જેઠાણી ઝહારાં ઉઠતાં વાથે ંહાણે ને.
 ઘમ્મર વઢોણું વલોવતાં રસ રંગ છુટે રે લોલ-ઝહારે.
 મલાઈ માખણુ નાવલીયાને ંહાલાં ને,
 છાશ ઘરેઘર હેતાં કાઢી ના ખૂટે રે લોલ-ઝહારે.
 ઘમ્મર વલોણું-ભગરી લેંચેા રૂપાળી ને,
 વલોણાની ઠરનારી પ્રણુની ઝહેરે મળે રે લોલ-ઝહારે.
 ઝહારે આંગણીયે હાથી સરખેા સસરે ને,
 એના મલાખ મરતાં ના ના નહિં છૂટે રે લોલ-ઝહારે.
 ઝહારે આંગણીયે રાજ મએ પીયુ રાજે ને,
 મણિમય હુંતો રાણી દેવી સમેાવડી રે લોલ-ઝહારે.

સ્વાદની રસીયણુ

પુરણીને સાસરે આવીઃ એ તો પતીને પ્રિય-માનીતી છે, એને સ્વાદનો શોખ ભારે ! એને તો સ્વપ્ન પણ ખાન પાનના સ્વાદનાંજ આવે, એણે સ્વાદની રામણુમાં શું કયું ? સ્વાદની રસીયણુને રસોડે રસોયો નથી. જાતેજ રંધેઃ સ્વાદની રસીયણુનો પતી પણ સુંદર રસોડ પામેને ! પણ આ ખીચારી સ્વાદની રસીયણુને બહુ વિસુ. તેનો સ્વાદ અધુરોજ રહ્યો, માનવની કંઈ ગદ્ગદાકાંક્ષા સંપૂર્ણ ફળે છે ! ખીચારી પતરવેલીયાં વધારતાં દાઝી ઉઠી ! શીરો પુરી ખાતાં ઉલટી થઈ ગઈ; અને દ્રાક્ષ ખાવા જતાં જીભ કચરાઈઃ પણ એને ધીમેથી ખાવાની ધીરજ નહિ ત્યાં શું થાય ?

(મહારે આજની ધડી તે રણિયામણી નો...દાળ.)

હુંતો રસીયણુ સદાની સખિ ! સ્વાદની ને !

મને સ્વપ્નાંય સ્વાદનાં આવે અલી ને ! હુંતો.

પતરવેલીયાં ગ્રહે પ્રેમથી મંગાવીયાં ને,
કરી બેસનને હોથે લગાવીયાં ને;
વાળી બાફી કઠાઈ મુકી તેલની ને. હુંતો.

હાંગ મુકીને તેલ પાર મેં કરી ને,
હોંથે હોંથે ખાવાની ઘડી સાંપડી ને;
ઔચ માડી વધારતાં દાઝી ઉઠી ને. હુંતો.

સખિ! શીરાપુરીની થાળ પીરસી ને,
પાણી છુટે એ વાનીએ શરી પુરી ને;
સ્વાદ ગળકે અર્ધી અર્ધી હું થતી ને. હુંતો.

પહેલે કાળીએજ માખડી કયાંથી સરી ને,
થઇ ઉલટી ને ખાણું હુંતો વિસરી ને;
સ્વાદ કરવા જતાં લોંઠી પડી ને. હુંતો.

દ્રાખ મોસંળી છાખ અંછરે બરી ને,
નેતાં મોઢામાં રસધાર ઉછળી ને,
બધે સામટી એ છાખડી જાઉં ગળી ને. હુંતો.

દ્રાખ ખાતાં લપકારે લુલડી વળી ને,
એતો ચગદાઈ લોહી ધાર નીસરી ને;
મળ્યું ખાવાની તક મળિ ના મળી ને. હુંતો.

સિમંતીની

ન વવધુ પરણી પતિ સદ્વાસમાં ધન્ય જીવન વિતાવતાં પ્રભુએ
 'સારો દહાડો' જતાઓ. એ સિમંતીની છે. સગર્ભા
 -Pregnant છે. આ અમુલ્ય અવસર માટે કંઈ સ્ત્રી આત્મરતાથી
 વાદ્ય નથી જોઈ રહેતી?

એને સિમંત છે. સાસરીયે પિયરીએ એનાં માન વખ્યાં છે.
 એની દેહસતાની કાંતી ઉજારાઈ જાય છે. લજ્જાનુ નયનો ઢળા ઢળા
 જાય છે. હર્ષ અને લજ્જા બેઉ પૂર્ણસ્વરૂપે ખિલ્યા છે. એ અવસ્થાનાં
 વિધ વિધ વિધાન શાસ્ત્રકારોએ સર્જી રાખ્યા છે. સિમંતીનીયે
 આ અવસ્થામાં કેમ રહેવું? શું ખાવું? શું પહેરવું ઓઢવું? કેમ
 સુવું? કેવાં વસ્ત્રો પુષ્પો સુવાસીત દ્રવ્યો-પીણુ-સંગીતનો ઉપયોગ
 કરવો? આ સૌથી સજ્જ સિમંતીનીના દેહ રક્ષણના પથ ઉપચારો
 વિદ્યમાન છે.

એને તો હવે માથે કિતમ તેજ સિચવાનાં, એ તો વંશ
 વધારનાર છે. ઓ સોહાગણ! ધીરે ચાલજો. તારો 'ઉર હીરનો' લગ્નકારી.
 એની નણુંદ નવલખ રાખડી જાધવા આવે છે. સેંચામાં સિંદુર પુરો.
 એને માથે માઠ મુકા. એના ખોળામાં શ્રીફળ સોપારી કરો-અણુ એવા
 ફળ એને આપે. એ તો દેવનાં દીધાઃ દેવતાઓને સ્વર્ગમાં એ વરણ,
 સિમંત-પુત્ર પ્રાપ્તિ નથી છોડતી: એને પીયર સદેશ કહાવો. એનાં
 પીયરીઆં તેડવો. તેઓ માઠા વેળા ચંદ્ર જરી. આજે ધન્ય અવસર છે.

આ પ્રસંગે ખાસ સિમંત ઉત્સવ રચાય છે. સિમંતીનીને સ્વજનો
 સગાંઓ જમવા તોડે છે-વાવણા દે છે એથી સિમંતીનીનું શરીર પુષ્ટ
 બને અને પ્રસુતીના પ્રસંગનું કષ્ટ સહી શકે.

સિમંતીની , આ પ્રસંગે ખાસ અહત્યર્થન પાળે છે અને કૌમાર્યવૃત્તનાં ઉદાપનની જ્વલંત દિપ્તિ હજારો કિરણો પથરાવે છે.

છૂપો છૂપો પતી પણ રાચતો જાવિના જિનરમાં શુરકો મારી નવનવી કલ્પનાઓમાં રાચતો મસ્ત બની ઉડે છે આ પ્રસંગે રવજનો પણ બેળાં યજ્ઞ જાય છે.

અને પુત્રી-કન્યા-પ્રતી મટી સોડાગણ માતા યવાની તૈયારીમાં હોય છે. માતૃભાવ તેને હૈયે ઉભરાય છે અને કૃદધાક કોડ તેને થાય છે. તે ડોહડોહડ કહોવાય છે જે પૂર્ણ કરવા ઇચ્છા ગણાય.

(સરવર પાણીમાં ગઈતી સાહેલડી...દાળ.)

આછા શુભાખી સાણડીયામાં-શુભાખી આંખડી ઢાળી હરે.

કનક કચોળું-જડાવ કંગવો-

તેલે સિંચોને કેશવાળી હરે! આછા.

ઉઠે ઉઠે ઉર કોડ બરેલી-વંશવધારણુ વેલી હરે!

મહિયર સાસરીયે કુલ સોડાગણ,

અમ્મર આશ બરેલી હરે! આછા.

ધીરથી ધરજે કુમકુમ પગલી-ઉર હીરલો નવ લચકે હરે!

જતન જીવનથી અડકાં કરવો,

રૂડી અમ્મરવેલ હિંચે હરે! આછા.

ઉજવળ મુખમાં ઉર ઉજમાળાં-મુખ સોણાં ઉર પ્રકટે હરે!

આછેરી આળસ ચેંનલ નયનાં-

દોહડ નવનવા ઉપજે હરે! આછા.

આળે અનુપ ઉછરંગ સખિરી-મંગળ ઉત્સવ આંગણુ હરે.

કેશે મોંઘા મૂલાં મોતી પરોણું,

સેંચલ સિંદુર સિંચણુ હરે. આછા.

નવલખ શખડી નણુદલ લાવે-અંતર આશિષ પ્રેરે હરે.

મરતક મણિમય મોડ સોહણું,

માતૃભાવ શા હોરે હરે! આછા.

શ્રીફળ દ્વાફળ જોળે લરાણું-પ્રણુ દે ફળપુલ ફાલે હરે!

દેવે દીપેલ એતો પ્રણુનાં પરમ ધન,

સૂર સ્વપ્ને નવ પામે હરે! આછા.

પિતરૂ તારણુ અમુલખ હહાણું-દૈવિ જ્ઞાન સુત હાતા હરે!

મહિયર મેલોને બહેલી વધામણી,

મલપંતી આવે માતા હરે- આછા.

લીકરીનાં સુખડાં ભેધ ભેધ રાચે-દંપતી તરૂ ફળ દેવી હરે!

કેડભર્યાં સ્વજનો ઉજમાણાં,

અનન્ય અવસર ધન્ય હરે! આછા.

રસમુંદરીના મુરસ વસંતે-ફરે મહેંકલ મહેરો હરે.

સિમંતીની રસકુંજ હિલોળે,

મણિમય સુતરસ ફર્યો હરે આછા.

બાણુડો

સિમંતીની પૂર્ણ કાળજી-સંયમ-અલ્પચર્ચ અને આરોગ્ય-
રક્ષણથી તંદુરસ્ત સ્થિતિમાં પુરા દશ માસે પુત્રરત્નને
જન્મ આપે છે. એણે પોતાના બાળક માટે ખાટું, તીખું, કઠુ, તેલ,
કઢોળ તથા બારે ખોરાક આદિ ત્યાગ કર્યા હોય છે. તે બહુ દોડતી નહી.
કમરમાંથી નીચી નમતી નહી. દિવસે નિદ્રા લેતી નહી. બહુ
હસતી નહી અને રોતી પણ નહી. એમ સિમંતીનીને થોડા દિનચર્ચા
વડે પોતાના ગર્ભને સાચવતાં દેવ બાલ સમા પુત્રરત્નને જન્મ
આપે છે. આજ એના હર્ષનો પાર નથી. સીજ-મની સાર્થકતાનું
કેન્દ્ર-અશ્રુનાં પરમધન ! માવડીના ખોળાનું બૂધબુ ? પિતૃવંશ વધારણ
અમરવેલ ! દીકરો ! એનાં કુમકુમ પગલે કયા ધરનાં અંધારા
નથી દબ્યાં ?

આજે એ સખિને એક રૂઢી-માંમલીક વધામણીની વાત કહેવા
બેઠી છે. એનો બાણુડો કેવો છે ? એની આંખડી, એનું મુખ અને
મુખનાં મરકણાં, એ સોમાં એને કાંઈ અદ્ભુત દર્શન થાય છે.
બાલકની સ્વભાવિક ચપળતા, એની નાચકુદ, એનાં નિર્દોષ તોફાન
ને કિંદા ! અણ્ણિયાણી આંખના અડપણા ચનમનાટ ! બા-બાના
કાલાધેસા બોલ-ટલકાર એનાં ખિલખિલાટ કરતાં હાસ્ય !
આ સૌ નેષ એ પુત્રધેની માવડી ચાંદી બેસી જતી છે અને
પોતાના બાળકના રૂવે રૂવે તે અશ્રુને જીવે છે. આ વાત કરતાં એનું
હૈયુ હરખાઈ હરખાઈ જાય છે. હારણ પુત્ર તો અશ્રુની દીધી અણ્ણોલ

થાપજી છે ના ? એમા એનું શું છે ? એ તો પ્રભુનોતે ? પિતાનો આશુ
અને માડીનું જીવન ! પુત્ર ! બહાલી જ્યેનનો એ વીરા ! અને બધવની
બેલ ! અવેશની આશા ! એવો આ જાણુડો પોતાની મા માટિ અધિરો
અધિરો બની રહે છે ! અને માડી પ્રભુને પાથે છે ! પ્રભો ! મહારા
પુત્રને સો વર્ષનું આશુ દેજે ! નસે નસે રગ રંગે અમે અમે ત્હારા
આશિષ-કૃપા દયા રૂપી એવા અમૃત લાગજે કે તે અમર અમર
બને અને તેના જીવન પથમા આનંદ તમામ વિધિના ટળી જાય !

(ઝીણા ઝરમર વરસે મેઠ ઢાળ)

સખિ ! વાત એક રૂડી રૂપાળી રે !

બાળ મહારો બાણુડો !

એની આખલડી અણિયાળી રે !

બાળ મહારો બાણુડો !

બાણુડીયાના મુખ મરકલડે, વરસે ઝરમર મોતી રે !

પ્રભુને સલામ મહારા બાણુડીયામા, પ્રભુના રૂપને ભેતી રે !—બાળ

કુમ કુમ પગલી ઠમ ઠમ ઠમકે, ધનબન નાચે કુદે રે !

તોફાની તરવરીયો ઘડી ઘડી, બોળો મહારો ખુદે રે !—બાળ

નંદકુંવર સમ દેવદુલારો, અડપલી આખ નચાવે રે !

બા—બા ના ટહુકારે ટહુકે, ખીલ ખીલ હસીને હસાવે રે !—બાળ.

પ્રભુ બાળકની દેહલડીમાં, પ્રભુ સ્વયં વિરાજે રે!
 માતૃપ્રેમનાં ઉછળે અમૃત, રગ રગ 'માડી' ગાળે રે!—બાળ.
 બાલુડીયાની વાત સખિરી, કરતાં હૈયૂ હરખે રે!
 પ્રભુ દીધી યાપણુ અણુમોલી, બા! ઝો બા! ઝે ઝંખે રે!—બાળ.
 પ્રાણુ તાતનો—જીવન માતનું, બહાલી બહેનનો વીરો રે!
 બંધુ બેલડી સ્વદેશ આશા, માવલડીનો અધિરો રે!—બાળ.
 પ્રભુ શતાયુ બાલુડીયાને, અમૃત સિંચી કરજે રે!
 મર્ણુમય મોંઘા બાલુડીયાનાં, જીવન વિષ સૌ હરજે રે!—બાળ.

માલ નાનામૃત

માતાને જોગે દેવમાલ મમા દીકરા જેને કે પ્રભુ ! દયા કરજે અને કોઈપણ
સ્ત્રીના મોઝા ખાતી ન રાખીશ જોગા ખુદનાર જરૂર દેજે [૫ ૨૨૧ મામે

આલ નયનામૃત

“પર એટલા દેવ કરી કરી, કેટલાયે જપ તપ કરી,
ચાકમાં હાથાંને દેવે દીકરો આપ્યો” દીકરો મેળવવા
વાંઝીયા મહેલું ટાળવા, શેર માટીની ખોટય પુરવા, કાંધક રાજ્યોએ
અધોર વનવગડે તપ તપ્યાં, દેહલડી ગાળી-અરે ! કમળ પુન્યો કરી.
આ બધું ક્રકત એક દીકરા માટે ! પિતૃવંશ વધારણુ, ક્રીડાતેર પેઢી
તારણુ માટેજને ? એક દીકરા વચરજ બધે અધારૂં ને ? પ્રભુ ! દવા
કરજો અને કાંઈ પણ સોનો ખોળો આલી ન રાખીશ ખોળો પુંદનાર
જરૂર દેજો.

માતાને ખોળે દેવબાલ સમો દીકરો ખેલેછે. મહિષર સાસરીયે,
સખિવૃંદમાં પતી મિત્રોમાં--માત જાતમાં ને ગામમાં એ બાલ-હુસારો
એના ગૌરવનો વિષય છે.

કહે છે કે એક બાલકાહે પ્રધાનને આપી દુતીયામાં સુંદરમાં
સુંદર બાલક સાવી હાજર કરવા ફરમાયું. પ્રધાન બધે ફરી વળ્યો--એક
સીદી બાકને પુછતાં તેણે પોતાના કાળા શિશુમલ બાલકને રજી કયો હતો.

માતાને પોતાના બાલકમાં અપૂર્વ સૌંદર્ય જણાયછે. એની
આંખમાં અમૃતના સાગરો લહેરાય છે. ગણે એ અમૃત ઝીંટ્યાં કરે ?
બાલકનાં પુષ્પકળી જેવા નેત્રોમાં માતા અપૂર્વ પ્રજ્ઞાભર પ્રેમ અને
ભક્તિના દર્યાન કરે છે અને એનાં મીઠા કામલુગાર્ય હાર્યમાં પ્રભુ-
કૃપાના રસ સાગરો નજરે પડે છે. એની આખોમાં નવલખ નૂર
અને માયા અભેદલાવનુ-પ્રભુ પ્રેમનું રસઝરેલું નજરે તરવરે છે.
માતાની વત્સલતા અને આરામના રથજ સમા એ બાલકમાં ખરેખર
જે જે સર્થ છે તે તે માતપિતાજ સમજે ને ?

માડીને મન તો બાલકના નયનોમાં પ્રભુ પ્રેમામૃતની પુનીન ગંગા-રેલાતી અને એ મ'માં એને મન બધું વિશ્વ-તદાકાર થયેલું બાસે છે. બાલક માતાનો છવનાધાર છે.

યુવાનો ! બાલવયમાં તમારી બાલ ઘેલી માતાના હૈયે બાવા બાવા વાતસલ્ય ભર્યા-આશા ભર્યા-ભાવો ઉછળ્યા છે, એણે પોતાના અંગે અગ નીચવી નીચવી તમને ઉછેર્યા-આજના યુવાન બનાવ્યા છે. તો ! ખખરદાર ! માતૃદ્રોહી ન બનતા. 'માતૃદેવો ભવ' આ સૂત્ર ન ભૂલશો, ત્યાં સુધી તમારો જય જયકાર છે. માતાના આશિર્વાદ પ્રભુ આશિર્વાદથી જરાયે ઉતરતા ન માનજો !

(ત્રીજી ઝરમર વરસે મેઢ...દાળ)

બાલ નયને અમૃત છલકાય—

સખિ જાણે કીધ્યાં કરે !

ગુહારાં ઉરમાં આનંદ ઉલરાય !

ઓહો જાણે પીધાં કરે !

કુસુમકલિસમ બાલ નયનમાં, પ્રેમ લક્ષિત ઉલરાય રે !

મીઠા મરકલદે રસસાગર, પ્રભુ કૃપાના ઉલરાય ! સખિ,

બાલ છતાં બાલુકાં નયને, ઉલ્લસન નવલું નૂર રે !

અલોહભાવતણું ઉલરાતું, પ્રભુ પ્રેમનું પૂર ! સખિ,

પંકજ પાંદલડીના ખૂણે, વત્નલતા વિશ્રામ રે !

લેખ લખાયા ગૂઢ ઉકેલે, માતૃપિતા આરામ ! સખિ,

બાલ નયન ગંગા રેલવતી, પ્રભુ પ્રેમામૃત ધાર રે !

ઝીલંતાં ડુબે જગ સઘળું, 'મણિમય' છવનાધાર. સખિ.

પ્રેમ ધેલી

લખ-પછી પહેલીજવાર પત્ની વિયોગ ભોગવતાં પત્ની-પતીના આગમનની વાટ જોતાં વારંવાર નીરાશા પામી ઘેરી જેવી બની જાય છે. અધિરો પણ તેટલીજ બની ઉઠે છે, દુઃક સમયમાં આવવાનું કહી ગયેલ પતી હજી ન આવ્યા. બેબાકુળી બનેલી-પતીનાજ વિચારોમાં લીન વીલીન બની આખોયે દિવસ શોકાતુર રહેતી એને કૌં સખિઓ પ્રેમધેલી કહેતી.

આજ એ પાણી લારવા ગઇ છે, એજ માર્ગે જો આવે તો, પતીને આવવાનો માર્ગ છે, કુવામાં ધડો નાંખી પતીનો માર્ગ જોતી એ ખડી છે.

એને બહારની દુનીયાની પરવા પણ જોછી થઇ ગઇ છે. પહોરવા એકવાની-વાળ હોળવાની થે તમા તમાગી છે; અંગનાં આશુષ્ણો તો એને આગ જેવાં લાગે છે, જે જો હૃદયને પતી સહવાસ-દશનની સુખ જાગે છે તેને દેવેતો આઠે પહોર—

નાથ નાંચ્યા નાંચ્યા લવતી જતી રે!

એમજ પતી રમરણનીજ જપમાળા માલે છે.

હવે એને ખાનપાન પણ કડવા ઝેર થય, આજે તો એનું પતીમિલન સંકેત સમાન ડાણું નેત્ર ફરક્યું છે. પતીમિલન આજ તો યરોજ એ અમર આશામાં કુવામાં ધડો નાંખી પતીની વાટડી જોતી સામા માર્ગે નયન ચોટાડી ઉઘી છે. વારંવાર નીરાશ થઇ “નાથ નાંચ્યા” એ શબ્દો બોલ્યા કરે છે. આજ પડી ગઇ, છતાં એ ન

આત્મા.' નીરાશ ચ્ચેલી નજર એવામાં દુસ્થી આવતા કાષ્ટ પંથી પર પડે છે. એતો સ્વામીજી એ તો: દેવે એનો દર્શ માયો-સમાયો જતો નથી. નજીક ઉભેલી સખિઓ-પનિહારીઓની લાજ શરમ એણે ખંજોરી કાઢી છે. એ પંથી ઘોડેથી ઉતરનાંજ એ સીધી સ્વામીના તરફ ધસી જઈ બોલી ઉડી-"પ્રાણુ-પ્રિયતમ !" એમ બોલતાં પતીના મળે વળગી પડે છે, જગતને એ જડર ધેવીજ લાગેને ?

એણે ચાક્યા પાક્યા પતીના પગ ધોવા કુવામાંથી પાણી કાઢ્યું, તેના પગ ધોઈ ચરણામૃત પીધુ. એની પ્રેમભરી નજરની પુળ કડી. એવા સાચા પ્રેમથી ઉભરાના દેવા વાળી પત્ની પામવાનું સામાન્ય કાષ્ટ સામાન્યજાણીનેજ હોયને ? એને ધન્ય હો: એ તો દેવ-અને દેવીજ કહેવાયને બધા ?

● ● ● ●

(તમે અનવધા અમે જાણીએ રે...દાણ.)

કુવા કાંઠે ગોરિ ઉભી હતી રે,
"પ્રેમચેલી" એને સૌ કહેલી હતી રે.

એ તો બહાઉમની નેતી'વી વાટ રે,
ચેલુડી લાનબુલી એ હતી રે.

એ તો સંસારને હસી કહાડતી રે,
મેલાં દૃપડાં ને વાળ હોજ્યા નથી રે;

આબુષલુ નવ અંગ જણાય રે.

ચેલુડી.

કુવા કાઢે ગોરિ ઉભી હતી રે

[૧૯૪૨ માસે]

આવ્યા.' નીરાશ થયેલી નજર એવામાં દુરથી આવતા કાંઈ પંથી પર પડે છે. એનો સ્વામીજી એ તે : દહે એનો દર્ધ માથો-સમાથો જતો નથી. નજીક ઉભેલી સખિઓ-પનિહારીઓની લાજ સરમ એણે ખંખેરી દાદી છે. એ પથી ઘોડેથી ઉતરનાંજ એ સીધી સ્વામીના તરફ ધસી જઈ બેસી ઉઠી-“પ્રાણ-પ્રિયતમ !” એમ બોલતાં પતીના ગળે વળગી પડે છે, જગવને એ જગર ઘેરીજ લાગેને ?

એણે થાક્યા પાક્યા પતીના પગ ધોવા કુવામાંથી પાણી કાઢ્યું, તેના પગ ધોઈ ચરણામૃત પીંડુ. એની પ્રેમભરી નજરની પુગ કરી. એવા સાચા પ્રેમથી ઉભરાતા દેવા વાળી પત્ની પામવાનું સાહ્યાય કાંઈ ભાગ્યશાળીનેજ હોયને ? એને ધન્ય હો; એ તો દેવ-અને દેવીજ કહેવાયને બધા ?

■ ○ ○ ○

(નમે અનુવા અમે જાણીએ રે...દાળ.)

કુવા કાંઠે ગોરિ ઉભી હતી રે,
“પ્રેમબેલી” એને સૌ કહેતી હતી રે.

એ તો બહાલમની ભેલી'લી વાટ રે,
ચેલુડી જાનજુલી એ હતી રે.

એ તો સંસારને હસી કહાડતી રે,
એલાં કપડાં ને વાળ હોળ્યા નથી રે;

આજીવણ નવ અંગ જણાય રે.

ચેલુડી.

ખાનખાનનું લાન ભૂલી જતી રે,
 એળાકળી નજરે જોતી હતી રે;
 દિવ્ય તેજ આંખડિયે છવાય રે!
 -ચેલુડી.

ખાલી ફોરડું નાખી કુવે ખડી રે,
 એને એડું ભરવાની નથી પડી રે;
 આમ તેમ જીવે ને મુંઝાય રે!
 -ચેલુડી.

નાથ 'નાભ્યા-નાભ્યા' લવતી જતી રે,
 વારે ઘડીયે આધીપાઝી એ થતી રે,
 પડી રહ્યાંજ નીરાશ થઈ જાય રે!
 -ચેલુડી.

એવે પંથી ઘોઠે ચઢી આવીયો રે,
 ધસી વળગી ગોરિએ ભોલાવીયો રે;
 નવ સખિઓની શરમ જરાય રે!
 -ચેલુડી.

પતિ-પ્રેમચેલી પાય પૂછ્યે રે,
 ધન્ય નાવલીયો નાર પ્રેમી હશે રે;
 મણિમય દેવ-દેવી કહેવાય રે!
 -ચેલુડી.

દિલ દેવળીઆં

નવવધુ પત્ની સહવાસમાં હમણાંજ આવી છે. એ મુગ્ધા છે. સરમાળ છે. પત્ની સંસ્કારી, પત્નીપૂજક છે. હજી મન મજામાં નથી. અવિભક્ત-વસ્તારી કુટુંબમાં પત્ની-પત્નીને છુટ્ટી મળવું એટલે થરેલા જોસના ફેદીને સ્વજનને મળવા જોટકું દોસકું. પરસ્પર મળવા તરફડે, કાંઈ કાંઈ તરફીઓ-મુક્તિઓ સ્વામ્ય ને લપકે કપકે મળી લેવાય. તે પછી શુ-દેગારની રીતેજ હોં ! ક્યાંક ક્યાંક તો મોટરોં થે પોતાની યુવાની જૂમી જઈ જાયે, એકદમ મોટરોં-વડિલ-મર્પાદાનાં ઇજારદાર, વિવેકના વારસદાર બની જાય છે. ત્યારે આ યુવાનોના દેખાની વેદના ! કહી ન જાય એવીજ હોયને ?

આવા કુટુંબનો યુવાન-સમય સૌથી એકાંતમાં સરમાળ પત્નીને પોતાના અભિલાષ કહી શકે છે.

પ્રિયે ! જરા દેખાનો પકારો ખોલો ! દિલના દ્વાર બંધ ન રાખો. તમારા હૃદયમાં પ્રેમના મહાસાગરો જ્યાં પડ્યા છે એકાંક અંજલી પાશો ! તમારા દિલ સરવરનાં નિર્મળાં પ્રેમ નીરમાં કદી કદી સ્નાન કરાવશો ! તમારા દિલના ઉંબર પર કર્તવ્યના સાથીઆ પુરી આવ્યાં છો, જરા બતાવશો ! તમે તો સ્વાર્પણ સેવાનાં મુર્તિમંત સ્વરૂપ છો : આત્મદાન મંત્ર ગજવો ! સંજાળાવશો ! આપણે તો રામાવતારની કુશલિઓમાં રૂઝ્યા છીએ, નૈતિક હિન્મતથી એને કળાવી હૃદ-હિમિત-મર્પાદાશીલ-કુલવટ શીલવટ સચવાય તેરા, સ્વાતંત્ર્યના સચરાચર-વ્યાપી-પરમ પ્રકાશ ફેલાવશો !

પ્રિયતમા ! તમે તો તપ-ત્યાગ-સેવા-ને સ્વાર્પણનાંજ બનેલાં
 છો ને ? અને પણ તમારા એ કર્મયોગમાં લાગીદાર કરશો ?
 પ્રાણાધિક્ક ! તમારાં કર્તવ્યો-દયા-પ્રેમ-ભક્તિ-શ્રદ્ધા, સ્વાશ્રય, અને
 આત્મભોગ વડેજ તમે દેવીપદને લાયક છો ! તમારાં હૈયે આ પુનિત
 તપના મહાયજ સદાયે વજ્ર-હોલવાયા-ચેતનની ઉશ્મ શેલાવતા
 પ્રજ્વળ્યાંજ કરે છે. એવાં હૈયે-એવા દિલ દેવળીએ-અમને ચોક્ક
 સ્થાન આપશો ! દેવી ! તમે મહારાં છો, એ વિચારેજ હું ધન્ય
 કૃતાર્થ-રણિઆત-ગૌરવવાળો-બની છું છું. રોમે રોમમાં દેવી !
 તમારેજ વાસ છે ! તો જરા તમાર અંતર મંદિર ખોલો-હું ત્યાં
 બેસી જવા માંગુ છું ! ખોલો !

(મોહી રહો છું મંદ હારથમાં...હાળ.)

અંતર બારણીયાં ઉઘાડો-

સખિરી ! જરા દિલનાં દેવળીયાં ઉઘાડો.

દિલના દેવળીએ પ્રેમામૃત સાગરો-

અમનેય અંજલિ ખીવાડો !....સખિરી !

દિલને સરવરીએ નિર્મળ પ્રેમનીર-

કઢી કઢી સ્નાન તો કરાવો !....સખિરી !

દિલને ઉઘરીયે કર્તવ્ય સાથીઆ-

પૂર્યા અમ નજરેય પાડો !....સખિરી !

દિલને આંગણિયે સ્વાર્પણે યસો !

આત્મદાન મંત્ર સંભળાવળે !....સખિરી !

દિલનાં બારણીયાં કુરૂઠિનાં હોય તે—

તોડીને તેજ પથરાવળે !....સખિરી !

દિલને દેવળીએ તપ ત્યાગ મ્હોરતા !—

સહુચાર અમને કરાવળે !....સખિરી !

દિલનાં દેવળીઆં ખોલી જરાક ત્યાં—

મણિમય અમને ઠરાવળે !....સખિરી !

રસસુંદરીનો રાસ

તે ત્રીશ કોટિ દેવ દેવીઓથી ઉભરાતા બારત-સ્વર્ગની રસસુંદરી
કર્તાવ્ય પ્રતીપાલન રાસની રમઝટ બોલાવી રહી છે સૌ
સોહાગરો છે એમના રંગે રમમા-પ્રેમ રસ ઉભરાય છે એ દેવીઓ
સ્નેહના અજળ રસાયણો વડે જગત્મા અપૂર્વ પ્રેમ જ્યોત પ્રકટાવે
છે, પશુના માનન, માનવના દેવ બનાવે છે

વિશ્વ ઉદ્ધાનની એ કુસુમ કળીઓ કર્તાવ્યના પુનિત પરિમલ
પ્રસરાવે છે, અને સર્વજ્ઞ શાંતિ-સુખ-પ્રેમ-સ્થાના સચાર કરે છે,
અને ધાકેલા-હારેલા-મુઝાપલા-અઠળાયેલા માનવને હૈયે નવા
ચેતન, નવા ઉત્થાસ પૂરે છે

એ પોતાના સ્વામિને વાત્સલ્ય અને પ્રેમના અમૃત પાન કરાવતા
હતા એને કોઈ કળી ઘકતુ નથી મૃદરાણી હતા પતીની તો એ સેવિકા
ભાવે સેવા કરે છે એને સેના અતિ પ્રિય છે

એણેજ ધર્મ-રામ-પૃથુ-શિવાજી જેવા રાજવીઓ-શૂરાઓ
વિદ્વાનો, મુત્સદ્દીઓ, અને રાષ્ટ્ર વિધાયકોને જન્મ આપે છે । અરે !
એને ખોળેજ રાષ્ટ્રોના રાષ્ટ્રો ખેંચા છે

સ્વર્ગના અમૃત વર્ષણ એજ ચક્રિકા બની, ચાક્યા હામાં ઉપર
કરે છે એણેજ સ્વર્ગ-પૃથિવ પર આપ્યું છે ને ?

એની જોડ જગત્મા કયા જડગે ?

રમઝટ બોલાય છે રાસ દર્શનમા આ જાખી યામ છે

(મ્હારે આજની ધડી તે રળિઆમણી નો...હાળ.)

અમે સ્વર્ગની સોહાગી રસસુંદરી રે લોલ,
રસસાગર અંતર ઉલરાય નો.

અમે રનેહનાં રસાયણો જગ સિંચતી રે લોલ,
દિવ્ય પ્રેમલયોત જગ પથરાય નો.....અમે.

વિશ્વ વાડીની કોમળ કુસુમકળિ રે લોલ,
અમે ફૂંદીએ ઠર્તવ્યના સુવાસ નો.

શાંતિ સૌભાગ્ય પ્રેમ દયા વેરતાં રે લોલ.
વિપ્રવે યાકયા હાર્યાના ઉલ્લાસ નો.....અમે.

સ્નાન રનેહજરણુ સ્વામિને કરાવતી રે લોલ.
ઠહેળા વાતસલ્યના ન કળાયનો.

મૃદુરાણી છતાંય દાસી દેવની રે લોલ.
સેવામંત્રનાંજ સાધન સધાય નો.....અમે.

અમે પ્રસન્ન્યા અવતારી શૂરા રાજવી રે લોલ,
પથ પાને ઉછેર્યાં શત્રૂ અંક નો.

અમે અંદ્રિકા અમૃત સરસાવતી રે લોલ,
મણિ-સ્વર્ગ રચ્યાં આંગણે અલંક નો.....અમે.

અમર રસની પરખ

ત રસમાને હિ-હાળામાં પાવા માટે પાણીની પરખો તો જોઈ, જાણી
અનુભવી છે : પણ આ તો અમરરસની પરખ !

પરમપ્રેમપરબ્રહ્મ ! એને સ્વાતુલવે જીવનમાં ઉતારતાં નર
નારાયણ અને-નારી નારાયણી અને-અમર જની રહે છે.

દંપતીનાં હૃદયની એકતામાં પ્રભુ પોતેય વિલસી રહે છે અને
આશિરવાદનાં અમૃત વરસાવે છે. કારણ પ્રણય-પ્રેમ એ સ્વયં પ્રભુજ
છે. Love is God and God is Love-એવા પ્રેમજનર નવલ-
દંપતી-આત્મા આત્માને પિછાનનાસ્-પ્રજ્ઞતામાં પગલી દેનાર જે
અર્પાઈ ગયાં છે, ને રસ રાજના અવતારસ્થા જની રહ્યાં છે, આ બધામાં
જવલંત-જ્યોત જગાવનાર, વિશ્વના આદિકારણ રૂપ-પરમપ્રેમપર
બ્રહ્મ એ સ્વયં મહાન્ અદ્વિત અમરરસ છે. એને જાણ્યે માણ્યે
જીરવ્યે અમર થવાય.

ચંદની છવાઈ રજનીગા લગ્ન મંડપમાં લગ્નગીતથેલી ગરવી
શુધ્ધિયલ ગુજરાતણુ તુષ્ટરજ કાર સહિત જ્યારે રાસ જોલનમાં રમજીત
મથાવે છે ત્યારે પ્રેમ દેવ સ્વયં જાણે અવતરી પડે છે.

પતી પત્ની હજારો માનવો વચ્ચે નયન સંકેતે મળી લ્યે છે
નેત્રપલ્લવી બાધાથી સૌ સંદેશા આપે લે છે. એવા પ્રેમીઓને મન તો
પ્રભુ અને પરલોક પણ ઘડિજનર પ્રેમરસની ધારા પ્રવાહે તણાઈ
વહી જાય છે. એ પ્રેમ ! અમરરસ !

રસ તરસ્યાં રસીકા ! આવો ! જગતના ચોકમાં પ્રેમના અમર-
રસની પરબો મંડાણી છે. પીઓ અને કર્તવ્યપ્રતિપાલનમાં
કટિબદ્ધ થાઓ ! દેશ અને દેવ ! પત્ની અને પ્રભુ તમારી રાહ જુવે છે.

(ઝીણા અમર વરસે મેઠ....ઢાળ.)

પીએ પીએ રસીક નરનાર, અમરરસ આણુમેલો.

ઝીલો જ્યોત જવલંત ઝળકાર, અવર રસ વણુમેલો.

પરમ પ્રેમપરબદ્ધ રસાયણુ, અમર કરે પીનાર રે.

છરવતાં નર હો નારાયણુ, નારાયણી ગૃહનાર-અમર.

દંપતીના ઉર ઐક્ય સિતારે, ટપકે તારે તાર રે,

મકટે પ્રભુ પોતે રસજશણે, વરસાવે અભિધાર-અમર.

પ્રણય પન્હોતાં પ્રેમજાળ્યોતિ, નિતરે નવલ શ્રીકાર રે,

રેલાવે રસમાગર રંગરંગ, હિર હિર શા અંકાર-અમર.

પ્રભૂતામાં પગલી દેનારા, આત્મા ઝોળખનાર રે,

સ્વાર્પણ મેલાં નવલ દંપતી, રમરાજલ અવતાર-અમર.

ચાંદલ ચઢીયલ રજની ગજવે, મંડપ લગ્ન મહાર રે,

લગ્નગીતમેલી ગુજરાતણુ, ગુપૂર તણે અંકાર-અમર.

નયન દુતથી મળે પરસ્પર, હાજર સ્વજન હજાર રે,

નેત્રપદ્મવી લાખા રસનો, પામે રસીયાં પાર-અમર.

પ્રભુ અને પરલોક વહે જ્યાં, પ્રેમતણે રસધાર રે,

મણિમય રસ પરબો મંડાણી, પીયો પચાવણુહાર-અમર.

ગામડાનું દાંપત્ય જીવન

એ તો ખેડૂત છે : એની પ્રેમધેત્રી પત્ની એનો સહચાર સારાયે દિવસ ગેતે છે. પણ મહેનત મળુરી એજ એમનાં જીવનને ? પત્નીને તો નવનવા ક્રોડ જાગે : વારે વારે પત્નીના મોઢાં જોવાં જીવ તથ્યે : ને જ્યારે એ ક્રોડ ન પુરાય ત્યારે, એ ઇંછેકાઈ પડે છે ને એનો " એડીનંસ " રપષ્ટ સંભળાવી દે ■ :—

ત્યારે ને ત્યારે નહિં જને નણદલ વીરા :

પણ કાં રાને ? શા વાંકે ? વાંક સાંભળવો છે-તો લે સાંભળ :—

નથી લાવતો તું પાપડી ને પાંક ?

સળેડીતાં ખાવા ગમે નણદલવીરા.

વળી-આ ખાડ જેવા લાંબા દીવસ-ત્યારે મોઢાં અર્ધા રાતે લાળાયે, વસમી વેળા કેમ વિતાવવી ? વળી લલા-જમરખ જાંણુ રીસડી ને સીતાફળ સિંમમાં લચકી રલાં છે. તોય તુંતો તારું ખેતર ને ત્યારા બજાર ને ખેડ : લલા પાણી પીવાને ખ્હાનેય એક આટો ઘેર આવે તો " લપઝપ મેજો તો ચાપ ? " વળી કુણી કુણી કાકડી જ્યારે ખીજીએને ખાતાં જોઈ ત્યારે લલા મને શું શું નહિ થઈ જવું હોય ? તે કાંઈ સમજે છે ? તું કાકડી લાવે-હું જોળામા લાલી ખાઈ : વાહ એ તો જીવ્યાં મણુમ : વળી આજે જો : મેં કેટલા બધા લાવથી મેધીની લાજનાં ખાટાં તોઆ ઢેળગં બનાવી રાખ્યાંતાં. તું ક્યારે આવે ને મેજાં ખાયે ? પણ તુંતો નજ આંખો ને ? હવે કહે તારે ને મારે શે જને ?

ઝોઝો દીવસ ખેડ, ખાતર, પાણીમાં રચ્યો પચ્યો ખેડુત,
 ઝોપડીઓમાં ફૂંચ્યો રહેનાર વિદ્વાન-તત્વજ્ઞાની-ને પ્રેરેસર-સવારથી
 રાત મુધી મીલનાજી વિચારે ફૂંચ્યો મીલ માલીક, પૈસાને બચ્ચાઓ
 ભરનાર બહેપારી, અને વ્યાજખાદિ મુડીવાળો, લાલુવા વિદેશી
 કાલેજોનાં પગથીઓ ધસનો કાલેજીયન અને વિદ્યાયતના વેદામાં
 પ્રજ્ઞનાં ધન વલુસાડતા રાજવીઓની પત્નીઓની-એકલવાઇ દશામાં
 મુરતી આશાભરી પત્નીઓનું હૈયું ખાલતી આ મ્રામ્ય પત્નીની
 મુંઝવણ અને 'તહારે ને મહારે નહિં બને' એ ચાસન શબ્દ શું ઝોજા
 અર્થે ભયાં છે? ઝો અભિલાષભરી-લાવનાભરી-પ્રેમભરી પત્નીઓના
 વેદીઆ સ્વાર્થી પતોઝો! તમારા સંસારસાગરનાં ઉંડાણમાં વળેલી પત્ની
 પ્રેમ નીરાશાની શોવાળ, તમારા જીવન-પગલાં લપધાવી દે તે પહેલાં
 એ શોવાળ તમારા પત્ની સહચાર અને સંતુષ્ટિ રૂપી ઉપાયથી સાફ
 કરજ્યો. અગર કઠોર હૈયાના કંથજીઓ! પરજીતાજી ના : કારણ પત્નીને
 તો પૈસાની નહિં પણ તમારા પ્રેમભર્યાં હૈયાં અને આત્માનીજ
 જીગ જીગ જીની જૂખ અને તરસ હોય છે :

તહારે ને મહારે નહિં બને, નણુદલવીરા,

નથી લાવતો તું પાપડી ને પાંક;

સનેડીલે ખાવાં ગમે નણુદલવીરા.

લાંબા દિવસ પાહાડ જેવડા નણુદલવીરા,

મોંઢાં ભાળીએ અર્ધી રાત્ર;

કેમ કરી વેળા વિતે નણુદલવીરા?

જમરૂખ જા'ણુ ચેલડી નણુદલવીરા,
 સીતાકુળ શીમ લચકાય;
 લાવે તો લેળાં ખાગે નણુદલવીરા.

આંટોય ઘેર નવ આવતો નણુદલવીરા,
 ઘડી લપઝપ ગેળો થાય;
 તરસ્યો પાણી મશે નણુદલવીરા.

કાચી કુણી કુણી કાકડી, નણુદલવીરા,
 જોળે ઘાલી ખાવાની મને હોંશ;
 કોઈ દિ લાવતો હો નણુદલવીરા?

બળબળતે આજ બપોરીએ, નણુદલવીરા,
 ખાટાં લાલનાં ઢેળરાં ને છાય;
 વાટડી ભેતી, નાભ્યો, નણુદલવીરા.

બધી મરૂ તારે વારણે, નણુદલવીરા,
 તું વીણુ ઘડી નવ સોવાય;
 મણીમય કાળજે પુરૂ નણુદલવીરા.

આમ્ય દંપતીનો પ્રણય કલહ

ગીત 'લવોજ કેરી લાકડીયે' પરથી સ્પુર્યું. એ ગીત સાંઘત જોતાં કાલ્પનીક અને વર્તનમાં ન ઉતરી શકે એવું લાગ્યું. મહેં એવું ચિત્ર દોરવા પ્રયત્ન કર્યો કે જે ગણ કાલે બન્યું હોય-વા આવતી કાલે બની શકે :

નાના ગામડામાં રૂપસિંહ અને રંભા નામે દંપતી પરસ્પર સાચુંજ પ્રેમપૂર્ણ જીવન જીવે છે. કોઈ બાગતે મદબેદના પરિણામે રૂપસિંહ રંભાને સાગના દડે મારી લે છે અને રંભા-રૂપાને પૂજનારી, ક્ષણિક ક્રોધાવેશમાં તેને સાંભેલે મારી તેના જવાબ વાળે છે. પછી તો શબ્દોની આપ લે થતાં કલહ વધે છે. રૂપો જ્યત પર જવાના કસથી પ્રિમાળ રંભા કુવે પડવા જણાવે છે. અને કહે છે કે,

મહિધર સાસર મુકી નેવે, કુવા કાંઠડે યધશ જો.

જ્યારે રૂપસિંહ—

કુવા કાંઠડે જાતો રંભા, હું વૈરાગી યધશ જો.

સાંભેલાનો માર અને મહેલાનો વજ્ર પ્રકાર અનુભવવા ખતાં દંભ વિનાનો પતિપ્રેમ રજ રગમાં ઉઠાળા મારે છે અને વૈરાગી બને તો પોતાનું સર્વસ્વ ચાલી જવું બાળી રંભા—

તમે યશો જો વૈરાગી, હું કુવામાં કુદકો દધશ જો :

એ કુવે પડવા તપર થઇ જાય છે અને પછી તો રંગા કુવે પડતાં પોતાનું એકલપણ, રંગાને ખોવાપણું જ જણે અનુભવતો ન હોય તેમ રૂપસિંહ કાલાવાલા કરતો રંગાને મનાવતો હેમું ખોલી દે છે, તેનો પ્રેમ એવડા જોશથી પોકારે છે કે:—

તમે કુવે કુદકો દેશો તો, રડી રડી મરી જઈશ જો,
રંગા રંગા રંગા રટતો, રંગામય ઝની રહીશ જો.

એના હૈયામાં રંગા કુવે પડતાં યતી મહાવ્યથા સજ્જોમાં ખોલી નાંખે છે ને પોતે રંગામય છે—રંગા વિના જીવી શકતો નથી એ જાણેર કરતાં “આજના-ઘાલા-ઘાલી ને પ્રેમ ખાતર મરી જવા તૈયાર યનારાઓને” જણે જવાબ દઇ દે છે :—

હેવટે હૈયામાં સમાધાનની ટાઢક થતાં રંગાને રંગા છેલ્લો પથ મીઠો સચોટ.ઉપાલંબ દેતાં :—

મોટા માણુક જેવો એલા રખે રૂપલા થઇશ જો
રીસાળવી તોયે હું તારી કહી ન એકલ ખઇશ જો

એ છેલ્લાં વેણ સૂણાવી દે છે અને પ્રશુની ખાંધી ખેલડી—એ જણે સૂચવતી હોય તેમ—

મજુ ઘડ્યાં રંગા રૂપલ જો, જુદે ઝરણુ નવ જઈશ જો :

એ જુદે ઝરણુ જવાની નથી. જગાવજ નહિ—જઈ શકેજ નહિ એ સ્પષ્ટ કરે છે અને ત્યારે—

‘જતાં તાં ચાંજે જ્યાં-વર વહુ અમે જે લઢી પડ્યાં’ એ કહીયો
યાદ આવે છે. કૃત્રિમતા-દંભ-વિનાનાં સાદાં બોળાં આમ દંપતીનું
આ અનુકરણીય માનસ જોતાં જરૂર એમ થાય ॥ કે—

મણિમય સાચાં વહુવર ઘર ઘર—

પ્રભુ તું ક્યારે થઈશ જો ?

નવા ને જુના જમાનાનાં સંસ્કારી અને બીન સંસ્કારી સૌ
દંપતી, આ રૂપા-રંભા દંપતીના ક્ષણિક કોષ થતાંયે, પાછો સંપાદ જતાં
પ્રિયપ્રવાહ કથું વલણ લે છે તે જોઈ જરા જરામાં “તું ત્યારે મારે”
તને બીજો પરણવાની છુટ છે. તું ત્યારે થોડા નથી-એ બોલતો
સહચાર શી સાધી શકાય ?” આ ચબ્દો ને વિચારો અમલમાં મુકતાં
જરા થોભે ને અગમ્ય પથ પરમ સ્વપ્ન જેવા-“મોટા માણસ જોવો
એલા રૂપે રૂપલા થઈશ જો” એ સુધરેલા દંપતી પ્રત્યેના પ્રકાર
પડકાર સાંભળી સીધા થાય. અને ‘સાચાં વહુ વર’ બને તો આ સખતું
લેખક જરૂર સાર્થક બાને.

(સર્વોગ કેરી લાકડીયે રામે સીતાને માર્યાં જો...દાળ.)

સ્ત્રીગ કેશ દંડુલીયે, રૂપે રંભાને માર્યાં જો,

સીસમ કેશ સાંભલીયે, રંભાએ વેર વાળ્યાં જો.

રૂપ તમારા દંડુલીયે, હું ઉચીનીચી થઈશ જો,

ઉચીનીચી તું થઈશ તો, હું દંડુલીયે કર લઈશ જો.

રૂપ તમારે હંદુલીએ, હું બરડે બેવડ થઇશ ને,
બરડો બેવડ એકલાતથી, સીધો હું કરી દઇશ ને.

રૂપ તમારી લાતે લાતે, હાડ્ય હાડ્ય હું થઇશ ને,
હાડ્ય જશે ને હૈયાહોળી, જાત ઉપર હું જઇશ ને.

રૂપ જશે ને જાત ઉપર તો, હું નવ બેસી રહીશ ને,
મહિયર સાસર મુઠી નેવે, કુવા કાંકડે જઇશ ને.

કુવા કાંકડે જાતો રંભા, હું વૈરાગી થઇશ ને,
તમે થશે ને વૈરાગી, હું કુવામાં કુદકો દઇશ ને.

તમે કુવે કુદકો દેશે તો, રડી રડી મરી જઇશ ને,
રંભા રંભા રંભા રટતો, રંભામય બની રહીશ ને.

ચોટા માણુદ બેવો એલા, રખે રૂપલા થઇશ ને,
રીસાળવી તોથે હું તારી, કદી ન એકલ જઇશ ને.

પ્રભુ ઘડ્યાં રંભા રૂપલ ને, બુદ્ધે ઝરણુ નવ જઇશ ને,
મણિમય સાચાં વહુવર ઘરઘર, પ્રભુ તું ક્યારે દઇશ ને ?

કદમ ડાળે હિંચકો

એને હિંચવાનો ભારે શોખ ! ધરતી મેડીનો હિંચકો ન ગોઠ્યો. આજે તો એણે મૃદ ઉદાનમાં કદમને ડાળે હિંચકો બાંધ્યો છે. કેવો હિંચકો બસાડ્યો હિંચક મોરસા, મેના પોપટની કારણી કરી છે. ચાંદો સુરજ એને હિંચકે ચાંતિ ને હું આપી રહ્યો છે, હિંચકાની ઠિનારીએ આશ્રય તારા યંત્રી હોધા છે, વળી છુધરીએ મઢ્યો છે. હિંચે ને છુધરીનાં રણકારમાંથી આત્મ-સંગીત નળે છે.

હેવાનો સાચો હિંચકો-એ હિંચકે એનો પિયુ મણિમય માળ સમેદિંચી રહ્યો છે. આઠે પહોર-પતિ હૈયે હિંચવાનો એને ભારે શોખ : પ્રભુ પૂર્ણ કરજ્યો એનો એ શોખ.

(માછીજા હોડી હંકોગ....હાળ.)

બાંધ્યો બાંધ્યો કદમને ડાળ,

હિંચકલો હિંચવાને !

હોંશ હિંચકવાની હૈયે અપાર,

જીલડીયે જીલવાને ! બાંધ્યો.

મહારા તે હિંચકે કોર્પા મોરલીયા,
 મેના ને ચોપટ રસાળ!
 હિંચકલો હિંચવાને! બાંધ્યો.

મહારે તે હિંચકે ચાંદો ને સૂરજ!
 બાંધી તારલીયાની પાળ!
 જીલડીયે જીલવાને! બાંધ્યો.

મહારા તે હિંચકે બાંધી ધૂધરીયો!
 જીલે જીલે ને વાગે તાલ!
 હિંચકલો હિંચવાને! બાંધ્યો.

ખીડ્યો બગિચો, ખિડ્યાં અંતરીયાં,
 લચેલયે પુલડાંના કાલ!
 જીલડીયે જીલવાને! બાંધ્યો.

જીલું જીલું ને સખિ કંઠે જીલાવતી,
 હૈયાની મલિમય માળ!
 હિંચકલો હિંચવાને! બાંધ્યો.

ઝેડકે પાણીમાં

નૂ જના જમાનામાં ઝેડકે પાણી ભરવાના વિચાર જરૂર નહોતે નજ ગમે. પણ ભારતવર્ષનું હૈયું તો ગામડાંજ છે ના! હજી તો થોડાજ વર્ષ પર એ જમાનો હતો કે જ્યારે નળ સંચા ન હતા. પ્રજાતને પ્યાર સરખી સરખી સદિયરો માયા પર સુંદર કારીગરીવાળી હોડાણીઓ પર સોનલ ઝેડમાં મુકી-ધમધમ ધરતી પ્રજાવતી પાણી ભરતી-ત્યારે સોઝાની તંદુરસ્તી કેવી હતી? ચુંડી ખજૂતાં લોહી ટપકી પડે! સુંદર માંસલ તંદુરસ્તી લયેઈ-કંચનવણે! દેહ રોગનું નામ નહિ. માંદગીનાં દર્શન નહિ. ત્યારે આટલાં દવાખાનાં ને દાકતરો જન્માયે ન હતા ને તેમની જરૂર પણ નહોતી.

સમ વખતે હજી પણ તાંબા, પીતળ, ચાંદીનું, પાણી ભરવાનું બેડું દીકરીને દાયજામાં અપાય છે. એ તે અમલનું પાણી ભરવાનું સૂચન છે.

ત્યારે પાણી ભરવું એ ગારવ મનાવું. હોડાણીઓનું વૈવિધ્ય આર હવું. દીકરીને દાયજામાં આપવા માટે બીજી વસ્તુઓ સાથે હોડાણીઓ ખાસ ધેરજ માવતરો-દીકરીઓ તેવાર કરતી. એ ગૃહઉદ્યોગ હતો, સચાએ એ સૌનો નાશ નોતર્યો.

સાસરીએ આવેસી નવલવધુને તો પાણી ભરવાના કેડ છે. પ્રજાતમા એ સખીઓ સાથે માથે સોનલ બેડું રૂપલા હોડાણી પર મુકી પાણી ભરવા ચાલી જાય છે. સર્વના પ્રકાશમાં એ બેડાનો અમકાર પતી સામે મીઠ માંડતી પતીધેસી પત્નીની આંખડી જેવો ઝમઝમે છે.

હવે એરો હીરન-રેસમી દોરડે અપટીવારમાં બેડું ભરી લીધું ને ચાલી. સોમેથી નાની નજુદલ ધસમસતી ધડો હિતારવા દોડી આવી

જાણીના માર્યેથી ઉતારી દ્યે છે. ચિત્તાનાં દોષો બેડું-હીરણ દોરડું-રૂપક
ઉદોણી સોએ પાણી બરસાં સાર્થક થયું માને છે.

એ તો કહે છે કે, પાણી બરવાથી—

વાન વળે તન સુધરે, ભર્યે પાણીડાં.

નૂર નવલખ અંગ ઉભરાય, બેડલે પાણીડાં.

વળી—એ પાણી એનો પરંપો પીંચાનો છે અને એને
પીતાં-પત્નીએ આણેલ હોવાથી—અમૃતના સ્વાદ આવશે. આ સાવનાથી
પ્રુલી-મહાધા ઉતી એ કહે છે—

મહારાં ભર્યો પીયુ પ્રેમથી, પીયે પાણીડાં,

મધુમય અમૃત સમ સ્વાદ, બેડલે પાણીડાં.

ભારતની દેવીઓ ! તમારી નાબુકાઈ-ફેસર્ન-ઈલા ધડીબર
ખીટીએ સુંકી, કોઈ નાનાં ગામમાં એકવાર કુવે પાણી બરવા બાઓ !
તમને પારેજ ખજર પીડરો કે કુવા પર તો સો સમાજ એક કેન્દ્ર સ
બને છે, પાણી જેવતાં અનેરી મોજ આવે છે, અને પાણી
ભરનારીઓના સરીરની લાલી કેવી છે ? મરતી કેવી છે ? તે સમજાશે.

પ્રભો ! આ નળ-સંધ્યા-ને ડોકટરો-દવાઓને ! હવે વિસર્જન કરી
યુવનો કુવે પાણી બરવાના સમય સત્વર પ્રકટાવ !

○ ○ ○ ○

(મા પાવા તે મઠથી ઉતર્યા...લાજ.)

ભર્યે પ્રેમે પ્રભાવને પેહાર ! બેડલે પાણીડાં,

આવે આનંદ અંતરીયે ઓર ! બરતાં પાણીડાં;

'સરખી સાહેલડી સાથ ! જાવા પાણીડાં,
 રીઝે નીરખી નયનમણિ નાથ ! બેડલે પાણીડાં.
 રૂપલા ઉઢોણી શિર ધરી, બાઈ પાણીડાં,
 દીધી મહિયરીયેથી તાત, બેડલે પાણીડાં;
 સોનલ બેડલું ઝગમગે, ભરૂં પાણીડાં,
 આભ સુરજ દેવને પ્રકાશ, બેડલે પાણીડાં.
 હીરલ દોરડે ખેંચીયાં, કુવે પાણીડાં,
 ભરી બેડું ચાલી-સખિ સાથ, ભરીયાં પાણીડાં;
 આંગણ નણકલ ધસમસે ! શિર પાણીડાં,
 ઉતારે ઘડુલો ભરી ફાળ ! બેડલે પાણીડાં.
 વાન વળે તન સુધરે ! ભર્યે પાણીડાં,
 નૂર નવલખ અંગ ઉભરાય ! બેડલે પાણીડાં;
 મહારાં ભર્યાં ખીયુ ઝેમથી, ખીયે પાણીડાં,
 મણિમય અમૃત સમ સ્વાદ ! બેડલે પાણીડાં.

દળવાં બહાણુલીયે

ત્યાં રે Flour mills અને આટા પીસવાની ગીરણીઓ ન હતી. પ્રભાતને પ્હોર-પાછની રાત્રે કુશળ ગૃહરાણી સચેત થઈ હોતી. અને પ્રભાતીમાં લગકારતી, પ્રજા રાજન કરતી પોતાની સખિ જેવી ધંટીએ દળવા બેઠી જતી હતી. હાથનો દબેલો લોટ ! એની રોટલી, રોટલા, પુરી, બાખરી, સુવાળી-દેનરાં ? એ આવ્યાની મજા ને મીઠાશ આજના સંચાના દબેલા લોટમાં ક્યાથી આવે ! દળનારીના હૃદયમાંથી-નેત્રમાંથી ખાનાર પ્રથમે વરસતું અમૃત એ લોટ મારરતેજ પેટમાં જતું ને ખાનારને જે તુરિય થતી-પુષ્ટિ મળતી, જે સ્વાદ મળતો, તેનાં તો આ ગીરણીના લોટના જમાનામાં સ્વપ્નાંજ ને !

દળવામાં આનંદ ને કર્તાવ્ય માનનાર ગૃહસ્ત્રી પોતાની સખિને દળવાના કાયદા સમજાવે છે. હે સખિ ! પ્રભાતને પ્હોર દળવાની બહાણુ ? અરે ! મહારા નાથે આણેલી થેરી મારી ધંટી ? એનો-દૃઢ સંયમી જેવો ખીલડો ? એના યા વખાણુ કરું ? સવારમાં ઉઠી-સુપડું ભરી અન્ન લઈ-પ્રભાતીમાં ગાતાં ગાતાં જે દળવાની મજા તે ઓરજ છે હોં !

ધંટીના બે પડીયાં તે ઓ પુરુષ જેવા છે. એ એની વચ્ચે જે કાંઈ આવે તે પીસાઈ જઈ દુર જઈ પડે.

વળા એ દળવાથી કસરત પણ કેવી મળે કે ચરીર પ્રપુલ્ક, નીરાગી, સુંદર, ધાટીકું લોહીમાળ બને ને બીચારો વેદ તો ત્યાં રચ્યા પણ ન રહ્યો, કાચુ માદગી વિના વેદ શો ?

સપ્તી ! પીપરમાં કે સાસરે દળવું તો ખડુંજ. હું શું જાણે ?
 દળવાથી શું જાણે ! શું કહ્યું છે ચાવ ? તે તો દળવાની મજાહ માણે તેજ
 જાણે ને ? અડી ! હીસ્ટીરીયાથી પીડાતી મોટા ઘરની ઘાટીરસોયા
 વાળા શેઠ ઇંગ્લેન્ડ જોઈ છે કે રોજ હીસ્ટીરીયા ને ડોક્ટરના બાટલા !
 ફીક્ષો કમ્પ અને રોજની ખડ માદલી ! ને ચેડા વખત પછી કાય
 માય ને પછી સેનીટરિયમો શોધાય-દળનારીને માટે એ કાઢજ નહિ
 હો ! એતો કર્તવ્ય જીવનવામા-ખાવા પીવામા-ધરકામ કરવામા
 ધાણી ભરનામા બધામા દસલી હસતી સદાયે તૈયાર. જેને કામ ન
 કરવું-ને પડવા રહેવું, મોટરે ફરવું-નોકરોથી કામ લેવું તેને આરોગ્ય
 શાના ? જીવે દળનારીના વાન ! રૂપ રૂપનો અંબાર. લાલધુમ શરીર
 આંખે ચીણી સોય પરોવી લે ! (ચક્રમા નું જોઈએ) માથેનો કાળો
 જીરમર ચોટલો અમર સુધીનો અને એવી નિરોગી દળનારીના બાળકો
 સુધુ ગુનર અને સુવમરણ હોવાજને ? વધારે શું ! પ્રથમ પ્રભાતે દળવાની
 ત્રાણ કહેતા પુકતકા જાનવ, જાતે દળી જોજે ને એ રસોઈને અમૃત
 રહે ! દવાદ આખી મને કહેજે કે જ્ઞાણમા દળવાની શી મજાહ છે.

ખેંડેને ! મથે જમાનો પાછો લાવે અને જાતે દળી તમારા
 ફવજનોને અમૃત જેવી રસોઈ જમાડે અને તમે પણ નિરોગી જનો.

(મન મંદિર આવે રે, કહુ એક વાતઘડી . હાજ.)

સુખિ ! વહાણ અનેરી રે, કે દળવાં બહાણલીયે,

અહારી ઘટી તો ઘેરી રે, એ મુલવીતી નાવલીયે -સુખિ.

એને! ખિલડો લાખેણો રે, ફરે નવ એ જરીયે,
 દ્રઢ સંઘમી જેવો રે, એના બળે નીત દબીએ.—સખિ.
 ઉઠી પરભાત ખેડોરે રે, સુપલડે અન્ન લરીયે,
 પરભાતીયાં ગાતાં રે, દળતાં મજા કરીયે.—સખિ.
 પતિ—પત્નિ શાં પડીયાં રે, બળે કરી ફરવીયે,
 એરાય એરણીયે રે, પીસાઈને લોટ બને.—સખિ.
 કહો કસરત કેવી રે, બધે અંગ સ્પુર્તિ ભરે,
 જેણે ધંટી બાઈ સેવી રે, ન વૈદડો ત્યાં સંઘરે.—સખિ.
 સખિ! સાસરી મહિયર રે, મળે દળવાં—દબીએ,
 એને માણે તે બણે રે, હલ્યે શું શું મેળવીયે?—સખિ.
 મૂગી ક્ષય નવ રવખે રે, બદન બહુ બળ લરીયે,
 દળનારીને નીરખો રે, ઝુલે રૂપ સરવરીયે.—સખિ.
 બહેનો દળવાં પ્રભાતે રે, એની વાત શી કરીયે?
 મહિમય દળો બતે રે, રસોઈ અમૃતસમ તે!—સખિ.

ખાંડણ ખાંડણીયે

એક જમાનો એવો આવશે કે જ્યારે ખાંડણીયો ને સાંભેલુ કાઠ
કાઠ ઓળખી ન શકશે, ઘંટીની કાઠને ગરજ ન રહે તો
યુવતીઓને તેની પિછાન કરાવવા ધરડાને ઘંટી, ખાંડણીઓ, સાંભેલુ
એની વ્યાખ્યાઓ આપવી પડશે ને 'Darn this ઘંટી અને સાંભેલુ'
એ જવાબ વૃથો યુવતીઓ પાસેથી સંભળશે.

ફળવાના સંઘા, ખાંડવાના સંઘા, વણવાના સંઘા, પાણી
ભરવાના સંઘા (નળ) સીવવાના સંઘા, સંધવાના સંઘા, આમ
સંઘાએ હમારા દેશનો ગૃહઉદ્યોગ, આરોગ્ય વર્ધક વ્યાયામ વાળો
પરકામ સૌ વણસાડી મુક્યા !

એક વખત એ હતો કે જ્યારે માતા પિતા દીકરીને બાલવયમાંજ
સંધવું, પાણી ભરવું, ફળવું, ખાંડવું, કાંતવું-ચીતરવું-રંગોળી પુરવી,
સંગીત વ્યાયામ આદિ સિદ્ધાંત આપતા-આળે બાર વર્ષની બાળા આંખે
ચરમા પગે છુટ મોઝાં મઝેનું ફેક ને માથે ટોપી પહેરી, રાત્રી રહેલ
ફૂતર લઈ ચાંચે તેના રક્ષણ નીચે શાળામાં જાય અને અભ્યાસને
અંતે માનાપનેય પગલ લાગે તેવી વચંદી બની, માથે પડે તેવી બની
આવે છે. ખીચડી ઓસ્તાં કે ચઢા જનાવતા પણ ન આવડે એ પતીવું
શું ધોળકુ ધોળે બસા ?

ખાંડવાના ફાયદા હજી તો સૌ સમજે છે. કાળે જુલારો.

(ઝીણા ઝરમર વરસે મેઢ...ઢાળ.)

ખાંડું ખાંડું ને વળી મન જાય, ખાંડણુ ખાંડણીયે,
થાકું થાકું ખાંડયાના સાવ થાય, કહોને કયમ કરીયે ?—ખાંડણુ.
શિશમલ સાંખલીયાં ઉછાળી, ખાંડણીયાં ખંડાય રે,
ચપટી વારમાં ખાંડી નાંખું, અધમણુના શા સાર ?—ખાંડણુ.
પ્રભાત ખોર કે ખરા ખપોરે, આળસ ઉઠી જાય રે !
દળવું ખાંડવું ઘર ધંધામાં, જોમ જીવન ઉભરાય.—ખાંડણુ.
ચુંટી ખણો તો ટપકે ટીપાં, લોહી લયોં તનમાંથી રે !
લઠું લાલ આ શરીર મ્હારું, ઘર ધંધે સચવાય.—ખાંડણુ.
સંચા દળવા, નળ જળ ભરવા, જાડુત ખાંડી જાય રે,
ઘાટણુ ઘાટી રસોઈઆ ત્યાં, કસરત કેમ પમાય ?—ખાંડણુ.
પછી પધારે દમ લય ચરણી, હીરટીરીયા ને તાવ રે !
માયકાંગલાં શું સમજે એ, ખાંડણીયાના દહાવ !—ખાંડણુ.
માત તાત કરીયાવર દેને, હીકરી લગ્ને સદાય રે !
ધંટી ખાંડણીયો સાંભેલું—જેડણું જળ જોચાય !—ખાંડણુ.
ધમધમ ધળકે ગાજે શેરી, એ ખાંડણુનાં દહાણુ રે !
મણિમય ગુર્જર ગોરિ પામે—પ્રપુલ્લ તન મન પ્રાણુ !—ખાંડણુ.

અમ્મર દાસ તલવાર

ગુજરાતેશ્વર સિદ્ધરાજ જયસિંહનો એ જમાનો : ક્ષત્રિવટ અને રાજપુતીને ખિરદાવતા ચારણ દેવનો એ સમય : જ્યારે લક્ષ્મિ અને સત્તાને બદલે વટ અને વિરતા, ટેક અને તલવાર, ક્ષાતિ અને મુશ્કેલીનું માનવ મહત્તા અંકાતા : ગુજરાત વસુ (પૈસો) નહિ પણ વીરતા પુણ્ય અને પુણ્ય : રાજાઓ રાજ્ય-અને રેવતના સેવકો ગણાતા : જ્યારે નૈતિક પ્રમાણીકપણું ન્યાય તોલે અને પ્રજા વડેજ રાજા રાજ્ય કરે : આ પ્રસંગ લક્ષ્યમાં રાખી આ ગીતનું ગોરવ તોલવા હેયાનાં જાજમે ભુખિનાં કાટલા નાખવાં :

એ ક્ષત્રાણી છે : એને સસરા-જેઠ-પતિ એટલાં સાસરામાં સ્વજનો છે. સાસરાના બે દોકરાને વારસો બહેની લેવા સમય આવ્યો છે. બહેન્યાણુ થઈ ગઈ. એક સખિ પુછે છે : સખિરી : તારા પતિને વારસામાં શું મળ્યું ? એનો જવાબ આ ગીત આપે છે, અને ગુજરાતની ગોરના હેયાના ઉડાણમાં રહેલી વીરવટ-કુલવટ-ટેક અને સાચા ધનની સારી પિછાન જગતને થાય છે.

સખિ ! જાગ બહેન્યાઈ ગયા. મદારા વીર પતીને જગતમાં અનોડ એવી કીમતી દાસ અને તલવાર મળ્યાં. જૂરણી ને કઠારી મળ્યાં : જે વડે સસરાજીએ હઠારો દુશ્મનોને પડકારી સંદામાં હતા. પંખાળો ઘેડમે મળ્યો જે સસરાજીનો સમસંગજીનો સહનો વફાદાર સાથી હતા. વીરવટની રક્ષા અને મરવા-મારવાનો મોઢામૂલો વારસો મદારા પીધુને

મળ્યો છે. મહાપ્ર અને મોવડી (આખા સમુદ્રની નેતાગીરી) નો
વારસો પતી દેવને મળ્યો છે. અલી ! કોમતી કોમતી ચીજો તો મહારા
પીયુ પામ્યા છે.

“ત્યારે તુમારાં મહેલ મહોદાવો-લક્ષ્મી-દરદાગીના-ગામ ગરાસ
કેજ તમને નહિં?” પ્રશ્ન થાય છે.

“અમી જોતો ખરી એ તો વખત આગ્યે વાત. એ તો સૌ
જેઠણને મળ્યું; થોડાજ વખતમાં સૌ સમજારો કારણ કે—

એનો પતી તો—

પીયુજ મહાલે ડુંગર ધાર સખિ,
સાદાબે ધુમે રણમાં શિકારે સખિ.

જ્યારે,

મહારા જેઠણ મહાલે રણવાસ :

ત્યારે,

મહાલમ પડકારે અરિ હારે સખિ

અને,

રમઝટ જોલાવે પીયુ તલવારે સખિ.

થોડાજ વખતમાં ધમધોર યુધ્ધ મને છે ત્યારે તો—

મહારા જેઠણ મહાલે છે ઘર માંઘ,

પીયુડા જેલે છે દાવ રણવાટ સખિ.

અને ત્યારે એજ રાજપુત મહવીનો મઠ દુસ્મન ઘેરી વળે છે ત્યારે !

ઘરડેરા તાત અરિ ગાળ્યો-ગઢ ઘેર્યો સખિ !

ત્યારે

જેઠ શોધે સુલેહના દાવ

અને એનો પીયેડા !

સાવજ શુર દુસ્મન પડકારે સખિ :

આમ ચર્તા એનો જેઠળીવારો ધનમાલ લઈ જઈ પીતા તથા ન્હાનાં
સાધ, ભોગાધ, તથા વટ અને ગઢ છોડી માળવે શાગી જાય છે ત્યારે—

જેઠણ સાગ્યા છે માળવે ધન માલ લઈ,

પીયુ રોજે અરિ રણુમાંદ.

અમ્મર યશ પીયુ ચારણુ ગાય સખિ.

ચારણુના મોઢે બરસલાગ્યા—કાપરાના ચરવીરો સમક્ષ પોતાના
પત્નીના યશ સાંભળતાં આ વીર પત્નીની હાથહાથ છાતડી કુલી ઉઠે
છે, પોતાના જીવનને સાર્થક માનતી એ વીર પત્નીનો કામ્ય વાસ
પોતાની આંખ માથે માગી લે છે. એવા પત્નીની પત્ની હોવામાં એ
ધનગતી ઉઠે છે. અને મારેજ એનાં ‘મનહાં મોહ્યાં દાલ તલ્વારે સખિ’
એ લખેલો સાર્થક કરતાં વિશ્વ તમામ વીરના પગ પાસે ખેંચાઈ આવે
છે, એના સાધન અમ્મર દાલ તલ્વાર અમ્મર રહો શુન્નરાતને એવા
વીર કંપતી અને દાલ તલ્વાર હેયે ને હાથે ખખ્યાં છે ને ખપશે.

આ ગતિમાં જેઠને બીર વર્ણવ્યો છે. પણ તેથી કાંઈ બધાજ
જેઠ બીર હોય ને નાનો ભાઈ વીરજ હોય એમ લેખકનો અભિપ્રાય
નથી. વીરતા એ જેને વરે તે વીર હોય—વ્યક્તિગત કાંઈ ન કહી શકે.

(રંગ રસીયા રંગરસ બન્યો મન મોહનજી...દાળ.)

દાલ તલ્વારનો વારસો મહારા પીયુને સખિ !

મહારા જેઠને ગામ બસસ,

મનહાં મોહ્યાં દાલ તલ્વારે સખિ.—દાલ.

બરછી કટારીનો વારસો મહારા પીયુને સખિ,

મહારા જેઠને મહેલ-મહેલાત.

પીયુજી મહાલે ડુંગર ધારે સખિ.—દાલ.

પંખાળા ચોડલાનો વારસો મહારા પીયુને સખિ,
 મહારા જેઠને ગરથ લાંડાર;
 સાદ્યો ધૂમે રણમાં શિકારે સખિ.—દાલ.

વીરવટ રક્ષાનો વારસો મહારા પીયુને સખિ,
 મહારા જેઠણ મહાલે રણવાસ;
 બહાલમ પડકારે અરિ ડારે સખિ.—દાલ.

મરવા ને મારવાનો વારસો મહારા પીયુને સખિ,
 મહારા જેઠણને તાતણની છાંય;
 રમઝટ જોલાવે પીયુ તલવારે સખિ.—દાલ.

મદાઈ ને મોવડીનો વારસો મહારા પીયુને સખિ,
 મહારા જેઠણ મહાલે છે ઘરમાંઘર;
 પીયુટો ખેલે છે હાવ રણવાટ સખિ.—દાલ.

ઘરડેરા તાત-અરિ ગાળ્યો, ગઢ વેર્યો સખિ,
 જેઠ શોધે સુલેહના હાવ;
 સાવજ શૂર દુરમન પડકારે સખિ.—દાલ.

જેઠણ સાગ્યા છે માળવે ધન માત્ર લઈ,
 પીયુ રાજે અરિ રણમાંઘર.
 અમ્મર યશ પીયુ ચારણ ગાય સખિ.—દાલ.

હાથ હાથ છાતડી પુલતી વીર પલિ સખિ,
 આંખ માયે હો પીયુલના વાસ;
 મંજીમય અમ્મર દાઝ તલવાર સખિ.—દાલ.

કમ્બર કટારી

એક જમાનો હતો, જ્યારે પ્રેયેકે ફાગણમાં એંગેલો
યા તો કમ્બરે કટારી સખતી, એ કટારીજ એની સખિ
સહચરી બની રહેતી. આજે પ્રેયેકે શીખ નરનારી બાળક કીરપાણ
રાખે છે તેમજ :

યૌવનને આંગણે યનનતી ઉજવળ કાવિના કીતરમાં અનેરા
અભિલાષની સજ્જતા બેઠ રાચતી એ રાંજપુતાણી ! એણે કમ્બરે
કટાર કરી બાધી છે. એના સેંઘમાં સિંદુર સિંચ્યાં છે, આંખડી તો
જણે તલવારની ધાર : કાલમાં લાલચોળ ચાંદસો એનાં અખંડ
સૌભાગ્યને સૂચવે છે. કાળા હાંથમાં મંગલ લગ્ન તસ્તનાંજ યથેલાં
સૂચવતું મીઠાંજ શીમે છે. અને પરણ્યો પતી હજી બંધાર ઉભો છે.
એના હાથનાં મીઠાંજ પેંણું હજી છુટ્યું નથી : બહેનના હાથ પગની મેંડી
હજી લીલીજ છે બંને વીરવટનાં અનન્ય ઉપાસક છે, બેનેના ઉરમાં
એકજ અભિલાષ ઉછળી રહ્યા છે; લગ્નવટનાં પ્રતિપાલન : કૌમારવટની
ઉજવણી : સંસારસાગરમાં જીવન નાવકું સુકાવણું.

એટલામાં અચાનક શું બીજો વાગ્યો—નગારા પર ઝંડીયા ઠોકાયા,
સંગ્રામ સૂચક 'મારે મારે' શબ્દોથી વાતાવરણ ગાંઠે ઉઠ્યું. સાચા
વીર મહેને પાનો ચઢાવવા એટલુંજ ગલ થઈ ખડું

પત્ની સમજી—પત્ની વીર છે—સમરાંગણુંતો રેસીયો છે, તે રોક્યો
રોકાય ? અરે પુછવા ઉભાં રહેવાં જેટલોયે એ ક્યાં ધીરજ ધરે ? આડા
હાથ દીધા—પીપુ વિજયમાર્ગ લાવું ? પેંણું તે તો ઉડી ગયો રથબેલ ખેલવા.

એ ગયો ને સનુતો કચ્ચર ધાણુ ઠાઠયો-પણુ-પણુ પોતેમ
 મુખલુમિતું એધિકું કરી વીરની રીતે મૃત્યુ પામી સ્વર્ગની અપ્સરા
 વરવા ચાલ્યો, એને ન સાંભરી નવપરિણીત નવલલધુ કે સંસાર :
 એને તો ખપે સ્વર્ગ ને અપ્સરા :

જીનને શરૂ મઢે છે. પતીજના પતીધેની પ્રમદાને પતી
 વિહોણા સંસારમાં માત્ર એકજ સંજધી : તે મૃત્યુ : પતી પાછળ
 સહમમન : ચીતા-પ્રાણુતપાન :

કચ્ચરે કટારી ખુલે છે. એને વીચાર યા ? તરતજ મુખમાંથી જીભ
 નીકળે તેમ આનમાંથી કટારી નીકળી પડી એણે હસતાં હસતાં કટારી
 હૃદયમાં ખોસી દીધી-હાજળે પુષાં પતીને સ્મરતી-હસતી હસતી સ્વર્ગ
 સંચારેલા પતીને અમર ધામે જઈ મળે છે.

શુરી સતીને-સાચી આર્થ પતીને-સાચી પ્રેમી પ્રમદાને ત્યારે
 પુનઃલગ્નને નહિ પણ સ્વર્ગ ગમનનોજ રસ્તો મળુમ હતો. ધન્ય એ
 સતી અને સાચી કટારી.

(બેઠે ખુલે છે તલવાર...હાળ.)

કચ્ચર કસી છે કટાર,

બેનડીયાં તો કચ્ચર કસે રે.

બેનીને સેંચક સિંદુર લાલચોળ.—(૨)

આંખલડી માર તલવાર.—હાંહાં રે જીવેની ! આંખલડી....

કચ્ચર કસી છે કટાર.—બેનડીયાં તો.

બેનીને જાણડે અખંડ ચાંદલો.—(૨)

જ્યોતિ શ્રોતાવ્ય ઝળકાર.—હાંહાં રે બહેની ! જ્યોતિ....

બેનીને હાથે જાંબ્યા મીંદાળીઆં,

પરણ્યો ઉલો હલ જહાર.—હાંહાં રે બહેની ! પરણ્યો....

બેનીના હાથ પગ મેંદી લરેલા,

મેંદી શા પ્રેમના સંભાર.—હાંહાં રે બહેની ! મેંદી શા....

વાળ્યો ત્યાં છુંબીયો ને ચડકયાં નગારલાં.

સંભળાય શબ્દ માર....માર.—હાંહાં રે બહેની ! સંભળાય....

બેનીનો પીયુઠો ઝાલ્યો ઝલાય ના,

ચાલ્યો ખેલન રણુવાટ.—હાંહાં રે બહેની ! ચાલ્યો....

બેનીને સાથે શત્રુ મંહારીયા,

પોઢ્યો પરમ પદ ઘાટ.—હાંહાં રે બહેની ! પોઢ્યો....

કમ્બર કટારી હેથે હુલાવતી,

ચાલી બેની પીયુ સ્થા.—હાંહાં રે બહેની ! ચાલી....

શુરી સતીની ધન્ય કમ્બર કટારી,

મહિમય સિંહણ સાક્ષાત્,—હાંહાં રે બહેની ! મહિમય ...

કમ્બર કસી છે કટાર—

બેનડીઆં તો કમ્બર કસે રે.

રૂબી રેકૉર્ડ કું. તરફથી

તમારા માનીતા સાક્ષરોની કૃતિઓ અવાજ પામશે.

રા. સુન્દરમ

રા. પાદરાકર

રા. સ્નેહરશ્મી

સૌ. રસમનજહેન બક્ષી

રા. મુળમુખલાલ દિવાન

રા. ત્રીભુવન બ્યાસ

રા. મુલજીભાઈ પી. શાહ.

બાબુમાં જણાવેલા

કર્તાઓનાં

રાસ રજની

પુસ્તકમાંના લોકપ્રીય

રાસની ઓડીઅન રેકૉર્ડો

કુંક સમયમાં ખહાર

પડશે.

સાહિત્ય અને સંગીતના સુમેળ

તહોને

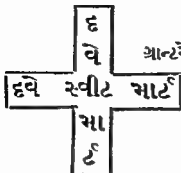
ઓ ડી અ ન રેકૉર્ડમાંજ મળશે

પ્રખ્યાત સાહિત્યકારોની કૃતિઓ રેકૉર્ડમાં ઉતારવાનો
પ્રતિબંધ ઓડીઅન તરફથી થઈ ગયો છે.

સત્વર ખહાર પડશે.

સચિત્ર લીસ્ટ માટે લખો:—

રૂબી રેકૉર્ડ કું. ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ: કોટ-મુંબઈ.

મુખ્ય દુકાનો.

ગ્રાન્ટરોડ—ચર્નીરોડ જંકશન.

દાદર જી. જી. સી. આઇ.

મુંબઈ.

અમારી વિશેષતાની ખાસ નોંધ.

ફક્ત અમારીજ મિઠાઈઓમાં ખોટી સોલા ખાતર જાતજાતના રંગો અને ખોટા વસ્તુઓ ખીલકુલ વપરાતા નથી કે ન—

શારીરીક હાની કરતા છે.

અર્ધ કેશર, અર્ધ ધી, બદામ, પિસ્તા, એલચી વિગેરે પૌષ્ટિક પદાર્થોજ વપરાય છે.

છતાં અમારી મિઠાઈઓના લાવ ઘણાજ માફકે મધ્યમસરનાજ છે.

સાકર, કેશર વિગેરે દરેકે દરેક વસ્તુઓ સ્વદેશી હોઈને અમારી

મિઠાઈઓની સ્વદેશીમાંજ શ્રેષ્ઠતા છે.

દરેક સ્વદેશીપ્રેમી જાઈઓ તથા બહેનોએ દેવેની ૧૦૦— સોએ સો ટકા શુદ્ધ અને શ્રેષ્ઠ સ્વદેશી મિઠાઈઓનેજ હિતેજન આપવું જોઈએ.

નાની ખોટી દરેક વર્ધી ઉપર ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

તક વખતે મળેલી મદદની કિંમત

હજાર ગણી છે.

જનોઈ, સગપણ, લગ્ન, સુવાવડ વિગેરે પ્રસંગોએ આશિર્ક સંભોગોને પહોંચી વળવા અમારી સોસાયટીના સલાસદ બની જીવનની સર્વ ચિંતાઓથી મુક્ત બનેા.

અમારી યોજનાનો લાભ લઈ તમારા ઉત્સવો ઉપાધિ રહીત બનતા વધારે સારી રીતે ઉજવી શકશો.

માસીક રૂ. ૧૦, ૧૫, ૨૦, અગર ૩ ના નહિ જેવા હક્કતા ભરવાથી મોટી રકમનો નફો મળી શકે છે.

વધુ વિગત માટે પૂછો—

ધી ગોલ્ડન પ્રોવીડન્ટ ફંડ ઓ સોસાયટી લી.

શાખા :
ધામી તળાવ,
મુબઈ.

હેડ ઓફીસ
બર રોડ,
કરાંચી

બીજી શાખાઓ:
લાહોર, હૈદરાબાદ,
(સીધ)

સ્ત્રીઓના તમામ રોગોની એકજ દવા

સુંદરી સંજીવની.

હાથી છાપ (૧૯૨૬)

સ્ત્રીઓના લાલ તથા સફેદ, પ્રદર, લોહીવા, અટકાવ અનિયમિત આવવો, ગર્ભાશયના રોગો, સુતરાગ, વખતન, જીર્ણોત્થવર કમર તથા પેદુનો દુખાવો વગેરે અનેક રોગોનો નાશ કરી શક્તિ આપે છે.

ખાટલી ૧ નો રૂ. એક

દરેક સ્થળે વેચાય છે.

૨૨ી દવાઓ મળવાનું ૪૦ વર્ષનું બુનું અને

બાણીનું વિધાસપાત્ર સ્થળ

ડીંગા ફાર્મસી

કાલખાદેવી રોડ, મુબઈ નં ૨ તથા અમદાવાદ.

એજન્ટો બોમ્બે છાએ-નિયમે મંગાવો.

ખેતીવાડી

અને

બગીચાનાં

પુસ્તકો.

ગુજરાતનો ફળબાગ રૂ. ૧-૮-૦
(સચિત્ર ત્રીજી આવૃત્તિ)

વનસ્પતીની વાતો, રૂ. ૦-૬-૦

સુંદર-સફાઈદાર-રંગીન
એમ્બોશીંગ-પ્રિન્ટર્સ
તથા
ખાસ કાર્ટુનિસ્ટનાં બોક્ષ
બનાવનાર.

તે સિવાય ખેતીવાડી અને
બગીચાને લગતાં દરેક
પુસ્તકો મળશે.

આર રૉય એન્ડ કું.

કમીશન એજન્ડસ.

૨૦૮-૨૧૦, ખેતવાડી મેઈનરોડ,

મુંબઈ ૪.

દરેક જરૂરીયાતો મળે છે.

મેન્યુફેક્ચરીંગ
સ્ટે
શ
ન
ર્સ

એક્સર સાઇઝ શુકસ. લેટર અને ફોઇમ શુકસ,
સ્કુલની દરેક જરૂરીયાતો ઉપરાંત
હાબીયરી, કટલરી, સ્ટેશનરી, પરફ્યુમરી,
ટાઇલેટસ, ન્હાવાધોવાના સાધુઓ-તેમો,
દેશી સાકર, ન્હા અને શુદ્ધ તેલ
તેમજ
શીવણ, ભરત અને શુધ્ધણના દરેક સામાન.

ધી મુન સ્ટોર્સ, ચંદારામજી ગર્લ્સ હાઇસ્કુલ સામે,
ગીરગામ બેક રોડ, મુંબઈ નાં. ૪.

હીરપરા બ્રાહ્મી

એટલે
વાળની મુંદરના,
વાળની વૃદ્ધિ
અને
મગજની ચંદક

ખનાવનાર :

ખીસાને પરવડે તેણું
દરેક ઠેકાણે વેચાય છે

હીરપરા પરફ્યુમરી વર્ક્સ

સ્ટોકીસ્ટ :- મુન સ્ટોર્સ,
ચંદારામજી ગર્લ્સ હાઇસ્કુલ સામે,
ગીરગામ બેકરોડ, મુંબઈ નાં. ૪.

સસ્તી અને સગવડ તાલરી

વજનમાં હલકી તથા દેખાવમાં સુંદર

વલકન ફાઇબરની

એટેચ કેસ

એ

ગોલ્ડ ફીલ્ડ ના

૧૯૩૫ નો

નવો મોડેલ

ધર્ય

ભાવ	૧૪	૧૬"	૧૮"
રૂ. ૫-૪-૦	૬-૦-૦	૬-૧૨-૦	

ગોલ્ડ ફીલ્ડ વલકન ફાઇબર

સૂટ કેસ વાપરો.

ભાવ ધર્ય	૨૦	૨૨	૨૪	૨૬
રૂ. ૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	
	૨૮	૩૦		
	૧૪	૧૫		

લખો અને પ્રજો - ૨. ૧. ૨૬૪૭૦

ધી ગોલ્ડ ફીલ્ડ લેધર વર્કસ,

૧૫૮-૬૦ પ્રો-સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

તથા

બ્રુટ, શુભ અને ફેન્સી ચાપલ

હીપાર્ટમેન્ટ.

પીરબાઈ મેનશન, સેન્ટ્રલ સ્ટ્રીટ રોડ,

મુંબઈ નં. ૪.

ઉચ્ચ કુટુંબની સંસ્કારી સન્નારીઓના

કંઠથી ગવાયેલા નીચેના રાસની

ઓડીયન રેકર્ડઝ.

દુક સમયમાં જહાર પડશે.

(૧)

- (૨) મહારા સુનાં મદીરીયા માંહ ગાજે મધરાતલડી,
- (૩) સખી ક્યારે બોવાણી મહારી દામણી બે,
- (૪) માથે પકુલા લઈને રાજની પાણીમાં બધાં રે,
- (૫) મહારાં ઝમકે ઝમઝમ ઝાંઝરણ,
- (૬) વેણ થઈ દુલમને વાંસલડી.
- (૭) મેદી મૂકી મહે મેદી મૂકી,

રાસ એટલે શું ?

એ જાણવું ને અમજવું હોય તો
ઓડીયન તરફથી જહાર પડનારી
મસ્કારી તેમજ શિક્ષીત મન્ના-
રીઓએ આવેલ રેકર્ડ માંસળતો.

સંપૂર્ણ લીસ્ટ મગાવો,

રૂપી રેકર્ડ ફ્રી.

મર્ચન્ટ સ્ટ્રીટ, કોટ,
ચર્ચન્ટ દાહિયા—મુંબઈ.

“સૌંદર્ય માટેનો ક્તેહમંદ નુસખો.”

કામીનીઆ સ્નો

(રજીસ્ટર્ડ)

સૌંદર્ય બક્ષનારા બાતરીક દ્રવ્યોની સંપૂર્ણ તરામ લીધા પછી તે બનાવવામાં આપ્યું છે.

ચહેરાની સૌંદર્યતા માટે બીજા કોઈ અથવા સ્નો વાપરતાં પહેલાં “કામીનીઆ સ્નો” વાપરી લેવા ખાસ બનામબ કરવામાં આવે છે.

“કામીનીઆ સ્નો” વાપરનારા તરફથી મળેલ આ એક જ અભિપ્રાય વાંચો—

હા એમ કે નાનાવડી-અમદાવાદથી લઈ છે કે પેં આપનું “કામીનીઆ સ્નો” વાપરી લેવું છે અને જણાવતા ખુશી થાય છે કે તે ચામડીને માટે ક્તેહમંદ બનાવે છે અને ચામડીને ઠંડક આપી મુશ્કેલ બનાવે છે.

તમે પણ આજે જ એક પોટ વાપરી જાત્રી કરો. કૌંમલ કામીનીઆ સ્નો પોટના ૦-૧૨-૦ તથા પોટના ૩ ૨-૦-૦ ની પી ખર્ચ ૦-૪-૦ આના,

“કામીનીઆ” છાંંડના જુદી જુદી સુગંધીના દીલખુશ સાબુઓ.
“કામીનીઆ” વાઈટરોઝ સાબુ, “કામીનીઆ” સન્ડલ સાબુ,
(ચંદાબની ખુશબોનો સાબુ) (મલીયાત્રીની સુખડની મધુર સુગમનો સાબુ)
“દીલબાર સાબુ”

(બસમીન અને ચમેલીના ફુલોની ખુશબોનો સાબુ.)

આ સાબુઓ બીજા બજાર સાબુ કરતા બનાવટમાં ઉત્તમ તેમજ સુગંધીમાં મધુર છે, તથા મોટીના એક બાકસની કૌંમલ ૦-૧૪-૦ ફક્ત છે ની પી ખર્ચના ૩ ૦-૪-૦ નદાવાના સાબુ ખરીદતી વખતે “કામીનીઆ ગ્રાન્ડનાઈ” સાબુ ખરીદવાનું યાદ રાખજો. ઉપરની કોઈપણ ચીજનો નમુનો મ માવવાથી ફ્રી મોશ્કી આપ્યું રહે ફુલાનેથી મળશે.

ધી એન્ડેસી ઇન્ડિઅન ફા એન્ડ કેમીકલ કોં, ૨૮૫ જુમામસીદ, પોસ્ટ બોક્સ ૨૦૮૨ મદ્રાસ ૨

શ્રી-સમાજમાં લેટેસ્ટ ફેશનનું અગ્રસ્થાન મેળવવા
સાડીની ખરીદી નીચેના સ્ટોર્સમાંથી જ કરશો

ટેલીફોન નં. ૨૭૧૧૮ **ધી હિન્દ સ્ટોર્સ,**
૨૨૧, કાલ્યાણદેવી રોડ, રામવાડી મામે. મુંબઈ ૨.
(અમલ્યની ગામતા પા આ વાચો)

લમ પ્રસંગોમાં, સ્ત્રી-સંમેલનોમાં તથા ગરબા પાર્ટીઓમાં પહેરવા માટે
ખાનુઓ મુંદર તેમજ આકર્ષક સાડીઓ, પ્લાઝિંગ અને પેટીકોટનું
કાપડ નીચેના સ્ટોર્સમાંથી જ ખરીદે છે; તેથી તમોને પણ
એક જ સુલાકાત લેવા ખાસ વીનંતી છે.

અગાઉ કદી
નહી બનેલી લેટેસ્ટ
ફેશનની જ્યોર્જેટની, બીર્ડાંગની
તથા છાપેલી સાડીઓ તેમજ રેશમી
છાપેલી સાડીઓ લેવા પછી
તમારી મની પર્સ
ખોલવાની તમોને
ઉતાવળ થશે.

૧૯૩૬ની
ડીઝાઇનો
આજેજ મેળવો

હજારો
ડીઝાઇનો લેવાનું
એક જ મથક

ખાનુઓ માટે ખાસ અલગ ડીપાર્ટમેન્ટ ધરાવનાર
કાલબાદેવી પર નીચેના એક જ સ્ટોર્સ છે

ટેલીફોન નં.
૨૭૧૧૮

ધી હિન્દ સ્ટોર્સ,

૨૬૧, કાલબાદેવી રોડ, રામવાડી સામે,
મુંબઈ ૨.

ઈન્ડિયન આર્ટ ગ્રેમ, ૨૩૪, કાલબાદેવી, મુંબઈ ૨

સુંદર ટી મીક્ચર

તદ્ભારો દિવસ
સ્ફુર્તિ, અને આનંદમાં
પસાર કરવા માટે

સું
દ
ર

ટી મીક્ચર વાપરો.

ખીલ
કે
પ
પ
જી
ચાહું
ક
ર
તાં
ઉ
ત
મ
ઉ.

સું દ ર
ટી મીક્ચર
એ
ટ
લે

ઉચ્ચ કુટુંબોમાં પસંદગી પામેલો તથા
વર્ગોથી વપરાતી એક નંબરની ચાહું.
જે એક વખત વાપર્યા પછી તદ્દમને
ખીલ કેલ્પણ ચાહું વાપરવી નહિજ ગમે

ચહા ખરીદતાં
પહેલાં અમારી
દુકાનની એકજ
વીઝીટ લેવાથી
કાયમતા માહુકું
થશે!

મળવાનું સ્થળ:—

શા. સુંદરજી ઓવરધન,
પ્રખ્યાત ચાહવાળા,
ભુલેશ્વર દાઉદજીની ગલી સામે, મુંબઈ નં. ૨.

દરેકે દરેક ગુજરાતીએ વસાવવાં જોઈએ.

—એવાં—

બે ઉપયોગી પુસ્તકો.

૧. ભરત, શીવણ, ગુંથણ અને વેતરવાની કળા.

કીંમત રૂ. ૨-૮-૦

૨. રેશમનું ભરત, શીવણ, ગુંથણ અને વેતરવાની કળા

કીંમત રૂ. ૧-૮-૦

[બંને પુસ્તકો સાથે ખરીદનારને ૩-૧૨-૦ માં મળશે.]

સંખ્યાબંધ વિગ્રાધી ભરપુર આ પુસ્તકો સામાન્ય

ગુજરાતી વાંચી લખી શકતી બહેનો પણ સમજી

શકે એવાં છે.

કર્તા:—શ્રીમતી સુશીલા દલાલ.

લખો:—

શ્રી. સુશીલા દલાલ

સેન્ડલ્સ્ટ્રીટ રોડ, પારેખ હોસપીટાલની સામે,

ધી જનરલ બુક ડીપો.

૧૧૮, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ, ૨.

અને બીજા બહુતા બુકસેલરો.

રવિવારે માણસો ‘રવિવાર’ જ વાંચે છે !

અને તેથી એમને ૧૦૦ ટકાનો ચોક્કસ નફો થાય છે.

કારણ કે

ફક્ત ચાર રૂપીયાના લવાજમમાં
બે ભેટ પુસ્તકો મફત મળે છે.

પ્રથમ પુસ્તક **ભાગ્યવિધાતા** (શ. ૧૧)

[ભોગલ સમયની ઇતિહાસિક નવલકથા]

બીજું પુસ્તક બે માસ પછી બહાર પડશે.

ઉપરાંત ૧ રૂ. કિંમતનો દીવાળી અંક.

આ પ્રમાણે રૂ. ચારનાં પુસ્તકો મળે છે.

અને

આખું વરસ ‘રવિવાર’ ના અંકો મફત મળે છે.

શીરનામું નોંધી સજોઃ—

‘રવિવાર’ ઓફીસ, હરિહર નિવાસ,

સેન્ટ્રલ રોડ, મુંબઈ ૪.

તુમે વાંચ્યા છે?

રા. પાદરાકર કૃત પુસ્તકો ?

નવલયન (નિર્બંધ સંગ્રહ) આશ્રી બીજી

સાદી. (નવલકથા)

પ્રણય મંજરી. (પ્રણયકાવ્ય)

શ્રીમદ દેવચંદ્રલ અને ગુજરાતી સાહિત્ય.

શ્રી. દેવચંદ્રલ લવનચરિત્ર.

શ્રીમદ બુધિસાગરલ અને ગુજરાતી સાહિત્ય.

શ્રી, બુધિસાગરલ દેખારકે અંધ.

રાષ્ટ્રિય નવસત્ર રાસ.

શ્રી, લગ્નગીત.

લગ્નગીત-મહિમાવાળા.

સામાજ્ય સિંધુ.

મંગલ સૂત્ર.

મળવાનું ઠેકાણું.

મેસર્સ એન. એમ. ઠક્કરની કંપની.

પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.

આજ બાર વર્ષથી એક સરખી રીતેજ લોકપ્રિય બની રહેનાર
ગુજરાતી ભાષામાં સર્વાંગસુન્દર આસિક

“નવચેતન”

તમે વાંચ્યું છે ?

એનાં વાંચન વગર ગુજરાતી આસિક સાહિત્યનું તમારું
વાંચન અધુરું જણાશે. કારણ એ આસિક કંલાની
નજરે, વિવિધતાની નજરે, તેમજ સગીનતાની નજરે
તમને સતોષ આપે એવું છે.

ગુજરાતી સાહિત્યમાં એનું સ્થાન અનોખુંજ છે.

દર વર્ષે ૧૨૦૦ પાનાનું વાંચન ને ત્રણસો ચિત્રો !

ગમે તે માસથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.

વાર્ષિક ફાન હિદ બહાર રૂ. ૮૫૫ છુટકે ૦૫૫

લખો:—“નવચેતન” ઓફીસ.

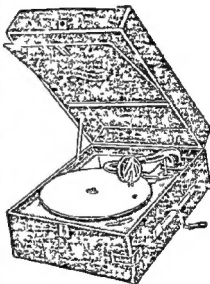
૧૦ પોલોક સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.

પ્રાઇમાફોન પોરટેબલ મોડલ્સ.

સુંદર દેખાવની, મજબુત બનાવટની, આક અને મહોત્તની રંગની ઉચી ક્વોલિટીની કેબીનેટ્સ અસલ થોરેનસ મેકરની છેલ્લામાં છેલ્લા સુધારા વધારા સાથની ઉચી સ્ટીલની નીકલપલેટ મોડલ્સ, છેલ્લી સુધરેલી ફ્રેન્ચ બોલબેરોંગના ટોન આરમસ, મધુર ખુલ્લા ભુવંદ અવાજના, માતૃના કવરવાળા નીકલપલેટ સાઉન્ડ બોક્સો, સરવે મલીને,

પ્રાઇમાફોનસને ચાલુ વખલા-
યેલા મેકરોની સરખામણીમાં
ખુલ્લી હરીફાઇમાં બીનહરોફ
પુરવાર કાઢા છે.

પા સદી પહેલાંના ફોફુરતા-
નનાં, સરવે શહેરોમાં ચાલુ
ચલ્યાં, સોખીન આવમમાં એક
અવાજે વખલાયેલા "પ્રાઇ-
માફોનસે" પોતાની ઉચી
ફાસ્ટી, આજ સુધી નીભાવા
રાખી છે. એજ તેની ઉચી
લાયકાતની પુરતી સામેતી છે.
ફક્કરી ક્વોલિટીના તક્લીદી
સસ્તા બેસુરા અવાજના મરી-
તોયી લોભાઇ નદો જતા,
અરીદવા પહેલા તમારા નજ-
દીકના વેપારી પાસે "પ્રાઇ-
માફોનસ" નેવા માગજો અને
તેના સુંદર દેખાવ, મજબુત

બનાવટ, અને સડયી વધુ તેના મધુર ખુલ્લા ભુવંદ અવાજની ખાતરી
કરીને તેની ઉચી ક્વોલિટીની સરખામણીમાં તેના મધ્યમ ભાવો જરૂરજ
તમેને "પ્રાઇમાફોનસ" અગેવાની લાનચ ચોલાવી ચકરો નહી.

બાંબે ફોનો જનરલ એજન્સી.

૫૨૮-૨૦-૨૨, કાલખાદેવી શેઠ, મુંબઈ.

ટેલીગ્રામ-"પ્રાઇમાફોન"

ટેલીફોન-૨૩૪૫૮

પધારો

પધારો

પધારો

મી. શાન્તીલાલ:—મી. ચંદ્રપ્રસાદ મુંબઈમાં દસવા ત્યા ફેર
મીઠાઈઓ ખરીદવા ક્યાં જઈશું.

મી. ચંદ્રપ્રસાદ:—તેમા વિચાર કરવાનો શુ પેલા ભાષીતા મીઠા
વાળા દયારામ દામોદર જગપ્રખ્યાત છે તેમને ત્યાં.
નાનુ બચુ ભય તો પણ દયાવાની ધાસ્તી નથી

એકજ ભાવ:—

મી. શાન્તીલાલ:—શુધ કાઠીયાવાડનું દેશી લી ઉત્તમ મેવો અસાદો
ત્યા એસંસાયી ભરપુર મીઠાઈઓ ત્યા ફેન્સી કેકરેસ
ત્યા ફેન્સી પેકેટ્સ વગેરેની સગવડ ત્યાજ થશે.

માથેરાન.

મી. ચંદ્રપ્રસાદ:—આ વરસ મલ્ખીની બીજનમા હવા ખાવા કય
જઈશું.

મી. શાન્તીલાલ:—તેમા મુખાવાનું શું છે. માથેરાન રાયલ દિન
હોટલમા ધરતી ભેંસીતુ ત્યા માથેરાનુ કુષ દઈ
છાછ માખણ ત્યા લી, ઉત્તમ ખોશક બાદશાહ
બવરયા પ્રમાણીક તોફરોતો રટાફ ત્યા માલીકર્ન
ભાતી ફેખરેખ રેલીફોન ખમેક્ટ્રીક રેલીફો ત્યા રમત
મગતના બધા સ્થાવતો તમારી સેવામા તથયાર છે.

મી. ચંદ્રપ્રસાદ:—ત્યારે તો આપણે ત્યાજ જવાનું નથી છે.

માથેરાન ફો. નં. ૧૬,

ગ્રામાયટર, દયારામ દામોદર મીઠાઈવાલા

—:અમારી ત્રણ દુકાનો:—

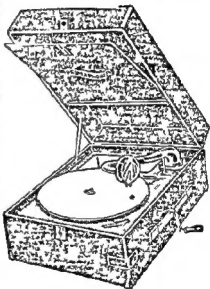
ચીરાબજાર	ગાંધીરોડ	દાદરગ્રામ જંકશન
ટે. નં. ૨૪૭૭૭	ટે. નં. ૪૧૧૪૦	ટે. નં. ૬૦૪૧૨
પે. નં. ૨	પે. નં. ૭	પે. નં. ૨૪

પ્રાઇમાફોન પોરટેબલ મોડલ્સ.

સુંદર દેખાવની, મજબુત બનાવટની, આક અને મહોમની રંગની હવે
કવોલીટીની ફોનીટસ અસલ થોરેનસ મેકરની છેલ્લામાં છેલ્લા સુધારા
વધારા સાથેની હવે સ્ટીલની નીકલપલેટ મોડલ્સ, છેલ્લી સુધરેલી
દળના બોલબેરીંગના ટોન આરમસ, મધુર ખુલ્લા ખુલ્લ અવાજના,
નાણના કવરવાળા નીકલપલેટ સાઉન્ડ બોક્સો, સરવે મલીને,

પ્રાઇમાફોનને ચાલુ વખણા-
યેલા મેકરોની સરખામણીમાં
ખુલ્લી હરીફાઈમાં બીનહરીફ
પુરવાર કાઢા છે

પા સહી પહેલાના લોકુરતા-
નના, સરવે શહેરોમાં ચાલુ
અપલાન્ડોખીન આવાજમાં એકે
અવાજે વખણાયેના “પ્રાઇ-
માફોન્સ” પોતાની હવે
કીરતી, આજ સુધી નીલાવા
રાખી છે. એજ તેની હવે
લાંબકાતની પુરતી સામેતી છે.
દલકા કવોલીટીના તકલીદી
સસ્તા બેસુરા અવાજના મરી-
તોથી લોભાઈ નહો જતા,
ખરીદવા પહેલા તમારા નજ-
દીકના વેપારી પાસે “પ્રાઇ-
માફોન્સ” જેવા માગજો અને
તેના સુંદર દેખાવ, મજબુત

બનાવટ, અને સહીથી વધુ તેના મધુર ખુલ્લા ખુલ્લ અવાજની ખાતરો
કરીને તેની હવે કવોલીટીની સરખામણીમાં તેના મધ્યમ ભાવે જરૂરજ
તમેને “પ્રાઇમાફોન” અગેદરાની લાનચ થોભાની સકરો નહી.

આંખે ફોનો જનરલ એજન્સી.

૫૨૮-૨૦-૨૨, કાલખાટવી રોડ, મુંબઈ.
ટેલીગ્રામ-“પ્રાઇમાફોન”

ટેલીફોન-૨૩૪૫૮

અસખ્ય દાકનરો બલામળુ કરે છે.
સેંકડો હોસ્પીટલો ચાલુ વાપરે છે.
લાખો લોકોની પ્રગણા પામ્યું છે.

લાઈફ ગાર્ડ કોલનવોટર

GUARANTEED
STRENGTH OF
150° PROOF

દરેક ઠેકાણે વેચાય છે.

એકલા બનાવનાર:—

હોમ એજન્સી, મુંબઈ ૪.

ચાલુ ૧૯૩૬.